L. COSMODEMIANSCAIA

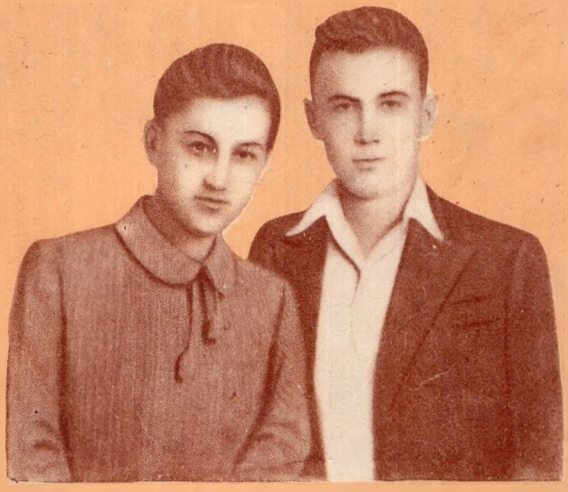

Povestire

DESPRE

ZOIA ȘI ȘURA

EDITURA TINERETULUI

Povestire
DESPRE
ZOIA ȘI ȘURA

L. COSMODEMIANSCAIA

Povestire

DESPRE

ZOIA ȘI ȘURA

EDITURA TINERETULUI

Titlul lucrării în original
Л. Космодемьянская
ПОВЕСТЬ
О
ЗОЕ И ШУРЕ
Детгиз 1950

CUVÂNTUL AUTOAREI

Aprilie 1949. Uriașa sală Pleyel, din Paris. Congresul Partizanilor Păcii. Drapelele tuturor națiunilor împodobesc tribuna; fiecare reprezintă popoare și țări, nădejdile și destinele oamenilor.

Drapelul purpuriu e al Patriei noastre, al țării care merge spre comunism. Din faldurile lui se ivesc secera și ciocanul, simbol al muncii pașnice, al alianței indestructibile dintre aceia care muncesc, construesc, crează. Câte inimi, câți ochi sunt ațintiți asupra Uniunii Sovietice, speranța și sprijinul oamenilor muncii din întreaga lume!

Noi, membrii delegației sovietice, simțim tot timpul dragostea fierbinte cu care ne înconjoară participanții la Congres. Ne întâmpină cu atâta căldură, ne salută cu atâta bucurie! Fiecare privire, fiecare strângere de mână parcă spune: „Credem în voi, ne-am pus toate nădejdile în voi! Nu vom uita niciodată ceeace ați făcut...”

Cât de mare e lumea! Aici, în sala încăpătoare și înaltă, privind fețele albe, galbene, măslinii, oacheșe, de toate culorile și nuanțele — dela aceea albă ca laptele până la tuciuriul cel mai închis — o simți cu o putere deosebită, surprinzătoare. Două mii de delegați din toate colțurile lumii s'au adunat aici ca să-și spună cuvântul, în numele popoarelor, pentru apărarea păcii, a democrației și a fericirii oamenilor.

Privesc în sală. Sunt multe femei. Pe chipurile lor, — o

atenție încordată, stăruitoare. S'ar putea oare să fie și altfel ?! Apelul pentru Pace se înalță într'adevăr din toate colțurile lumii și cuprinde speranțele tuturor soțiilor și mamelor.

Am auzit povestindu-se aici nenumărate lucruri despre oameni care și-au jertfit viața pentru nimicirea fascismului, pentru ca războiul să sfârșească prin triumful luminii asupra întunericului, a ceeace e nobil asupra ticăloșiei, a ceeace e uman asupra bestialității ! Și mă gândesc : oare e cu putință ca sângele copiilor noștri să se fi vărsat zadarnic ? Oare e cu putință ca pacea, dobândită cu prețul vieții copiilor noștri, cu prețul lacrimilor — lacrimi de mame, de văduve și de orfani — să fie din nou călcată în picioare, după placul puterilor mârșave ale răului ?

Alexei Maresiev, delegatul nostru. Erou al Uniunii Sovietice, urcă la tribuna Congresului. Il întâmpină un ropot nesfârșit de aplauze. Pentru toți cei din sală, Alexei Maresiev întruchipează poporul sovietic, bărbăția și fermitatea lui, vitejia fără de seamăn, dârzenia lui. Toți cei prezenți în sală înțeleg că vitejia acestui om este expresia înaltelor calități ale oamenilor sovietici, oameni care au salvat lumea și civilizația de barbaria fascistă.

In sală răsună cuvintele lui :

— „Fiecare om trebue să-și pună întrebarea : „Ce fac eu, astăzi, pentru apărarea păcii ?" In clipa de față nu există țel mai înalt, mai de onoare, mai nobil decât lupta pentru pace. Aceasta e o datorie a fiecărui om..."

Il ascult pe Alexei Maresiev și mă întreb : „Dar eu ? Ce pot face astăzi pentru cauza păcii ?" Imi răspund singură : „Da, și eu pot contribui la această luptă măreață. Voi povesti despre copiii mei. Copii care s'au născut și au crescut pentru o viață fericită, plină de bucurii, pentru muncă pașnică și au căzut în lupta împotriva fascismului, apărând munca și fericirea, libertatea și independența poporului lor. Da, voi povesti..."

„OSINOVÄIE GAII"

In nordul regiunii Tambov se află un sat numit „Osinovâie Gaii' adică „Pădurile de plopi". Bătrânii povesteau că odinioară, de mult, prin partea locului se întindeau, într'adevăr, păduri de nestrăbătut. Dar pe vremea copilăriei mele nu mai era nici urmă de pădure.

In jur, cât vedeai cu ochii, ogoare semănate cu secară, ovăz şi mei. Iar la marginea satului, pământul era spintecat de râpi; ele se înmulţeau cu fiecare an şi se părea că nu mai e mult şi căsuţele mărginaşe se vor rostogoli pe povârnişul abrupt şi colţuros. Iarna, prin hăurile râpelor rătăceau lupi de stepă flămânzi Pe când eram copil, mi-era frică să ies din casă în serile de iarnă : ...totul zăcea îngheţat, încremenit ; pretutindeni zăpadă, zăpadă fără margini şi fără sfârşit, şi urlet depărtat de lupi, care aci se auzea, aci se năzărea numai auzului meu încordat de copil.

In schimb, primăvara, se schimba totul în jur ! Luncile înfloreau, pământul îmbrăca vestmânt de verdeaţă gingaşă şi parcă luminoasă ; pretutindeni se aprindeau luminiţele purpurii, albastre şi aurii ale florilor de câmp ; romaniţe, clopoţei şi albăstrele puteai duce acasă cu braţul !

Satul nostru era mare — avea cam cinci mii de locuitori și, mai din fiecare ogradă, pleca cineva la muncă, fie la Tambov, fie la Penza, ba chiar și la Moscova. Un biet petec de pământ nu putea să hrănească o familie de țăran sărac.

Eu am crescut într'o familie numeroasă și în care domnea o armonie deplină. Tatăl meu, Timofei Semionovici Ciuricov, a fost notar. Era un om fără școală, dar știa destulă carte, era chiar citit. Îi plăcea cartea și se folosea întotdeauna în discuții de cele citite.

— „Eu însă mi-aduc aminte — spunea el celui cu care vorbea — că am citit o carte, și acolo despre astrele cerești se explica cu totul altfel decât spui dumneata".

Trei ierni am învățat la școala din sat, iar în toamna anului 1910, tatăl meu m'a dus la liceul de fete din orășelul Chirsanov. Sunt aproape patruzeci de ani de atunci, dar eu țin minte totul, până la cel mai mic amănunt, de parcă s'ar fi petrecut ieri.

Clădirea cu două caturi a liceului m'a uimit, căci la noi, în Osinovâie Gaii, nu existau case atât de mari. Ținându-mă strâns de mâna tatei am pășit în sala de intrare, dar m'am oprit locului intimidată. Totul era neașteptat, ne mai văzut: sala spațioasă, podeaua din piatră, scara largă cu balustrada în chip de zăbrele. Câteva fetițe, însoțite de părinții lor, se și adunaseră aici. Ele m'au tulburat mai mult decât orice, mai mult chiar decât interiorul, care mi se părea neobișnuit de luxos. Chirsanov, capitală de județ, era locuit în mare parte de negustori, iar printre fetițele care veniseră să dea examen de admitere, ca și mine, se aflau foarte puțini copii de țărani. Mi-a rămas în minte una din ele, după înfățișare o adevărată fiică de negustor: grăsună, cu obraji trandafirii și o panglică de un albastru viu împletită în coada lungă. M'a măsurat cu dispreț din cap până'n picioare, a strâmbat din buze și mi-a întors spatele. Eu m'am lipit de tata, iar el m'a mângâiat pe creștet parcă spunându-mi: „Nu te teme totul o să fie bine!"

Am urcat scara și apoi au început să ne cheme pe rând

într'o încăpere mare unde, în jurul unei mese, se afla comisia de examinare, alcătuită din trei persoane. Mi-aduc aminte că am răspuns la toate întrebările şi, spre sfârşit, uitând cu desăvârşire sfiala de mai înainte, am recitat cu glas tare:

Vom ridica aici mândru oraş,
— Să ia aminte Suedezul cel trufaş —
Şi'n ciuda lui!

Jos, în sala dela intrare, mă aştepta tata. Am alergat spre el plină de bucurie. Tata s'a ridicat îndată, venind înaintea mea. Chipul îi strălucea de fericire....

Aşa au început anii mei de liceu. Le păstrez o amintire caldă, recunoscătoare.

Matematica ne-o preda limpede şi foarte atrăgător, Arcadii Anisimovici Belousov, iar limba rusă şi literatura, soţia lui, Elisaveta Afanasievna.

Intotdeauna când intra în clasă, Elisaveta Afanasievna zâmbea, şi nu puteai să nu-i împărtăşeşti zâmbetul, atât era de vioi, de tineresc şi de prietenos. Se aşeza la catedră, ne privea gânditoare şi, fără niciun fel de introducere, începea:

— „Pădurea îşi desbracă găteala purpurie..."

Puteam s'o ascultăm la nesfârşit. Povestea frumos, lăsându-se furată şi bucurându-se de frumuseţea celor istorisite. Se străduia să ne desvălue forţa tulburătoare a literaturii ruse, ideile şi sentimentele care o inspiră şi adânca ei umanitate.

Ascultând-o pe Elisaveta Afanasievna am înţeles că munca profesorului e o mare artă. Ca să fii ún bun profesor, un adevărat profesor, trebue să ai un suflet nobil, o minte cuprinzătoare, limpede şi, firesţe, trebue să iubeşti mult copiii. Elisaveta Afanasievna ne iubea. Nu ne-a spus-o niciodată, dar noi o ştiam; o ştiam din felul cum ne privea, din duioşia reţinută cu care îşi lăsa uneori mâna pe umărul vreuneia dintre noi, din mâhnirea care o cuprindea de fiecare dată când se abătea o nenorocire asupra cuiva din mijlocul nostru. Ne plăcea totul la ea: tinere-

ţea, chipul frumos şi îngândurat, firea ei blajină şi deschisă, dragostea ei de muncă. După mulţi ani, când eram mare şi-mi educam copiii, îmi aminteam adesea de profesoara mea cea mai dragă, şi mă străduiam să-mi închipui ce mi-ar fi spus, ce sfat mi-ar fi dat spre a ieşi din împrejurarea grea în care mă aflam.

Mai e ceva care-mi aminteşte de anii petrecuţi pe băncile liceului din Chirsanov: profesorul meu de desen era încredinţat că am aptitudini pentru pictură. Într'adevăr, îmi plăcea foarte mult să desenez, dar mi-era teamă să-mi mărturisesc mie însămi că aş dori să devin pictoriţă. Odată, Serghei Semionovici Pomazov mi-a spus:

— „Trebue să înveţi, trebue să înveţi neapărat; ai mare talent".

Ca şi Elisaveta Afanasievna, Serghei Semionovici Pomazov îşi iubea foarte mult obiectul de studiu pe care-l preda; la lecţiile lui aflam nu numai despre culori, linii, proporţii, despre legile perspectivei, ci şi despre ceeace constitue sufletul artei: dragostea de viaţă şi, deasemenea, despre priceperea de a o descoperi pretutindeni şi în toate manifestările ei. Serghei Semionovici a fost cel dintâi om care ne-a arătat operele lui Repin [1], Suricov [2], Levitan [3]. Avea un album uriaş cu minunate reproduceri. Ţin minte că în sufletul meu s'a ivit atunci un nou vis: să plec la Moscova şi să vizitez galeriile Tretiacov...

Însă oricât de mult aş fi dorit să învăţ mai departe, îmi dădeam seama că nu era cu putinţă... Familia mea abia mai putea înfrunta lipsurile şi eu trebuia să-mi ajut părinţii. Sfârşind liceul, m'am întors la Osinovâie Gaii.

---

1 Repin, Ilia Efimovici (1844—1930). Unul din cei mai mari pictori realişti ruşi. (N. R.).

2 Suricov, Vasile Ivanovici, mare pictor realist rus, care s'a dedicat tablourilor cu subiect istoric. (N. R.).

3 Levitan (1861—1930), pictor rus, cunoscut mai cu seamă prin peisagiile sale pline de melancolie. (N.R.).

O NOUĂ VIAȚĂ

Vestea despre Marea Revoluție Socialistă din Octombrie m'a găsit la Chirsanov. Trebue să recunosc că atunci n'am prea înțeles ce s'a petrecut. Imi amintesc doar că m'a cuprins un sentiment de bucurie: simțeam că a sosit ziua unei mărețe sărbători a poporului. Orașul era numai vuiet și bucurie, drapelele roșii fâlfâiau pretutindeni. La meetinguri vorbeau oameni simpli — soldați și muncitori; răsunau cuvinte noi, pline de înflăcărare și de hotărîre: Partidul Bolșevic, Soviete, comunism...

Când m'am întors în satul natal, Serghei, fratele meu, prieten din copilărie și tovarăș mai mare, îmi spuse:

— Incepe o viață nouă, Liuba! Înțelegi? O viață cu totul nouă! Eu plec voluntar în Armata Roșie, nu vreau să stau de-o parte.

Serghei era numai cu doi ani mai mare ca mine, dar lângă el păream o fetișcană. Știa mai multe și înțelegea mai bine cele ce se petreceau în jurul nostru. Vedeam că luase o hotărîre fermă.

— Serioja, dar eu ce să fac?

— Să intri în învățământ! Da, în învățământ! repetă el, fără să șovăie. Știi, acum școlile se vor înmulți ca ciupercile. Ce crezi că în Osinovâie Gaii vor rămâne, ca înainte, numai două școli la cinci mii de locuitori? Nici pomeneală de așa ceva! Toți au să învețe, o să vezi! Poporul n'are să mai trăiască fără carte.

La numai două zile dela sosirea mea, Serghei s'a înrolat voluntar în Armata Roșie, iar eu, fără să mai amân o clipă, m'am prezentat la o secție a Narobrazului [1], primind îndată numirea ca învățătoare la cursul elementar în satul Soloveanca.

Soloveanca se afla la vreo trei kilometri de Osinovâie Gaii un sătuc sărac și urît, cu niște biete căsuțe învelite cu paie. Ceeace mă mângâia puțin era școala, instalată într'o fostă casă boie-

1 Narodnoie Obrazovanie (prescurtat Narobraz) — Invățământul Public (N.R.).

reasca dela capătul satului, înecată în verdeață. Frunzișul copacilor era pătat de rugina toamnei, dar ciorchinii de scorușe care suiau până aproape de prichiciul ferestrelor se zăreau încă de departe, și culoarea lor era atât de veselă și de prietenoasă încât, fără să știu de ce, am început să mă bucur.

Clădirea era destul de trainică și încăpătoare: o bucătărioară, un mic antreu și două odăi; aceea mai mare urma să fie sala de clasă, iar cealaltă, mai mică, cu obloane de fier la ferestre, era viitoarea mea locuință. Cum am sosit mi-am rânduit pe masă rechizitele și tot ce mai adusesem cu mine: caiete, abecedare, cărți de aritmetică, creioane, tocuri, peniță, sticla cu cerneală, și am plecat în sat: trebuia să-i înscriu pe toți copiii de vârstă școlară, băieți și fete.

Mergeam din casă'n casă. In prima clipă, oamenii mă întâmpinau cu nedumerire, dar apoi vorbeau prietenos.

— Va să zică ești învățătoare? Bine, bine, învață-i! îmi spuse o bătrână slabă și înaltă, cu sprâncene dese și, după cum mi s'a părut, încruntate. Numai că pe fete degeaba le'nscrii. N'are rost să'nvețe carte. Păi, ele să 'nvețe a toarce, a țese: p'ormă se mărită.... La ce le trebue lor învățătură?

Dar eu stăruiam cu hotărîre.

— Acum nu mai e ca în trecut. Incepe o viață cu totul nouă! i-am răspuns, repetând cuvintele fratelui meu. Toți trebue să învețe!

...A doua zi, sala de clasă era înțesată: toți cei treizeci de copii pe care-i înscrisesem în ajun, veniseră la școală.

In rândul dela fereastră, ședeau cei mici, de clasa întâia, la mijloc elevii clasei a doua, iar în rândul de lângă perete, cei mai mari, copii în vârstă de 14 ani. Erau numai patru. In banca întâia, chiar în fața mea, ședeau două fetițe, amândouă cu părul bălai, pistruiate și cu ochii albaștri, și amândouă îmbrăcate în

rochiţe înflorate. Erau cele mai micuţe. Se numeau Lida şi Marusea Glebov. Când am intrat, cei patru băieţi mai mari din rândul de lângă perete s'au ridicat respectuos în picioare şi după ei s'a ridicat întreaga clasă.

— Bună ziua, Liubov Timofeevna ! răsunară în cor glasurile amestecate ale copiilor. Bine aţi venit !

— Bună ziua ! Bine v'am găsit, copii !

Aşa a început prima mea zi de şcoală; pe urmă, nici nu simţeam cum treceau zilele. Imi venea foarte greu să mă ocup de toate cele trei clase deodată. In timp ce şcolarii cei mai mici trăgeau cu râvnă la liniuţe, iar cei mari rezolvau probleme cu numere concrete [1], eu explicam celor din rândul de mijloc de ce ziua e urmată de noapte. Apoi, pe când corectam problemele elevilor mari, cei din clasa doua scriau substantive de gen feminin cu semnul moale după sibilante [2]. In răstimp, cei mici osteneau tot trăgând la liniuţe ; mă întorceam la ei şi începeau îndată să citească cu glas tare, cât îi ţinea gura, silabisind : „M-a-ma-ma!" sau „Ma-şa a-re min-ge!"

M'am cufundat cu totul în munca mea. Eram mulţumită de elevii mei şi eram plină de voie bună. Zilele treceau pe nesimţite. In vreo două rânduri m'a vizitat un coleg, învăţător într'un sat vecin, care, după cum mi se părea atunci, avea o deosebit de bogată experienţă pedagogică. Doar era de trei ani în învăţământ ! Asista şi asculta cu atenţie lecţiile mele, iar apoi îmi dădea sfaturi. La despărţire, de fiecare dată spunea că treburile mele merg bine.

— Copiii te iubesc — îmi explica el — şi ăsta-i lucrul cel mai de seamă.

---

1 Număr concret — număr însoţit şi de termenul care exprimă felul unităţilor. Astfel, 10 este un număr abstract; *10 cărţi* este un număr concret. (N.R.).

2 Sibilantă — consoană care se rosteşte cu un sunet şuerat, şt de pildă (N.R.).

DIN NOU ACASĂ

La școala din Soloveanca am rămas o singură iarnă. Odată cu începerea noului an școlar am fost transferată la Osinovâie Gaii. Îmi părea rău să mă despart de copiii din Soloveanca — deveniserăm între timp atât de buni prieteni — dar transferarea m'a și bucurat: cât e de bine să fii din nou acasă, între ai tăi!

Acasă, în Osinovâie Gaii, l-am regăsit pe Tolia Cosmodemianschi, prietenul meu din copilărie. Eram amândoi de aceeași vârstă, dar el părea mult mai mare decât mine; în ce privește seriozitatea și experiența vieții, nu mă puteam socoti deopotrivă cu el. Anatolii Petrovici (Tolia) luptase un an în rândurile Armatei Roșii, iar acum era responsabilul casei de lectură și al bibliotecii din Osinovâie Gaii.

La casa de lectură aveau loc și repetițiile cercului dramatic. Tineretul din Osinovâie Gaii și din satele învecinate, elevii și învățătorii, pregăteau piesa „Sărăcia nu-i un păcat". Eu jucam rolul Liubovei Gordeevna, iar Anatolii Petrovici, rolul lui Liubim Torțov și era totodată conducătorul și regizorul cercului nostru de teatru. Explicațiile lui erau întotdeauna interesante și pline de haz. Dacă cineva încurca sau schimonosea cuvintele lui Ostrovschi, sau începea tamnisam să sbiere, să holbeze ochii și să dea din mâini în mod nefiresc, Anatolii Petrovici îl imita fără răutate dar într'un fel atât de caraghios, încât aceluia îi pierea pofta să mai facă pe grozavul. Râdea în hohote și cu atâta voioșie încât nu puteai să reziști râsului său. N'am auzit pe nimeni râzând cu atâta poftă și voie bună.

Curând m'am căsătorit cu Anatolii Petrovici și m'am mutat în casa familiei Cosmodemianschi. Anatolii Petrovici locuia împreună cu mama sa, Lidia Feodorovna și cu un frate mai mic, Fedia. Celălalt frate al lui, Alexei, își făcea stagiul în Armata Roșie.

Cu Anatolii Petrovici trăiam o viață fericită și în bună în-

ţelegere. Era un om reţinut, nu prea darnic în cuvinte duioase, dar în fiecare privire, în fiecare gest al lui, simţeam o necontenită grijă pentru mine ; ne înţelegeam amândoi numai din ochi. Ne-am bucurat foarte mult când am aflat că vom avea un copil. „Cu siguranţă că va fi un băiat!" hotărîrăm noi, şi căutam împreună să-i găsim un nume şi să-i întrezărim viitorul.

— Să-i arăţi copilului pentru prima oară focul, o stea, o pasăre, să-l duci în pădure, la pârâu... Îţi dai seama cât e de interesant ? visa cu glas tare Anatolii Petrovici. Apoi să-l duci la mare, în munţi.... înţelegi ? pentru prima oară !

Şi iată că veni pe lume şi micuţul nostru.

— Să vă trăiască fetiţa, Liubov Timofeevna ! îmi ură bătrâna care mă îngrijea. I-auzi-o... a şi început să vorbească !

În odaie răsună un scâncet puternic. Am întins braţele şi mi-au arătat fetiţa : un trupşor micuţ, cu chipul cât un pumn, tramdafiriu, cu păr negru şi ochi albaştri. În clipa aceea mi s'a părut că nici nu visasem vreodată să am un băiat şi că întotdeauna o aşteptasem pe fetiţa aceasta micuţă.

— Să-i zicem Zoia, vrei ? murmură Anatolii Petrovici.

Eu n'am avut nimic împotrivă.

Era 13 Septembrie 1923.

FETIŢA MEA

Acelora care n'au avut niciodată copii li se pare, poate, că toţi copiii sunt la fel, că până la un timp oarecare nu înţeleg nimic, şi nu ştiu decât să plângă, să ţipe şi să-i împiedice pe cei mari în treburile lor. Nu este adevărat, desigur. Eram convinsă că aş fi recunoscut-o pe fetiţa mea dintre mii de noi născuţi, că fetiţa mea are expresia feţei deosebită, a ei proprie, că ochii şi glasul ei nu se aseamănă cu al niciunui alt copil. Mi se părea că aş fi putut să stau ore întregi — numai timp să fi avut ! —

şi s'o privesc cum doarme, cum îşi scoate în somn mânuţa de sub plapoma în care o înfăşurasem strâns, cum deschide ochişorii şi îşi aţinteşte privirile înainte, pe sub genele lungi şi dese.

Apoi — şi asta era uimitor! — fiece zi aducea ceva nou, şi mi-am dat seama că, într'adevăr, copilul creşte şi se schimbă nu cu fiecare zi, ci cu fiecare ceas. Iată, de pildă: când aude vreun glas, tace numaidecât, chiar dacă până în clipa aceea plângea de te asurzea. Uite, a început să prindă sgomotele cele mai uşoare, să întoarcă vioaie căpşorul la tic-tac-ul ceasornicului. Iată, a început să-şi treacă privirea dela taică-său la mine, dela mine la bunica sau la „nenea Fedia" (aşa începusem să-i spunem, în glumă, după ce se născuse Zoia, frăţiorului de doisprezece ani al lui Anatolii Petrovici). Veni şi ziua când fetiţa mea a început să mă recunoască. A fost o zi fericită, plină de bucurie şi ea mi s'a întipărit în minte pentru toată viaţa. Mă aplecasem deasupra leagănului. Câteva clipe, Zoia m'a privit atent şi apoi, deodată, a zâmbit. Toţi căutau să mă încredinţeze că era un zâmbet ca oricare altul, că la vârsta ei copiii zâmbesc tuturor, dar eu ştiam că nu-i aşa!

Zoia era foarte micuţă şi cum la ţară se spunea că de scăldat copilul creşte mai repede, o scăldam des. O ţineam mult timp la aer şi, cu toate că se apropia iarna, ea dormea afară, cu faţa descoperită.

N'o prea luam în braţe, căci aşa mă sfătuiseră şi mama şi soacra mea, Lidia Feodorovna, spunându-mi că nu trebue s'o răsfăţ. Am ascultat sfatul acesta şi, poate tocmai din pricina asta, Zoia dormea bine peste noapte, fără să fie legănată sau luată în braţe. Era un copil liniştit şi cuminte. Uneori „nenea Fedia" se apleca deasupra leagănului şi o ruga: „Zoinca, ia spune: ne-nea! Hai! Hai, spune: ma-ma! ba-ba!"

Eleva lui zâmbea cu toată faţa şi gungurea ceva în limba ei. După o vreme însă, începu într'adevăr să repete după „nenea Fedia", la început nesigur, iar apoi tot mai desluşit: „ne-nea" „ma-ma"...

Imi amintesc de un cuvânt ciudat al Zoiei, pe care a început să-l rostească după ce învățase să spună „mama" și „tata": cuvântul „ap". Stătea în capul oaselor pe podea, micuță de tot cum era, și se înălța deodată în vârful picioarelor, strigând: „Ap!" Mai târziu ne-am dat seama că prin acest „Ap!" ea voia să spună: „Ia-mă în brațe!"

O VESTE TRISTĂ

Era o iarnă cumplită. Nici bătrânii nu-și aminteau să mai fi fost vreodată o alta la fel. In mintea mea, luna Ianuarie din anul acela a rămas ca un răstimp înfricoșător de rece și de întunecat, într'atât s'a schimbat și s'a înnegurat totul în jur, când am aflat vestea morții lui Vladimir Ilici. Căci pentru noi nu era numai conducătorul, omul mare și neobișnuit. Nu. Era prietenul cel mai apropiat, povățuitorul cel mai bun al fiecăruia; tot ce se petrecea în satul nostru, în casa noastră, era legat de el. Totul venea dela el. Așa înțelegeau și simțeau toți.

Inainte vreme, aveam în sat numai două școli, iar acum — peste zece. Asta i se datora lui Lenin! Inainte vreme, poporul trăia în sărăcie și foame, iar acum își luase soarta în mâini, devenise puternic, trăia altă viață. Cui să-i fi mulțumit pentru toate acestea, dacă nu lui Lenin? Aveam săli de cinematograf. Invățătorii, medicii și agronomii stăteau de vorbă cu țăranii, țineau conferințe, casele de lectură erau pline de oameni, casa poporului deasemenea. Satul creștea repede, viața devenea tot mai luminoasă, mai fericită. Cine nu știa carte, învăța; cine învăța, se gândea să învețe mai departe. Cui se datorau toate acestea, cine ne adusese viața asta nouă? La această întrebare toți aveau același răspuns, rosteau același nume scump și luminos: Lenin!

Și deodată, Lenin nu mai este... Nu puteam s'o înțelegem, nu ne puteam împăca cu gândul acesta.

In fiecare seară, oamenii veneau pe la Anatolii Petrovici împărtășindu-i durerea adâncă de care erau copleșiți.

— „Ce om a murit ! Ilici trebuia să trăiască și să tot trăiască ! O sută de ani trebuia să trăiască ! Și uite... a murit !“ spunea bătrânul Stepan Coreț.

Prin Februarie, sosi la Osinovâie Gaii numărul din „Pravda“ în care era publicat discursul tovarășului Stalin la cel de-al doilea Congres al Sovietelor. Anatolii Petrovici citi discursul cu glas tare, la casa de lectură. Se strânsese atâta lume, încât n'aveai unde s'arunci un ac. Fiecare cuvânt din discursul tovarășului Stalin avea un adânc răsunet în inimile oamenilor.

Când Anatolii Petrovici sfârși de citit, ziarul trecu din mână în mână : fiecare voia să vadă cu ochii lui, să pipăie hârtia pe care erau tipărite cuvintele pline de bărbăție și de sinceritate ale acestui jurământ.

Câteva zile mai târziu, sosi la Osinovâie Gaii, muncitorul Stepan Zababurin, care fusese cioban în sat, și ne povesti că la Moscova vin oameni din toate colțurile țării și se perindă prin fața sicriului lui Vladimir Ilici.

— „E un ger de-ți îngheață și răsuflarea — spunea el — dar poporul vine zi și noapte, fără sfârșit“.

Unii oameni plecau cu copiii ca să-l vadă și ei pentru ultima oară pe Vladimir Ilici.

— „Noi n'o să-l vedem și nici Zoinca n'o să-l vadă“, — spuse mâhnit Anatolii Petrovici.

Pe atunci nu știam că în cetatea nemuritoare a Cremlinului avea să se construiască un mausoleu și că vom putea să ne ducem să-l vedem pe Ilici și mai târziu, peste mulți ani.

Ziarul care cuprindea jurământul lui Iosif Vissarionovici l-am păstrat. „Când va crește fata mea, o să citească și ea“ — mi-am spus în gând.

Când sta la masă, lui Anatolii Petrovici îi plăcea s'o țină pe Zoia pe genunchi. In timpul prânzului, Anatolii Petrovici avea obiceiul să citească, iar Zoia, cuminte, își lipea căpșorul de pieptul lui și nu-l supăra niciodată.

Zoia era tot așa de mică și de plăpândă ca și înainte. Incepu să meargă când avea unsprezece luni. Era un copil prietenos și încrezător, și toți cei din jur o iubeau. Ieșea pe portiță, zâmbea trecătorilor și dacă vreunul îi spunea în glumă: „Mergi la mine ?" îi întindea bucuroasă mâna și pleca împreună cu noul ei prieten.

La doi ani, Zoia vorbea bine și, adeseori când se întorcea din „vizită", povestea :

— „Știi unde-am fost ? La Petrovna. O știi pe Petrovna ? Are pe Galia, Tania, Misa, Sania și un moș. Are și o vacă și mielușei. Să-i vezi cum sburdă !"

Când se născu frățiorul ei mai mic, Șura, Zoia nu împlinise încă doi ani. Băiețașul veni pe lume cu niște țipete asurzitoare. Țipa cu glas gros, puternic și supărat. Era mult mai voinic decât Zoia, dar avea ochii tot atât de limpezi și părul la fel cu al ei.

După ce se născu Șura, Zoiei i se spunea adesea : „Tu ești mai mare. Ești mare !" Zoia sta împreună cu cei mari la masă, cu singura deosebire că avea un scaun mai înalt. Era foarte grijulie cu Șura : îi dădea biberonul de fiecare dată când îl scăpa, și mișca încetișor leagănul ori de câte ori frățiorul ei se trezea din somn și în odaie nu era nimeni. De multe ori o rugam chiar eu să-mi ajute la câte ceva.

— Zoia adu-mi un scutec — îi spuneam. Și dă-mi ceașca, te rog.

Sau :

— Hai, Zoia, ajută-mă să deretic prin casă. Ia cartea de colo, pune scaunul la loc.

Zoia făcea bucuroasă tot ce-i spuneam şi, îndată ce isprăvea, mă întreba întotdeauna :

— Acum ce să mai fac ?

Când avea trei ani, iar Şura mergea pe al doilea, Zoia îl lua de mână pe frăţiorul ei şi, cu o sticlă în cealaltă mână, pornea la bunica după lapte.

Imi amintesc că odată, pe când mulgeam vaca, Şura se învârtea în jurul meu, iar Zoia, cu o cană în mână, aştepta să-i dau să bea lapte proaspăt muls. Vaca, sâcâită de muşte, dădu pe neaşteptate din coadă, lovindu-mă şi pe mine. Zoia lăsă repede cana, îi apucă într'o clipă coada şi începu să alunge muştele cu o nuieluşă :

— Ei, văcuţă, de ce-o baţi pe mămica ? Tu să n'o baţi pe mămica !

Apoi se uită la mine şi spuse parcă încredinţată, parcă întrebându-mă :

— Eu te ajut, mămico !

Erau tare drăgălaşi, împreună : Zoia cea plăpândă şi bondocul Şura.

Prin sat se spunea despre Şura :

„Băiatul învăţătoarei noastre e tot atât de mare pe cât e de gras : ori cum l-ai aşeza e la fel de înalt !"

Şi chiar aşa era : Şura, rotofei, sdravăn, la vârsta lui de un an şi jumătate se arăta mai voinic decât Zoia. Asta însă n'o împiedeca pe Zoia să-i poarte de grijă ca unui frate mai mic, ba câteodată să se şi răstească la el.

Zoia începuse să vorbească dela bun început desluşit, dar Şura, până la trei ani, nu putu să-l rostească pe „r". Zoia era foarte amărîtă din pricina asta.

— Hai Şura, spune : car-ne! îl ruga ea.

— Cal-ne, repeta cu stângăcie Şura.

— Nu aşa ! spune : r, rî !

— Lî.

— Nu „lî", — „rî !" Uf, greu de cap mai eşti ! Hai iar. Spune : rupe.

— Lupe.

— Vară.

— Valâ.

Odată, ieşindu-şi din fire, Zoia îi dădu cu palma peste frunte. Elevul de doi ani era însă mult mai voinic decât profesoara lui de patru ani : dădu mânios din cap şi o îmbrânci pe Zoia cât colo.

— Lasă-mă'n pace ! strigă el supărat. De ce dai în mine ?

Zoia îl privi mirată, dar nu se porni să plângă. Şi peste puţin auzii din nou :

— Spune : parc.

Şi glasul lui Şura repetând supus :

— Palc.

Nu ştiu dacă Şura îşi dădea seama că era cel mai mic din casă, dar ştiu că de mic se pricepea să tragă foloase de pe urma acestui fapt. „Eu sunt mic !" spunea într'una pe un ton plângăreţ, apărându-se. „Sunt mic!" ţipa bosumflat când nu i se dădea ceeace voia cu orice preţ. „Sunt mic !" vestea el mândru şi uneori fără nicio pricină, dar conştient de dreptatea şi de forţa lui proprie.

Ştia că toţi îl iubesc şi ţinea să-i supună voinţei lui până la unul — şi pe Zoia şi pe mine, şi pe taică-său, şi pe bunica. Era destul să înceapă să plângă şi numaidecât intervenea bunica :

— Cine l-a supărat pe Şurca al meu ? Vino încoa' dragul bunicii ! Uite ce-i dă bunica !

Iar Şura cu botişorul lui vesel şi şiret, se cocoţa pe genunchii bunicii.

De fiecare dată când nu i se făcea pe plac, se trântea pe podea şi începea să ţipe cât îl ţinea gura, sau să bată din picioare, sau să geamă jalnic. Prin toată înfăţişarea lui parcă spunea : „Bietul de mine, sărmanul de mine, nimeni n'are milă de Şura, nimeni nu-l mângâie !"

Odată, când începu să țipe și să plângă cerând chiseli[1] înainte de masă, eu și cu Anatolii Petrovici ieșirăm din odaie. Șura rămase singur. O vreme nu conteni cu plânsul, plângea tot așa de tare, strigând printre sughițuri: „Vleau chiseli! Dă-mi chiseli!" Mai apoi, hotărându-se pe semne să nu mai risipească atâtea cuvinte, își formulă dorința mai simplu: „Dă-mi! Vleau!" Plângând, nu băgă de seamă că eu și cu taică-său am ieșit din odaie, dar băgă de seamă în schimb că era prea multă liniște; ridică mirat capul, se uită în jur și încetă să mai țipe: merită oare să te obosești atâta dacă nu te ascultă nimeni? Rămase câteva clipe pe gânduri și apoi începu să construiască ceva din niște surcele. Curând ne întoarserăm în odaie și, de cum ne zări, începu din nou să țipe; Anatolii Petrovici i-o reteză însă cu asprime:

— Dacă plângi, te lăsăm singur și noi ne mutăm în altă parte. Ai înțeles?

Șura tăcu ca prin farmec.

Altă dată, începu să plângă ascunzându-și fața în palme și iscodindu-ne printre degete: ne e milă de lacrimile lui ori nu? Noi însă nici nu-l luam în seamă; Anatolii Petrovici citea o carte, iar eu corectam niște caiete. Văzând cum stau lucrurile, Șura veni încetișor și se sui pe genunchii mei de parcă nimic nu s'ar fi întâmplat. L-am mângâiat câteva clipe pe creștet, apoi l-am lăsat jos, am continuat să-mi văd de treabă, iar Șura n'a mai venit să mă supere. Aceste două pățanii l-au lecuit: toanele și țipetele lui încetau îndată ce noi nu i le mai luam în seamă.

Zoia îl iubea foarte mult pe Șura. Adesea repeta cu seriozitate cuvinte auzite dela alții: „Copilul nu trebue răsfățat! Lasă-l să plângă, nu-i mare nenorocire!" Spuse de Zoia, cuvintele acestea sunau foarte caraghios. Intotdeauna însă când rămâneau singuri, ei amândoi, era blândă cu Șura. Dacă se întâmpla ca bondocul ei frățior să cadă și începea să plângă, Zoia

1 Chiseli — Mâncare preparată cu zeamă de fructe, făină de cartofi și zahăr. (N.R.)

alerga, îl lua de mână și încerca să-l ridice. Îi ștergea lacrimile cu poala rochiței și căuta să-l liniștească :

— Nu plânge, fii cuminte. Uite așa, bravo ție!... Hai să ne jucăm cu cuburile! Să facem o cale ferată, vrei? Vezi, noi avem și o revistă! Vrei să-ți arăt niște poze? Uită-te...

Un lucru era ciudat : când Zoia nu știa ceva, o recunoștea îndată și cinstit. Șura însă era peste măsură de ambițios, și cuvintele „nu știu" nu putea să le rostească niciodată. Ca să nu recunoască el singur că nu știe ceva, era gata să se folosească de orice viclesug. Îmi aduc aminte că odată, Anatolii Petrovici cumpărase o carte cu poze frumoase, foarte reușite : pozele înfățișau fel și fel de lucruri și animale, tot soiul de oameni. Și mie, și copiilor, ne plăcea s'o răsfoim. Arătând câte o poză, îl întrebam pe Șura :

— Asta ce-i?

Ceeace știa, spunea îndată, cu plăcere și cu mândrie. Dar câte nu născocea ca să scape de răspuns, atunci când nu știa ce înfățișează poza pe care i-o arătam!

— Asta ce-i? îl întrebai eu, arătând o locomotivă.

Șura oftă, se învârti, se suci și ieși din mutenia lui deodată, zâmbind șiret :

— Mai bine spune matale!

— Dar asta ce-i?

— O găinușă! răspunse Șura în aceeași clipă.

— Așa-i. Dar asta?

Poza înfățișa un animal necunoscut și ciudat : o cămilă.

— Mămico! mă rugă Șura, — mai bine întoarce foaia și arată-ne altceva!

Eram curioasă să văd ce-o să mai scornească.

— Dar asta ce-i? îl întrebai cu viclenie, arătându-i un hipopotam.

— Uite, acuș, cum termin de mâncat, o să spun — îmi răspunse Șura, și mestecă îndelung și atât de grijuliu, de parcă nici nu s'ar fi gândit să sfârșească vreodată.

Atunci îi arătai o poză care înfățișa o fetiță râzând, într'o rochiță albastră și cu un șorțuleț alb:

— Cum o chiamă pe fetița asta, Șuric?

Iar Șura, zâmbind șiret, îmi răspunse:

— Întreab-o matale singură!

BUNICA

Copiilor le plăcea foarte mult să meargă în vizită la Mavra Mihailovna, bunicuța lor. Bunicuța îi primea bucuroasă, le dădea să bea lapte și îi ospăta cu clătite. Apoi, când avea vreme, le ținea hangul la jocul lor favorit pe care amândoi îl numeau „Gulia".

— Sădi baba o gulie, — începea bunica să povestească gânditoare. Și spuse: Să crești gulie, dulce și mare, mare de tot. Și crescu gulia! Mare, dulce, dolofană și galbenă. Ei... se duse baba s'o scoată... Trage și trage, dar nu-i chip s'o scoată... Văzând cum stă treaba, bunica o chemă într'ajutor pe nepoată-sa, Zoia. (Și Zoia se prindea îndată de fusta bunicuței). Ei... Și Zoia o trage pe bunica, bunica trage gulia, trag, trag, dar tot nu pot s'o scoată. Atunci, Zoia îl chemă într'ajutor pe Șura. (Iar Șura abia aștepta să se prindă de rochița Zoiei). Ei... Șurca o trage pe Zoia, Zoia pe bunica, bunica trage gulia... și trag, și trag (pe chipurile copiilor se citea o așteptare plină de încântare)... și scot...

Mavra Mihailovna, bunica lui Zoia și a lui Șura

Iar în mâinile bunicuței apărea ca prin farmec, un măr, o plăcintă sau o adevărată gulie. Copiii se năpusteau asupra Mavrei Mihailovna cu țipete și râsete, iar ea le înmâna darul.

— Bunico, hai să scoatem gulia! se ruga Șura de cum îi trecea pragul.

După vreo doi ani, când cineva încercă să le povestească basmul, începând precum e obiceiul: „A fost odată... un moș care a sădit o gulie..." copiii săriră amândoi într'un glas:

— Baba a sădit gulia! Baba, nu moșul!

...Toată viața ei, mama a muncit din zori și până'n noapte. Avea în grijă rostul întregii gospodării: casa, ogorul și șase copii. Trebuia să-i îmbrace pe toți, să-i spele, să le dea de mâncare, să-i cârpească, și mama muncea cu tragere de inimă fără să știe ce-i oboseala. Cu noi, copiii și mai târziu cu nepoții ei era întotdeauna aceeași: dreaptă și blândă. Nu spunea: „Respectați pe cei mari", așa — ca o povață seacă, ci se străduia ca vorbele ei să fie înțelese de copii, să le rămână în minte, să le pătrundă în inimă.

— „Uitați-vă la casa în care stăm — le spunea ea la amândoi, Zoiei și lui Șura. Bătrânii au clădit-o! Uite ce sobă bună ne-a făcut Petrovici! Petrovici e bătrân, priceput, are mâini de aur! Cum poți oare, să nu respecți pe cei bătrâni?

Mama avea un suflet neînchipuit de bun. Pe vremea copilăriei mele, dacă se întâmpla să zărească vreun drumeț — pe atunci multă lume nu avea adăpost — îl chema în casă, îl ospăta din belșug, iar la plecare îi dădea și o haină mai veche.

Timofei Semionovici, bunicul Zoiei și al lui Șura

Odată, tatăl meu, după ce cotrobăi multă vreme printr'un cufăr, o întrebă :

— Nevastă, unde-i cămaşa mea albastră ?

— Nu te supăra, îi răspunse mama cu oarecare turburare. Am dat-o lui Stepanâci. (Stepanâci era un bătrân singur, bolnav, pe care n'avea cine să-l îngrijească, la care mama se ducea din când în când, ajutându-l cu ce putea).

Tata dădu numai din mână, fără să spună o vorbă.

Acum, după mulţi ani, îmi aminteam adesea de mama, cât de tare, de răbdătoare şi de curajoasă era.

Odată ni s'a furat vaca. Oricine ştie ce nenorocire înseamnă lucrul acesta într'o gospodărie de ţară. Mama însă nu se jelui şi nu vărsă nicio lacrimă. Într'alt an, mi-aduc aminte că ne-a luat foc casa. A ars totul până la temelie. Nenorocirea asta îl lovi crunt pe tata. Şedea pe trunchiul unui copac prăbuşit, cu mâinile lăsate desnădăjduit de-a-lungul corpului şi se uita disperat în pământ.

— Nu-i nimic, bărbate, lasă c'o să le facem la loc! spuse mama apropiindu-se de el. Rămase tăcută o clipă şi adăugă : Nu fii mâhnit, ne descurcăm noi !

Mama n'a ştiut carte, până la sfârşitul vieţii n'a învăţat nicio buche măcar, dar în schimb preţuia şi respecta foarte mult ştiinţa de carte. Numai mulţumită grijii ei, am învăţat noi copiii : mama a fost aceea care a stăruit pe lângă tata să ne dea la şcoală şi apoi la liceu.

Adeseori, familia noastră era lovită de greutăţi, şi mi-amintesc că, atunci când sărăcisem de tot, tata se hotărî să-l ia dela carte pe fratele meu Serghei, care era într'a patra de liceu. Mama însă nici n'a vrut să audă. Gata de orice, se duse chiar la direcţiunea liceului, se umili, rugându-se ca fiul ei să fie ţinut în şcoală pe cheltuiala Statului, doar-doar o putea să-şi continue învăţătura.

— Tu nu ştii buche nevastă, şi văd că trăieşti şi fără carte! mormăia tata supărat.

Mama nu-i întorcea vorba, dar stăruia întruna, nu se da

bătută. „Bine zice proverbul : Invățătura-i lumină, lipsa de învățătură e besnă“ — îi plăcea ei să spună. Știa din însăși viața ei, besna în care trăiește neștiutorul de carte.

— Când o să vă duceți la școală, să învățați cu râvnă ! îi îndemna ea pe Zoia și pe Șura. O să vă luminați mintea, o să aflați multe, o să vă fie bine, iar alții o să trăiască mai ușor pe lângă voi.

Bunica era neîntrecută în basme. Știa o mulțime și le povestea fără să-și lase treaba o singură clipă : povestea liniștită, fără grabă, de parc'ar fi gândit cu glas tare, fie că împletea, curăța cartofi, sau frământa aluat.

— Prin pădure trece în fugă o vulpe, și iată că vede un gotcan [1] într'un copac

— „Terentii, Terentii ! am fost la oraș“ — îi spune vulpea gotcanului.

— „To-to-to! și ce dac'ai fost ?“

— „Terentii, Terentii, am adus un ucaz !“

— „To-to-to ! și ce-i dac'ai adus ?“

— „Cum că voi gotcanii să nu mai stați cocoțați prin copaci, ci să vă plimbați toată vremea prin luncă“.

— „To-to-to ! Și ce-i cu asta ! O să ne plimbăm, n'avea grijă!“

— Terentii, Terentii, cine se vede venind ?“

— „To-to-to ! Un țăran, cumătră !“

— Terentii, Terentii! Dar în urma țăranului cine-aleargă?“

— „To-to-to ! Un mânz aleargă !“

— „Terentii ,Terentii ! Dar coada mânzului cum îi !“

— ;,Impletită, cumătră !“

— „Ei, rămâi cu bine, Terentii, n'am vreme de flecăreală”.

Zoia și Șura stăteau pe o laviță scundă și nu-și luau ochii dela bunica. Iar bunica, îndată ce sfârșea o poveste, începea alta: despre lupul cenușiu, despre ursul cel lacom, despre iepurele cel fricos, și iarăși despre cumătra șireată...

---

1 Gotcan — Cocoș sălbatic, de munte. (N.R.)

FRATE ȘI SORĂ

Zoia avea voie să se joace cu Șura numai pe lângă casă, sau în grădiniță, ca nu cumva să-i lovească vaca sau calul, care păș-teau liberi pe pajiștea din apropiere. In schimb, cu Mania și Tasia, fetițe mai mari ca ea, avea voie să se ducă unde poftea ; prin grădinile de zarzavat, sau la pârâul mititel și vesel, unde puteai să te scalzi zile întregi fără teamă de înec.

Vara, Zoia alerga cu plasa după fluturi ceasuri de-a-rândul, aduna flori, apoi se scălda din nou și, la cei cinci anișori pe care-i avea, își spăla singură rufele, le usca și venea acasă cu ele curate.

— Mămico ! îmi spunea, privindu-mă atentă în ochi — le-am spălat bine ? Nu mă certi ?

Parcă o văd și acum : era o fetiță de cinci ani, cu obrajii rumeni, înnegrită toată de soare, cu ochi căprui, limpezi. Abia a trecut o răpăială de ploaie de vară și soarele dogorește din nou ; vântul alungă ultimii nori din înaltul cerului, ducându-i undeva departe, dincolo de zare. De pe ramuri lunecă ultimele picături de ploaie, iar Zoia, desculță, călcând dinadins prin băl-toacele de apă căldicică, vine în goană spre mine, râde și-mi arată cât îi este de udă rochița.

Și cât de minunat e când plecăm departe, la luncă, după fân ! (Ce ne pasă că ne sdruncină căruța, trasă în trap stân-gaci de un căluț slăbănog !) Și cât de minunat e să te întorci în vârful unei movile de fân, pe care apoi să-l împrăștii și să-l în-torci cu furca împreună cu cei mari în spatele șopronului, să te dai tumba, să sări în fân ca în apa unui râu și în cele din urmă să adormi istovită, fericită, ghemuindu-te în așternutul lui aro-mitor !...

Și cât de minunat este să te sui în copaci ! Să te sui sus, cât mai sus, de să-ți fie teamă să te uiți spre pământ, iar inima să ți se strângă când o crenguță mai subțire se îndoaie sub tine...

Şi apoi, să cobori uşurel, dibuind cu piciorul gol crengile şi având grijă să nu-ţi agăţi cumva rochiţa.

Şi mai bine însă e să te urci pe acoperiş sau în clopotniţă, locul de pândă al tuturor copiilor. Vezi tot satul ca'n palmă; jur împrejur — câmpii, câmpii nesfârşite, iar pe întinderea lor, presărate ici, colo — satele vecine... Dar dincolo de satele vecine oare ce se zăreşte? Departe, departe...

Când se întorcea acasă, Zoia se aşeza lângă mine şi mă întreba:

— Mamă, dar după Osinovâie Gaii ce mai vine?

— Un sat care se numeşte „Spocoinâie Hutora"[1].

— Şi după el?

— Soloveanca.

— Şi după Soloveanca?

— Pavlovca, Alexandrovca, Prudchii.

— Şi după ele? Dar după Chirsanov ce mai vine? După Tambov vine Moscova? şi ofta: Ei, de ne-am duce acolo!

Când tatăl ei n'avea treabă, Zoia i se suia pe genunchi şi îl copleşea cu cele mai felurite şi cele mai neaşteptate întrebări. Şi îi asculta povestirile despre tot ce se petrece în lume, ca pe un basm minunat: despre munţii înalţi, despre mările albastre şi despre pădurile dese, despre oraşele mari şi depărtate şi despre oamenii care trăiesc acolo. Zoia era numai urechi: asculta cu gura deschisă, ochii îi străluceau, şi se părea că uneori uită să mai răsufle. Adesea se întâmpla ca până la urmă să adoarmă în braţele tatălui ei, copleşită de noutăţile aflate.

Lui Şura cel sburdalnic şi gălăgios, care avea patru ani, nu-i păsa de nimic.

— Buzunarul lui Şura se mişcă! o auzii odată pe Zoia exclamând uimită.

Şi într'adevăr, buzunarul lui Şura se mişca! Ce minune o mai fi şi asta?

---

1 Spocoinâie Hutora — Cătunele liniştite. (N.R.)

— Ce ai în buzunar, Șura?

Nimic mai simplu! buzunarul e plin de cărăbuși; cărăbușii se sbat, încearcă să scape, dar Șura strânge buzunarul în pumn. Bieții cărăbuși!

Ce nu găseam seara prin buzunarele lui! O praștie, un ciob de sticlă, undițe, pietricele, bucăți de tablă, chibrituri cu care n'avea voie deloc să se joace, și câte și mai câte. Intotdeauna Șura avea un cucui pe frunte, mâinile și picioarele julite și sgâriate, iar genunchii însângerați. Să stea pe loc, era pentru el un chin, cea mai grea pedeapsă. Alerga, sărea, dis-de-dimineață și până când îi chemam să le dau să mănânce și să-i culc. Nu odată l-am văzut alergând prin curte după ploaie și lovind cu o nuia în băltoace. Stropii țâșneau în jerbe scânteietoare până mai sus de creștet; era ud leoarcă, dar pe semne că nici nu băga de seamă. Lovea cu nuiaua cu și mai multă putere și cânta cât îl ținea gura un cântec pe care numai el îl știa. Nu puteam desluși cuvintele; auzeam doar un războinic și triumfător: „Tram-ba-bam!" și „Ba-ram-bam!" Totul însă era foarte firesc! Șura trebuia să-și arate bucuria față de tot ce-l înconjura, să-și exprime într'un fel cât de mult îl încânta soarele, copacii și băltoacele cu apă căldicică!

La toate jocurile, Zoia era tovarășul nedespărțit al lui Șura. Alerga și sărea la fel de sgomotoasă, cu tot atâta voie bună și uitare de sine. Știa însă să fie și cuminte, să rămână liniștită vreme îndelungată și să asculte; în asemenea clipe, ochii îi erau plini de luare aminte, iar sprâncenele negre ușor încruntate. Uneori o găseam stând în preajma casei, pe trunchiul unui mesteacăn căzut la pământ: ședea cu obrajii sprijiniți în palme și cu privirile ațintite înainte.

— De ce stai așa? o întrebam.

— Mă gândesc! îmi răspundea Zoia.

Din acele zile depărtate, care s'au contopit în mintea mea, îmi aduc aminte de una: Anatolii Petrovici și cu mine plecarăm în vizită la bunicul, luând și copiii cu noi. Abia ajunserăm și bunicul Timofei Semionovici o luă în primire pe Zoia:

— Ei, strengăriță, m'ai minciunit aseară, hai?

— Cum adică te-am minciunit ?

— Te-am întrebat unde mi-ai pus ochelarii, şi tu mi-ai răspuns : „Nu ştiu !“ După ce-ai plecat însă, i-am găsit sub laviţă. Negreşit că tu i-ai aruncat acolo... Altcineva n'avea cum.

Zoia îl privi supărată şi nu răspunse. După o vreme, când ne poftiră la masă, spuse :

— Eu nu merg la masă ! Pentrucă nu mă crede, n'am să mănânc.

— Ei, asta-i ! Gata, a trecut ! Hai, vino la masă !

— Nu, nu vin.

Mi-am dat seama că Timofei Semionovici s'a simţit prost în faţa copilului de cinci ani. Pe drum, la întoarcere, am dojenit-o pentru purtarea ei, dar Zoia, abia stăpânindu-şi lacrimile, repeta întruna :

— Nu m'am atins de ochelari. Am spus drept, aşa cum a fost, dar nu mă crede.

Simţeam că era adânc jignită.

Zoia se înţelegea de minune cu taică-său. Îi plăcea să stea lângă el chiar şi atunci când Anatolii Petrovici era ocupat şi n'avea vreme de vorbă. N'o făcea însă din joacă, ci era numai ochi.

— Vezi, tata ştie să facă orice — îi spunea ea lui Şura.

Şi într'adevăr, Anatolii Petrovici ştia să ducă la bun sfârşit orice muncă. Lucrul acesta îl recunoştea toată lumea. Era copilul cel mai mare în familia lui, şi cum îşi pierduse încă de mic părintele, ara, semăna şi strângea singur recolta. Pe lângă asta, isbutea să muncească mult la casa de lectură şi la bibliotecă. Oamenii din sat îl iubeau şi-l respectau, aveau încredere în el, veneau să-i ceară sfaturi în chestiuni familiare sau în diferite alte probleme : iar dacă trebuia ales un om de nădejde în comisia de cenzori a cooperativei de consum sau a cooperativei de credit, spuneau într'un glas : „Pe Anatolii Petrovici să-l alegem ! Pe el nu-l poţi înşela, se pricepe la toate“.

Datorită încă unui lucru îl stimau şi îl preţuiau oamenii : era de o cinste şi o sinceritate rară. Dacă cineva venea să-i ceară

un sfat, iar el vedea că omul n'are dreptate, îi spunea fără înconjur :

— N'ai procedat just. Eu nu pot să fiu de partea ta...

— Anatolii Petrovici nu-şi calcă niciodată pe conştiinţă ! auzeam adesea spunându-se.

Şi cu toate acestea era un om foarte modest, nu se mândrea niciodată cu cunoştinţele lui. Chiar şi cei mai în vârstă decât el, chiar şi bătrânii cei mai respectaţi din sat, veneau bucuroşi să-i ceară sfatul.

Şi, firește, orice l-ai fi întrebat, ştia să-ţi răspundă. Citea mult şi avea darul de a povesti curgător şi limpede despre tot ce citise. Zoia îşi petrecea foarte multă vreme în casa de lectură, ascultându-l pe taică-său, care citea oamenilor din sat ziarele şi le vorbea despre evenimentele pe care le trăia pe atunci ţara noastră, despre războiul civil, despre Lenin. De fiecare dată ascultătorii îl copleşeau cu întrebările :

— Anatolii Petrovici, ne-ai vorbit despre electricitate, dar acum spune-ne ceva şi despre tractor. Tractorul o să fie ceva minunat, ce zici ? Dar cum o să se întoarcă o asemenea namilă pe peticele noastre de pământ ?... Şi-apoi, ia spune : există oare, cu adevărat ,o maşină care seceră, şi treieră, şi toarnă grăunţele curate în saci, numai ea singurică ?...

Odată Zoia mă întrebă :

— De ce pe tata îl iubesc toţi oamenii ?

— Tu ce crezi ? Ia spune-mi, de ce ?

Zoia nu răspunse, dar în aceeaşi zi, seara, pe când o culcam, îmi dădu de veste în şoaptă :

— Tata e deştept, ştie orice vrei... Şi e bun...

„SĂ MAI ÎNTÂLNIM OAMENI, SĂ MAI VEDEM ŞI NOI LUMEA"

Când Zoia împlini şase ani, hotărîrăm să plecăm în Siberia. „Să mai întâlnim oameni, să mai vedem şi noi lumea !" cum spunea Anatolii Petrovici.

Şi iată, pentru prima oară în viaţa lor, copiii au mers în căruţă până la gară, pentru prima oară au văzut o locomotivă, au ascultat nesfârşita pălăvrăgeală a roţilor de sub podeaua vagonului, cântecul înfiorat şi tulburător al depărtării. Prin faţa ferestrei vagonului alergau sate şi cătune, turme ce se aflau în lunci la păscut, râuri şi păduri şi plutea întinderea nesfârşită şi liniştită a stepei.

Drumul ţinu o săptămână încheiată şi toată vremea, eu şi cu Anatolii Petrovici abia mai pridideam să răspundem la întrebări :

— Dar asta ce-i ? Asta pentru ce e ? De ce ? Din ce cauză?

In genere, la drum se doarme bine, dar copiii erau atât de plini de tot ce vedeau, încât era cu neputinţă să-i culci peste zi. Totuşi, spre seară, Şura obosea şi adormea destul de repede ; pe Zoia însă nici seara nu puteai s'o desprinzi de lângă geam. Abia atunci când negura nopţii învăluia fereastra, fetiţa se întorcea cu un suspin spre noi :

— Nu se mai vede nimic... Doar câteva luminiţe... spunea ea cu părere de rău, învoindu-se în sfârşit să se culce.

In a şaptea zi de drum sosirăm în oraşul Cansc, regiunea Enisei. Orăşel mic, case din lemn cu un singur cat, trotuare, de asemenea din lemn.

Lăsarăm copiii la hotel, iar noi ne îndreptarăm spre secţia învăţământului public ca să căutăm un sat unde puteam funcţiona ca învăţători, amândoi la aceeaşi şcoală. Obţinurăm să fim numiţi la şcoala din satul Şitchino şi hotărîrăm să plecăm îndată într'acolo. Cu această hotărîre pornirăm înapoi, spre hotel. Ce să vezi : aşezat pe podea, Şura meşterea ceva din cuburi; Zoia — nicăieri !

— Unde-i Zoia, Şuric ?

— Zoia mi-a spus aşa : „Tu stai aici, eu mă duc în piaţă să cumpăr alviţă". Prin partea locului, toată lumea mesteca alviţă.

Am ţipat înspăimântată şi am pornit într'un suflet pe stradă. Orăşelul era mic ; până la pădure — o palmă de loc. Ce mă fă ceam dacă fetiţa se rătăcise prin pădure ?

Speriați peste măsură, am cutreerat împreună cu Anatolii Petrovici fiecare stradă, ne-am uitat în toate curțile, am întrebat pe toți trecătorii, ne-am dus și în piață... Zoia însă nu era nicăieri!

— Uite ce-i, îmi spuse în cele din urmă Anatolii Petrovici: întoarce-te la hotel și așteaptă-mă acolo. Mi-e teamă ca nu cumva să se întâmple ceva și cu Șura. Eu mă duc la miliție.

M'am întors la hotel, l-am luat pe Șura în brațe și am ieșit din nou în stradă, căci mi-era peste putință să mai rămân în odaie.

Am așteptat astfel cam vreo jumătate de ceas. Deodată Șura începu să strige:

— Tătucu! Zoia!

Alergai înaintea lor. Zoia, roșie ca focul, se uita la noi stingherită și puțin speriată. Ținea în mână un bulgăre de culoare albă-cenușie.

— Uite, îi spuse ea lui Șura, pe un astfel de ton de parcă nu ne-am fi despărțit decât doar cu cinci minute în urmă. Asta-i alviță. Numai că nu-i prea bună la gust...

Așa cum îi spusese lui Șura, Zoia se dusese într'adevăr în piață, cumpărase alviță, dar uitase drumul spre hotel, și nu știuse nici cum să întrebe. Mergând pe ghicite, o apucase în cu totul altă parte și, rătăcind așa, ajunsese până aproape de marginea pădurii. Aici o zărise o femeie („una voinică, îmbrobodită cu o basma") care o luase de mână și o dusese la miliție, unde o găsi Anatolii Petrovici. Zoia sta la masă ca un musafir și bea ceai, răspunzând liniștită și serioasă la întrebările care i se puneau: cum o cheamă, de unde a venit și cu cine, cum îl chiamă pe tata, pe mama și pe frățiorul ei. Dela primele cuvinte, spusese însă că frățiorul ei este mic și că, deaceea, trebue să se întoarcă cât mai repede lângă el.

— Dar cum l-ai lăsat singur pe Șura? o întrebai cu mustrare în glas. Doar ești mare, ești mai mare decât el, ne-am bizuit pe tine...

Zoia sta lângă taică-său, cu capul ușor dat pe spate ca să

ne vadă mai bine, şi îşi muta privirea de la unul la celălalt.

— Credeam că o să mă întorc repede.Credeam că aici e ca la Osinovâie Gaii şi că am să găsesc totul numaidecât. Nu te supăra, mămico! Altădată n'am să mai fac!

— Bine, făcu Anatolii Petrovici străduindu-se să-şi ascundă un zâmbet. Prima greşeală se iartă, dar a doua oară să nu mai pleci nicăieri fără să ne ceri voie. Vezi cum s'a speriat mama?

IN SIBERIA

Casa noastră din Şitchino era aşezată pe malul înalt al unui râu larg şi repede. Când priveai perindarea zorită a valurilor te apuca ameţeala şi ţi se părea că tu însuţi plutesti undeva. Alături, la câţiva paşi — pădurea. Şi ce pădure! Cedri uriaşi, atât de înalţi încât, dacă lăsai capul pe spate şi priveai în sus, tot nu puteai să le vezi vârfurile; apoi pini şi zade[1] foarte deşi, cu frunzişul bogat, brazi cu crengile întinse ca nişte labe de urs, dedesubtul cărora era atât de întuneric de parcă te-ai fi aflat într'un templu misterios. Şi câtă linişte! Auzeai doar câte o creangă uscată trosnind sub pas, sau arareori vreun ţipăt speriat de pasăre; apoi, se aşternea din nou liniştea adâncă şi de nimic tulburată, ca într'o împărăţie a somnului din lumea basmelor.

Imi amintesc de prima noastră plimbare prin pădure. Porniserăm tus patru şi îndată ne şi afundarăm în desiş. Şura se opri încremenit de uimire în faţa unui cedru uriaş: nu-l puteau cuprinde nici doi oameni! Noi trecurăm mai departe, apoi îl strigarăm, dar el nu răspunse. Intoarserăm capetele: băieţaşul nostru, mic şi singurel, stătea tot acolo, sub cedru, cu ochii larg deschişi, ascultând parcă cu luare aminte şoapta surdă a pădurii. Era fermecat, nu mai vedea şi nu mai auzea nimic altceva. Şi nu era de mirare! Niciodată până atunci, în puţinii ani pe

1 Zade — Arbori coniferi. (N.R.)

care-i trăise, nu văzuse o asemenea pădure. Iar în Osinovăle Gaii puteai număra copacii pe degete! In cele din urmă isbutirăm să-l trezim din visare. Dar și apoi, pe când pășea alături de noi, se arătă neobișnuit de liniștit și de tăcut, de parcă pădurea l-ar fi vrăjit.

Seara, înainte de culcare, Șura stătu multă vreme în fața ferestrei.

— Ce faci, Șura? De ce nu te duci la culcare? îl întreba Anatolii Petrovici.

— Spuneam copacilor „noapte bună!" răspunse Șura.

...Zoia îndrăgi și ea pădurea; plimbarea prin pădure deveni pentru ea plăcerea cea mai mare, care nu putea fi asemuită cu nimic altceva. Numai ce-o vedeai luându-și coșulețul pentru smeură și coborînd voioasă treptele cerdacului...

— Să nu te duci departe, o sfătuiam eu. Ai auzit ce spun vecinii? In pădure sunt urși și lupi!

Și într'adevăr, era primejdios să pleci după smeură: ursul e lacom și nu-i mare lucru să dai ochi cu el prin tufele dese de smeuriș. Ei, dar și smeura din pădure: avea bobițele mari, era zemoasă, dulce ca mierea... Copiii porneau la culeș în grupuri, cu găleți, însoțiți mai întotdeauna de câte un bărbat cu armă, gata s'o folosească în caz că se vor întâlni cu Moș Martin. Oamenii din sat adunau deasemenea afine, măline și făceau provizii de ciuperci, pentru toată iarna. Toate acestea se găseau din belșug în pădure, iar Zoia se întorcea din hoinărelile ei mândră și cu coșulețul plin.

Ei doi, Zoia și Șura, se mai duceau împreună și după apă, la râu. Zoiei îi plăcea și treaba asta. Scotea apa cu grijă, cu o căldărușă, și adesea zăbovea pe mal privind goana valurilor de cleștar. Apoi, stând pe prispă sau la fereastră, rămânea multă vreme gânditoare, cu privirile ațintite asupra râului.

Intr'o bună zi, Anatolii Petrovici se hotărî s'o învețe pe Zoia să înoate. Se depărtă de mal luând-o și pe Zoia cu el, și apoi o lăsă deodată singură. Zoia înghiți câteva guri de apă, se afundă, ieși la suprafață și apoi se afundă din nou.

Stăteam pe mal aproape moartă de spaimă. E drept, Anatolii Petrovici înota lângă ea; nu-i mai puțin adevărat că era un înotător minunat: n'avea de ce să-mi fie teamă că fetița s'ar putea îneca. Totuși, mă îngrozeam când o vedeam înghițind apă și cufundându-se cu capul sub valuri. Și-mi amintesc că nici o singură dată, măcar, n'a scos un țipăt, că s'a sbătut și s'a luptat cu apă din răsputeri, în tăcere. După o vreme, taică-său o prinse și înotă cu ea spre mal.

— Bravo! Încă de vreo două ori și o să înoate! exclamă el cu convingere.

— Ți-a fost teamă? o întrebai pe când o ștergeam cu un prosop.

— Da! recunoscu Zoia.

— Dar vrei să mai înotăm? o întrebă Anatolii Petrovici cu șiretenie.

— Sigur că da! răspunse cu hotărîre Zoia.

IN TIMPUL IERNII

Curând veni iarna siberiană, bogată în zăpezi. Ghiața ferecă râul; gerurile ajungeau până la cincizeci și șapte de grade, dar, cum nu bătea vântul, copiii suportau ușor frigul.

Imi amintesc cât de mult s'au bucurat când a căzut prima zăpadă: s'au jucat toată vremea cu bulgări și s'au dat de-a rostogolul pe nămeții pufoși, iviți pe negândite în jurul casei, ca pe fân; au făcut și un om de zăpadă, mai înalt decât Zoia. In ziua aceea, la prânz, cu mare greutate i-am putut aduce la masă. Veniră îmbujorați, înfierbântați, obosiți, și se năpustiră cu o neobișnuită poftă de mâncare asupra cașei fierte în lapte și a pâinii negre.

Le cumpărasem la amândoi pâslari călduroși. Anatolii Petrovici le făcuse copiilor o săniuță minunată și, în fiecare zi, Zoia și Șura se dădeau timp îndelungat cu sania; ba îl plimba unul

pe celălalt, ba se așezau amândoi pe săniuță (Șura se prindea de Zoia cu mânuțele lui scurte și grăsuțe, vârîte în mănuși roșii), și veneau cu repeziciune la vale, tocmai din vârful dealului.

Eu și cu Anatolii Petrovici eram ocupați toată ziua. De dimineață, când plecam de acasă, îi spuneam Zoiei:

— Nu uita: aveți casa în cuptor și lapte în oală. Să ai grijă ca Șura să fie cuminte. Să nu-l lași să se suie pe masă; poate să cadă, să se lovească și o să înceapă să plângă. Fiți cuminți, jucați-vă în liniște și nu vă certați.

Seara, când ne întorceam dela școală, Zoia ne întâmpina cu următoarele cuvinte:

— Acasă totu-i bine! Am fost cuminți!

In odaie era o desordine de nedescris, dar pe chipurile copiilor vedeai atâta voie bună și mulțumire, încât nu te lăsa inima să-i mai certi. Din scaune construiseră o casă cu două etaje; niște lădițe și cutii erau așezate una peste alta și acoperite grijuliu cu plapoma. Pe unde nici nu-ți trecea prin minte, dădeai peste lucrurile cele mai neașteptate; era cât pe ce să calc pe oglinjoara de bărbierit a lui Anatolii Petrovici pe care, după o clipă, îl văzui poticnindu-se de un ceaun întors cu fundul în sus. In mijlocul odăii zăceau câteva jucării simple; un soldat de plumb, un căluț pe roate cu coama pe jumătate smulsă, o păpușă cu o singură mână, niște foi de hârtie, câteva bucăți de cârpă și câteva cuburi; tot acolo se aflau niște cești și o farfurie.

— Azi n'am spart și n'am vărsat nimic, îmi raportă Zoia. Numai că Șura a sgâriat-o din nou pe Maniușca, pe amândoi obrajii! Maniușca a început să plângă, dar eu i-am dat dulceață și n'a mai plâns. Mămico, spune-i lui Șura să nu mai sară la bătaie, că n'o să ne mai jucăm cu el!

Șura, care era într'adevăr cam bătăuș, mă privea vinovat.

— N'am să mai fac, mămico! Am sgâriat-o fără să vreau! căuta el să mă încredințeze, dar fără prea multă convingere.

Serile lungi de iarnă le petreceam cu toții stând în jurul mesei, sau la gura sobei, la căldură, ascultând trosnetul vesel al focului. Minunate seri! Trebue să spun că nici măcar aceste că-

teva ceasuri nu le puteam consacra în întregime copiilor: mie şi mai ales lui Anatolii Petrovici ne rămâneau de făcut, seara, multe treburi. Copiii noştri au înţeles cuvântul „muncă" foarte de timpuriu.

— Mama lucrează... Tata lucrează....

Asta însemna linişte deplină, pe care simţeau că nu trebue s'o tulbure nici cu întrebări, nici certându-se, nici bocănind, nici sbenguindu-se. Uneori se vârau amândoi sub masă, se jucau acolo în linişte, şi ceasuri întregi nu-i auzeam. La fel ca la Soloveanca, odinioară, dincolo de fereastră urla viscolul, şuierând prin cetina deasă a pinului din faţa casei şi iscând un cântec jalnic şi sfâşietor în gura hornului... La Soloveanca eram singură însă, pe când aici mă aflam lângă soţul meu: Anatolii Petrovici citea cu atenţie vreo carte sau corecta caiete, Zoia şi Şura se învârteau prin odaie şuşotind încetişor, şi era cald şi bine.

După mulţi ani, când începură să înveţe la şcoală, copiilor le plăcea să-şi aducă aminte de serile petrecute în satul depărtat din Siberia. Amintirile lui Şura, deşi plăcute, se contopeau într'un tot nedesluşit, căci pe vremea când trăiam la Şitchino, era încă prea mic — n'avea decât patru ani şi jumătate. In mintea Zoiei însă, totul se întipărise limpede şi în chipul cel mai viu.

Fie că-mi sfârşeam lucrul, fie că-l lăsam pentru mai târziu, când copiii aveau să doarmă, mă aşezam lângă sobă şi abia atunci începea „adevărata" seară.

— Spune-ne o poveste! mă rugau amândoi într'un glas.

— Ce să vă mai spun?! Le ştiţi pe toate pe dinafară!

— Hai, spune-ne totuşi!

Şi, ne mai având încotro, începeam! Cocoşul cu creasta de aur, Aluatul fermecat, Făt-Frumos şi lupul cenuşiu, Surioara Alionuşca şi frăţiorul Ivanuşca, Havroşecica şi Cuzma Scorobogatâi[1] şi câţi alţi eroi de poveste nu ne-au fost oaspeţi în serile acelea lungi de iarnă! Dar mai mult decât oricare altul, co-

1 Scorobogatâi — Care se îmbogăţeşte repede. (N.R.)

piilor le era drag şi doreau să asculte basmul cu Vasilisa cea Frumoasă.

— A fost odată ca niciodată, într'o împărăţie aflată departe, departe... începeam eu, poate pentru a suta oară, iar Zoia şi Şura erau numai ochi şi urechi, de parcă auzeau basmul pentru întâia dată.

Uneori, Anatolii Petrovici, întrerupându-şi lucrul, intra şi el în vorbă, iar copiii îl ascultau cu multă luare aminte.

De cele mai multe ori, aceasta se petrecea pe neaşteptate Erau clipe în care copiii parcă uitau cu totul de noi, vârstnicii: şuşoteau într'un colţ al odăii, spunându-şi de-ale lor — şi deodată, Anatolii Petrovici, începând să tragă cu urechea la ce vorbeau, da pe negândite cărţile la o parte, se apropia de sobă, se aşeza pe un scăunel scund, îl lua pe Şura pe un genunchi şi pe Zoia pe celălalt, şi spunea fără grabă:

— Uite ce-mi amintesc eu în privinţa asta...

Iar chipurile copiilor deveneau dintr'odată fericite, pline de curiozitate şi de nerăbdare: oare ce-o să spună tăticu?

Imi aduc aminte de o asemenea împrejurare: copiii auziseră vorbindu-se foarte mult că primăvara, mai totdeauna, râul se revarsă. Prin partea locului nu era de glumit cu revărsările de primăvară: apa lua cu ea case, vite, inundând pentru câteva zile în şir sate întregi. Oamenii ne povestiseră o mulţime de lucruri despre îngrozitoarele inundaţii din împrejurimi.

— Noi ce-o să facem atunci? o întrebă odată Şura pe Zoia, preocupat de cele auzite în privinţa asta.

— O să plecăm de-acasă! Ne suim într'o luntre şi plutim, sau fugim în munţi.

O vreme tăcură amândoi.

— O să vină apa şi o să înece totul! spuse Zoia, scuturându-se ca de frig. Ţie ţi-e frică, Şura?

— Dar ţie?

— Nu.

— Nici mie nu mi-e frică.

Şura se sculă şi porni să măsoare odaia cu paşi tacticoşi,

imitându-l pe taică-său, și adăugă pe un ton aproape războinic:

— N'are decât să vină apa! Nu mi-e teamă. Mie nu mi-e teamă de nimic.

Și aici, Anatolii Petrovici intră în vorbă, spunând după cum îi era obiceiul:

— Uite ce-mi amintesc eu în privința asta... și le istorisi copiilor următoarea întâmplare:

— Pe crenguțele unui tufiș stăteau niște vrăbii și se certau: „Care-i dușmanul cel mai de temut?"

— „Cel mai de temut, dintre toți, e motanul roșcat", zise o vrabie ciuntă de coadă. In toamnă era cât pe ce să fie înhățată de un motan și nu scăpase decât jertfindu-și aproape întreaga coadă.

— „Dracii de băieți sunt mai răi! intră în vorbă altă vrabie: strică cuiburile și trag cu praștia!"

— „Ei, de băieți mai poți scăpa: „sbori, și gata! zise o a treia vrabie —dar de uliu nu te poți ascunde nicăieri. El, uliul, e cel mai de temut!"

Tam-nisam, o vrăbiuță tânără-tinerică, cu pliscul gălbior, ciripi (și Anatolii Petrovici începu să vorbească subțirel):

— „Mie nu mi-e teamă de nimeni! Nu-mi pasă nici de cotoi, nici de băieți, nici de uliu! Eu însămi am să-i mănânc pe toți!"

Ei, și pe când se vitejea mai cu foc vrăbiuța, trecu pe deasupra tufișului, în sbor, o pasăre mare și neagră, care scoase un țipăt puternic. Vrăbiile încremeniră de frică și, desmeticindu-se, se risipiră care'ncotro: una o luă la sănătoasă bătând repede-repede din aripi, alta se piti în frunziș, iar vrăbiuța cea vitează, moartă de spaimă, cu aripioarele pleoștite, o tuli prin iarbă.

In clipa asta, pasărea cea mare, numai că plesni odată din cioc și când se repezi, se repezi tocmai asupra bietei vrăbiuțe, iar vrăbiuța, strângându-și bruma de puteri pe care-o mai avea, o sbughi în vizuina unui hârciog.

In vizuină, ghemuit, sforăia un bătrân hârciog. Vrăbiuța se sperie și mai tare, dar își luă inima'n dinți: „Daca nu-l mănânc

eu, mă mănâncă el pe mine!" — și când mi se năpusti odată, nimeri cu pliscul ei gălbior drept în botul hârciogului.

— „Ooh! Ce-o mai fi și asta! se miră hârciogul, abia înțurându-se să deschidă un ochi. (Anatolii Petrovici ciipi de câteva ori, căscă și urmă povestea vorbind cu glas de bas): — Aha, tu erai! Ți-e foame, nu-i așa? Uite colea, niște grăunțe!"

Vrăbiuța se sgribuli de rușine și începu să i se plângă:

— „Un uliu negru a vrut să mă mănânce!"

— „Nu mai spune! Tâlharul! se mânie hârciogul. Hai cu mine, că-i arătăm noi!"

Hârciogul se urni din vizuină, iar vrăbiuța porni țupăind în urma lui. Îi era teamă, îi era milă de ea însăși, și nu mai putea de ciudă: la ce făcuse pe viteaza?! Hârciogul ieși din vizuină, iar vrăbiuța scoase și ea căpșorul afară, dar rămase încremenită: drept în față, stătea pasărea cea mare și neagră și o privea amenințător. Cât ai clipi, vrăbiuța căzu la pământ, aproape moartă de spaimă. Ei... și pasărea cea neagră croncăni odată și toate vrăbiile din preajmă isbucniră în râs. Nu erau uliu, vezi bine, ci bătrâna mătușă...

— Cioara! strigară într'un glas Zoia și Șura.

— Da, o cioară! urmă Anatolii Petrovici.

— „Ia'n ascultă lăudăroaso! spuse hârciogul vrăbiuței. Ar trebui să te iau de moț... prea te umfli în pene! Dar uite că te iert! Cată însă de-mi adă mai multe grăunțe și un cojoc să-l am la iarnă că s'a cam răcorit vremea". Hârciogul ridică din umeri ca și cum și-ar fi îmbrăcat cojocul și începu să fluiere voios. Vrăbiuța nu prea avea chef de veselie și nu mai știa unde să se ascundă de rușine... Până la urmă se piti într'un tufiș, unde era frunzișul mai des...

— Uite-așa a fost! adăugă după un răstimp Anatolii Petrovici. Haide, acum beți laptele și duceți-vă la culcare.

Copiii se ridicară ascultători, dar se vedea că n'au nicio poftă de somn.

— Despre mine-ai povestit? întrebă Șura stingherit.

— Cum despre tine? Despre vrabie! răspunse Anatolii Petrovici cu o licărire în ochi.

După mulți ani, am găsit din întâmplare povestea cu vrăbiuța într'o culegere de opere a lui Alexei Tolstoi. Pe semne că Anatolii Petrovici o citise pe când era încă mic într'o revistă și o ținuse minte cuvânt cu cuvânt.

O URMĂ DE NEȘTERS

— Mămico, mă întrebă odată Zoia, de ce alde Burmachin au o casă atât de mare, și oi multe, și cai, și vacă? De ce un singur om să aibă atâta avere? Iar alde Rujentov, cu atâția copii, și cu bunică și bunic, au o căsuță ca vai de lume, și n'au nici vacă și nici măcar oi?

Era prima noastră convorbire, a mea și a Zoiei, despre sărăcie, bogăție și nedreptate. Nu-mi venea prea ușor să răspund la o asemenea întrebare venită dela un copil de șase ani. Ca să-i lămuresc lucrurile amănunțit și așa cum se cuvenea, ar fi trebuit să-i spun multe pe care n'ar fi putut să le înțeleagă. Viața însă, ne-a silit să ne reîntoarcem curând la convorbirea noastră.

Întâmplarea s'a petrecut în 1929.

Chiaburii omorîseră șapte comuniști din satul nostru. Vestea se răspândi în Șitchino ca fulgerul. Când convoiul cu cele șapte coșciuge trecea pe uliță, tocmai stăteam în pridvor. În urmă, pășeau încet cei din fanfară cântând solemn: „Ați căzut în lupta cea grea!" La oarecare depărtare veneau în grupuri strânse oameni pe chipurile cărora se citea durere și mânie. Deodată, fără vreo pricină, am întors capul spre fereastră! Zoia, cu fața palidă, lipită de geam, se uita în susul uliței. După o clipă, veni în fugă, în pridvor, mă apucă de mână, se lipi de mine și privi multă vreme în urma cortegiului.

— De ce i-au omorît? Ce sunt chiaburii? Tu ești comu-

nistă ? Dar tata e comunist ? Pe voi n'au să vă omoare ? Cei care i-au omorît au fost găsiți ?

Atât Zoia cât și micul Șura nu mai conteneau cu întrebările. Înmormântarea celor șapte comuniști ne-a lăsat în minte o urmă de neșters.

...Iată încă o amintire de neuitat.

La clubul sătesc din Șitchino se rulau adesea filme și, din când în când, mă duceam acolo cu Zoia și Șura. Dar nu filmele ne atrăgeau. De fiecare dată când sala clubului se umplea, cineva cu o voce tărăgănată, întreba :

— Cântăm ?

Și întotdeauna se auzeau câteva glasuri :

— Cântăm !

Cântau cu o uimitoare însuflețire, cu înflăcărare, mai cu seamă cântece vechi, siberiene, și cântece de pe timpul războiului civil. Melodiile tărăgănate, cuprinzătoare și pline de avânt, înviau în fața noastră zile depărtate, întâmplări mărețe, cu oamenii lor aspri și neînfricați. Glasurile erau adânci și puternice. În răstimpuri, corul răsunător și armonios lăsa să se reverse vocea înaltă a unui tânăr tenor sau să se rostogolească în valuri un glas puternic și adânc de bas, glas într'adevăr de taiga, care îți pătrundea în inimă cu atâta duioșie, încât uneori te năpădeau lacrimile.

Zoia și Șura cântau și ei împreună cu toți ceilalți.

Unul din cântece ne plăcea nouă mai mult decât oricare altul. Nu-mi amintesc toate cuvintele ; mi-au rămas în minte numai melodia și ultimele patru versuri :

Noaptea pleca. Dinspre zare — o boare
Și soarele de mână cu ziua.
În zorile sângerii, într'o vâlcea
Un tânăr partizan murea....

Glasurile de bas, bărbătești, repetau prelung și trist :

...În zorile sângerii, într'o vâlcea
Un tânăr partizan murea....

LA DRUM

Trecu un an. In primăvară, râul nu se revărsă și copiii — pare-mi-se — rămaseră tare desamăgiți văzând că n'o să fie nevoie să fugă în munți. In adâncul sufletului lor nădăjduiseră că apa va îneca și va lua totul, iar ei, fie într'o barcă, fie pe jos, apucând încotro vor vedea cu ochii, vor cutreera munții, înfruntând fel și fel de primejdii.

Pământul îmbrăca iarăși veștmânt de verdeață, iarba deasă și înaltă era smălțuită cu flori. Prin luna Mai primii o scrisoare dela Moscova dela Olga și Serghei, sora și fratele meu. „Veniți aici, scriau ei, iar până o să vă aranjați cu lucrul și cu locuința, o să stați la noi. Ne e dor de voi, vrem să fim împreună și n'o să încetăm nicio clipă să vă chemăm aici."

Ni se făcuse și nouă dor de locurile acelea și de cei dragi și, îndată ce anul școlar se sfârși, plecarăm din Siberia. Hotărârăm să ducem copiii, pentru o vreme, la Osinovâie Gaii, la bunici.

...Și iată-ne străbătând din nou drumul larg și atât de cunoscut...; iată lanurile de secară, iată râpele dela marginea satului... grădinile de zarzavat cu sălcii singuratice și tufișuri dese de liliac, iată bătrânul și scorburosul mesteacăm și frasinul svelt de lângă casa părintească. Privind toți acești prieteni dragi, de neuitat, mi-am dat seama cât de mult înseamnă un an în viața copiilor : ei uitaseră totul, uitaseră cu desăvârșire și casa noastră din Osinovâie Gaii, și lunca așternută în fața ferestrelor, și pârâiașul, și oamenii. Trebuiau să se împrietenească din nou cu locurile de odinioară !

— Ce mari au crescut ! spunea întruna bunica, uitându-se cu drag la copii. Mă mai țineți minte, siberienilor ?

— Da ! răspunseră ei șovăind și căutând să se țină cât mai aproape de mine.

Șura se deprinse repede cu Osinovâie Gaii. La numai un ceas după sosirea noastră, alerga pe uliță cu droaia lui de prie-

teni de altădată. Zoia se feri încă multă vreme de ceilalți — se ținea după mine oriunde mă duceam. Iar în toamnă, când Anatolii Petrovici și cu mine ne pregăteam de plecare, Zoia întrebă înspăimântată: „Fără noi?" In glasul ei se simțea teamă, nedumerire, mustrare. Prima despărțire a fost grea pentru toți. Dar până ce nu aveam să ne facem un rost și să ne găsim o locuință la Moscova, nu puteam să luăm și copiii cu noi. N'aveam încotro, trebuia să ne despărțim.

UN AN MAI TÂRZIU

— Zoia! Șura! Unde sunteți? Haideți, repede! a venit mămica! auzii un glas emoționat și bucuros.

— N'aveam răbdare să mai așteptăm! îmi spuse Mavra Mihailovna, îmbrățișându-mă. Copiilor le-a fost dor, mai cu seamă Zoiei. S'a făcut mare, nici n'ai s'o mai cunoști! Era neliniștită i-a fost teamă că n'ai să vii!

— Ei, cum ați călătorit? întrebă tata, parcă adresându-se mie, parcă adresându-se vizitiului care deshăma calul.

— Bine, numai că ploaia ne-a udat tot drumul. Pe Liubov Timofeevna aproape c'a făcut-o ciuciulete! Ei, dar eu am mânat caii sdravăn — să v'aduc fata cât mai repede. Așa că, Timofei Semionovici, trebue să faci cinste.

Pe când vizitiul, un om blajin și vorbăreț deshăma caii, tata da jos din brișcă puținele bagaje pe care le aveam, iar un băiețan din vecini plecă în fugă să-i caute pe Zoia și Șura.

Mama pregătise în grabă samovarul și se învârtea în jurul mesei, negăsindu-și locul. Vecinii, aflând că lui Timofei Semionovici îi venise fata dela Moscova, cea care îi învățase carte pe copiii din sat, veniră și ei la noi.

— Cum e viața la Moscova? Ești bine, sănătoasă? Dar Anatolii Petrovici ce mai face?... Noi, aproape tot satul, am în-

trat în colhoz! Oameni cu gospodărie individuală n'au prea mai rămas. Acuma sunt colhoznici cu toții!

— Și cum o duceți?

— Foarte bine! Dacă vom munci, vom avea.

Noutățile nu mai conteneau. Le ascultam și nu mai ajungeam să mă minunez de fiecare veste în parte. Cât de mult se schimbaseră toate! Abia trecusem pragul casei părintești și aflasem o sumedenie de noutăți!

Pe ogoare apăruseră tractoare și combine, lucruri despre care mai ieri-alaltăieri, în Osinovâie Gaii se vorbea ca despre o minune. Oamenii spuneau că, în prima zi, tot satul ieșise pe câmp să vadă cum lucrează mașinile astea noi și ne mai văzute.

— Nu poți să-ți mai iei ochii dela mașinile astea! spuse cineva. Păi, cu ele, într'o singură zi, ai isprăvit toată munca la câmp!

— Ați adus o mulțime de noutăți și nu lăsați omul venit dela drum să se odihnească, spuse tata cu supărare.

— Așa-i, așa-i! Odihnește-te, Liubov Timofeevna! Lasă... o să venim altădată și-om mai sta de vorbă și-atunci, se auzi un glas stingherit.

Recunosc că nu ascultam cu prea multă atenție vorbele oamenilor, oricât de uimitoare erau ele. Mă stăpânea o nerăbdare nespusă: unde-or fi, oare, copiii mei? Pe unde-or fi umblând?

Plecai în grădină. Fiecare crenguță, fiecare frunză, părea că tresare și câte o picătură târzie din ploaia care abia încetase, luneca spre pământ. Priveam în jur cu luare aminte și mi-aminteam...

Casa noastră cea veche arsese în 1917, iar aceasta, nouă, era socotită cea mai frumoasă din sat. Jur împrejur — un brâu de scânduri date la rândea și vopsite cu culoare vișinie; și ferestrele, și pridvorul înalt erau sculptate. Casa părea foarte înaltă, căci se afla pe un loc mai ridicat; pridvorul avea zece trepte. În ultimii ani, grădina își îmbogățise verdeața, iar pereții, șterși, abia se vedeau prin tufișurile de salcâmi și liliac. De o parte și de alta a casei străjuiau dragii mei mesteceni și plopi, mai înalți

parcă, gătiți, cu frunzișul împrospătat de ploaie. Soarele se ivi, și, în ultimele picături ce mai rămăseseră pe marginea frunzelor, se aprinseră culorile curcubeului.

Tufele de liliac și de salcâm le udasem cu mâna mea, cu treizeci de ani în urmă, pe când eram încă o fetișcană. Acum nu le mai recunoșteai : se înălțau ca un zid. Acum eram mare și eu, aveam și doi copii...

Dar pe unde-or fi, oare, copiii mei ?

Chiar în clipa aceea îi și zării. Pe uliță alerga o droaie de copii : în frunte era Zoia, iar Șura, care abia se putea ține după ei, la urmă de tot.

Zoia mă văzu cea dintâi.

— Mămica ! A venit mămica ! strigă ea și porni în goană spre mine.

Ne îmbrățișarăm cu nespusă dragoste.

Mă întorsei apoi spre Șura. El rămăsese la câțiva pași, sub un frasin tânăr, și nu-și lua ochii dela mine. Când îmi întâlni privirea, se prinse cu amândouă mâinile de trunchiul frasinului și începu să-l scuture din toate puterile ; picăturile de ploaie se cernură din frunziș asupra noastră. Apoi, pierzându-se cu totul, se îndepărtă de trunchiul frasinului, mă cuprinse cu amândouă mâinile și-și ascunse fața în rochie.

Fetițele și băieții, cu obrajii rumeni, arși de soare, cu părul negru sau bălai ca de in, unii dintre ei pistruiați, însă toți cu mâinile și picioarele numai sgârieturi, făcură cerc în jurul nostru. Îți dădeai seama din prima clipă că e un popor neastâmpărat și gata de harță, căruia îi place să alerge, să se scalde, să se cațere prin copaci. Erau Șura Podamov, Sania și Volodia Filatov, grăsuna Șura Cojarinova și frățiorul ei Vasioc, Iojic și Vaniușca Polianschi, copii de-ai vecinilor. Mă priveau sfioși cu toții și plini de curiozitate.

— Azi nu mă mai joc, a venit mămica ! le spuse Zoia cu glas solemn.

Și copiii, unul după altul, ca un cârd de gâște, se'ndreptară spre portiță.

I-am luat de mâini pe amândoi, pe Șura și pe Zoia, și am intrat în casă ; bunicii, care se așezaseră la masă de mult, stăteau și ne așteptau.

...Când trăiești zi de zi lângă copiii tăi, schimbările care se petrec în ei nu pot fi observate și nu te uimesc. Acum însă, după o despărțire îndelungată, nu mă săturam privindu-i și în fiecare clipă descopeream ceva nou.

Zoia crescuse mult. Era și mai plăpândă ca înainte ; ochii mari și albaștri parcă străluceau pe chipul ei smead. Șura crescuse și slăbise și el, dar era foarte voinic pentru un băiat de șase ani ; Șura aducea fără nicio greutate apă dela fântână și îi ajuta bunicii de fiecare dată când spăla, ducând până la râu un lighean cât toate zilele plin cu rufe.

— Voinic în lege ! îmi spuse cu mândrie bunica, privindu-l.

In primele zile, copiii se țineau după mine peste tot ; nu mă lăsau singură o clipă.

— Acuma plecăm și noi cu tine, nu-i așa ? Nu-i așa că nu ne mai lași aici ? mă întrebau amândoi de zeci de ori pe zi, privindu-mă drept în ochi.

— Nu vă place aici ?

— Ba ne place, dar ni-i urît fără tine ! Și fără tata ! Să nu ne mai lași ! Să ne iei cu tine ! Da ? Ne iei ?

In iarnă, Zoia și Șura zăcuseră de scarlatină. Aproape trei luni nu se mai întâlniseră cu niciunul dintre tovarășii lor de joacă ; doar bunica și bunicul le țineau de urît. Copiii deprinseseră un fel bătrânesc de a judeca lucrurile, și nu-i de mirare. Era plăcut să asculți cât de limpede și cu câtă înțelepciune vorbea Zoia.

— Copiii n'au voie să fumeze ! spuse ea odată cu strășnicie și răspicat, întocmai cum vorbea bunica, unor băieți din vecini. Mâine, poimâine se întâmplă vreo nenorocire, puteți da foc casei !

Altădată o auzii dăscălind pe o prietenă de a ei :

— Parania, de ce vorbești pe nas : „no știu", „nemic". Ascultă cum vorbesc alții : „nu știu", „nimic" !

Odată, Șura sparse o cană, dar nu vru să-și recunoască greșala. Zoia îl privi țintă și se încruntă.

— De ce nu spui adevărul? Nu-i voie să minți! îi spuse ea cu asprime și cu toată convingerea celor opt ani neîmpliniți.

...In vara aceea nu ne-am despărțit o clipă. Mergeam împreună la câmp, la râu, îi dădeam o mână de ajutor bunicii în treburile gospodăriei și chiar dormeam împreună. Și nu ne mai săturam de vorbă.

— La toamnă mă duc la școală? întrebă Zoia. La școală la Moscova? N'au să râdă de mine că citesc prost? Parcă-i aud spunând: „Uită-te la țăranca asta cum citește!" Ai să le spui c'am fost bolnavă toată iarna? Mămico, să nu uiți să le-o spui!

— Și eu mă duc la școală! repeta Șura. Nu vreau să stau singur. Eu vreau să mă duc la școală cu Zoia!

In răstimpul anului, copiii se împrieteniseră și mai mult. Nici înainte nu prea se plângeau unul de altul, dar acum lucrul acesta nu se întâmpla niciodată: toate certurile și neînțelegerile sfârșeau și se limpezeau între ei, fără amestecul celor mari; iar când se luau la harță, se împăcau repede și se apărau cu strășnicie unul pe altul.

Bunica îmi povesti următoarea întâmplare:

Nu cu mult înaintea mea, venise la Osinovâie Gaii soția fratelui meu Serghei, cu copiii ei — Nina și Valeriu. Cum zilele erau călduroase, iar nopțile înnăbușitoare, Ana Vladimirovna și copiii ei se hotărîră să doarmă în podul cu fân. Tot acolo se gândiră să doarmă și Zoia cu Șura. După ce se culcară, lui Șura, care dormea la margine, i se năzări pe neașteptate să-i sperie pe musafirii bunicii. Se acoperi cu învelitoarea peste cap, își vârî nasul în fân... și... în tăcerea nopții se auzi un șuierat misterios

— Mămico, auzi? Un șarpe! șopti Nina înspăimântată.

— Șarpe aici? Prostii!

Șura pufni în râs, mai așteptă o vreme și șuieră din nou. Dumirindu-se despre ce se petrece, mătușa Ania spuse cu asprime:

— Șura, tu nu ne lași să dormim! Du-te în casă și șuieră acolo cât poftești!

Șura, pocăit, plecă să se culce în casă. Indată se ridică și Zoia.

— Tu unde te duci, Zoinca? Rămâi cu noi!

— Nu! Dacă l-ai trimis pe Șura de-aici, nici eu nu mai stau.

Așa se întâmpla întotdeauna: totdeauna își țineau parte unul altuia. Toate astea nu-l împiedecau însă pe Șura să se răstească uneori supărat foc, de fiecare dată când Zoia îl mustra:

— Pleacă de-aici! Dă-mi pace! Așa vreau eu și așa am să fac!

— Ba n'ai să faci! Nu-ți dau voie! îi răspundea Zoia liniștită și sigură de ea.

TOȚI LAOLALTĂ

La sfârșitul lui August sosirăm cu toții la Moscova. Anatolii Petrovici ne aștepta în gară. Copiii săriră printre cei dintâi din vagon și alergară cât îi țineau picioarele spre tatăl lor; însă, mai înainte de a ajunge lângă el, se opriră locului: nu-l văzuseră de un an întreg! cum oare să nu se piardă cu firea?

Anatolii Petrovici înțelesese sfiala și nehotărîrea lor, îi cuprinse pe amândoi într'o singură îmbrățișare și, el, omul totdeauna reținut și sgârcit la mângâieri, sărută copiii cu dragoste, le mângâie capetele tunse chilug și spuse ca și cum s'ar fi despărțit ieri:

— Ei, acum o să vă arăt Moscova. Să vedem, seamănă cu Osinovâie Gaii?

Urcarăm cu toții în tramvai — ce mai încercare de vitejie și de curiozitate a fost călătoria asta! — și, în huruit de roți și sunete de clopot, pornirăm prin Moscova. Trecurăm pe lângă clădiri înalte, automobile strălucitoare și oameni care mergeau cu

paşi zoriţi. Copiii, cu năsucurile turtite de geamul vagonului, priveau. Şura era buimăcit cu totul văzând atâta lume pe străzi.

— Incotro se duc? Unde stau? De ce-s aşa de mulţi? striga el uitând de orice sfială şi stârnind zâmbete pe feţele pasagerilor. Zoia tăcea, dar pe chipul ei se citea aceeaşi nerăbdare: „Mai repede, mai repede!" Dorea să vadă totul, să cerceteze, să priceapă tot ce se petrece în oraşul nou, uriaş, minunat! —

In sfârşit, iată-ne ajunşi la marginea Moscovei. O căsuţă în apropiere de Academia „Timiriazev". Urcăm la etajul al doilea, intrăm într'o locuinţă micuţă: o masă, paturi, o fereastră nu prea mare... In sfârşit, iată-ne şi acasă!

Dintre toate zilele de neuitat din viaţa unui om, ziua în care îşi duce pentru prima dată copilul la şcoală este cea mai frumoasă. Imi închipui că toate mamele îşi amintesc ziua aceasta. Mi-o amintesc şi eu. In ziua de 1 Septembrie 1931 — zi minunat de senină, fără umbră de nori — copacii din Timiriazevca păreau învestmântaţi în aur. Frunze uscate foşneau sub fiecare pas, murmurând şoapte tainice, pline de îmbărbătare; spuneau pe semne că din ceasul acela, pentru Zoia şi Şura începea o viaţă nouă.

Ii duceam pe amândoi de mână. Mergeau solemn, îngânduraţi şi puţin speriaţi. In cealaltă mână, Zoia ţinea strâns ghiozdanul în care se aflau abecedarul, câteva caiete cu pătrăţele, o linie pusă oblic şi penarul cu creioane. Şura ar fi vrut să ducă el acest ghiozdan minunat, dar Zoia se cuvenea să-l poarte: ea era mai mare. Mai avea treisprezece zile şi împlinea opt ani, iar Şura abia păşea pe al şaptelea.

Şura era mic, e adevărat, dar noi hotărîrăm totuşi să-l dăm şi pe el la şcoală. Era deprins să fie toată vremea împreună cu Zoia şi n'ar fi fost în stare nici măcar să-şi închipuie că Zoia poate să se ducă la şcoală, iar el să stea acasă. Afară de asta, nici n'aveam cu cine să-l lăsăm: şi eu, şi Anatolii Petrovici, plecam la şcoală în fiecare zi.

Cea dintâi învăţătoare a copiilor am fost chiar eu. In anul acela mi se dăduse în grijă clasa pregătitoare — „Clasa zero".

cum i se mai zicea — iar directorul școlii îi repartizase pe Șura și pe Zoia la mine în clasă.

Și iată, intrăm în clasă. Treizeci de micuți, băieți și fete, se ridicară în întâmpinarea noastră. Îi așez pe Zoia și pe Șura în aceeași bancă, mai aproape de tablă, și încep lecția...

Îmi aduc aminte că în primele zile, un băiețel din clasă se apucă să sară într'un picior în jurul Zoiei cântând: „Zoica, Zoi, ai căzut într'o găleată de zoi!" Cânta cât îl ținea gura, cu o strașnică încântare. Zoia asculta tăcută, nepăsătoare, iar când băiatul tăcu o clipă ca să răsufle, îi spuse liniștită:

— Nici nu știam că ești așa de prost!

Băiatul clipi nedumerit, repetă încă de vreo două ori cântecul pe care-l scornise, însă fără însuflețirea de mai înainte și o lăsă pe Zoia în pace.

Odată, când Zoia era de serviciu în clasă, cineva sparse un geam. Nici nu mă gândeam să pedepsesc vinovatul; îmi spuneam că nu este om care să nu fi spart măcar un geam în viața lui și că fără asemenea întâmplări nu există copilărie.

Șura al meu, de pildă, spărsese atâtea geamuri, încât ar fi ajuns și ar fi prisosit și pentru doi ca el. Tot ce aș fi dorit era ca vinovatul să-și recunoască greșala. Nu mă grăbeam să intru în clasă, întârziam pe coridor, în fața ușii, gândindu-mă cum să le vorbesc copiilor. In clipa aceea, auzii glasul Zoiei:

— Cine-a spart geamul?

Am deschis ușa încetișor și am aruncat o privire în clasă. Zoia stătea pe scaunul dela catedră, iar toți ceilalți copii erau îngrămădiți în jurul ei.

— Cine-a spart geamul? Spuneți! repetă neînduplecată Zoia. Tot una-i! O să-l cunosc după ochi! adăugă ea pe deplin încredințată.

Un timp se făcu liniște, apoi cârnul și grăsunul Petia Reabov, unul din cei mai strengari din clasă, mărturisi suspinând:

— Eu l-am spart...

El crezuse pe semne, că Zoia poate într'adevăr să citească în ochi totul, chiar și gândurile cele mai ascunse. Iar Zoia, e drept

vorbise cu atâta convingere, de parcă n'ar fi avut nici cea mai mică îndoială asupra acestei puteri a ei. Lucrul era însă foarte simplu.

Bunica Mavra Mihailovna spunea deobicei nepoților, când făceau vreo poznă: „Asta cine-a făcut-o? Ia uită-te la mine, că eu știu totul după ochi!" Iar Zoia ținuse minte mijlocul minunat pe care-l folosea bunica atunci când voia să afle adevărul.

...Curând a trebuit să-i mut pe Zoia și pe Șura din clasa mea. Și iată de ce:

In clasă, Zoia se purta foarte reținut și nu arăta legătura de rudenie dintre noi amândouă. Ba câteodată îmi spunea chiar: „Liubov Timofeevna!" — vrând să arate și mai mult că în clasă este o elevă la fel ca oricare alta, iar eu sunt pentru ea învățătoare, cum sunt pentru toți ceilalți. In schimb, Șura avea cu totul altă purtare. In timpul lecțiilor, când în clasă era o liniște desăvârșită, mă striga pe neașteptate: „Mămico!" — uitându-se șiret în jurul lui. Ieșirile acestea ale lui Șura stârneau întotdeauna desordine: în clasă, până atunci, Liubov Timofeevna era învățătoare și deodată, tamnisam, un strigăt: „Mămico!" Intâmplarea îi bucura foarte mult pe ceilalți copii, dar în același timp îmi tulbura bunul mers al lecțiilor. După o lună, am fost nevoită să-i mut într'o clasă paralelă, unde aveau o altă învățătoare.

Școala, învățătura, puseră îndată stăpânire pe Zoia. Când venea acasă, mânca și se așeza numaidecât să-și pregătească lecțiile. Niciodată nu era nevoie să i-o amintești. Invățătura devenise grija ei de căpetenie, lucrul cel mai atrăgător, absorbindu-i toate gândurile. Scria fiecare literă, fiecare cifră, cu cea mai mare străduință, umbla cu atâta grijă cu cărțile și caietele, de parcă ar fi fost însuflețite.

Le cumpăram la amândoi, întotdeauna, cărți noi. Anatolii Petrovici socotea că lucrul acesta are o însemnătate deosebită.

— Nu-i bine — spunea el — să pui în mâinile copilului o carte veche, murdară. De o carte ca asta, copilul nu se va simți niciodată îndemnat să aibă grijă...

De fiecare dată când se pregăteau să se aşeze la lecţii, Zoia întreba cu asprime :

— Şura, eşti curat pe mâini ?

In primele zile, băiatul se înfuria :

— Ce te priveşte ? Vezi-ţi de treaba ta ! Dă-mi pace !

Curând însă se îmblânzi şi, mai înainte de a lua în mână vreo carte, se ducea să se spele pe mâini, fără să mai aştepte să i se spună. Şi trebue să recunosc că această grijă nu era de prisos ! Căci, mai totdeauna când se sătura de sbenguială cu tovarăşii lui de joacă, Şura al nostru se întorcea din curte mânjit până la urechi ! Uneori nu erai în stare să pricepi cum de s'a putut murdări în asemenea hal : ţi se părea că s'a tăvălit pe rând în nisip, în cărbune, în var şi în cărămidă pisată...

Copiii îşi pregăteau lecţiile la masa pe care mâncam. Zoia citea cu sârguinţă, dar Şura n'avea răbdare să stea mai mult de jumătate de ceas cu cartea'n mână. Ardea ca să se 'ntoarcă în stradă, să fie din nou cu ceilalţi copii. Din când în când, suspina trăgând cu coada ochiului spre uşă.

Intr'o zi aduse în casă o mulţime de cuburi şi cutii de chibrituri şi începu să le aşeze cu răbdare de-a-curmezişul, împărţind masa în două părţi egale.

— Asta-i jumătatea ta, iar astălaltă a mea ! îi spuse el Zoiei. Să nu'ndrăzneşti să treci în partea mea !

— Bine, bine, dar cu abecedarul cum facem ? Dar cu călimara ? întrebă Zoia nedumerită.

Şura însă nu-şi pierdu cumpătul :

— Abecedarul rămâne în partea ta, iar călimara într'a mea !

— Sfârşeşte odată cu năzbâtiile ! i-o reteză Zoia cu asprime şi se apucă să strângă, hotărîtă, cuburile de pe masă.

Lui Şura însă i se ura să stea şi să-şi înveţe lecţiile fără să facă vreo poznă ; întotdeauna scornea câte ceva ca să schimbe totul în joacă. Ce puteai să-i faci ? N'avea nici şapte ani !

SĂRBĂTOARE

In ziua de 7 Noembrie, copiii mei se sculară cu noaptea'n cap. Anatolii Petrovici le făgăduise că-i va lua să vadă manifestația și ei așteptau ziua aceasta cu cea mai mare nerăbdare.

S'ârșiră cu dejunul într'o clipită. Anatolii Petrovici trecu să se bărbierească, iar Zoia și Șura își pierdură răbdarea așteptându-l. Se tot căzniră să-și găsească ceva de făcut, dar nu isbutiră. Nici măcar jocul care le plăcea mai mult decât oricare altul și care se desfășura în liniște (spânzurătoarea) nu-i atrăgea.

In cele din urmă ne îmbrăcarăm și ieșirăm în stradă. Sufla un vânt rece, tăios și se cernea o ploaie măruntă amestecată cu zăpadă. Nu făcurăm însă nici zece pași și auzirăm înaintea noastră vuietul serbării: fanfară, cântece, vorbe, râsete. Cu cât ne apropiam de centrul orașului, sgomotul era mai puternic, străzile tot mai pline de veselie. Spre norocul nostru, ploaia încetă curând; jur-împrejur fâlfâiau drapele roșii ca flacăra, se perindau nenumărate culori vii — și nimeni, nici copiii, nici cei mari, nu vedeau cerul înnorat.

Când apărură primele coloane de manifestanți, Zoia și Șura fură cuprinși de o încântare nemărginită; până la sfârșitul manifestației, nu încetară să-și arate entuziasmul și bucuria. Citeau cu glas tare, deși adesea se poticneau, fiecare placardă, cântau cu fiecare cor și se porneau pe joc de fiecare dată când auzeau o altă fanfară. Ei nu mergeau — ci erau purtați de valul uriaș și plin de entuziasm al sărbătorii. Imbujorați, cu ochii strălucitori și șepcile date pe spate (trebuiau să privească mai la fiecare clipă în sus), ei nu vorbeau legat, curgător, ci scoteau doar câte un strigăt:

— Uită-te, uită-te! Ce frumoasă! Ce stea! Uite colo, dincoace! Iii! Sboară baloane! Uită-te! Mai iute!

Când ne-am apropiat de Piața Roșie, copiii tăcură; își ro-

tiră ochii de jur-împrejur și rămaseră cu privirile ațintite asupra Mausoleului.

— Mămico, cine-i acolo? mă întrebă Șura, nu știu de ce în șoaptă, strângându-mi mâna cu putere. Dar Stalin, unde e? Dar Voroșilov? Și Budionâi este?

...Piața Roșie! Câte gânduri, câte sentimente ne legau de aceste cuvinte! Cât visasem s'o vedem pe când eram la Osinovâie Gaii! E locul cel mai minunat de pe pământ! E locul spre care se îndreaptă gândul milioanelor și milioanelor de oameni din lumea întreagă...

Cu un an în urmă, venind pentru prima dată la Moscova, mă dusesem să văd Piața Roșie. Câte nu auzisem, câte nu citisem despre ea și totuși... nu putusem să mi-o închipui atât de simplă și de măreață. Iar acum, în ceasurile acestei zile solemne, mi se păru cu desăvârșire nouă.

...Privesc crenelurile și turnurile Cremlinului, brazii severi și gânditori de lângă mormintele luptătorilor Revoluției, văd numele nemuritor — LENIN — săpat în lespezile de marmoră. Șuvoiul nesfârșit de oameni curge ca un fluviu fierbinte pe lângă zidurile sobre și impunătoare ale Mausoleului. Și mi se pare că toată nestrămutata încredere, toată nădejdea și dragostea lumii se îndreaptă ca un torent nestăvilit spre farul măreț care arată calea spre viitor.

In coloana noastră cineva strigă cu însuflețire:

— Trăiască tovarășul Stalin!

Iosif Vissarionovici zâmbi și făcu un semn cu mâna. Un „ura" puternic străbătu întreaga piață. Șura nu mai mergea, ci aproape că dansa lângă mine. Zoia alerga și ea, țopăind, ținându-se strâns de mâna lui Anatolii Petrovici, iar cu cealaltă mână, ridicată în sus, făcea semne cu atâta însuflețire încât, părea că putea fi într'adevăr văzută dela tribună.

Coborîm spre chei. Deodată, de după nori se ivi soarele. Pe dată, turnurile și cupolele Cremlinului se răsfrânseră în apă, cu sclipiri de aur. Lângă pod zărirăm un vânzător de baloane. Anatolii Petrovici cumpără trei baloane roșii și două verzi — toate

cinci, laolaltă, formau un minunat ciorchine de culori — şi dădu Zoiei unul şi lui Şura un altul.

— Dar cu celelalte ce facem ? întrebă Şura.

— Le dăm drumul ! strigă Zoia.

Iar Anatolii Petrovici le dădu drumul pe rând, din mers Baloanele se înălţară în văzduh, lin, domol.

— Să mai stăm puţin, să mai stăm ! strigară Zoia şi Şura într'un glas.

Iar lângă noi se mai opriră şi alţii — oameni mari şi copii.

Şi aşa, cu capetele date pe spate, am zăbovit acolo încă multă vreme, urmărind baloanele noastre frumoase, care se înălţau sprintene în văzduh, deveneau tot mai mici, înecându-se în cele din urmă în apa albastră a cerului.

SEARA

Acum câţiva ani am avut prilejul să citesc scrisoarea unui om care a dat multă atenţie şi a avut toată grija de educaţia copiilor săi şi care, atunci când copiii s'au făcut mari, a înţeles deodată că i-a educat prost.

„In ce am greşit, oare?" se întreba el, scrutând anii. Şi-şi amintea aceste greşeli. Nu luase în seamă o ceartă, făcuse el în locul unuia sau altuia dintre copii câte o treabă pe care fiecare ar fi putut s'o facă singur ; aducându-le daruri, le spunea: „Asta e al tău, iar ăsta e al tău" — când ar fi putut foarte bine să spună : „Sunt pentru voi amândoi" ; adesea le ierta câte o minciună, câte o faptă urîtă, şi-i pedepsea pentru nimica toată. „Pe semne că am scăpat clipa când în copii se iveşte egoismul, dorinţa de a se descotorosi de o muncă grea — scria mai departe Şi iată că fleacurile, nimicurile de odinioară, înseamnă azi pentru mine o mare durere : copiii mei sunt cu totul altfel decât am dorit să-i văd : grosolani, egoişti, leneşi, nu se iubesc".

„Ce pot să fac ? se întreba spre sfârşit. Să las educaţia lor

viitoare în seama societății, a colectivului ? Dar asta înseamnă în primul rând că societatea trebue să cheltuiască din forțele ei pentru a îndrepta greșelile mele ; în al doilea rând, că înșiși copiii se vor descurca cu greu în viață ; și în al treilea rând, că se cuvine să mă întreb : unde sunt eu ? Ce-am făcut eu ?"

Scrisoarea a fost publicată într'unul din ziarele noastre mari — pare-mi-se chiar în „Pravda". Țin minte că am zăbovit multă vreme asupra acestor rânduri pline de amărăciune, gândind și cufundându-mă în amintiri...

Anatolii Petrovici era un bun pedagog. Niciodată nu-l auzeam făcând morală sau dojenind copiii îndelung. Nu. El îi educa prin purtarea, prin atitudinea sa față de muncă, prin toată viața lui. Și mi-am dat seama că aceasta e cea mai bună educație.

— „N'am timp să mă ocup de copii, sunt toată ziua plecat la lucru !" aud adesea spunându-se. Și mă gândesc : „Intr'o familie, oare e nevoie de un anume ceas sau răgaz pentru educația copiilor ?"

Anatolii Petrovici m'a făcut să înțeleg că educația constă în orice lucru, fie cât de neînsemnat, în orice faptă, în fiecare privire, în fiecare cuvânt pe care-l spui. Tot ce faci contribue la educația copilului tău : cum muncești, cum îți petreci timpul de odihnă, cum vorbești cu prietenii și cu dușmanii, cum înfrunți boala, nenorocirea și cum te porți atunci când ai o bucurie. Copilul vede totul și te imită în totul ! Dacă însă uiți de el, — uiți ochii lui ageri și plini de curiozitate care caută necontenit, în fiecare faptă a ta, un sfat și o pildă. Iar dacă îți lași copilul să crească lângă tine sătul, bine îmbrăcat, dar singur-singurel, nimic n'o să te ajute să-i dai o bună educație : nici jucăriile scumpe, nici plimbările distractive pe care le face în tovărășia ta, nici poruncile aspre sau sfaturile înțelepte. Trebue să fii necontenit alături de copilul tău, și el trebue să simtă în fiecare lucru apropierea aceasta și să nu se îndoiască niciodată de ea.

Anatolii Petrovici și cu mine eram foarte ocupați și ne rămânea prea puțin timp pentru copii. Pe când funcționam ca în-

vățătoare la școala elementară, învățam eu însămi la Institutul Pedagogic. Anatolii Petrovici lucra la Academia „Timiriazev", urma un curs de stenografie și se pregătea intens să intre ca student, scutit de frecvență, la un institut tehnic. Visa lucrul acesta de foarte multă vreme. De multe ori veneam acasă foarte târziu și găseam copiii dormind. Cu atât mai pline de bucurie erau zilele și serile pe care le petreceam cu toții împreună!

De cum intram în casă, copiii alergau înaintea noastră și care mai de care căuta să ne împărtășească tot ce făcuse peste zi. Deși cele povestite de ei nu prea aveau legătură între ele, erau spuse cu multă însuflețire și sgomotos:

— Cățelul Aculinei Borisovna s'a furișat în cămară și a răsturnat oala cu supă!

— Eu am învățat o poezie!

— Zoia nu mi-a dat pace!

— Da' tu de ce n'ai făcut problema?

— Uite ce chip am tăiat! Nu-i așa că-i frumos?

— Am învățat cățelul să dea laba, a învățat aproape bine de tot!

Anatolii Petrovici se descurca repede în spusele lor. Cerceta de ce problema n'a fost rezolvată, asculta poezia, întreba de cățel și adăuga, parcă în treacăt:

— Ei, urît mai vorbești, frate Șura. Cum vine asta: „Zoia nu mi-a dat pace?" Nu-mi prea plac vorbe ca astea!

Pe urmă ne așezam cu toții să mâncăm, copiii mă ajutau să strâng masa și în sfârșit venea și clipa cea mult așteptată...

S'ar părea că n'aveam cine știe ce mare lucru să așteptăm! Totul era obișnuit, la fel ca în fiecare zi: Anatolii Petrovici descifra însemnările lui stenografice, eu îmi pregăteam lecțiile pentru a doua zi, iar Zoia și Șura aveau în față câte un caiet de desen.

...Lampa luminează numai masa în jurul căreia stăm; în restul odăii — semiîntuneric. Din când în când scaunul lui Șura scârțâie și se aud foșnind filele caietelor de desen...

Zoia desenează o casă cu un acoperiș înalt, verde. Din horn iese fum. Alături e un măr în care se văd fructele rotunde, fie-

care de mărimea unei monede de cinci copeici. Câteodată mai sunt şi păsări, şi flori, iar pe cer lângă soare, o stea în cinci colţuri. Pe filele caietului lui Şura aleargă în toate părţile cai, câini, automobile şi sboară avioane. Creionul din mâna lui nu tremură niciodată, liniile sunt drepte şi sigure. Mi-am dat seama de mult că Şura va desena bine.

Stam aşa, văzându-ne fiecare de treburile noastre şi aşteptam ca Anatolii Petrovici să spună :

— Ei, acum să ne mai odihnim !

Asta însemna că aveam să începem cu toţii un joc de societate. De cele mai multe ori jucam domino : Zoia cu Anatolii Petrovici împotriva mea şi a lui Şura. Şura urmărea cu încordare fiecare mişcare a adversarului, se aprindea, se certa, iar când pierdea se făcea roşu ca focul, se supăra şi era gata să plângă. Zoia se frământa şi ea, dar fără să spună o vorbă ; doar îşi muşca buzele sau îşi strângea cu putere pumnul.

Uneori jucam un joc numit „sus şi jos" .Aici nu mai depindea nimic de pricepere, ci numai de felul cum cădea zarul, un cub mic, alb, pe feţele căruia se află puncte negre, dela unu la şase. Dacă ai noroc, sbori cu avionul în sus, direct spre ţintă : o cupolă pestriţă ; iar dacă nu, te dai de-a berbeleacul şi pierzi. Nu era un joc prea greu, dar era foarte distractiv! Şi cum mai băteau din palme copiii când aveau norocul să sboare, sărind dintr'odată zece pătrăţele de pe tabla pestriţă !

Şi Zoiei şi lui Şura le plăcea foarte mult un joc născocit de mine, pe care noi îl numeam foarte simplu „mâzgăliturі". Unul dintre ei trăgea pe o foaie curată de hârtie un zig-zag oarecare, o linie strâmbă, într'un cuvânt o „mâzgălitură", şi din mâzgălitura asta fără nicio noimă, eu trebuia să găsesc sâmburele unui desen.

... Iată : Şura desenează ceva aidoma unui ou lunguieţ. Mă uit, mă gândesc, apoi îi adaug aripioare, coadă, solzi, ochi şi în faţa noastră...

— Peşte ! Peşte ! strigă copiii entuziasmaţi.

Iată : Zoia aşterne pe hârtie o pată de cerneală, o pată ca

toate petele, iar eu fac din ea o floare frumoasă: o crisantemă înfoiată, liliachie.

Când copiii, se făcură mai mărișori, schimbarăm rolurile: eu făceam „mâzgălitura", iar ei născoceau desenul în care puteau s'o transforme. Șura era un neobosit inventator: dintr'un cârlig mititel înălța un palat ca din basme; din câteva puncte făcea un chip de om, dintr'o linie strâmbă, un copac cu o coroană nespus de bogată.

Era un joc foarte interesant și, cred eu, folositor: desvolta în copii agerimea, fantezia, imaginația.

Mai mult decât orice ne plăcea însă când Anatolii Petrovici lua ghitara. Nici nu știu dacă într'adevăr cânta bine, dar nouă ne plăcea mult să-l ascultăm și uitam de toate, când cânta, unul după altul cântece rusești.

Chiar dacă serile acestea erau rare, ele ne luminau toate zilele care urmau și ni le reaminteam cu plăcere. O observație sau o dojană făcută copiilor în ceasurile acestea, lăsa o urmă adâncă în sufletele lor, iar o laudă sau un cuvânt duios îi umplea de fericire.

— Păi bine, Șura, tu te-ai așezat pe scaunul cel mai bun, iar mamei i l-ai lăsat pe cel cu speteaza ruptă! spuse odată Anatolii Petrovici și de atunci n'am mai băgat de seamă niciodată ca Șura să ia pentru sine ceeace era mai bun și mai comod și să nu-i pese de ce rămânea celorlalți.

Intr'o zi, Anatolii Petrovici veni acasă încruntat și spuse copiilor bună ziua cu glas mai reținut ca deobicei.

— De ce-ai bătut-o azi pe Aniuta Stepanova? îl întrebă pe Șura după o vreme.

— O mofturoasă... o miorlăită! făcu posac Șura, fără să se uite la taică-său.

— Să nu mai aud de isprăvi dintr'astea! rosti apăsat și cu asprime Anatolii Petrovici; după câteva clipe, adăugă mai blând: Ești băiat mare, mâine, poimâine împlinești opt ani și tu bați fetițele! Oare nu ți-e rușine?

In schimb cum mai străluceau chipurile copiilor când iata îi

lăuda : pe Șura pentru vreun desen izbutit, pe Zoia pentru vreun caiet îngrijit sau curățenia și rânduiala din odaie!

In zilele când veneam acasă mai târziu, copiii se culcau fără noi, lăsând pe masă caietele deschise ca să vedem cum și-au pregătit lecțiile .

Petreceam prea puțină vreme împreună cu copiii noștri, e adevărat, dar știam întotdeauna ce-au făcut, ce i-a frământat și ce s'a petrecut în lipsa noastră. Apoi — și acesta e lucrul cel mai de seamă — tot ce făceam împreună, fie că ne jucam, fie că ne ocupam de lecții sau de treburi de-ale gospodăriei, totul ne apropia de copii, iar prietenia dintre noi devenea din ce în ce mai adâncă și mai trainică.

IN DRUM SPRE ȘCOALA

Locuiam pe Șoseaua Veche. De acasă până la școală erau aproape trei kilometri de făcut.

Mă sculam mai devreme, pregăteam dejunul, dădeam de mâncare copiilor și plecam cu toții de acasă înainte de-a se lumina de ziuă. Drumul nostru trecea prin parcul Timiriazev. Copacii stăteau drepți, nemișcați, parcă desenați în tuș pe fondul albastru care se lumina încetul cu încetul.

Zăpada scârțâia sub picioare, iar frigul făcea ca gulerele paltoanelor să se acopere treptat cu brumă dela aburul respirației.

Numai noi trei străbăteam drumul acesta. Anatolii Petrovici pleca de acasă mai târziu. O vreme mergeam în tăcere, dar somnul se topea parcă odată cu întunericul și începeam discuții, pe cât de neașteptate, pe atât de interesante.

— Mamă — mă întrebă odată Zoia — cum vine asta : copacii cu cât îmbătrânesc, cu atât se fac mai frumoși, iar omul când îmbătrânește se face tot mai urît. De ce?

N'am apucat să-i răspund.

— Nu-i adevărat! sări Șura cu înflăcărare. Uite, bunica e bătrână și ce, nu-i frumoasă? E frumoasă!

Cuvintele lui mi-o aduseră în fața ochilor pe mama. Negreșit, nimeni n'ar mai fi putut să spună că-i frumoasă. Are ochii atât de obosiți și adânciți în fundul capului, obrajii atât de sbârciți și de scofâlciți...

Șura însă, de parcă mi-ar fi ghicit gândurile, spuse cu cea mai deplină convingere:

— Acela pe care-l iubesc, mi se pare frumos!

— I-adevărat! consimți Zoia, după ce se gândi.

Odată, pe când mergeam toți trei pe șosea, spre școală, ne ajunse din urmă un camion, care se opri pe neașteptate chiar lângă noi.

— La școală? întrebă scurt șoferul scoțând capul pe fereastră.

— Da, la școală, răspunsei eu mirată.

— Hai, copii, suiți în mașină!

Nici n'apucai bine să mă desmeticesc și amândoi, Zoia și Șura erau în camion. Iar mașina, în strigătele și încântarea lor, porni mai departe.

Din ziua aceea și până în primăvară, la același ceas, camionul ne ajungea din urmă și lua copiii ducându-i până foarte aproape de școală. Ei se dădeau jos la colțul străzii, iar șoferul își urma drumul.

Niciodată nu stăteam să așteptăm „mașina noastră"; aveam o deosebită bucurie să auzim în spatele nostru clacsonul de bas și glasul tot atât de gros al șoferului: „Hai, uriașilor, urcați-vă!" Inimosul șofer avea același drum cu noi, firește, dar copiii erau gata-gata să creadă că vine cu tot dinadinsul pe șosea, numai ca să-i ia pe ei. E minunat să poți gândi astfel!

AVEM O NOUĂ LOCUINȚĂ

La doi ani după venirea copiilor la Moscova, Anatolii Petrovici obținu o altă locuință mai spațioasă, mai bună, într'o casă din pasajul Alexandrovschi, la Nr. 7.

Astăzi, pasajul în care am locuit odinioară e de nerecunoscut : pe amândouă părțile se înalță clădiri noi și mari, iar caldarâmul și trotuarele sunt asfaltate. Pe atunci însă, în pasajul Alexandrovschi, abia dacă erau vreo zece căsuțe, țărănești după înfățișare, în spatele cărora se înșiruiau grădini de zarzavat ; dincolo de grădini se întindea un maidan.

Căsuța noastră stătea singuratecă, cu totul izolată și, de fiecare dată când mă întorceam dela școală, o zăream încă de departe, îndată ce coboram din tramvai. Locuiam la etaj. Locuința de acum era mult mai bună decât cea veche : mai călduroasă, mai luminoasă și mai încăpătoare.

Copiii erau foarte bucuroși că ne-am mutat. Le plăcea tot ce era nou, și mutarea însăși îi încântase. Le-a trebuit multă vreme ca să-și strângă bagajele. Zoia își împacheta cu grijă cărțile, caietele și pozele tăiate din reviste. Șura își strângea și el lucrurile, pregătindu-și cu nespusă seriozitate bagajul lui : cioburi de sticlă, pietricele, cârlige, bucăți de fier, cuie strâmbe și încă multe altele, a căror menire rămânea pentru mine o taină.

Un colț din odaie l-am dat copiilor : am așezat aici o măsuță, iar în perete am fixat o poliță pe care să-și țină cărțile și caietele.

Când dădu cu ochii de masă, Șura strigă :

— Partea din stânga — i-a mea.

— Iar cea din dreapta a mea, se învoi cu plăcere Zoia.

Și așa, cum se întâmpla de cele mai multe ori, sâmburile neînțelegerilor care se iscau între copii, dispăru dela sine.

Viața noastră trecea ca și înainte : zilele se perindau pe nesimțite, noi toți munceam, învățam. In fiecare duminică „descopeream" câte un colț nou din Moscova : ba ne duceam la Socolnic, ba la Zamoscvorecie, cutreeram cu tramvaiul „B" grădinile din Sadove Colțo sau ne plimbam prin parcul Nescucinâi.

Anatolii Petrovici cunoștea bine Moscova, și pe cea nouă, de acum, și pe cea de odinioară, și putea să ne povestească multe despre ea.

— Da' podul unde-i ? întrebă Șura odată pe când treceam

pe podul Cuznețchi ; drept răspuns, Anatolii Petrovici spuse o poveste interesantă, arătând că, odinioară, în locul acela se afla un pod adevărat, dar că într'o bună zi, râul Neglinca, strângându-și apele, pierise undeva sub pământ.

Pricepeam astfel cum apăruseră la Moscova tot felul de „diguri", „porți", ulicioarele Stolovaia, Scaţertnaia, Granatnaia, strada Bronnaia, Piața Sobaciaia.

Anatolii Petrovici ne spunea o poveste și aflam de ce Presnea se numește Roșie, de ce există strada Baricadnaia [1] și piața Vostanie [2]...

Filă cu filă, istoria orașului nostru minunat se desfășura în fața copiilor, iar ei învățau să înțeleagă și să iubească trecutul și prezentul lui.

NENOROCIREA

Odată, pe la sfârșitul lui Februarie, luarăm bilete la circ. Nu duceam copiii prea des nici la cinematograf, nici la circ și din pricina asta, fiecare expediție de felul acesta era o adevărată sărbătoare pentru ei.

Copiii așteptau ziua de duminică cu o nerăbdare pe care era cu neputință s'o potolești ; visau la câinele dresat care știe să numere până la zece, la calul cu picioare dăltuite și gâtul încordat, cu frâul și șeaua bătute în argint, care va alerga prin arenă, la foca jucăușă care va trece de pe un butoi pe altul și va prinde în bot mingea aruncată de dresor.

Toată săptămâna nu se vorbi decât despre circ. Sâmbătă seara, întorcându-mă dela școală, văzui cu mirare că Anatolii Petrovici e acasă și stă culcat.

— Cum de-ai venit așa devreme ? Și de ce stai culcat ? — l-am întrebat speriată.

---

1 Strada Baricadnaia — Strada Baricadelor. (N.R.)
2 Piața Vostanie — Piața Revoluției. (N.R.)

— Nu fii îngrijorată, o să-mi treacă. Nu mă simt prea bine...

Nu pot spune că asigurarea lui Anatolii Petrovici m'a liniştit: vedeam bine că e foarte palid şi extrem de slăbit, de parc'ar fi fost greu bolnav, şi încă cine ştie de când. Zoia şi Şura, lângă pat, îl priveau îngrijoraţi.

— Va trebui să vă duceţi la circ fără mine, le spuse Anatolii Petrovici, străduindu-se să zâmbească.

— Fără tine nu ne ducem! ripostă Zoia cu hotărîre.

— Nu ne ducem! întări Şura.

A doua zi, Anatolii Petrovici se simţi şi mai rău: o durere ascuţită într'o parte, febră. Stăpânit, ca întotdeauna, nu se plângea, nu gemea, ci doar îşi muşca cu putere buzele. Trebuia să plec după un medic, dar îmi era teamă să-l las singur.

Am bătut la vecini. Nu mi-a răspuns nimeni: se duseseră să se plimbe, pe semne; doar era Duminecă! M'am întors buimacă în odaie, fără să ştiu ce trebue să fac.

— Mă duc eu după doctor! spuse pe neaşteptate Zoia şi până să-i răspund, se şi îmbrăcase cu paltonaşul şi îşi pusese căciuliţa.

— Nu se poate... e departe... rosti cu greutate Anatolii Petrovici.

— Ba da... mă duc... Ştiu unde stă! Mămico, lasă-mă, te rog!

Şi plecă, fără să mai aştepte niciun răspuns, coborând scările în goană.

— Fie... ea-i isteaţă... o să-l găsească... murmură Anatolii Petrovici şi se întoarse spre perete ca să nu-i văd faţa crispată de durere.

După o oră, Zoia se întoarse însoţită de un medic, care-l examină pe Anatolii Petrovici îndată. Când sfârşi, rosti scurt: Ocluzie intestinală.[1] Trebue operat, să fie dus numaidecât la spital!

Medicul rămase cu Anatolii Petrovici, iar eu alergai să gă-

1 Ocluzie intestinală — încurcătură de maţe. (N.R.)

sesc o mașină. O jumătate de ceas mai târziu, era transportat la spital. Pe când îl coborau pe scară, începu să geamă, dar în aceeași clipă, întâlnind ochii măriți de spaimă ai copiilor, tăcu.

...Operația reuși, totuși Anatolii Petrovici nu se simțea bine. De fiecare dată când intram în salon, chipul lui apatic, lipsit de viață, mă înspăimânta mai mult decât orice. Eram deprinsă cu firea veselă, sociabilă a soțului meu, iar acum îl vedeam stând tăcut toată vremea ; numai rareori ridica mâna lui slabă, fără putere, o lăsa pe a mea, și tot atât de tăcut îmi strângea degetele.

In ziua de 5 Martie m'am dus la spital ca deobicei, să-l văd pe Anatolii Petrovicii.

— Așteptați aici — îmi spuse pe coridor un infirmier pe care-l cunoșteam, privindu-mă într'un fel ciudat. Trebue să iasă medicul sau sora.

— Am venit la bolnavul Cosmodemianschi ! îi amintii eu, crezând că nu m'a recunoscut. Am permisiunea de a intra oricând.

— Indată iese sora, mai așteptați, repetă infirmierul.

După o clipă veni grăbită sora.

— Vă rog să luați loc, spuse ea, ferindu-se să mă privească în ochi.

Și atunci, înțelegând, rostii cuvântul îngrozitor, de necrezut :

— A... murit ?

Sora încuviință din cap, fără să spună o vorbă.

...E greu, e dureros să pierzi un om drag, chiar și atunci când știi — mult înainte de sfârșit — că boala-i necruțătoare și pierderea de neînlăturat. Nu cunosc însă nimic mai îngrozitor decât o asemenea moarte, atât de neașteptată și de crudă... Numai cu o săptămână în urmă, omul acesta, care nu fusese bolnav niciodată, era vesel, plin de putere și de bucuria vieții, și acum, iată-l întins în sicriu, străin, nepăsător și fără glas...

Copiii nu mă lasau singură nicio clipă. Zoia mă ținea de o mână, iar Șura de cealaltă.

— Nu plânge, mamă ! Mămico, nu plânge ! spunea întruna Zoia, uitându-se cu ochii roșii, secați de lacrimi, la chipul încremenit al tatălui ei.

...Intr'o zi posomorîtă și rece eram toți trei în parcul Timireazev : așteptam pe fratele și pe sora mea, care trebuiau să sosească la înmormântare. Așteptam sub un copac înalt, desgolit de frunze, ca în vreme de iarnă ; sufla un vânt tăios, ne pătrundea frigul și ne simțeam singuri, părăsiți, orfani.

Nu mai țin minte când au sosit ai mei, nici cum am trăit până la capăt ziua aceasta rece, grea și parcă fără sfârșit. Mi-aduc aminte ca prin ceață doar drumul spre cimitir, apoi cum Zoia a isbucnit deodată într'un plâns sgomotos și sfâșietor și bocănitul bulgărilor de pământ în capacul sicriului...

FĂRĂ TATĂ

Din clipa aceea viața mea s'a schimbat. Inainte trăiam simțind și știind că lângă mine se află un om apropiat și drag, că pot oricând să mă sprijin pe brațul lui ferm și puternic. Mă deprinsesem cu această caldă și liniștitoare siguranță și nici nu puteam să-mi închipui că ar putea fi altfel. Și iată, deodată, rămân singură ; toată răspunderea pentru soarta celor doi copii ai noștri și pentru însăși viața lor cade, întreagă, pe umerii mei.

Șura era încă mic și, oricum, nu-și dădea seama de grozăvia celor întâmplate. Pentru el tata se afla parcă undeva departe — cum se întâmpla pe vremea despărțirilor de odinioară— și avea să se mai întoarcă lângă noi cândva...

In schimb, Zoia primi nenorocirea care se abătu asupra noastră ca un om mare.

Aproape că nici nu pomenea de tăticul ei. Când mă vedea gânditoare, se apropia de mine, mă privea în ochi și mă întreba în șoaptă :

— Vrei să-ți citesc ceva ?

Sau mă ruga :

— Povestește-ne ceva ! Spune cum ai fost când erai mică.

Sau se așeza și rămânea tăcută alături de mine, cuibărindu-mi-se lângă genunchi.

Își da toate silințele să nu mă lase pradă gândurilor amare.

Uneori însă, noaptea, o auzeam plângând. Mă apropiam și o mângâiam pe păr întrebând-o încetișor :

— Plângi pentru tătucu ?

Iar ea îmi răspundea întotdeauna :

— Nu. Poate c'am visat ceva .

Și înainte i se spunea Zoiei : „Tu ești mai mare ! Trebue să ai grijă de Șura, să-i dai ajutor mamii". Cuvintele acestea căpătaseră acum însă și un alt înțeles : Zoia devenise într'adevăr ajutorul meu, prietena mea.

Începui să dau lecții la încă o școală și din pricina asta stăteam acasă și mai puțin. Pregăteam de cu seară mâncarea pentru prânz. Zoia o încălzea, îi dădea lui Șura să mănânce, deretica prin odaie, iar când se făcu mai mare, începu să aprindă și focul.

— O să dea foc la casă Zoia dumitale ! îmi spuneau uneori vecinii. E încă un copil !

Eu știam însă că pe Zoia poți să te bizui mai mult decât pe un om mare. Făcea totul la vreme și nu uita niciodată nimic. Punea toată grija și băgarea de seamă chiar și în treburile mărunte și plicticoase. Știam că Zoia n'o să arunce pe jos vreun chibrit aprins, că va închide capacul hornului la vreme și va zări îndată orice cărbune sărit din sobă.

Odată m'am întors acasă foarte târziu, cu o cumplită durere de cap și atât de obosită, încât nu mă simțeam în stare să mă apuc de gătit.

„Am să pregătesc mâine mâncarea, mi-am spus. O să mă scol mai de dimineață..."

Am adormit de cum am pus capul pe pernă și... a doua zi m'am trezit mai târziu ca deobicei : într'o jumătate de ceas trebuia să plec de-acasă ca să nu întârzii dela școală.

— Cât îmi pare de rău ! le spusei copiilor necăjită. Cum de-am dormit atâta ! Azi o să aveți numai mâncare rece.

Seara, când m'am întors acasă, i-am întrebat de cum am intrat în odaie :

— Ei, ia spuneți, sunteți tare flămânzi?

— Ba deloc ! Suntem amândoi sătui ! strigă triumfător Șura, sărind prin odaie.

— Poftim la masă, mămico ! Repede ! Azi avem pește prăjit ! spuse Zoia solemn.

— Pește ? Ce fel de pește ?

In tigaie, într'adevăr, se rumenea un pește. „De unde l-or fi luat ?"

Copiii vedeau cât sunt de uimită și erau în culmea încântării.

Șura striga și sărea înainte, dar Zoia, care nu mai putea de mulțumire, îmi povesti totul până la urmă :

— Uite, mămico : în drum spre școală, am trecut pe lângă un iaz. Uitându-mă într'o copcă, am văzut un pește. Șura voia să-l prindă cu mâna, dar nu l-am lăsat, ar fi lunecat. La școală am cerut dela îngrijitoare o cutie de conserve, am vârît-o în sacul de galoși și când ne întorceam spre casă ne-am oprit aproape un ceas la iaz și-am prins...

— Am fi prins mai mulți, dar ne-a luat un „nene" la goană — se amestecă Șura în vorbă. Spunea : O să vă înecați ! O să vă degere mâinile ! Și uite, nu ne-au degerat mâinile !

— N'am prins numai un pește, am prins mai mulți ! urmă Zoia. Am venit acasă, i-am prăjit, am mâncat amândoi și ți-am lăsat și ție. E gustos, nu-i așa ?

In seara aceea am pregătit împreună mâncarea pentru a doua zi : Zoia a curățat cu grijă cartofii, a spălat arpacașul, urmărind cu luare aminte cât și ce anume pun în cratiță.

...Mai târziu, amintindu-mi de primele luni care-au urmat după moartea lui Anatolii Petrovici, mi-am spus de nenumărate ori că tocmai atunci s'a adâncit în felul de a fi al Zoiei, seriozitatea timpurie pe care o observau la ea chiar și oamenii care o cunoșteau puțin.

COPIII ÎNVAȚĂ LA O NOUĂ ȘCOALĂ

Curând după moartea soțului meu, am mutat copiii la școala Nr. 201. Școala cea veche era prea departe de casă și mi-era teamă să-i las să facă singuri drumul în fiecare zi. Apoi, nici eu nu mai funcționam acolo: acum aveam o catedră la o școală pentru adulți.

Noua lor școală le plăcu copiilor de cum o văzură și amândoi o îndrăgiră chiar din prima zi, nu mai găseau cuvinte să-și arate încântarea! E drept, localul unde învățaseră până atunci — o casă de lemn — nu era prea mare și semăna cu cel din Osinovâie Gaii. Pe când școala cea nouă era mare, încăpătoare, iar lângă ea se construia o minunată clădire, cu trei etaje și cu ferestre mari și largi. In clădirea aceea aveau să se mute în viitorul an școlar.

Zoia cea gospodină a prețuit din prima clipă pe Nicolai Vasilievici, directorul școlii Nr. 201.

— Mămico, dacă-ai vedea ce clasă vom avea! îmi spunea cu încântare. Dar biblioteca! Câte cărți! N'am văzut niciodată atâtea: toți pereții sunt acoperiți cu rafturi, din podea și până în tavan! Și nu-i niciun locșor între cărți... N'ai unde s'arunci un ac! mai spuse după ce se gândi câteva clipe, (și iarăși recunoscui în Zoia pe bunica: asta era vorba ei). Nicolai Vasilievici ne-a dus pe șantier și ne-a arătat totul. Ne-a spus c'o să avem o grădină mare și că noi singuri o s'o plantăm. Ai să vezi cum o să fie școala noastră, mămico! In toată Moscova n'ai să găsești alta mai frumoasă!

Șura era și el încântat de tot ce se făcea la școala cea nouă însă mai mult decât orice îi plăceau orele de gimnastică, de cultură fizică. Băiatul nu mai sfârșea de povestit cum s'a suit pe trapez, cum a sărit „capra", cum a învățat să arunce mingea în coșul de basket-ball.

Lidia Nicolaevna Iurieva, învățătoarea lor cea nouă, le plăcu din prima clipă copiilor. Mi-am dat seama de lucrul acesta

văzând dragostea cu care plecau în fiecare zi la școală, cât de veseli și de mulțumiți se întorceau acasă și cum se străduiau să-mi povestească tot ce le spunea învățătoarea, cuvânt cu cuvânt; totul, până în cele mai mici amănunte era pentru ei plin de însemnătate.

— Eu cred că tu lași margini prea late, l-am spus într'o zi Zoiei, răsfoindu-i cu atenție unul dintre caiete.

— Nu, nu! se grăbi ea să-mi răspundă, îmbujorându-se. Lidia Nicolaevna ne-a spus așa — mai înguste nu se poate!

Și așa se întâmpla cu toate lucrurile: odată ce Lidia Nicolaevna a spus, așa trebuia să fie. Știam că acesta e un semn bun: însemna că o iubesc și o respectă pe învățătoarea lor și îndeplinesc cu plăcere orice dorință și orice sfat al ei.

Zoia și Șura, deopotrivă, puneau la inimă tot ce se petrecea în clasă.

— Azi, Borica a întârziat și când a intrat în clasă, a spus: „S'a îmbolnăvit mama și m'a trimis la farmacie!" povestea Șura cu aprindere. Ei, dacă mama-i bolnavă n'ai ce face, și Lidia Nicolaevna i-a zis: „Treci la loc". Ei, dar când sfârșim noi cu lecțiile, numai ce vine mama lui Borica; voia să se ducă undeva cu el chiar dela școală. Ce să vezi: era sănătoasă, nici pomeneală de boală! Lidia Nicolaevna se făcu roșie de supărare și-i zise lui Borica: „Nimic nu mă supără mai mult ca atunci când mi se spune o minciună! Eu am o regulă de care mă țin întotdeauna: dacă îți recunoști greșala, dacă nu minți... adică dacă ai spus adevărul — se îndreptă în grabă Șura simțind c'a început să înflorească vorbele învățătoarei — înseamnă că meriți numai jumătate din pedeapsă". Atunci eu am întrebat-o: „De ce meriți numai jumătate din pedeapsă, dacă-ți recunoști greșala?". „Când un om își recunoaște greșala, înseamnă că a înțeles-o, și nu-i nevoie să-l pedepsești cu asprime" — mi-a răspuns Lidia Nicolaevna. „Ce rost ar mai avea să-l pedepsești, odată ce și-a înțeles greșala? Dacă însă își ascunde greșala, dacă nu spune adevărul, înseamnă că nu-și dă seama de

nimic, că va repeta această greşală şi altădată şi deci, trebue pedepsit..."

Când ceilalţi din clasă nu făceau bine vreo temă, Zoia venea acasă atât de tristă, încât seara o întrebam îngrijorată:

— Ai luat vreo notă proastă?

— Nu — îmi spunea tristă — eu am luat notă bună, am rezolvat totul, dar Mania Fedotova a greşit dela început până la sfârşit. Tot aşa şi Nina Liubimova! „Mă văd silită să vă pun note proaste, şi-mi parte foarte rău", le-a spus Lidia Nicolaevna.

Odată m'am întors acasă mai devreme ca deobicei. Copiii — nicăieri. Ingrijorată m'am dus la şcoală şi aici, găsind-o pe Lidia Nicolaevna, am întrebat-o dacă nu ştie unde-i Zoia.

— Cred c'au plecat toţi, dar să vedem totuşi.

Ne-am apropiat încetişor de uşă şi ne-am uitat printr'un ochi de geam în clasă.

Zoia şi alte trei fetiţe stăteau lângă tablă: două erau puţin mai înalte dar aveau codiţe subţirele ca şi ea, iar cea de-a treia — scundă, grăsuţă şi cu părul buclat. O ascultau toate trei pe Zoia, foarte serioase; fetiţa cea scundă şi cu părul buclat rămăsese cu gura deschisă.

— Ce faci? o mustra Zoia cu blândeţe. Dacă aduni creioane cu creioane, trebue să-ţi dea tot creioane. Tu însă aduni metri cu kilograme! Ce-o să-ţi dea la adunarea asta?

In clipa aceea am văzut ceva alb sburând prin fundul clasei. M'am uitat mai cu luare aminte: Şura, în ultima bancă, arunca neturburat de nimeni porumbei de hârtie spre tavan.

Am plecat de lângă uşă. Pe urmă, am rugat-o pe Lidia Nicolaevna s'o trimită pe Zoia acasă cât mai curând şi să nu-i mai dea voie să întârzie mult la şcoală, după orele de clasă. Iar seara i-am spus şi eu să se întoarcă acasă îndată după sfârşitul programului.

— Uite, — i-am spus — azi am căutat să vin mai devreme, să mai stăm împreună cu toţii, şi când colo, nu v'am găsit acasă. Te rog să nu-ţi mai pierzi vremea la şcoală.

Zoia m'a ascultat în tăcere; abia după ce sfârșirăm cu cina, mă întrebă:

— Mămico, oare a ajuta fetelor, înseamnă pierdere de vreme?

— Pierdere de vreme? Nicidecum! E foarte bine când un om își ajută tovarășul.

— Atunci de ce spui: „Să nu-ți mai pierzi vremea la școală?"

M'a cuprins o cumplită părere de rău și, poate pentru a suta oară, m'am gândit cât de prevăzător trebue să-ți alegi cuvintele când vorbești cu copiii!

— Am zis așa fiindcă am vrut să mai stau și eu cu voi. Știți doar cât de rar se'ntâmplă să viu acasă mai devreme!

— Bine, dar tu singură spui: „Munca înainte de toate!"

— I-adevărat! Dar tu trebue să ai grijă de Șura, să-i dai să mănânce, iar el stătea la școală flămând și te-așteptа!

— Nu, nu mi-a fost foame! sări Șura. Zoia a luat cu ea un pachețel cu mâncare.

A doua zi de dimineață, înainte de a pleca la școală, Zoia mă întrebă:

— Imi dai voie să mai stau și azi cu fetele?

— Dar să nu întârzii prea mult!

— Numai o jumătate de ceas! îmi răspunse Zoia.

Și eram încredințată că va rămâne la școală atât cât spusese: o jumătate de ceas — nicio clipă mai mult.

MITURI GRECEȘTI

Doream foarte mult să păstrez în viața noastră obiceiurile cu care ne deprinsese Anatolii Petrovici. In zilele de sărbătoare ne plimbam întotdeauna prin Moscova, ca atunci când trăia. Pentru noi însă, acum, plimbările erau pline de amărăciune: tot timpul ne gândeam la tăticul. Serile — jocurile noastre nu se

mai închegau ca înainte: lipsea tăticul, lipseau glumele, râsul lui...

Într'o seară, pe când ne întorceam acasă dela plimbare, ne oprirăm în fața unui magazin de bijuterii. Vitrina viu luminată te orbea: pietre scumpe scânteiau cu mii de licăriri, purpurii, albastre, verzi, liliachii, apoi coliere, broșe și alte podoabe sclipitoare. Chiar lângă geamul vitrinei, pe o perniță de catifea erau expuse câteva șiruri de inele; fiecare avea câte o piatră prețioasă și parcă fiecare din ele îți săgeta ochii, — ca roata tocilei sau cablul aerian al tramvaiului — cu o pusderie de scântei de toate culorile. Jocul acela orbitor de pâlpâiri, nemaivăzut de copii până atunci, îi atrase pe amândoi.

— Tăticu îmi făgăduise să-mi spună de ce au inelele pietre prețioase, dar n'a mai apucat s'o facă... zise pe neașteptate Zoia și tot atât de neașteptat tăcu, și-mi strânse cu putere mâna, parcă cerându-mi iertare pentrucă amintise de Anatolii Petrovici.

— Mămico, tu știi de ce-au inelele pietre prețioase? se amestecă în vorbă Șura.

— Știu.

Plecarăm mai departe. Pe drum le-am spus copiilor povestea lui Prometeu. Mă priveau amândoi în ochi, căutând să prindă fiecare cuvânt, și erau atât de absorbiți de ceeace le spuneam, încât mai la fiecare pas erau gata să se ciocnească de trecători! Mitul străvechi al viteazului care de dragul oamenilor încercase să săvârșească o faptă nemaipomenită și apoi îndurase cu tărie un chin înfrozitor, puse dintr'odată stăpânire pe imaginația copiilor.

— ...Și într'o bună zi, răsare lângă Prometeu, Hercules, un om bun și neobișnuit de puternic, un adevărat erou — urmai eu să povestesc. Hercules nu se temea de nimeni, nici de însuși Zeus. El tăie cu spada lui lanțurile care-l țintuiau pe Prometeu de stâncă, și-l eliberă. Dar porunca lui Zeus, după care Prometeu n'avea să poată niciodată să-și lepede lanțul osândei, a rămas în putere: o verigă a lanțului împreună cu o bucată de

stâncă i-au rămas atârnate de încheietura mâinii tot restul vieţii. De atunci, în amintirea lui Prometeu, oamenii poartă pe deget inele cu pietre scumpe.

După câteva zile am adus copiilor Mitologia greacă dela bibliotecă şi am început să le citesc dintr'însa cu glas tare. Lucru ciudat: în primele zile, cu tot interesul lor pentru Prometeu, nu prea mă ascultau cu plăcere. Pe semne că semizeii, ale căror nume ţi le întipăreai anevoie în minte, li se păreau reci, depărtaţi şi străini. Puteai oare să-i asemeni cu prietenii lor de odinioară, cu ursul cel lacom, cumătra vulpe, prostănacul de lup care-a poftit la peşte şi şi-a lăsat jumătate din coadă într'o copcă, şi cu toţi ceilalţi eroi ai basmelor populare ruseşti, cu care ei se împrieteniseră ?!

Treptat însă, şi eroii miturilor şi-au croit drum spre inimile copiilor: Zoia şi Şura începură să vorbească despre Perseu, Hercules, Icar, ca despre nişte oameni vii. Ţin minte că Zoiei i s'a făcut milă de Niobe, iar Şura, aprins, i-a răspuns:

— Da' de ce se lăuda ?

Eram încredinţată că multe alte cărţi vor deveni dragi şi apropiate copiilor mei. Şi poate că din pricina asta îmi aduc bine aminte o scurtă convorbire dintre mine şi Zoia:

— Tu eşti mare şi plângi... mi-a spus ea mirată şi gânditoare într'o zi, când reciteam „Tăunul" [1], găsindu-mă cu ochii în lacrimi.

— O să văd eu cum ai să citeşti tu cartea asta ! i-am răspuns.

— Când am s'o citesc ?

— Când o să ai vreo 14 ani.

— Oho, e tare mult pân'atunci ! făcu Zoia tărăgănat.

Era limpede că o asemenea aşteptare i se părea îngrozitor de lungă, aproape cu neputinţă.

---

1 Tăunul („Ovod") — Roman de Z. Voinici. (N.R.)

CĂRȚILE CELE MAI DRAGI

Acum, când se întâmpla să am vreo seară liberă, citeam, nu mai jucam domino; adică eu citeam și copiii ascultau.

De cele mai multe ori citeam din Pușchin. Era o lume cu totul deosebită, minunat de frumoasă și plină de bucurii. Versurile lui Pușchin puteau fi învățate cu ușurință, iar Șura, fără nicio cazną, învățą și spuse pe de rost poezia despre veveriță care :

...sdrăngăne strune
și tot roade la alune.
Ce alune! Coaja-i aur
Miezul — limpede smarald!
Ce mai sunt. Și tare-s bune!...

Și cu toate că știau multe din ele pe dinafară, copiii mă rugau fără încetare să le citesc :

— Mămico, hai mămico..., ăla cu peștișorul de aur..., cu țarul Saltan.

Intr'o zi mă apucai să le citesc „Copilăria lui Tioma". Am ajuns cu cititul acolo unde se povestește că Tioma a mâncat bătaie dela taică-său pentrucă a rupt o floare. Copiii doreau mult să afle ce s'a mai petrecut după aceea, dar se făcuse târziu și i-am trimis la culcare. Lucrurile s'au rânduit în așa fel, încât nici în timpul săptămânii și nici duminică n'am avut vreme să le citesc povestea lui Tioma până la capăt. Mă aștepta un teanc de caiete necorectate, un maldăr de ciorapi nețesuți. Până la urmă, Zoia, ne mai având răbdare, luă cartea și citi povestea singură până la sfârșit.

Așa a început ! Citea cu nesaț, tot ce-i cădea în mână, — ziar, poveste sau chiar o carte de școală. Parc'ar fi vrut să vadă și să se încredințeze dacă știe să citească și ea ca un om mare ; când învăța, nu citea numai lecția, ci toată cartea. Numai atunci când îi spuneam : „Ești prea mică pentru cartea

asta. Ai s'o citești mai târziu". Zoia, ascultătoare, punea cartea la o parte.

Gaidar ne era cel mai drag dintre toți scriitorii. Mă miram întotdeauna văzând priceperea cu care știe să vorbească copiilor în cărțile lui, de lucrurile cele mai însemnate. Le vorbea cu cea mai mare seriozitate neținând seama de vârsta lor, dela egal la egal. Știa că cititorii lui, copiii, nu sunt în stare să drămuiască sentimentele: că le place să întâlnească în cărți curaj neprecupețit, prietenie deplină, credință nestrămutată. Paginile cărților lui erau luminate de flacăra unei înalte gândiri. La fel ca Maiacovschi, el își înălța cititorul cu fiecare rând, îl chema spre fericire, dar nu spre o fericire meschină, personală, ci spre o fericire măreață, a întregului popor — fericire care se clădește în țara noastră — chema copiii și-i învăța să lupte pentru această fericire, să și-o făurească cu propriile lor mâini.

Despre câte nu vorbeam când terminam de citit o carte de-a lui Gaidar! Vorbeam și despre cât de dreaptă e Revoluția noastră, și despre faptul că liceul de pe vremea țarismului nu seamănă cu școala noastră și despre ce este vitejia și disciplina. La Gaidar, cuvintele acestea dobândeau un înțeles uimitor de apropiat și de limpede. Țin minte ce adânc i-a sguduit pe Zoia și pe Șura faptul că Boris Goricov, fără să vrea, l-a pierdut pe Ciubuc, tovarășul lui mai mare, și aceasta numai din pricină că, în timp ce se afla în recunoaștere, dăduse uitării orice prevedere și plecase la scăldat, așa cum i se năzărise.

— Auzi ce i-a trăsnit prin cap?! Să se scalde! Iar Ciubuc a fost prins! se aprinse Șura.

— Și doar Ciubuc credea că Boris l-a trădat! Închipuește-ți cât s'a chinuit Boris după aceea! Nici nu înțeleg cum mai poți să trăiești știind că tovarășul tău a fost împușcat din vina ta!

„Ținuturi depărtate", „R. V. S.", „Taina militară", le-am citit de nenumărate ori. Cum apărea o carte nouă de Gaidar, o aduceam îndată acasă. Și întotdeauna ni se părea că vorbește

cu noi despre ceeace ne frământa chiar în ziua, chiar în clipa aceea.

— Mămico, unde stă Gaidar ? mă întrebă odată Zoia.

— Mi se pare că la Moscova.

— Ah ! Cât aş vrea să-l văd !

PALTONUL CEL NOU

Jocul care-i plăcea mai mult decât oricare altul lui Şura era „cazacii". Iarna prin nămeţii de zăpadă, vara prin nisip, copiii săpau ascunzători, aprindeau focuri şi alergau cu ţipete războinice de-a-lungul străzilor.

Odată, spre seară, în faţa uşii dela intrare se auzi un zgomot groaznic : uşa se dădu de perete şi în prag apăru Şura. Dar în ce hal ! Zoia şi cu mine sărirăm de pe scaune văzându-l. Şura sta în faţa noastră mânjit de lut din cap până'n picioare, sburlit, asudat de alergătură ; dar toate astea nu ne mirau prea mult. Altceva ne îngrozea : buzunarele paltonului erau rupte, nasturii smulşi cu stofă cu tot, iar în locul lor se vedeau nişte găuri cu margini sdrenţuite.

Incremenisem. Il priveam în tăcere. Paltonul era nou-nouţ, abia i-l cumpărasem.

Nefiind încă în stare să spun ceva, îi scosei paltonul şi începui să-l curăţ cu peria. Şura stătea ruşinat, dar pe chipul lui se ivi o expresie îndărătnică, parcă de independenţă. „Ei şi !" părea că spune întreaga lui înfăţişare. Starea aceasta punea câteodată stăpânire pe Şura şi atunci era greu să te înţelegi cu el. Nu-mi plăcea să strig, iar să vorbesc liniştit nu mă şimţeam în stare în clipa aceea şi din pricina asta nu m'am mai uitat la Şura ci, fără o vorbă, căutam să fac paltonul să arate mai omeneşte. In odaie era o linişte apăsătoare. Trecură astfel cincisprezece, poate chiar douăzeci de minute şi ele mi s'au părut ceasuri întregi.

— Iartă-mă, mămico! N'am să mai fac! mormăi Șura din spatele meu, repede, ca și cum ar fi spus o poezie învățată pe dinafară.

— Iartă-l, mămico! repetă ca un ecou Zoia.

— Fie! răspunsei eu fără să mă întorc.

Și am stat până noaptea târziu să cârpesc paltonul cu pricina.

Era încă întuneric când m'am trezit a doua zi. Lângă mine, la capătul patului stătea Șura, așteptând pe semne să dechid ochii.

— Mămico... iartă-mă... n'am să mai fac niciodată! murmură el cu glas întretăiat și cu toate că erau aceleași cuvinte, acum le spunea cu totul altfel: cu durere, cu adevărată părere de rău.

— Ai vorbit cu Șura de întâmplarea de-aseară? o întrebai pe Zoia când am rămas singure în odaie.

— Da, am vorbit! răspunse ea după o vreme, cu o oarecare sfială.

— Și ce i-ai spus?

— I-am spus... i-am spus că tu muncești acum singură și că ți-e greu... că n'ai fost supărată pe el, ci te-ai gândit ce ne facem acum, când paltonul e rupt?

„CELIUSCHIN"

— Șura, mai ții minte ce ți-a povestit tăticu despre expediția lui Sedov? întreb eu.

— Da.

— Atunci, ții minte ce-a spus Sedov înainte de plecare: „Poți oare să pleci spre Pol cu un asemenea echipament? In loc de optzeci de câini, avem numai douăzeci; hainele s'au rupt, provizii puține..." Nu-i așa că ții minte? Și uite, vezi, acum pornește spre Arctica un spărgător de ghiață. Ce nu-i pe el!

N'au uitat nimic, s'au gândit la toate, dela ac și până la vacă.

— Cu-um? Ce fel de vacă?

— Uită-te: pe bordul vasului sunt douăzeci și șase de vaci, patru purcei, cartofi, legume. Cu siguranță că acum marinarii n'au să mai flămânzească!

— Și nici n'au să mai degere! întărește Zoia privind în ziar peste umărul meu. Au de toate: tot felul de îmbrăcăminte îmblănită, saci de dormit, îmblăniți și ei, și cărbuni, și benzină, și gaz...

— Și schiuri! se amestecă Șura în vorbă. Nartele[1] sunt un fel de sănii, nu-i așa? Și fel și fel de aparate științifice! Hei, strașnic s'au mai echipat!... Tii, și arme! O să împuște la urși albi și la foce!

...Nici nu mă gândeam pe atunci că expediția lui Celiuschin avea să fie curând subiectul principal al convorbirilor noastre. Comunicatele despre mersul expediției nu mai apăreau atât de des prin ziare, sau poate nu-mi cădeau mie în mână, dar vestea cu care Șura veni în goană într'una din zile a fost ca un trăsnet.

— Mamă! începu Șura să strige, sburlit și înfierbântat când nici nu trecuse încă pragul. Celiuschin! Vaporul! Mai ții minte? Doar tu mi-ai povestit... chiar acum... am auzit cu urechile mele...

— Ce-i? Ce s'a întâmplat?

— A fost strivit! Ghiața l-a strivit!

— Dar oamenii?

— Au debarcat cu toții. De-a-dreptul pe ghiață. Unul singur a căzut peste bord...

Nu-mi venea să cred. Mi-am dat seama însă că Șura nu încurcase știrile: toată țara aflase de această nenorocire. La 13 Februarie („Nu degeaba se spune că 13 este număr cu ghinion!" mormăia Șura amărît) ghețurile Arctice! striviseră va-

1 Narte — Sănii polare trase de câini sau de reni (N.R.).

porul ; apăsarea lor puternică sfărâmase babordul și după două ore vasul se scufundă.

In răstimpul acestor două ore, oamenii transportaseră pe ghiață provizii socotite pentru două luni, corturi, saci de dormit, avionul și postul de radio-emisie. Stabiliseră după stele locul unde se aflau, se puseseră în legătură, prin radio, cu stațiunile polare de pe litoralul Ciucotsc și începuseră îndată să construiască bараci, o bucătărie, un turn de semnalizare...

Curând, posturile de radio și ziarele aduceau o altă veste: Partidul și Guvernul creaseră o comisie pentru salvarea oamenilor din expediția Celiuschin. Toată țara luă parte la această acțiune și fără nicio întârziere: se reparau în grabă spărgătoare de ghiață, se echipau pentru drum dirijabile, aerosănii. La capul Nord, în Uellen și în golful Providenței, avioane se pregăteau să-și ia sborul spre locul nenorocirii. Din Uellen porniră spre tabăra expediției sănii trase de câini. Peste ocean, înconjurând lumea, se îndreaptă într'acolo „Crasin". Vasele „Smolensc" și „Stalingrad" se ridicară până la paralele neatinse de niciun alt vapor pe vreme de iarnă, transportând avioane la capătul Oliutorschi.

In zilele acelea nu cred să se fi găsit un singur om în țara noastră, care să nu fi fost îngrijorat și să nu fi urmărit, ținându-și răsuflarea, soarta membrilor expediției. Cât despre Zoia și Șura, ei au fost cu desăvârșire absorbiți de aceste întâmplări. Puteam să nu ascult la radio, puteam să nu citesc ziarele: copiii știau totul până în cele mai mici amănunte! Ceasuri întregi vorbeau cu aprindere și înfrigurare despre același și același lucru: ce fac în clipa asta cei din expediție? Sunt sănătoși? La ce se gândesc? Oare nu li-e teamă?

O sută patru oameni se aflau pe ghiață, iar între ei erau și doi copii. O, cât îi invidia Șura!

— Tocmai ei să aibă un asemenea noroc? Doar ei nu pricep nimic: unul n'are nici doi ani, iar celălalt e încă în scutece. Să fi fost eu acolo!...

— Măsoară-ți vorbele, Șura ! Ce noroc e ăsta ? Oamenii au fost loviți de o nenorocire cumplită și tu spui : „noroc" !

In loc de răspuns, se mulțumea să dea din mână. Tăia din ziare fiecare rând privitor la expediția Celiuschin. Iar când desena, desena numai peisaje din Nord: sloiuri, tabăra expediției toate așa cum și le închipuia el.

Știam însă că, membrii expediției nu se speriaseră și nu-și pierduseră firea, deși fuseseră loviți de o groasnică și neașteptată nenorocire. Erau oameni curajoși, hotărîți, adevărați oameni sovietici. Niciunul nu se lăsase cuprins de disperare ; munceau cu toții continuându-și cercetările științifice. Nu degeaba ziarul pe care-l scoteau ei acolo, trăind printre ghețuri, se numea „Nu ne vom preda !" Își construiau sobe din butoaie de fier, tigăi și lămpi din cutii goale de conserve, iar din rămășițe de scânduri — linguri ; ferestrele barăcilor în care locuiau erau făcute din sticlă de damigene. Ingeniozitatea, priceperea și răbdarea îi ajutau în orice împrejurare. Câte tone de ghiață n'au cărat în spinare ca să curețe aerodromul ! Azi îl curățau și-a doua zi — munți de ghiață îl acopereau din nou, iar din munca lor stăruitoare și grea nu rămânea nici urmă ! Oamenii lui Celiuschin știau însă că salvarea lor trebue să vină : în Țara Sovietică, Partidul, tovarășul Stalin nu lasă niciodată omul în nenorocire.

Și iată, la începutul lui Martie („Chiar de Ziua Femeii !" exclamă Zoia auzind vestea), avionul lui Leapidevschi aterizâ pe ghețar luând femeile și copiii pe uscat. „Hei, bravo Leapidevschi !" auzeam întruna.

Numele „Molocov", Zoia și Șura îl rosteau cu veneraţie. Și într'adevăr, ți se oprea răsuflarea când te gândeai la faptele acestui minunat pilot. Ca să accelereze acțiunea de salvare a membrilor expediției, Molocov ducea oamenii într'un leagăn atașat de aripile avionului, folosit de obicei pentru parașutele de transport. Făcea câteva drumuri pe zi. El singur a luat de pe ghețar treizeci și nouă de oameni !

— Mult aș vrea să-l văd ! visa cu glas tare Șura.

Pentru salvarea oamenilor care mai rămăseseră pe gheţar, Comisia guvernamentală trimise şi alte avioane, din Camciatca şi Vladivostoc. Tot atunci se află că în jurul taberei, ghiaţa crăpase în mai multe locuri. Se iviseră ochiuri mari de apă, crăpături largi; sloiurile se deplasau, se fărâmiţau. In noaptea ce urmă după transportarea femeilor şi a copiilor pe uscat, ghiaţa sfărâmă baraca în care locuiseră. Avionul lui Leapidevschi ajunsese la vreme!

Curând interveni o nouă nenorocire: un val de sloiuri luă bucătăria şi nimici aerodromul pe care se afla avionul lui Slepnev. Primejdia se apropia cu repeziciune; cu fiecare ceas, cu fiecare clipă, devenea tot mai ameninţătoare: primăvara intra în drepturile ei! Şura întâmpina zilele călduroase cu o adevărată ură: — „Iar soarele ăsta! Iar picură din streşini!" spunea el revoltat.

Pe gheţar rămâneau însă tot mai puţini oameni şi, în cele din urmă, la 13 Aprilie, locul redeveni pustiu ca mai înainte, nu mai rămase nimeni, absolut nimeni! Ultimii şase oameni fură transportaţi pe uscat.

— Ei, ce mai spui: 13 e număr cu ghinion? Cu ghinion, da? îi strigă Zoia triumfătoare lui Şura.

— Uf! abia acum răsuflu uşurat şi eu! spuse Şura din tot sufletul.

Sunt încredinţată că nu s'ar fi bucurat mai mult nici dacă ei înşişi ar fi fost salvaţi de pe gheţar.

Cele două luni de încordată aşteptare, în decursul cărora toţi aceia care trăiau pe continent, la adăpost de orice primejdie, se frământaseră necontenit pentru soarta fiecăruia din cei ce rămăseseră pe gheţar — trecură în sfârşit...

...Citisem mult despre expediţiile arctice. Pe Anatolii Petrovici îl interesa Nordul şi avea o mulţime de cărţi despre Arctica — romane şi povestiri. Imi aminteam de altfel şi din cărţile citite în copilărie: dacă în povestire se vorbea despre oameni naufragiaţi între gheţuri, cei mai obişnuiţi tovarăşi ai acestora

erau răutatea, neîncrederea unuia față de altul, ură chiar și dorința sălbatică de a-și salva în primul rând viața *proprie*, de a-și păstra sănătatea *proprie*, la nevoie chiar cu prețul vieții și al sănătății celorlalți care cu puțin înainte îi erau prieteni.

Copiilor mei, ca și tuturor copiilor sovietici, nici nu le trecea prin minte așa ceva. Singurul lucru posibil, singurul lucru admisibil pentru ei, era felul cum trăiseră în răstimpul celor două luni, — care li se păruseră fără sfârșit, — cei o sută de oameni pierduți între ghețuri, din expediția lui Celiuschin; bărbăția și hotărîrea lor, grija tovărășească a unuia pentru celălalt. Dar putea oare să fie altfel ?!

...Pe la mijlocul lui Iunie, Moscova ieși în întâmpinarea oamenilor din expediție. Cerul era întunecat, dar nu-mi aduc aminte o zi mai senină și mai strălucitoare ca aceea ! De dimineață copiii mă luară cu ei în strada Gorchi. Parcă toți locuitorii Moscovei se adunaseră aici. Trotuarele erau înțesate, de nici n'aveai loc pe unde să treci.

Deasupra orașului se roteau avioane ; de pretutindeni — de pe ziduri'e caselor, din ferestre, din vitrinile uriașe, priveau chipurile devenite atât de cunoscute și de dragi: portretele vitejilor membri ai expediției și ale aviatorilor eroi, salvatorii lor. Pretutindeni flamuri purpurii și albastre, cuvinte înflăcărate, saluturi și flori, flori, o ploaie de flori.

Deodată, dinspre gara Belorusă se ivește un șir de mașini. In prima clipă nici nu poți ghici că sunt automobile: se apropie parcă niște grădini sburătoare, par niște florării așezate pe roți ! Trec spre Piața Roșie. Munți de flori; buchete uriașe, ghirlande de trandafiri — și în mijlocul tuturor zărești un chip râzând emoționat și o mână care face necontenit semne de salut. Iar de pe trotuare, dela ferestre, din balcoane și de pe acoperișuri, oamenii aruncă flori, aruncă flori, mereu; prin văzduh, ca niște fluturi mari, se rotesc afișe aruncate din avioane; altele s'au așternut pe asfaltul străzii într'un strat gros și foșnitor.

— Mamă.. mamă... mamă... repetă Șura întruna ca vrăjit.

Un om înalt și ars de soare îl ia în brațe, îl așează pe umărul lui lat și puternic și de acolo, de sus, mi se pare că Șura strigă mai tare decât toți.

— Ce zi fericită ! spune Zoia cu glas întretăiat.

Cred că erau cuvintele pe care, în clipele acelea, fie în sinea lor fie cu glas tare, le rosteau toți.

ZOIA CEA MARE ȘI ȘURA CEL MIC

Zoia vorbea întotdeauna cu Șura ca dela mare la mai mic, și adeseori îl mustra :

— Șura, încheie-te la haină ! Unde-i nasturele ? Iar l-ai rupt ? Pentru tine toată ziua trebue să stai cu acul în mână. Nu cumva rupi nasturii dinadins ? O să trebuiască să înveți să ți-i coși singur.

Șura se afla pe de-a'ntregul sub supravegherea Zoiei și ea îl purta de grijă fără să se plângă, dar cu asprime. Uneori, când se supăra pe el pentru câte ceva, îi spunea „Alexandr", ceeace suna mult mai impunător decât obișnuitul „Șura".

— Alexandr, iar ai rupt ciorapii la genunchi ? Scoate-i îndată !

Alexandr scotea ascultător ciorapii și Zoia îi țesea toate găurile.

Fratele și sora erau nedespărțiți : se culcau și se sculau la aceeași oră, se duceau la școală împreună și se întorceau tot împreună. Deși Șura era aproape cu doi ani mai mic decât Zoia, totuși erau la fel de înalți amândoi. In afară de asta, Șura se arăta mai bine legat. Creștea într'adevăr voinic, pe când Zoia rămăsese subțirică și avea o înfățișare plăpândă La drept vorbind de multe ori Zoia îl cam plictisea cu observațiile ei, dar Șura nu-și ieșea din fire decât foarte rar, dar nici în timpul celei

mai aprinse dintre certuri nu-i trecea prin minte s'o îmbrâncească sau să dea în surioara lui. Aproape întotdeauna și în totul o asculta fără să crâcnească.

Când trecură amândoi în clasa a patra, Șura-i spuse:

— De-acuma basta! Nu mai vreau să stau cu tine în bancă! Mi-ajunge cât am stat cu o fată!

Zoia îl ascultă liniștită și răspunse cu hotărîre:

— Ba ai să stai cu mine! Altfel, te pomenești că te apuci să dai drumul la porumbei în timpul lecției. Las'că te știu eu!

Șura făcu puțină gălăgie, apărându-și independența și tăcu. Eu nu m'am amestecat. In seara zilei de 1 Septembrie l-am întrebat:

— Ei, Șura, cu care din băieți ai să stai în bancă?

— Pe băiatul ăla îl cheamă Zoia Cosmodemianscaia, răspunse el încruntându-se și zâmbind totodată — parcă poți s'o scoți la capăt cu ea!

Eram foarte curioasă să știu cum se poartă Zoia cu ceilalți copii. N'o vedeam decât în tovărășia lui Șura, iar în zilele de sărbătoare cu o droaie de copii mai mici decât ea, care se sbenguiau prin pasajul Alexandrovschi, unde locuiam.

Și ceilalți copii o iubeau și o ascultau, ca și Șura. De fiecare dată când se întorcea acasă, o recunoșteau de departe după mersul grăbit, după căciulița roșie de lână și-i alergau înainte cu strigăte; doar atât puteai înțelege: „Citește-ne! Hai să ne jucăm! Spune-ne o poveste!" Zoia îi dădea ghiozdanul lui Șura și, veselă, plină de voioșie, cu obrajii oacheși îmbujorați de mers și de ger, desfăcea brațele cât putea, străduindu-se să cuprindă cât mai mulți din copiii care se'ngrămădeau în jurul ei.

Câteodată îi așeza în rând după înălțime și pornea cu ei în marș, cântând cântecul pe care-l știa încă dela Osinovâie Gaii: „Inainte, înainte, tovarăși!" sau alte cântece știute de ea dela școală. Alte ori se bătea cu ei cu bulgări de zăpadă, dar fără strășnicie, cu grijă, ca mai mare. In timpul jocului, Șura

uita tot de pe lume: strângea bulgării sdravăn în palme, îi arunca, se ferea și sărea iar în luptă, fără să-i lase pe dușmani nici să răsufle.

— Șura, striga Zoia, nu uita că sunt mici !... Pleacă de-aici! N'auzi ? Ce nu înțelegi, cu ei nu te poți juca astfel !

Pe urmă îi trăgea pe copii cu săniuța și întotdeauna se îngrijea ca fiecare să aibă hăinuța încheiată pân'la gât și să fie bine înfofolit, ca nu cumva să le înghețe urechile și să le intre zăpada în pâslari.

Iar vara, odată, când mă întorceam dela școală, am zărit-o pe malul iazului, înconjurată de o mulțime de copii. Stătea cu mâinile în jurul genunchilor, privind îngândurată și povestea încetișor. M'am apropiat.

...„Soarele-i sus, fântâna-i departe, arșița doboară, ești lac de sudoare" — auzii eu. Când colo ce să vezi : în țărna drumului, urma unei copite de căprioară plină cu apă. Și zice Ivanușca : „Surioară Alionușca, eu beau, nu mai pot de sete !" — „Nu bea, frățioare, că te preschimbi într'o căprioară"...

Am plecat încetișor, pășind cu grijă, să nu trosnească vreo creangă și să-i tulbur pe copii : ascultau cu nespusă luare aminte ; pe chipurile lor citeai cea mai mare părere de rău pentru soarta neascultătorului și nenorocosului Ivanușca, iar Zoia repeta întocmai, cu glas care mișca adânc, toate intonațiile de mâhnire ale bunicii Mavra Mihailovna !...

Dar oare cum se poartă Zoia cu copiii de seama ei ?

Intr'o vreme, se ducea la școală împreună cu Lena, o fetiță care stătea în casa vecină. Și deodată, am văzut că fiecare din ele pleacă și se întoarce singură.

— Te-ai certat cu Lena ?

— Nu, nu m'am certat. Dar nu vreau să fiu prietenă cu ea.

— De ce ?

— Uite, mereu îmi zicea : „Du-mi ghiozdanul". Câteodată i-l duceam, dar într'o zi i-am spus : „Du-l tu singură, eu îl am

pe-al meu". Știi, dac'ar fi bolnavă sau plăpândă i l-aș fi dus, că doar nu mi-era greu. Dar așa, de ce?

— Zoia are dreptate! Lenca face pe cucoana! întări Șura.

— Bine, dar cu Tania de ce nu mai ești prietenă?

— Fiindcă minte prea mult! Orice spune e minciună. Acum n'o mai cred niciodată. Cum poți să fii prieten cu cineva dacă nu-l crezi? Și nici cinstită nu-i! Când ne jucăm cu mingea ne înșală întotdeauna. Iar când socotim punctele, o întoarce în așa fel încât să nu piardă.

— Ar trebui să-i spui că nu-i frumos ce face.

— Păi, de câte ori nu i-a spus Zoia! se amestecă în vorbă Șura. Toți copiii i-au spus, chiar și Lidia Nicolaevna! Da' parcă poți să i-o vâri în cap!

Eram îngrijorată. Nu cumva Zoia e prea aspră față de ceilalți copii, nu cumva se ține la o parte de colegii ei de clasă? Și, găsindu-mi un ceas liber, m'am dus la Lidia Nicolaevna.

— Zoia este o fată dreaptă, foarte cinstită, spuse Lidia Nicolaevna gânditoare, după ce mă ascultă. Intotdeauna le spune celorlalți copii adevărul drept în față. La început, mi-era teamă ca nu cumva copiii s'o dușmănească. Dar n'a fost așa. Ea spune întruna: „Mie îmi place dreptatea" și copiii văd că așa e, că Zoia apără tot ce e drept... Știi — adăugă Lidia Nicolaevna zâmbind — zilele astea un băiat m'a întrebat în auzul tuturor copiilor din clasă: „Lidia Nicolaevna, dumneavoastră spuneți că ne iubiți pe toți la fel. Oare, pe Zoia Cosmodemianscaia n'o iubiți mai mult?" Să-ți spun drept, nu mi-a prea venit la îndemână, dar pe urmă l-am întrebat: — „Zoia ți-a ajutat vreodată să-ți faci problemele?" — „Da!", mi-a răspuns. Am-întrebat pe un alt băiat: — „Dar ție?" — „Și mie mi-a ajutat". — „Dar ție? Dar ție?" S'a dovedit că Zoia dăduse aproape fiecăruia câte o mână de ajutor. — „Atunci cum să n'o iubești?" — i-am întrebat pe copii. Și toți au fost de aceeași părere cu mine... Copiii o iubesc, da... Și știi, o respectă, iar lucrul acesta nu-l poți spune despre oricine la vârsta ei.

Lidia Nicolaevna tăcu o vreme.

— Este o fată foarte perseverentă, își reluă ea firul gândurilor. Nu va da niciodată înapoi dela ceeace crede că e drept. Copiii, chiar și ei își dau seama: Zoia e aspră cu toți, dar și cu ea însăși; cere mult dela fiecare, dar și dela ea însăși. A-i fi prieten nu-i așa de ușor, desigur. In schimb, Șura e cu totul altfel! Lidia Nicolaevna zâmbi: are mu'ți prieteni. Dar uite, mă și plâng de e'. Nu lasă în pace fetele: le face în necaz, le trage de coade, trebue să stai negreșit de vorbă cu el în privința asta!

SERGHEI MIRONOVICI

Intr'un cadru îndoliat — portretul lui Chirov. Gândul morții e cu neputință de alăturat chipului acesta atât de liniștit, atât de deschis și de senin. Dar sus, în colțul din dreapta al ziarului — vestea că Serghei Mironovici Chirov a fost ucis de dușmanii Partidului și ai poporu'ui.

Durerea a fost cu adevărat a tuturor, a întregului popor. Zoia și Șura încercau pentru prima dată o asemenea durere. Totul i-a sguduit adânc și le-a rămas întipărit în minte mult timp: nesfârșitul fluviu de oameni care pășeau încet și triști spre Palatul Sovietelor, cuvintele pline de dragoste și de durere pe care le auzeam la radio, paginile ziarelor cuprinzând numai rânduri amare, glasuri'e și chipurile oamenilor care în zilele acelea gândeau și vorbeau despre un singur lucru...

— Mamă, mă întrebă Zoia, mai ți'i minte: atunci, la Șitchino, când i-a ucis pe comuniști?

Iar eu îmi spuneam: „Are dreptate. Are dreptate că și-a amintit de Șitchino și de moartea celor șapte comuniști din sat. Tot ce-i vechi nutrește o ură sălbatică împotriva noului. Forțele dușmanului l'uptau și loveau din umbră și-atunci; acum însă au lovit în mod mârșav, pe la spate. Au lovit în ce aveam mai

scump, mai curat. Au ucis un om iubit și respectat de tot poporul, pe înflăcăratul tribun și bolșevic, care a luptat până în ultimul ceas al vieții sale pentru fericirea poporului."

Noaptea am stat mult timp cu ochii deschiși. Era liniște. Deodată, auzii un lipăit ușor de pași, apoi în șoaptă :

— Mamă, nu dormi ? Pot să viu la tine ?

— Da, vino.

Zoia se cuibări în așternut, lângă mine, și tăcurăm amândouă.

— Tu dece nu dormi ? o întrebai — e târziu, trebue să fie ora două.

Zoia nu răspunse îndată, ci doar îmi strânse mai tare mâna. Imi spuse :

— Mamă, vreau să fac o cerere, să fiu pionieră.

— Da, s'o faci.

— Dar au să mă primească ?

— Desigur. Ai unsprezece ani.

— Da' Șura ce-o să facă ?

— Nu-i nimic: Șura o să fie pionier mai târziu.

Tăcurăm din nou.

— Mamă, ai să-mi ajuți să fac cererea ?

— Mai bine scrie-o tu singură, pe urmă o să mă uit și eu pe ea, să văd dacă nu-s cumva greșeli.

Și din nou rămase liniștită, gânditoare ; nu-i auzeam decât răsuflarea.

Și, în noaptea aceea, adormi așa lângă mine.

In ajunul zilei când urma să fie primită în organizația de pionieri, Zoia nu putu să adoarmă mult timp.

— Iar nu dormi ?

— Mă gândesc la ziua de mâine, îmi răspunse Zoia cu glas stins.

Iar a doua zi (venisem mai devreme acasă, ședeam la masă și corectam niște caiete) ea intră în odaie emoționată, cu obrajii

împurpurați și răspunse îndată la întrebarea pe care mi-o citi în ochi:

— M'au primit!

„DAC'AI ȘTI CINE-A FOST PE LA NOI!"

Mai trecu o vreme și, într'o zi, întorcându-mă dela școală, i-am găsit pe amândoi într'o fierbere neobișnuită. După chipurile lor am înțeles îndată că s'a petrecut ceva deosebit, dar n'am apucat să-i întreb nimic.

— Dac'ai ști cine a fost pe la noi!... Molocov! A venit Molocov pe la noi la școală! începură să strige Zoia și Șura, întrerupându-se unul pe altul. Știi, Molocov, aviatorul care i-a salvat pe cei din expediția Celiuschin! Mai ții minte? El a salvat pe cei mai mulți!

In sfârșit, Șura începu să povestească mai potolit:

— Să vezi, mamă, spuse el, la început stătea pe scenă și totul era solemn, dar nu știu cum... Parcă nu era așa bine... Pe urmă a coborît și noi toți l-am înconjurat și abia atunci ne-am simțit bine, bine de tot. Și știi cum ne-a vorbit? Simplu, foarte simplu! Și știi ce ne-a spus?... „Mulți îmi trimit scrisori pe adresa: „Moscova, lui Molocov din Arctica" — dar eu nu sunt din Artica, eu sunt din satul Irininsc, iar în Artica am sburat ca să iau pe cei din expediția lui Celiuschin". Și pe urmă, uite ce-a mai spus: „Pe semne că voi vă închipuiți că aviatorii-eroi sunt altfel, nu seamănă cu ceilalți oameni. Noi însă suntem oameni la fel ca toți oamenii. Uitați-vă: sunt eu oare altfel decât ceilalți oameni?" Și adevărat: e așa ca toată lumea... dar tot ți se pare extraordinar! sfârși pe neașteptate Șura. Apoi oftă adânc: „Uite că l-am văzut și pe Molocov!"

Și se vedea că trăise ceasul când se îndeplinise cel mai scump vis al său.

O CĂLĂTORIE MINUNATĂ

De câtva timp începurăm să întâlnim pe stradă tineri și tinere în salopete murdare de pământ și de lut roșu, uscat, cu cisme de cauciuc și cu pălării cu borurî largi, de miner. Erau constructorii metroului. Treceau în fugă și plini de grijă dela o galerie la alta, iar când schimbul lor își sfârșea lucrul, îi vedeai pășind domol prin mijlocul străzii. Dacă-i priveai, nu mai băgai de seamă salopetele murdare și nearătoase, ci le vedeai chipurile, chipuri uimitoare, în ciuda oboselii, pline de bucurie și de mândrie.

Pe toți acei care purtau astfel de salopete, oamenii îl priveau cu interes și cu respect. Doar nu-i glumă! erau constructorii celui dintâi metrou! Și, cu siguranță, nu numai la Moscova, dar și la Osinovâie Gaii și în depărtatul Șitchino, oamenii căutau în ziare, în fiecare zi, vești despre mersul lucrărilor de construcție la metroul nostru. Mi-aduc aminte — în primăvara anului 1935 am aflat că metroul e gata!

— Mămico, duminică mergem cu tot detașamentul să vedem metrou! ! Vrei să vii cu noi?

Duminică dimineață privii pe fereastră: ploua... Eram încredințată că excursia copiilor se va amâna, dar amândoi săriră din pat și începură să se pregătească în grabă de plecare. Era limpede: nici prin minte nu le trecea să renunțe la planul lor.

— Nu vedeți ce vreme-i afară? întrebai eu nehotărîtă.

— Ce mare lucru, o ploicică! făcu Șura' nepăsător. N'are decât să plouă! Plouă, dar ploaia tot se oprește odată!

La stația de tramvai se adunaseră o mulțime de copii. Ploaia, după părerea mea, îi învesela chiar: țipau, făceau gălăgie, și ne întâmpinară plini de bucurie.

După puțin timp urcarăm cu toții în tramvai (vagonul de-

veni dintr'odată neîncăpător şi se umplu de larmă) şi curând ajunserăm la Ohotnâi Read.

Indată ce păşiră pe pardoseala de marmoră a sălii de intrare a metroului, copiii amuţiră, de parcă le-ar fi poruncit cineva să tacă: aici n'aveai timp nici să vorbeşti, atât de multe erau de văzut!

...Coborîm cu o înfăţişare solemnă treptele largi şi ne oprim fără să vrem: abia acum încep adevăratele minuni! După încă o clipă, noi, adică Şura, Zoia şi cu mine, păşim cei dintâi pe banda cu trepte ce coboară cu repeziciune. Şura oftează sgomotos: banda ne duce undeva, lin, fără să simţim. De o parte şi de a'ta a benzii lunecă balustrade negre care răspund la fiecare apăsare a mâinii de parc'ar fi fixate pe arcuri. După o barieră netedă şi strălucitoare aleargă treptele mobile ale unei scări rulante, dar de astădată nu coboară, ci urcă în întâmpinarea noastră. E nespus de multă lume şi toţi zâmbesc. Cineva ne face semne cu mâna, altcineva ne strigă, dar noi abia îi băgăm în seamă: suntem prea absorbiţi de călătoria noastră.

Şi iată, păşim din nou pe pardoseala tare. Cât de frumos e totul în jur! Afară, sus, se cerne ploaia rece, iar aici...

Auzisem cândva despre o bătrână povestitoare care trăise toată viaţa în satul unde se născuse — şi iat-o dintr'odată la Moscova: a văzut tramvaie, automobile, avioane... Cei din jur erau încredinţaţi că toate o vor uimi. N'a fost însă deloc aşa: bătrâna a privit totul ca ceva firesc. Doar se deprinsese de mult cu covorul fermecat, cu cismele care merg singure şi tot ce-a văzut în cuprinsul oraşului erau pentru ea întruchipări ale basmelor.

Ceva asemănător s'a petrecut şi cu copiii mei în metrou. Pe chipurile lor citeai încântare şi nicidecum uimire, de parc'ar fi văzut aevea, cu ochii lor, un basm cunoscut şi drag.

Ieşirăm pe platformă şi deodată, în semiîntunericul tunelu'ui se auzi un vuiet asurzitor, din ce în ce mai puternic şi se aprinseră doi ochi de foc... După o clipă, lângă platformă se opri

domol un tren cu vagoane lungi, luminate, cu o dungă roșie sub ferestrele lucioase și largi. Ușile se deschiseră singure ; am urcat într'un vagon, ne-am așezat și am pornit. Nu mergeam, sburam !

Șura se lipi de fereastră și începu să numere luminițele care se perindau cu repeziciune prin fața noastră.

— Să nu-ți fie teamă ! îmi spuse mai apoi, întorcându-se spre mine. In metrou nu se întâmplă accidente. Scrie chiar și în „Pionierscaia Pravda". Aici sunt un fel de stopuri automate și semnale luminoase. „Păzitori electrici", așa se chiamă...

Iar eu mi-am dat seama numaidecât : aceste cuvinte mă liniștea nu numai pe mine ci puțintel — o, numai puțin de tot ! — și pe el însuși.

In ziua aceea am vizitat toate stațiile. Peste tot coboram din vagon, urcam pe scara rulantă și apoi iarăși coboram. Priveam și nu ne mai săturam: plăcile de faianță dela stația Dzerjinschi, simetrice de parc'ar fi fost faguri de albine, uriașul palat subteran al Pieței Comsomolscaia, marmora cenușie ,aurie și cafenie... totul era minunat !

— Uită-te, mamă ! Aici au făcut într'adevăr porți roșii ! exclamă Șura arătându-mi niște din pereții stației „Porțile Roșii".

Pe mine și pe Zoia ne cuceriră cu totul coloanele luminoase ale stației „Palatul Sovietelor". mergeau până'n tavan unde se desfăceau ca niște crini uriași, uimitori. Nu mă gândisem niciodată că o piatră poate să pară atât de moale și să răspândească atâta lumină !

Cu noi mai era un băiat cu ochii negri și cu fața rotundă („E conducătorul grupei întâia !" se grăbi Zoia să-mi spună, văzând cu câtă atenție ascultam ce povestea). Mi-am dat seama îndată că băiatul e dintre cei pe care îi interesează totul pe lume și țin minte cuvânt cu cuvânt tot ce citesc.

— Aici e marmoră din întreaga țară, zise el. Asta-i din Crimeia, iar asta-i din Carelia. La stația Chirov, scara rulantă

are o lungime de 65 metri. Hai să vedem în cât timp coborîm.

Și amândoi, el și cu Șura, urcară îndată și coborîră din nou lângă noi.

— Haî să numărăm câți oameni coboară odată! spuse Șura.

Și stătură câteva clipe nemișcați, încordați, cu fruntea încruntată, mișcând din buze.

— Tu câți ai numărat? O sută cincizeci? Eu — o sută optzeci. Să zicem că-s o sută șaptezeci. Zece mii de oameni pe oră, e strașnic, într'adevăr! Ia gândește-te, dacă ar fi fost fixă? Ce înghesuială! Știți cât au cerut englezii pentru construirea unei scări rulante? vorbea întruna conducătorul grupei întâia. Am uitat câl, dar știu c'au cerut foarte mult; în banii noștri cam un milion de ruble aur. Noi însă ne-am apucat și am făcut-o singuri, în uzinele noastre! Și știți ce uzine au lucrat? Uzina Vladimir Ilici din Moscova, uzina Chirov din Leningrad, apoi cea din Gorlovca, din Cramatorsc...

...Ne-am întors acasă spre seară, morți de oboseală, dar copleșiți de cele văzute și, câteva zile la rând, ne-am tot adus aminte de minunata împărăție subterană.

Nu trecu prea mult timp și metroul deveni un lucru obișnuit. La fiecare pas auzeai: „Mă duc cu metroul", „Ne întâlnim la metrou". Și totuși, de fiecare dată când zăresc „M"-ul luminos, de culoarea rubinului, în umbrele amurgului, îmi amintesc de ziua când am călătorit cu metroul pentru prima dată, eu și copiii.

„ARDEȚI PE RUGURI, NOPȚI ALBASTRE!"

Deobicei, când începea vacanța de vară, Zoia și Șura plecau în tabăra de pionieri. Imi trimiteau de acolo scrisori pline de încântare: cum se duc la pădure să culeagă poame, cum se scaldă în râul adânc și repede, cum învață să tragă la țintă...

Mi-aduc aminte că Șura mi-a trimis odată chiar ținta lui. „Vezi cât de bine știu să trag? — scria el cu mândrie. Nu te uita că n'au nimerit toate gloanțele în mijlocul țintei. Nu-i mare nenorocire! Principalul e că loviturile sunt una lângă alta. Le vezi cum stau grămadă?" Și în fiecare scrisoare mă rugau „Mămico, vino să vezi cum o ducem în tabără".

Intr'o duminică dimineața am sosit în tabără. M'am întors acasă cu ultimul tren: copiii nu mă lăsau să mai plec. M'au dus prin tabără și mi-au arătat toată gospodăria lor: brazdele cu castraveți și roșii, răzoarele cu flori, leagănul „pași de uriaș", terenul de volley-ball. Pe Șura îl atrăgea întruna cortul mare și alb, în care stăteau băieții mai răsăriți; cei mici dormeau în cabană și asta-l amăra nespus.

— N'are pic de mândrie! spuse Zoia desaprobator. Se ține scai de Vitia Orlov!

Vitia Orlov, președintele sfatului detașamentului, era un băiat înalt, energic, la care Șura se uita aproape cu venerație: Vitia juca basket-ball mai bine decât toți, trăgea la țintă mai bine decât toți, înota minunat și mai avea multe alte calități... Nu numai Șura, dar vreo douăzeci de băieți mai mici se țineau pas cu pas după el. Iar Vitia găsea pentru fiecare câte o sarcină importantă. „Du-te la pionierul de serviciu și spune-i că poate să sune masa" zicea el. Sau: „Tu mătură cărările. Uite cum le-ați murdărit". Sau: „Tu udă răzoarele. Grupa a treia a făcut economie la apă, — uite ce cald le e florilor!" Și prichindelul fugea cât îl țineau picioarele să îndeplinească sarcina încredințată.

Șura dorea foarte mult să stea cu mine — doar nu ne văzusem de atâta vreme! (Părinții n'aveau voie să vină decât o singură dată pe lună în tabără). Dar nici pe Vitia n'ar fi vrut să-l părăsească. Era — vădit — unul dintre primii lui aghiotanți.

— Mămico, spunea el cu înflăcărare, când trage la țintă, Vitia nimerește întotdeauna în mijloc! Înțelegi? Glonț cu glonț!

El m'a învățat să trag. Da' să vezi cum înoată! Tot să te ulți: brasse, crawl, iepurește, într'un cuvânt, oricum vrei!

Mă luară apoi cu ei la râu și am văzut mulțumită că acum știau amândoi să înoate. Șura îmi „demonstră" tot ce știa: mult timp pluti deasupra apei, fără să facă nicio mișcare, pe urmă înotă cu un singur braț, iar apoi ținând în mână o „granată". Pe drept cuvânt, pentru cei zece ani ai lui, nu era rău deloc.

Urmă un concurs de alergări și Zoia străbătu distanța de o sută de metri mai repede decât toți; fugea ușor, iute și — nu știu cum — parcă în glumă, ca și cum n'ar fi fost o întrecere adevărată, cu un arbitru sever și spectatori înflăcărați, ci numai un joc.

Clipa celui mai mare triumf pentru Șura veni atunci când se lăsă seara.

— Șura! Cosmodemianschi! răsună glasul lui Vitia Orlov. E vremea s'aprindem focul!

N'apucai să'ntorc capul și Șura, care cu o clipă mai înainte stătuse lângă mine, pieri de parc'ar fi intrat în pământ.

Șura era dintre cei mai mici copii din tabără, dar cu toate acestea el avea sarcina de a aprinde focul. Să aprindă focul îl învățase Anatolii Petrovici încă de mult, la Osinovâie Gaii, iar el știa toate tainele: căuta cele mai uscate vreascuri și le așeza cu atâta dibăcie, încât se aprindeau îndată și ardeau cu flacără mare și veselă. Insă focul mititel pe care-l ațâța câteodată lângă casa noastră nu putea fi asemuit, desigur, cu focul care avea să isbucnească acum în mijlocul taberei.

Șura era cu desăvârșire adâncit în munca lui. Uitase acum și de mine și de tot ce-l înconjura. Aducea vreascuri, le așeza, ba își pregătea și altele de rezervă, pe care să le aibă la îndemână. Iar când se întunecă de-a-binelea și copiii se așezară în jur, la un semn al lui Vitia, trase un chibrit. Vreascurile subțiri se aprinseră într'o clipită; se înnegreau, trosneau, șerpi de foc începură să se cațere pe ele cu o iuțeală de neînchipuit și de-

odată, aruncând departe întunericul care ne învăluise până atunci, o flacără orbitor de vie se ridică în văzduh.

Ar fi trebuit să plec de mult; în tabără nu mai rămăsese aproape niciunul dintre părinți. Zoia însă mă ținea cu putere de mână stăruind întruna:

— Hai, te rog, mai rămâi! Mai stai! Focul e așa de frumos! Ai să vezi singură cât e de frumos... Și apoi, gara e aproape și drumul e drept... O să te însoțim cu toată grupa... Grișa o să ne dea voie.

Și am rămas. Stăteam împreună cu copiii în jurul focului și priveam când învâlvorarea flăcărilor, când chipurile lor luminate de răsfrângerile purpurii, surâzătoare și neastâmpărate.

— Ei, despre ce vorbim azi? întrebă conducătorul grupei, căruia toți copiii îi spuneau simplu: Grișa.

Am înțeles numaidecât că pentru clipele acestea petrecute în jurul focului, nu se pregătea un program, ci se vorbea simplu, dela om la om. In ce vreme oare ar mai putea sta copiii de vorbă, dacă nu acum, în ceasul acesta de liniște, când în spate coboară, ascultând cu luare aminte, albastrul străveziu al serii calde de vară, când nu-ți poți lua ochii dela foc și privești, privești cum se umple de aur topit jăratecul, cum se sting fără încetare cărbunii sub spuză și cum sboară, sboară și pier scântei nenumărate...

— Uite, spuse Grișa încet și simplu — eu zic să-l rugăm pe tatăl Nadiei să ne povestească despre...

N'am auzit bine despre ce anume îl rugau să povestească, fiindcă ultimele cuvinte ale lui Grișa fură acoperite de glasurile tuturor copiilor:

— Da, da! povestește-ne! Te rugăm! se auzi din toate părțile și mi-am dat seama că povestitorul le este drag, că-l mai ascultaseră și sunt gata să-l asculte mereu.

— E tatăl Nadiei Vasilieva, îmi spuse repede Zoia. Un om minunat, mamă! A fost în divizia lui Ceapaev. L-a auzit vorbind și pe Lenin.

— V'am povestit atâta, încât mă tem că vi s'a urît! auzii un glas gros și blând.

— Nu, nu ne-am plictisit! Mai povestește-ne!

Tatăl Nadiei se apropie de foc și atunci îi zării capul rotund, ras, fața lată și arsă de soare, mâinile pe care i le bănuii puternice și bune, iar pe bluză — ordinul Drapelul Roșu cu luciul șters din pricina vremii. Mustața roșcovană, tunsă scurt, nu-i ascundea zâmbetul plin de bunătate; de sub sprâncenele albite de soare, ochii lui priveau ageri și veseli.

Tatăl Nadiei era unul dintre cei dintâi comsomoliști. Ascultase și discursul rostit de Lenin la cel de-al treilea Congres al Comsomolului și când începu să povestească despre aceasta, în jur se așternu o liniște atât de adâncă, încât se auzea foșnetul cel mai mic și trosnetul fiecărui vreasc cuprins de flăcări.

— Vladimir Ilici nu ne-a citit un raport, ci a vorbit cu noi, simplu, așa cum vorbești cu un prieten... Ne-a făcut să ne gândim la ceva care nici nu ne trecea prin minte atunci. Țin minte ca acum... Ne-a întrebat: „Ce-i mai important astăzi?" Și-am început să așteptăm răspunsul. Credeam că o să spună: „Să luptăm! Să nimicim pe dușman!" Doar era în anul 1920! Toți eram ostași, care în manta, care în bluză marinărească și toți cu arma'n mână; unii abia se întorseseră din luptă, iar alții trebuiau să plece a doua zi. Și deodată spune: „Să învățăm! Cel mai important lucru e a învăța!"

In glasul povestitorului era și duioșie, și mirare, de parc'ar fi trăit din nou clipa aceea depărtată. Povestea cum, atunci, oameni vârstnici, tineri de douăzeci de ani, s'au așezat în bănci și au luat în mână abecedarul ca să împlinească porunca lui Lenin. Povestea cât de simplu și de modest se purta Lenin, cu câtă căldură și cât de prietenos vorbea el cu delegații și cum știa să rezolve cu un cuvânt simplu și limpede, cele mai încâlcite probleme, să lumineze omul asupra adevărurilor cele mai scumpe, să-i insufle putere pentru munca cea mai grea, să-i

arate tot ce e mai frumos, ziua viitorului omenirii, ziua pentru care trebuia și să luptăm, și să învățăm...

— Vladimir Ilici spunea că acea generație care are acum 15 ani va vedea societatea comunistă și ea însăși va construi această societate... Și e important ca fiecare din voi să-și îndeplinească fără încetare, zi de zi, munca lui, chiar dacă e cea mai neînsemnată, cea mai simplă, pentru ca ea să fie o părticică din măreața cauză a poporului...

Mă uitam adesea la copiii mei și mă gândeam : oare cum s'ar fi clădit viața lor odinioară, în vremea aceea întunecată, lipsită de perspective, în care am crescut eu ? Cu câtă greutate obțineai ceva atunci, cât de greu mi-ar fi fost să-mi educ copiii ! Acum nu-i educ numai eu, ca mamă : acum îi educă și școala și detașamentul de pionieri, precum și tot ce aud și văd în jurul lor. Și cine știe ce flăcări vor isbucni mâine dintr'una din scânteile focului din tabără ?! Cine știe ce simțăminte, ce năzuințe a sădit astă seară în inimile lor, omul acesta care l-a ascultat vorbind pe Lenin și l-a cunoscut pe Ceapaev ?

Tatăl Nadiei povesti fără grabă despre tot ce-și amintea din trecutul depărtat și glorios ; apoi, deodată, spuse :

— Acuma, hai să cântăm !

Copiii se înviorară, de parcă s'ar fi trezit dintr'o vrajă și începură să strige pe întrecute :

— „Tinerețe !"

— „Cântecul lui Ceapaev !"

După o clipă se înălță în noapte, domol, melodia plină de nostalgie a cântecului care în acele zile se auzea pretutindeni:

Ploua cumplit, urla furtuna
Prin noapte fulgere și tunet,
Și tunetele bubuiau întruna...

Pe urmă cântară primul marș al pionierilor:

Ardeți pe ruguri, nopți albastre!
Suntem pionieri— copii de muncitori.
Vin vremuri de lumină, vin curând.
Deviza noastră: „Fii gata oricând!".

Cântară și alte cântece, unul după altul. Zoia se lipi de mine și din când în când mă privea cu înțeles: „Nu-ți pare rău că n'ai plecat, nu-i așa? Vezi cât de bine e la noi!"

Cu puțin înainte de a se strânge în careu pentru apelul de seară, Zoia îl trase pe Șura de mână:

— Gata! Mergem...

Și alți băieți și fete, care ședeau în jurul focului, începură să șușotească; se ridicară și plecară pe nesimțite, unul câte unul. Am vrut să mă ridic și eu, dar Zoia îmi șopti: Nu, nu, tu mai stai. E numai grupa noastră. Ai să vezi îndată ce-o să fie!...

Curând, copiii porniră în marș spre locul unde se striga apelul. Îi urmai și eu; deodată, auzii:

— Bravo! Cine-a făcut-o? E minunată!

In mijlocul careului, rezemată de catartul în vârful căruia fâlfâia drapelul, strălucea o stea mare în cinci colțuri. Nu-mi puteam da seama din ce anume era, dar auzii îndată:

— E făcută din licurici! Uită-te, sunt numai luminițe verzi!

Conducătorii de grupe îi dădură raportul: „Ziua a trecut în liniște".

Drapelul fu coborît și goarna sună prelung „La culcare, culca-a-area, culca-a-area!"

Zoia și Șura se apropiară de mine. Chipurile le străluceau.

— Grupa noastră a făcut steaua! Așa-i că aici e frumos? Uite, mămico, Grișa spune să nu te conducem. Tatăl Nadiei pleacă și el spre gară... cu el n'o să-ți fie teamă...

Mi-am luat rămas bun dela amândoi și am pornit împreună

cu tatăl Nadiei. Luminile gării se zăreau chiar din tabără, drumul era într'adevăr scurt și nu mi-a fost urît.

— Minunați copii ! spuse tovarășul meu de drum. Imi place să discut cu ei, te ascultă cu atâta încordare...

...Flacăra focului din tabără a luminat chipurile copiilor toată iarna. Aproape în fiecare clipă își aminteau de tabără, de convorbirile din jurul focului, de steaua făcută din licurici... Dar amintirile acestea își făceau loc și în caietele lor de școală, și în compunerile libere.

„Lângă foc poți gândi mai bine — scria Zoia, în 1935, într'o compunere cu titlul „Cum am petrecut vara". Lângă foc e minunat să asculți povestiri și apoi să cânți. Iar când pleci de lângă foc, îți dai seama și mai bine cât de minunat e să trăiești în tabără și dorești să fii și mai bun prieten cu tovarășii tăi".

JURNALELE COPIILOR

Cine dintre noi oare, n'a avut un caiet personal de însemnări — un jurnal ! A avut și Șura unul, pe când avea nouă ani. Eu însă nu puteam să-l citesc fără să râd. Deobicei Șura scria în felul acesta :

„Azi m'am sculat la ora opt. Am mâncat și am ieșit în stradă. M'am bătut cu Petca". Sau : „Azi m'am sculat, am mâncat și-am plecat să mă plimb. Azi nu m'am bătut cu nimeni". Deosebirea se vedea numai în rândul cu care încheia: „M'am bătut cu Petca", „m'am bătut cu Vitca", „nu m'am bătut cu nimeni". Incolo, toate însemnările semănau ca picăturile de apă.

Zoia avea față de jurnalul ei o atitudine conștiincioasă și serioasă, ca față de orice altă muncă de care se apuca : scria cu regularitate, iar întâmplările le povestea în mod amănunțit. Jurnalul ei din primăvara și vara anului 1936, l-am păstrat.

După cum am mai spus, vacanța de vară copiii și-o petreceau în taberele de pionieri. Acolo se simțeau bine și erau plini de voie bună ; eu însă îi vizitam rar și, ca întotdeauna când ne despărțeam, ne era dor fiecăruia. Din pricina asta visam să mergem vara la bunici, la Osinovâie Gaii și să fim mereu împreună. Ne chemau de mult, iar noi doream din toată inima să petrecem o vară împreună ! In anul 1936, visul ni se împlini ; începurăm să ne gândim la călătoria noastră încă din primăvară. Iar eu, tocmai din acest timp, păstrez un caiet subțire de școală : jurnalul Zoiei.

1 Mai — sărbătoarea fericirii și a bucuriei !

Dimineața, la șapte și jumătate, mama a plecat la manifestație. Ziua a fost însorită, dar tot timpul a bătut vântul. M'am trezit plină de voioșie. M'am îmbrăcat repede, am mâncat în fugă și m'am dus la stația de tramvai să văd coloanele de manifestanți care treceau spre Piața Roșie. Toată ziua am petrecut-o pe stradă; am colindat prin prăvălii după bomboane și m'am jucat. Mai târziu a început să plouă. Când mama s'a întors dela manifestație a început serbarea noastră. Ni s'au împărțit daruri.

3 Mai. Azi mama nu s'a dus la școală și-am fost foarte bucuroasă. Am luat un „bine" la dictare. In schimb, la literatură și aritmetică am luat „foarte bine". In genere, ziua a trecut cu bine.

12 Mai. Dimineața, pe la nouă, m'am dus să cumpăr lapte și pâine. Mama ne-a dăruit o etajeră. Odaia s'a făcut dintr'odată mai mare, mai frumoasă și mai luminoasă. Etajera e din lemn și e frumoasă. Mi-a plăcut de cum am văzut-o.

Azi am avut o dorință ciudată : voiam să mă plimb pe stradă, să alerg, să fac nebunii. Spre seară, ne-am împărțit grădina de zarzavat. Mie mi-a căzut partea de sub fereastră. Mi-am săpat grădina. Mama o să cumpere semințe de flori și de legume și-o să am o grădină minunată ! Este visul meu.

24 Mai. Mâine încep examenele. E o dimineață călduroasă

și proaspătă. Mama mi-a spus ce cumpărături să fac și a plecat. Am dereticat prin odaie și tocmai când am sfârșit s'a întors acasă și ea: azi a terminat mai devreme la școală. Ne-am dus întâi să luăm lapte, apoi după gaz. Ne place să mergem împreună după cumpărături. Către amiază s'a făcut și mai cald. Nu puteai sta decât la umbră. Mi-a venit „Pionierca", — așa îi spun eu ziarului „Pionierscaia Pravda".

N'am timp să citesc o carte, dar pentru „Pionerca" tot îmi găsesc vreme! In ziarul de azi scrie că la Rostov s'a deschis Palatul Pionierilor. Foarte bine! In cea mai bună clădire. Are optzeci de camere și te poți duce în care vrei. Intr'o odaie este o centrală telefonică în miniatură; iar într'alta, dacă răsucești întrerupătorul electric, două tramvaie încep să alerge pe o linie în formă de cerc. Se înțelege, tramvaiele sunt tot niște jucării, dar sunt la fel ca tramvaiele adevărate. In „Pionierca" mai scrie că la Palatul Pionierilor o să fie în curând un mic metrou, ca și cel din Moscova, numai că o să fie mic. Iar copiii care n'au fost niciodată la Moscova vor putea și ei să vadă un metrou.

In „Pionierca" se scriu multe și despre examene. Citesc „Răspundeți liniștit, cu încredere și limpede." Examene! Examene!... Numai la ele mă gândesc. Învăț lecțiile și mă pregătesc. Principalul este să n'ai teamă de profesori și de cei care asistă. Și-am să reușesc, sunt sigură: am să reușesc cu *„foarte bine"* și cu nicio notă mai mică decât *„bine"*.

11 Iunie. Vai, azi aflu cine și cum a trecut examenele! Azi se afișează listele și se împart premiile...

M'am sculat la opt și jumătate și m'am dus la serbare. Toți copiii erau în haine curate, gătiți. Și iată că începe raportul solemn al directorului de studii. In sală — o liniște desăvârșită. Pe masa acoperită cu pânză roșie sunt așezate cărți frumoase, pregătite pentru cei mai sârguincioși elevi. Și, iată, că mă strigă pe mine: am trecut examenele la limba rusă și aritmetică cu „foarte bine", la științele naturii și geografie —

„bine". Șura are și el note bune. Mă strigă și-mi înmânează cea mai minunată carte: fabulele lui Crîlov!

12 Iunie. La 10 și jumătate am plecat spre parcul „Zuev". Am așteptat autobusul și am plecat cu el. Ajunși acolo ne-am dus să vedem minunatul film „Patria ne cheamă". Pe urmă l-am zărit pe Nichita Sergheevici Hrușcev, pe care l-am salutat. Eram foarte bucuroși. A avut loc și un festival. După aceea ne-am plimbat prin parc, ne-am dat în căluși și-am vizitat biblioteca. Apoi, am fost tratați cu prăjituri și ne-am întors acasă.

26 Iunie. Dimineața nu mă trăgea inima să fac nimic. Abia m'am dat jos din pat. Apoi m'am apucat de treabă. Mama lucrase până după miezul nopții și dormea încă. Ca să nu-i stricăm somnul, Șura și cu mine am plecat să ne scăldăm. Era vânt, dar soarele ardea. Apa din iaz era ca laptele proaspăt muls — caldă, curată și plăcută. După ce ne-am scăldat, am ieșit pe mal și ne-am întins pe iarbă ca să ne uscăm. Apoi ni s'a făcut poftă de ceva acru și ne-am dus în grădină, unde ne-am apucat să adunăm merișoare acre. Pe neașteptate, pe la șapte-opt, a venit vărul nostru, Slava. E cu cinci ani mai mare ca mine, dar suntem prieteni. I-am arătat fabulele lui I. Crîlov pe care le-am primit dela școală. I-am arătat și albumul cu desenele lui Șura. Le-a lăudat foarte mult.

Tot timpul nu mă gândesc decât la plecarea noastră la țară. Iată că se înfăptuește și acest vis.

2 Iulie. Ieri, toată ziua ne-am trecut-o cu pregătirile de plecare; și nici noaptea n'am dormit. La patru și jumătate dimineața, noi (adică eu, Șura, Slava și mama) ne-am dus la stația de tramvai. Eram puțin tristă că nu merge și mama cu noi, dar, în același timp, eram veselă că plec la țară. Doar nu mai fusesem de cinci ani acolo!

Am călătorit cu trenul o zi și o noapte încheiată. Am luat o căruță din gară și am pornit spre Gaii (așa se chiamă satul nostru). Când am sosit, Slava a bătut la ușă, iar bunicul a ră-

spuns: „Hai, intră!" Credea că e Vasiatca, tractoristul care venise în vizită. Pe bunica o necăjeau niște junghiuri, dar când ne-a văzut a fost atât de bucuroasă, încât i-a trecut orice durere. Ne-a dat să mâncăm blinî,[1] lapte acru și lapte dulce. Pe urmă, eu m'am dus să mă scald, m'am jucat cu fetele, iar seara, la casa de lectură, m'am întâlnit cu Mania, o veche cunoștință și o bună prietenă de-a mea. Ziua a fost plăcută : ne-am jucat frumos și am respirat aer curat. Eu am dormit în patul bunicului.

7 Iulie. Mă plimb, alerg și ajut bunicii la treabă. Imi place să fac orice-mi spune. Am grijă de păsări, mă scald de trei ori pe zi și mă duc la bibliotecă .Am citit câteva cărți interesante : „Guliver în țara piticilor", „Revizorul" de Gogol, „Lunca" de Turgheniev și multe altele.

Bunica ne dă mâncare foarte bună : ouă, pui fripți, blinî ; din piață cumpărăm castraveți și fructe — vișine, coacăze. Dar avem și necazuri: odată (nu mai țin minte ziua), Șura și-a pierdut haina. Am umblat, am căutat-o peste tot, dar n'am găsit-o ; alte dăți mă duc la râu și întârzii, iar bunica se supără.

15 Iulie. Când stai degeaba te plictisești și ești trist. Aici, la țară, te plictisești de moarte când stai degeaba. Din pricina asta, m'am hotărît să-i ajut și mai mult bunicii. Când m'am sculat mi-a venit o idee : să spăl podeaua. Și-am făcut bucuroasă treaba asta. Pe urmă mi-am făcut din mătase roșie panglici pentru cozi ; au ieșit destul de frumoase și nu-s mai urîte decât cele albastre pe care le-aveam eu.

Ziua a fost liniștită, dar spre seară s'a pornit o furtună cumplită și o ploaie măruntă. Cerul era brăzdat într'una de niște dungi orbitoare — fulgerele. Furtuna a speriat vitele : căprița noastră s'a pierdut de turmă, iar bunica abia a găsit-o într'o grădină de zarzavat din vecini. Azi am trimis scrisori la Moscova : una mamei și alta prietenei mele Ira.

---

1 Blinî — Un fel de clătite (N. R.)

23 Iulie. Ieșind la câmp, am văzut venind prin lanul de grâu (semănat pe imaș) pe Nina (verișoara mea) cu fratele ei, Lelic și mămica lor. Ei trăiesc în Velmojca, un sat nu prea depărtat (36 kilometri de Osinovâie Gaii). Eu și toți ai noștri ne-am bucurat foarte mult c'au venit.

26 Iulie. Mi-a părut foarte bine când a venit Nina. Ne jucam, vorbeam, citeam și râdeam împreună. Bunica ne-a dat șahul și lotoul, iar noi nu ne mai săturam să jucăm. Azi însă, m'am cam ciorovăit cu Nina. Dar pe urmă ne-am împăcat și m'am hotărît să nu mă mai cert niciodată cu ea.

30 Iulie. Eu și cu Șura dormeam în tindă când a venit bunica să ne trezească și ne-am adus aminte îndată că trebue să ne luăm rămas bun dela Nina, Lelic și mătușa Ania. Plecau la Velmojca. Sosi și căruța. Soarele își așternea domol razele luminoase deasupra pământului trezit din somn.

Ne-am luat rămas bun și au plecat. Imi pare foarte rău că au plecat.

Peste zi i-am ajutat bunicii la unele treburi: am călcat rufe, am cărat apă și am făcut și alte treburi.

31 Iulie. E vremea amiezii. O zăpușeală cumplită. Umblă fel și fel de vorbe despre căldura asta: ci-că duminică apa din râu o să fiarbă.

Zăpușeala începe să scadă, se lasă seara. Mă duc după capre. Sunt cinci: Maica, Cernomorca, Baron, Zorca; una a rămas fără nume, o strigă pur și simplu Căprița.

Bunica le mulge. Eu duc laptele în beci. Ne culcăm.

1 August. Codițele mele sunt tare micuțe. Dar de când am venit aici, bunica mi le împletește strâns și-au mai crescut puțintel. Bunica mea e foarte bună.

Spre seară am primit o scrisoare dela mămica. Ne scrie că e bolnavă și că s'ar putea să vină aici. Imi pare foarte rău că e bolnavă. Ea intră în concediu pe ziua de 15 August și atunci o să vină la noi!

2 August. Azi bunica m'a lăsat stăpână în casă. Ea a făcut

numai focul în sobă și a plecat. Eu am văzut de gospodărie. Bunica fiersese tăiței și mi-a spus să bat deasupra câteva ouă. Am vrut să pun ceaunul cu tăiței pe un scaun. L-am luat din cuptor cu furcarul, dar el s'a răsturnat și tăițeii s'au împrăștiat pe podea. Am șters repede podeaua și am făcut alți tăiței.

Spre seară m'am dus cu bunica să ne scăldăm. Se zicea că azi apa din râu va fierbe de căldură. Dar n'a fost așa. Cu toată zăpușeala, apa din râu n'a fiert.

5 August. Azi i-am ajutat bunicii la treabă: am spălat podeaua, ferestrele și scaunele. Apoi am călcat rufe. Sunt foarte îngrijorată de mama.

11 August. Pe aici plouă foarte puțin. De nu s'ar pârjoli lanurile! In grădina de zarzavat a bunicii sunt castraveți, dovleci, pepeni galbeni, varză, tutun, roșii și cânepă. Pe fostul imaș cresc cartofi, dovleci și roșii. Dar floarea soarelui nu-i. Bunica n'a știut că o să venim noi și n'a semănat. E arșiță. Bate un vânt puternic și fierbinte, luând tot colbul și orbindu-te.

13 August. Tocmai când ne așezam la ceai, a venit o scrisoare dela mama. Ne scrie că o să sosească sâmbătă, adică mâine seară... Am citit scrisoarea și ne-am bucurat foarte, foarte mult. Mama o să vină aici și deși o să stea puțin, tot o să se odihnească. Bunicul a plecat la Tambov.

15 August. Dis-de-dimineață am auzit pe cineva ciocănind la ușă. Eu, Șura și bunica am sărit deodată — era mama! Cât de bucuroasă am fost! Bunica s'a apucat îndată să facă blini. Mama ne-a adus multe bunătăți. Mătușa Olia n'a putut veni, dar ne-a trimis o grămadă de lucruri și ea.

17 August. Ne-am dus cu mama în grădină și am rupt un dovleac și șapte pepeni galbeni mici (cât pumnul). Din dovleac, bunica a făcut casa, iar semințele le-a pus la uscat.

Spre seară, mama, Șura și cu mine ne-am dus să ne scăldăm. Ce bine e aici! Când e și mama cu noi, e de trei ori mai bine!

19 August. A căzut o ploicică. Bunica mi-a dat niște material și vreau să-mi fac din el o plăpumioară.

22 August. Azi a fost o dimineață urîtă. Eu și Șura am cam făcut mofturi. Dar ne-am hotărît să n'o mai supărăm pe mama.

24 August. De dimineață când m'am sculat, bunica mi-a dăruit o veche cutiuță cu fețele pictate, iar bunicul — o fotografie de-a lui. M'am bucurat foarte mult de aceste daruri. O să le păstrez ca amintire. Ne gândim la Moscova.

„BEȚIȘORUL ALB"

Da, a fost o vară minunată, nespus de luminoasă și lipsită de griji! Acum Zoia și Șura erau mari, totuși se țineau după mine pas cu pas, așa cum făcuseră cu cinci ani în urmă, când venisem dela Moscova ca să-i iau, de parcă se temeau ca nu cumva să dispar sau să fug de lângă ei.

Zilele pe care le-am petrecut împreună cu copiii s'au contopit pentru mine într'o singură zi lungă și fericită, în care nu poți deosebi nimic stingher. O singură întâmplare mi-a rămas în minte, limpede și atât de amănunțit, de parcă s'ar fi petrecut ieri.

Nu știu dacă Slava îi învățase jocul acesta sau dacă-l citiseră ei înșiși reguli'e în „Pionierscaia Pravda", dar știu că amândorura le plăcea neînchipuit de mult. Jocul se numea „bețișorul alb". Trebuia jucat numai seara, când se întuneca într'atâta, încât lucrurile să fie una cu pământul și când nu pot fi deslușite decât acelea care au culori deschise sau acelea care lucesc. Copiii — ai mei și cei de prin vecini, se împărțeau în două tabere și-și alegeau un arbitru. Arbitrul — care era totodată și conducătorul jocului — arunca cât mai departe un bețișor alb și toți copiii se repezeau să-l caute. Cine-l găsea, fugea îndată să

i-l dea arbitrului. Lucrul trebuia însă făcut cu multă dibăcie, așa încât cei din tabăra adversă să nu bage de seamă. Jucătorul dădea bețișorul pe furiș unui tovarăș din tabăra lui, acesta îl dădea altuia ca să i se piardă urma și să nu lase adversarul să ghicească la cine se află bețișorul. Dacă isbuteai să înmânezi bețișorul alb arbitrului, fără să fii văzut, tabăra ta câștiga două puncte. Dacă însă adversarul zărea și-l oprea pe acela care-l găsise, fiecare tabără câștiga câte un singur punct. Jocul ținea până când una din tabere ajungea la 10 puncte.

Zoia și Șura nu mai puteau după jocul acesta și, tot încredințându-mă că e neobișnuit de interesant, aproape că m'au asurzit. Iar Slava adăuga: „E și folositor. Învață copiii să fie solidari, să nu fie egoiști, ci toți pentru unul și unul pentru toți".

Șura, adeseori era arbitru; avea mâna puternică și arunca bețișorul departe și cu îndemânare, încât nu-l puteai găsi prea ușor. Odată, Zoia propuse să arunce ea bețișorul.

— Asta nu-i treabă de fată ! spuse unul dintre băieți.

— Nu-i treabă de fată ? Ia dă'ncoace să'ncerc !

Zoia apucă bețișorul, își luă avânt, îl aruncă... și bețișorul căzu destul de aproape. Se'nroși până'n vârful urechilor, își mușcă buzele și plecă acasă.

— De ce-ai plecat ? o întrebă Slava, când se întoarse acasă cu Șura.

Zoia tăcea.

— Te-ai supărat ? Degeaba te-ai supărat ! Odată ce nu poți s'arunci, lasă să fie arbitrul unul care știe s'arunce. Iar tu joacă împreună cu ceilalți. N'ai de ce să te superi. Mândria e bună, dar cu măsură. Ce-i prea mult strică !

Zoia nu răspunse nici de astădată, dar în seara următoare se alătură celorlalți ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic. Copiii o iubeau și niciunul nu-i aminti despre cele petrecute cu o seară mai înainte.

Uitasem întâmplarea. Intr'o zi, Slava intră în casă și-mi

făcu semn să merg cu el. Cotirăm după colțul casei și apoi trecurăm mai departe, în spatele grădiniței.

— Uită-te, tușa Liuba, șopti Slava.

La câțiva pași, cu spatele spre noi, stătea Zoia. In prima clipă nu mi-am dat seama ce face: își luă avânt, aruncă ceva, fugi, ridică acel lucru dela pământ, se înapoie pe locul dinainte și-l aruncă din nou. Abia acum am deslușit obiectul: era o bucată mică de lemn. Stăteam în spatele unui pom, iar Zoia nu ne zărise; și am privit-o de acolo multă vreme, cum arunca neobosită bucata de lemn, cum fugea, o ridica și apoi o arunca din nou. La început își avânta numai brațul, dar apoi se da înapoi și se avânta cu tot trupul, de parcă sbura în urma bucății de lemn — și o arunca mai departe, tot mai departe.

Slava și cu mine plecarăm încetișor. Curând veni și Zoia acasă. Era îmbujorată, pe frunte îi luceau picături de sudoare. Se spălă și se apucă îndată de cusut: făcea o plapomă. Mă uitai la Slava pe furiș, iar el isbucni în râs. Zoia ridică ochii:

— De ce râzi?

Slava însă nu-i răspunse.

Două zile la rând am ieșit din casă la aceeași oră și am privit-o pe Zoia aruncând ba o piatră, ba un bețișor. După vreo zece zile, cu puțin înainte de plecarea mea, o auzii spunând copiilor, care se adunaseră lângă pridvorul casei:

— Hai să jucăm „bețișorul alb!" Dar eu vreau să fiu arbitru!

— Iar începi! se miră Șura.

Zoia, fără să răspundă, își luă avânt și când aruncă bețișorul, toți copiii scoaseră un strigăt de uimire. Bețișorul sbură prin aer și căzu undeva, departe.

— Eh, ce drăcușor de fetișcană! spuse la masa de seară bunicul. Și la ce ți-a folosit bețișorul? Numai ca să dovedești că-i întreci pe toți la aruncat, nu-i așa?

Zoia vru să răspundă, dar bunica i-o luă înainte:

— E o vorbă: „Fie ce-o fi, dar să fie așa cum vreau eu!"

și adăugă zâmbind: Mie una-mi place lucrul ăsta! „Cu puțin — inima mulțumire n'are și mă îndeamnă înainte fără încetare" — nu-i așa, nepoțică?!

Zoia lăsă ochii în farfurie, tăcu un timp și răspunse deodată, zâmbind și tot cu o zicală (nu degeaba era nepoțica Mavrei Mihailovna):

— Malul e abrupt, dar peștele-i bun!

Și toți cei din jurul mesei isbucniră în râs.

„TĂUNUL"

...Primăvară. Din când în când, adia o boare călduță cu mireasmă de prospețime și de pământ reavăn. Cât de plăcut e aerul primăvara! Am coborît din tramvaiul înăbușitor: nu-i mult pân'acasă... am să merg pe jos!

Primăvara nu mă bucura numai pe mine: pe chipurile trecătorilor vedeai mai des zâmbete, ochii erau mai luminoși, glasurile răsunau mai vioi, mai puternic.

Prinsei o frântură de frază:

— ...pe frontul Cordovei republicanii înaintează victorios!

— Iar în provincia Estremadura...

...Da, Spania era atunci în inimile tuturor, pe buzele tuturor, iar evenimentele din Spania ne preocupau pe toți. Cuvântul înaripat rostit de Dolores Ibarruri: „Mai bine să mori în picioare decât să trăiești în genunchi" — făcuse ocolul întregii lumi, pătrunsese în inima fiecărui om cinstit.

Dimineața, cum se trezea din somn, Zoia alerga la cutia de scrisori să ia ziarul: Ce-o mai fi azi pe fronturile din Spania?

Iar Șura... Cei treisprezece ani neîmpliniți — iată ce-l necăjea, ce-l împiedica să se afle chiar sub zidurile Madridului. In fiecare seară aducea vorba de asta: ba că a citit în ziar de o fetiță care luptă vitejește în rândurile republicanilor, ba că a auzit

Автор	Название книги	Когда начала читать и кончила	Понравилась книга
Пушкин	„Цыганы"	читала	да, очень
	„Бахчисарайский фонтан"	" "	—
	„Полтава"	читала	да, очень
	„Повести Белкина"	читала	да, очень
	„Братья-разбойники"	читала	да
	„Арап Петра Великого"		
Тургенев	„Ася"	да [illegible]	да, очень
	„Рудин"	[illegible]	да, очень
Чехов	„Хамелеон"	читала	да
	„Унтер Пришибеев"	читала	да
	„Мужики"	читала	да
	„Тоска" и „Печенег"	читала	да
	„Смерть чиновника"	читала	да
Помяловский	„Очерки бурсы"	читала	да, очень
Флобер	„Простая душа"		

Pe când era în clasa VI-a, Zoia avea un caiet în care își nota impresiile asupra cărților citite. In fotografie, o pagină din acest caiet.

la radio despre un tânăr spaniol care a plecat pe front împotriva voinței părinților lui.

— ...și ce fapte de vitejie a făcut! Odată, un obuz dușman a căzut în tranșeea lor distrugând tunul antitanc. Și acest băiat — Emuterio Corneho îl chiamă, — a pus mâna pe o granată, și când a sărit odată din tranșee!... A fugit înaintea tancurilor și când a aruncat granata în tanc... Granata a explodat sub șenile și tancul a început să se învârtească pe loc! In acest timp, tovarășii lui au adus o ladă plină cu granate. Corneho a început s'arunce granatele una după alta. Ce să vezi?! al doi'ea tanc s'a răsturnat pe o parte, al treilea a avut aceeași soartă, iar celelalte au dat bir cu fugiții. Ei, ce ziceți? Și se mai spune că nimic altceva nu-i mai grozav decât tancul!

— Hm... Câți ani are acest Corneho? l-am întrebat.

— 17, răspunse Șura.

— Dar tu câți ai?

Era o cruzime din partea mea să-i pun o astfel de întrebare. Șura a oftat și n'a scos o vorbă...

— Mămico! isbucni un glas răsunător, la doi pași de mine, trezindu-mă din gânduri. De ce vii așa târziu? De când te-așteptăm!

— Cum, e târziu? Am spus că mă'ntorc la 7.

— Dar acum e 8 fără zece! Eram îngrijorată!

Zoia mă luă de braț și-și potrivi pasul cu al meu. Mergeam alături. Crescuse foarte mult în ultimii doi ani; curând, foarte curând, avea să fie tot atât de înaltă ca și mine. Câteodată mi se părea ciudat că am o fată atât de mare. Fusta îi rămăsese scurtă, bluza brodată îi rămăsese și ea mică și trebuia să mă gândesc la altele noi...

...De atunci, din 1931, când adusesem copiii la Moscova, nu ne mai despărțisem aproape niciodată. Chiar și când plecam pentru scurt timp de-acasă, fiecare din noi lăsa vorbă unde se duce și când se întoarce. Dacă făgăduiam să mă întorc de'a școală până la 8, mă străduiam întotdeauna să-mi țin cuvântul.

Iar dacă mă reținea ceva, Zoia se îngrijora, îmi ieșea înainte la stația de tramvai și mă aștepta acolo, așa cum se întâmplase și astăzi.

Când Șura se întorcea acasă și n'o găsea pe surioara lui, înainte de orice întreba:

— Unde-i Zoia? Unde s'a dus? De ce întârzie atâta?

— Unde-i Șura? întreba Zoia de cum trecea pragul.

Eu însămi, de fiecare dată când se întâmpla să viu acasă înaintea copiilor, mă simțeam cuprinsă de un sentiment ciudat, mă simțeam stingherită, până ce le auzeam pașii pe scară. Iar primăvara stam uneori la fereastră și-i așteptam. Parcă-i văd... veneau întotdeauna împreună, întotdeauna discutând cu aprindere — și deodată, simțeam cum mi se umple inima de căldură...

...Zoia îmi ia încetișor servieta și poșeta:

— Ești obosită... lasă-mă să le duc eu.

Pășim agale, bucurându-ne de minunata seară de primăvară și povestim pe rând despre toate întâmplările zilei:

— Ai citit? Au fost aduși copii spanioli la Artec! spune Zoia. Fasciștii erau cât pe aci să scufunde vaporul pe care se aflau. Ei, ce bine-ar fi să-i putem vedea! Gândește-te, după atâtea bombardamente, după toate suferințele îndurate, să te trezești dintr'odată la Artec! Oare acum o fi bine acolo? Nu-i frig?

— Nu. Prin Aprilie, în Sud e cald de-abinelea. Înfloresc trandafirii. Uită-te însă la tine! Tu și aci, la Moscova, te-ai înnegrit! Ți se și jupoaie pielea de pe nas!

— Păi, ne-am apucat să facem grădina din jurul școlii. Când stai câte o jumătate de zi în soare, sigur că te pârlești! Știi, fiecare trebue să sădim câte un pom... Eu am să sădesc un plop; tare-mi place când își ninge floarea... Și mirosul plopului e frumos, nu? I-așa... proaspăt, puțin amărui... Ei, am ajuns și acasă! Cât te speli, eu încălzesc mâncarea.

Mă spăl, dar știu ce face Zoia fără să mă uit: aprinde lampa de gaz ca să încălzească supa și așează repede și cu îndemânare

masa, umb'ând fără sgomot în pantofii de tenis. In odaie — ordine și bună rânduială, dușumeaua-i spălată de curând, totul miroase a curățenie. Pe fereastră, într'un pahar înalt, două rămurele de salcie pe care parcă dorm niște bondari argintii și pufoși.

In casa noastră e curat și plăcut și asta datorită mâinilor Zoiei. Toată gospodăria e în grija ei: curățenia, cumpărăturile. Iarna mai are grijă și de foc. Șura are și el câteva îndatoriri: aduce apă, sparge lemne și se duce după gaz. Cu „fleacuri" însă nu-și pierde vremea. Ca foarte mulți băieți, nu se ocupă decât de treburile „bărbătești" și e încredințat că măturatul și umblatul după cumpărături nu-s de el: „Treaba asta poate s'o facă orice fetișcană!"

Dar iată-l!

Ușa se deschide, însă nu așa cum ar trebui, cu grijă, ci trântită cu sgomot de perete: în prag apare Șura! Are obrajii roșii ca niște bujori, mâinile murdare până la cot, iar sub ochi — vai! — din nou o vânătaie.

— Ne-am jucat! ne explică el vesel. Bună seara, mămico! Gata, te-ai spălat? Uite-ți scaunul. Mă spăl și eu îndată.

Stropește, fornăie îndelung și povestește cu atâta aprindere, de parcă în afară de foot-ball nu mai există nimic altceva pe lume.

— Dar lecția la germană când o faci? îl întreabă Zoia.

— Acușa, mănânc și-o fac!

Deși e foarte târziu, abia acum iau masa de prânz; copiii cinează. Iată-i vorbind despre felul cum va arăta grădina școlii. Îi ascult și-mi dau seama că sunt gata să sădească într'însa toți pomii pe care-i cunosc.

— De ce spui că palmierul nu poate să crească? Eu am văzut în „Ogonioc" o fotografie cu palmieri înconjurați de zăpadă! Asta înseamnă că palmierii suportă foarte bine frigul.

— Compari iarna din Crimeea cu iarna dela noi! obiectează

liniștită Zoia. Apoi se întoarce spre mine: Mămico, mi-ai adus ceva de citit?

Am scos în tăcere din servietă „Tăunul". Obrajii Zoiei se împurpurară de bucurie.

— Îți mulțumesc! apoi, ne mai putându-se stăpâni, răsfoi cartea cu băgare de seamă, dar îndată o puse de o parte; strânse masa în câteva clipe, spălă vasele și apoi se așeză să-și pregătească lecțiile.

Lângă ea, după ce a oftat și a bombănit puțin („Parcă mâine dimineață nu-i vreme destulă!") se așeză Șura.

Zoia începea întotdeauna cu ce era mai greu pentru ea cu matematica. Șura deschise cartea de germană lăsând matematica la urmă: el rezolva mai ușor problemele.

După o jumătate de ceas, închise cu sgomot cartea și împinse scaunul:

— Gata! Problemele — mâine dimineață!

Zoia nici nu întoarse capul, atât era de absorbită. Lângă ea — „Tăunul", cartea pe care mă rugase de foarte multă vreme să i-o aduc. Știam bine însă că nu se va apuca s'o citească până nu-și va sfârși lecțiile.

— Șura, dă-mi să văd și eu cum ai făcut traducerea — i-am spus. Așa... Dar aici parcă e cazul dativ, nu? Ia uită-te...

— Da... am greșit.

— Aici nu trebue „*u*" ci „*ü*" *Garten* e substantiv, de ce-l scrii cu literă mică? Trei greșeli! Așează-te și scrie tema din nou.

Șura, oftă și-și scoase capul pe fereastră. Afară, pe treptele dela intrare, îl așteptau prietenii: nu cumva o să iasă și el? Nu-i prea târziu... ar mai putea trage o joacă... Ce să faci? Faptele sunt fapte: trei greșeli... poți să mai spui ceva? Iar Șura oftează și se așează din nou la masă.

...Peste noapte m'am trezit cu senzația vagă că în odaie se petrece ceva neobișnuit. Chiar așa și era: pe masă — lampa aprinsă, cu un abajur din ziar. Zoia, cu obrajii sprijiniți în

palme, citea. Citea „Tăunu'", iar obrajii, mâinile și parcă și filele cărții erau ude de lacrimi.

Simțindu-mi privirea, ea ridică ochii și zâmbi printre lacrimi. Am tăcut amândouă și amândouă ne-am amintit de ziua când îmi spusese cu dojană în glas: „Tu ești mare și plângi !..."

„FETIȚA IN ROCHIE TRANDAFIRIE"

Un cer albastru de primăvară; pe fondul lui — crengi negre, golașe și un cuib de grauri... Nu mai vedeai nimic altceva în desenul acela, dar eu îl priveam și simțeam sbucnind undeva, în adâncul ființei mele, ca un val fierbinte, bucuria și speranța. Desenul nu înfățișa numai cerul, copacul și cuibul de grauri, ci cuprindea esențialul, fără de care pictura e cu neputință: talent, idee, priceperea de a privi natura și de a o înțelege.

Iată un alt desen: caii gonesc, săbiile-s ridicate voinicește în mâinile vitejilor cavaleriști. Totul e mișcare, avânt... Iată un alt peisaj: micul iaz atât de cunoscut din parcul Timireazev, năpădit de verdeață. Iată și Osinovăie Gaii: iarba înaltă și bogată a luncii, sbenguiala valurilor argintii ale râului nostru...

Copiii lipseau; eram singură acasă și țineam pe genunchi mapa doldora de desene a lui Șura.

Cu fiecare an, Șura desena tot mai bine. Ne duceam des la galeriile Tretiacov; doream nu numai să învețe să deseneze, dar și să cunoască și să înțeleagă pictura.

Imi amintesc ziua când am vizitat pentru prima dată galeriile Tretiacov. Treceam încet dintr'o sală într'alta, iar eu le povesteam copiilor întâmplări din istorie și diferite legende din care s'au inspirat pictorii. Mă ascultau și nu mai conteneau cu întrebările. Le plăcea și-i uimea tot ce vedeau. Zoia era din cale-afară de mirată: „Ghicitoarea" lui Vrubelev se uita la ea țintă.

oriunde ar fi stat. Ochii negri și mari, fără zâmbet, a-tot-știutori, ne urmăreau cu o privire stăruitoare.

Pe urmă, am intrat în sala Serov. [1] Șura se apropie de „Fata cu piersici" și încremeni. Fetița cu părul negru și obrajii gingași, rumeni, ne privea gânditoare. Mâinile-i stăteau atât de liniștite pe fața albă de masă! In spatele ei, dincolo de fereastră, se ghicea un parc uriaș, umbrit de tei bătrâni, de sute de ani, cu poteci năpădite de iarbă, ducând în cine știe ce desiș... Am privit tabloul în tăcere, multă vreme. Intr'un târziu l-am atins încetișor pe umăr:

— Hai să mergem, i-am spus în șoaptă.

— Să mai stăm un pic, mi-a răspuns Șura tot atât de încet.

Așa i se întâmpla câteodată: dacă ceva îl mișca adânc și puternic, parcă încremenea locului și nu se mai putea urni. Așa se întâmplase odinioară, în Siberia, când avea patru ani și văzuse pentru prima dată o pădure adevărată. Așa se întâmpla și acum. Stam lângă fiul meu, priveam fetița liniștită și gânditoare în rochie trandafirie și mă întrebam: Ce l-a uimit atâta pe Șura? Desenele lui sunt întotdeauna pline de mișcare și sgomot — dacă se poate spune că penelul și creionul redau sgomotul: caii aleargă, trenurile gonesc, avioanele se înalță cu iuțeala fulgerului spre cer. Iar Șura, el însuși, e un ștrengar, nu mai poate după foot-ball, îi place să alerge, să strige. Cu ce-l captivase această fetiță a lui Serov, ce găsise oare în acest tablou stăpânit de o liniște atât de luminoasă și de atâta pace? De ce a încremenit în fața lui, atât de potolit, cum nu l-am mai văzut de mult?...

In ziua aceea n'am mai privit niciun alt tablou. Ne-am întors acasă și tot drumul Șura m'a întrebat întruna: Când a trăit Serov? Când a început să picteze? Cine l-a învățat? Repin? Pictorul care-a făcut tabloul „Zaporojții"?

Intâmplarea aceasta s'a petrecut de mult; Șura abia împli-

---

1 Serov Valentin Alexandrovici (1865—1911). Mare pictor realist rus. (N.R.).

nise zece ani. De atunci, am vizitat de multe ori galeriile Tretiacov, am privit și alte tablouri de Serov, am văzut și tablouri pictate de Suricov: posacul Menșicov la Beriozov, Suvorov, iluminatul, domnița Morozova; peisajele triste și duioase ale lui Levitan, într'un cuvânt — toate tablourile expuse acolo. Dar atunci, după ce a văzut pentru prima dată tabloul cu fetița, al lui Serov, Șura a început să deseneze peisaje și tot atunci a încercat pentru întâia oară s'o picteze pe Zoia.

— Șezi, te rog! o rugă el într'un fel neobișnuit de frumos. Am să încerc să te pictez.

Zoia îi poză îndelung, cu răbdare, fără să facă aproape nicio mișcare. Dar chiar în acele dintâi portrete, schițate de o mână nedibace încă, găseai asemănarea — abia perceptibilă, începătoșată, de sigur — dar cu toate acestea, de pe foaia de hârtie priveau neîndoielnic ochii Zoiei: stăruitori, serioși, gânditori...

Și iată-mă cercetând desenele lui Șura. Oare ce-o să devină când va fi mare?

Fără îndoială, Șura e un strașnic matematician, dela taică său a moștenit dragostea pentru tehnică și are mâini dibace, pricepute, mâini cu adevărat de aur: știe să facă orice, duce orice la bun sfârșit. Nu mă mir că vrea să devină inginer. Toți banii pe care-i are de cheltuială îi dă pe revista „Știință și tehnică" și nu numai că o citește din scoarță'n scoarță, dar de fiecare dată meșterește câte ceva după sfaturile citite.

Șura muncește întotdeauna cu tragere de inimă, cu tot sufletul. Odată am trecut pe la școală să le văd grădina. Munca era în toi: unii dintre copii săpau gropi, alții sădeau tufe și copăcei tineri, văzduhul răsuna de strigătele lor. Zoia, îmbujorată, cu părul sburlit, lăsă pentru o clipă hârletul și-mi făcu, de departe, un semn cu mâna. Șura împreună cu un băiat mai măricel, ducea o targă. Era greu să-ți închipui cum de încăpea atâta pământ pe targa lor!

— Ai grijă, Cosmodemianschi, ai să te'mbolnăvești!

strigă din urmă o fată înaltă, bălaie, a cărei înfățișare te făcea să bănuești că e o sportivă.

Și-am auzit răspunsul lui Șura, care domoli pasul:

— Ei, asta-i! Mie chiar și bunicul mi-a spus că atunci când muncești cu tragere de inimă, nu te'mbolnăvești! Munca te gârbovește când te temi de ea, dar când nu-ți precupețești puterea — ea te întărește și mai mult!

Seara, la masă, Șura îmi spuse parcă serios, parcă în glumă:

— Ce zici, mamă, n'ar fi bine ca după școală să mă duc la Timiriazevca? Acolo au să se pună pomi, au să se sape gropi. Ce spui?

Afară de asta, Șura voia să devină un sportiv desăvârșit. Iarna patina împreună cu Zoia, schia, iar vara se scălda în iazul din parcu' Timireazev. Șura era voinic în lege: la treisprezece ani arăta cât unul de cinsprezece! Iarna se freca pe tot corpul cu zăpadă, începea să se scalde din primăvară înaintea tuturora și sfârșea toamna târziu, când și pe cei mai cutezători înotători îi ia cu frig, numai cât se uită la apă. Iar în privința foot-ball-ului nici nu mai încăpea vorbă: pentru foot-ball, Șura era în stare să uite și de mâncare, și de lecții.

Și totuși... totuși parcă dorea mai mult decât orice să devină pictor. Dela o vreme începu să-și sacrifice fiecare clipă liberă desenului. Își aducea singur dela bibliotecă sau mă ruga să-i aduc eu, biografiile 'ui Repin, Serov, Suricov, Levitan.

— Știi — mi se adresă el odată, iar în cuvintele lui se simțea un adânc respect — Repin încă dela vârsta de nouă ani a desenat în fiecare zi. N'a lăsat nici măcar o zi să-i scape, toată viața! Gândește-te: în fiecare zi! Iar când i s'a anchilozat mâna stângă și n'a mai putut să țină paleta și-a fixat-o pe mână și tot a lucrat! Așa mai zic și eu!

Privind desenele lui Șura recunoșteam când banca noa-

stră din parc, când un tufiș de păducel [1] din preajma casei, la umbra căruia îi plăcea lui Șura să stea cu'cat în serile călduroase de vară. Iată și pridvorul unde zăbovea până târziu cu tovarășii lui de joacă, iată și pajiștea — terenul lor de foot-ball.

Acum Șura desena întruna Spania: un cer neînchipuit de albastru, măslini argintii, munți roșcați, pământul ars de soare, brăzdat de tranșee, sfârtecat de explozii, stropit de sângele fierbinte al luptătorilor republicani... Și mi se pare că în iarnă, când la galeriile Tretiacov s'a deschis expoziția lui Suricov, Șura s'a mai dus acolo de câteva ori și pentru acuarele spaniole: Suricov îi deveni parcă mai apropiat și numai din pricină că străbătuse Spania, văzuse și pictase pământul acesta depărtat.

Dar asta ce-i oare?... Fațada acestei clădiri înalte, cu nenumărate ferestre, mi se pare cunoscută. Da, e școala Nr. 201! Iar în jur — viitoarea grădină: mesteceni, arțari, stejari și... palmieri!

PRINSOAREA

Zoia și Șura erau destul de mari, dar câteodată, dimpotrivă, mi se păreau mici de tot!

...In seara aceea am adormit de cum am pus capul pe perină și m'am trezit deodată, de parcă aș fi fost anume sgâlțâită: mi s'a părut că cineva arunca pumni întregi de pietricele în geam. Era numai ploaia care bătea darabana în ferestre. M'am ridicat în capul oaselor și am văzut că nici Șura nu doarme.

— Unde-i Zoia? întrebarăm amândoi deodată.

Patul era gol, dar în aceeași clipă, ca un răspuns la întrebarea noastră, pe scară se auziră glasuri și râsete înăbușite. Ușa se deschise încetișor și în prag se iviră Zoia și Ira, o fată de seama ei, care locuia într'o căsuță prin vecini.

---

1 Păducel — Plantă ghimpoasă cu flori albe-trandafirii, cu miros de migdale amare și fructe de culoare roșie, e cultivată mai cu seamă ca plantă ornamentală (N.R.).

— Unde ați fost? De unde veniți?

Zoia, fără să răspundă, își atârnă paltonul în cuier și se apucă să-și scoată pantofii umflați de apă.

— Da' unde ați fost? se răsti Șura.

Ira, emoționată până într'atât încât chiar și când râdea îi curgeau lacrimile pe obraji, începu atunci să povestească.

Pe la nouă seara, Zoia îi bătuse în geam, iar când ieșise afară, ea îi spusese că se certase cu celelalte fete. Fetele căutaseră s'o încredințeze că într'o noapte de toamnă atât de întunecoasă nu va avea curaj să treacă prin parcul Timireazev, iar Zoia susținuse mortiș: „Ba n'o să-mi fie frică". Și-au făcut prinsoare: fetele trebuiau să se ducă cu tramvaiul până la stația „Academia Timireazev", iar Zoia să ajungă acolo străbătând parcul. — „Am să fac semne pe copaci", le-a spus Zoia. — „Te credem și-așa!" i-au răspuns fetele. In ultima clipă însă, se speriaseră și ele și căutaseră s'o convingă pe Zoia să amâne prinsoarea pentru altădată, căci era prea frig, prea întuneric și pe deasupra începuse și ploaia.

— ...Dar asta a îndârjit-o și mai mult — povestea Ira râzând și plângând. Și-a plecat. Iar noi toate am pornit într'acolo cu tramvaiul. Am așteptat-o cât am așteptat-o! Ea însă — nu se mai zărea! Și numai ce-o vedem deodată, apărând... și râzând...

Mă uitam mirată la Zoia. Își vedea mai departe de treabă întinzându-și în tăcere ciorapii uzi în fața sobei.

— Dar știi, la așa ceva nu m'am așteptat din partea ta, îi spusei eu. Atât de mare și atât de...

— ...proastă? sfârși Zoia vorba mea, zâmbind.

— Da. Nu trebue să te superi, dar asta nu-i o faptă prea înțeleaptă!...

— Dacă aș fi făcut-o eu, de... atunci se schimba socoteala! Isbucni Șura.

— Și la întoarcere a vrut să meargă pe jos! se plânse Ira. Abia am înduplecat-o să vină cu noi în tramvai.

— Desbracă-te, Ira! îmi amintii deodată. Hai, repede... Şi tu eşti udă... încălzeşte-te!

— Nu, trebue să mă duc acasă... şi mama trebue să fie supărată... mărturisi Ira.

Rămaşi singuri, am tăcut o vreme cu toţii. Zoia zâmbea voioasă, fără să spună o vorbă şi, liniştită, îşi usca rochia şi se încălzea la sobă.

— Bine, bine, prinsoarea ai câştigat-o, spuse însfârşit Şura; dar care ţi-i răsplata?

— Vai, la asta nu m'am gândit! răspunse Zoia. Am făcut prinsoare, dar nu ne-am înţeles pe ce anume... Şi pe chipul ei se întipări o adâncă mâhnire.

— Oi, şi tu! strigă Şura. Barem să te fi gândit la mine şi să le fi spus: „Dacă eu câştig prinsoarea, îi cumpăraţi lui Şura o minge nouă de foot-ball!". Să fi purtat şi tu de grijă lui frate-tu! Şi dădu din cap a mustrare. Apoi, adăugă serios: Nu m'am aşteptat la una ca asta din partea ta. Ai vrut să dovedeşti astfel că ai curaj? N'ai procedat bine, până şi eu îmi dau seama de asta.

— Dar eu crezi că nu-mi dau seama? răspunse Zoia. Am ţinut foarte mult să le bag în sperieţi pe fete, asta-i: eu am mers prin parc şi lor le-a fost frică!

Şi se porni deodată să râdă, iar eu şi cu Şura ne alăturarăm ei.

TATIANA SOLOMAHA

Foarte de timpuriu am început să hotărăsc chestiunile noastre băneşti împreună cu copiii.

Ţin minte că în 1937 am scos un carnet de economii şi am depus în chip solemn cele dintâi şaptezeci şi cinci de rub'e. La

Zoia Cosmodemianscaia în anul 1937.

sfârșitul fiecărei luni, când isbuteam să economisim ceva bani, Zoia îi ducea la casa de economie, chiar dacă suma era mică — cincisprezece, douăzeci de ruble.

Acum se ivi în casa noastră o nouă cerință: la bancă exista contul Nr. 159.782, cont la care cetățenii Uniunii Sovietice depuneau sume de bani economisite de ei pentru femeile și copiii Spaniei republicane. Lucrul acesta îl făceam și noi. Ideea n'a fost a mea, Șura e cel care ne-a împărtășit-o:

— Eu și cu Zoia putem cheltui mai puțin la școală pe mâncare.

— Nu, le-am spus, de mâncarea voastră dela școală nu ne atingem. Dar dacă n'ai să te duci odată sau de două ori la foot-ball, ar fi chiar folositor...

Pe urmă făceam lista lucrurilor celor mai necesare: Zoia n'are mănuși, lui Șura i s'au rupt ghetele de tot, iar mie mi s'au rupt șoșonii. Afară de asta, Șura a terminat acuarelele, iar Zoiei îi trebue ață de brodat. Și aici începea de fiecare dată discuția: copiii stăruiau să cumpărăm mai întâi lucrurile de care aveam eu nevoie.

Insă latura cea mai de seamă a cheltuielilor noastre era cea a cărților.

Câtă bucurie ai când intri într'o librărie: iei rând pe rând în mână, cărțile expuse pe mesele lungi; ridicat în vârful picioarelor și cu capul lăsat pe umăr ca să poți desluși mai bine, citești de departe titlurile de pe cotorul acelora așezate în rafturile dese; apoi, răsfoiești vreuna îndelung, te sfătuești... și te întorci acasă cu un pachet greu, legat cu grijă. Ziua când etajera noastră (așezată într'un colț, la capătul patului în care dormea Zoia) se îmbogățea cu o nouă carte, era zi de sărbătoare, iar noi aduceam vorba fără încetare despre cartea cumpărată. O citeam pe rând, iar uneori, seara în zilele de sărbătoare citeam cu glas tare.

Una din aceste cărți citite în comun e o culegere de schițe, intitulată „Femeia în războiul civil". Imi aduc bine aminte:

eu țeseam ciorapi, Șura desena, iar Zoia a deschis cartea, pregătindu-se să citească. Pe neașteptate, Șura spuse:

— Știi ce zic eu? să nu citești la rând, așa cum vine în carte.

— Dar cum? se miră Zoia.

— Uite cum: tu deschide cartea la întâmplare și vom începe să citim dela pagina unde s'a deschis.

O mărturisesc, nu știu cum de i-a trecut prin minte gândul aceasta, dar așa am hotărît să facem, cartea s'a deschis la schița „Tatiana Solomaha".

Schița — mi-aduc aminte — cuprindea crâmpeie de însemnări din trei caiete: în cel dintâi, despre Tatiana Solomaha — o învățătoare dela țară — povestea fratele ei; într'altul, povestea un elev al Tatianei, iar în cel din urmă, surioara ei.

Fratele povestea copilăria Tatianei „arăta cum a crescut, cum a învățat și cât de mult îi plăcea să citească. La un moment dat Zoia se opri și mă privi în ochi: erau rândurile în care se povestea cum a citit Tatiana, cu glas tare, „Tăunul". Noaptea, târziu, Tatiana sfârși cartea și-i spuse fratelui ei: „Tu crezi că eu nu știu pentru ce trăiesc?... Simt că mi-aș da tot sângele, picătură cu picătură, numai ca oamenii să aibă o viață mai bună".

Indată ce absolvise liceul, Tatiana plecase ca învățătoare într'o staniță din Cuban. Inainte de isbucnirea Revoluției, ea intrase într'o organizație bolșevică ilegală, iar în timpul războiului civil se înrolă într'un detașament al Gărzii Roșii.

In Noembrie 1918, albii pătrunseră în satul Coziminscoe, unde Tatiana zăcea bo'navă de tifos. Bolnavă cum era, fu aruncată în temniță și schingiuită în nădejdea că-și va denunța tovarășii.

Grișa Polovinco povestea cum alergase la închisoare împreună cu alți elevi ai Tatianei, vrând s'o vadă pe învățătoarea lor, s'o ajute. Au văzut însă cum o scoteau pe Tatiana în curtea închisorii — era bătută, însângerată — și cum au pus-o la zid.

Băiatul a rămas uimit văzând fața ei liniștită: pe chipul Tatianei nu se citea nici groază, nici ruga de a fi cruțată și nici măcar durerea chinurilor pe care doar cu puțin înainte le îndurase. Ochii ei larg deschiși priveau stăruitor asupra mulțimii adunate.

Deodată, Tatiana ridică mâna și spuse cu glas limpede:

— Puteți să mă bateți cât vreți, puteți să mă și omorîți! Sovietele n'au murit însă, Sovietele trăiesc. Ele se vor întoarce!

Plutonierul alb o lovi pe Tatiana cu vergeaua armei, depicându-i umărul; cazacii, amețiți de băutură, se năpustiseră asupra ei lovind-o cu picioarele și cu paturile puștilor. „O să te fac să ceri îndurare!" îi strigă călăul, un plutonier alb, dar Tatiana, ștergându-și dâra de sânge de pe față, îl înfruntă: „Degeaba aștepți, vouă n'am să vă cer nimic!"

Zoia citi mai departe despre felul cum o schingiuiau pe Tania, zi de zi. Albii se răzbunau, pentrucă ea nu scotea niciun țipăt de durere, nu cerea îndurare, ci îi privea curajoasă în ochi...

Zoia lăsă cartea, se îndreptă spre fereastră și rămase acolo multă vreme, fără să se întoarcă. Plângea rar și nu-i plăcea să-i vadă nimeni lacrimile.

Șura, care de mult încă pusese de o parte caietul de desen și culorile, luă cartea și citi mai departe. Raia Solomaha povestea acum despre moartea surorii ei:

„Iată ce-am aflat despre moartea Tatianei:

In zorii zilei de 7 Noembrie, cazacii năvăliră în închisoare. Lovindu-i cu paturile puștilor, ei îi scoaseră afară pe arestați din celule. In ușă, Tatiana a întors capul către cei rămași:

— Adio, tovarăși! răsună glasul ei liniștit și cristalin. Fie ca sângele de pe acești pereți să nu se piardă zadarnic! Curând vor veni Sovietele!

In dimineața geroasă de iarnă, albii au împușcat pe islaz optsprezece tovarăși. Ultimul a fost Tania...

Credincioasă cuvântului ei, n'a cerut îndurare călăilor".

Și-mi amintesc că în seara aceea, forța sguduitoare și curățenia cu care trăia chipul Taniei n'a stârnit lacrimile numai în ochii Zoiei.

CEI DINTÂI BANI CÂȘTIGAȚI

Intr'o seară ne vizită frate'e meu. După ce bău ceaiul și mai stătu de vorbă cu copiii — ei se bucurau întotdeauna, din toată inima, de venirea lui — deveni dintr'odată tăcut, întinse mâna după servieta-i pântecoasă, îndesată de hârtii și ne privi cu înțeles. Ne-am dat seama numaidecât că privirea asta nu era fără rost.

— Ce-ai acolo, nene Serioja? întrebă Zoia.

El nu răspunse îndată, îi făcu un semn tainic din ochi, deschise servieta, scoase un teanc de desene și începu să le cerceteze. Noi așteptam cu nerăbdare.

— Uite niște desene, rosti în cele din urmă Serghei. Astea trebue să fie copiate. Șura, tu ce notă ai la desen?

— Are „foarte bine", răspunse Zoia.

— Atunci, uite, frate Șura primește o lucrare! E o muncă frumoasă, de bărbat. Așa ai să-ți ajuți familia. Ai aici și compasul meu. E vechi — eu l-am folosit pe când învățam la institut, dar e încă foarte bun, l-am încercat. Sper că nu duci lipsă de tuș, nu-i așa?

— Avem și hârtie de calc, adăugă Zoia.

— Strașnic! Vino mai aproape să-ți explic ce ai de făcut. Lucrarea nu-i complicată, dar cere cea mai mare exactitate și multă atenție. Aici nu trebue să te gândești aiurea și n'ai voie să faci ștersături.

Zoia se așeză într'o clipă lângă unchiul Serghei. Șura, care stătuse toată vremea lipit de sobă, nu se mișcă din loc și

nu rosti niciun cuvânt. Serghei îl privi cu coada ochiului şi, aplecându-se asupra desenelor, începu să explice.

Ca şi fratele meu, am înţeles numaidecât ce s'a întâmplat. In caracterul lui Şura era o trăsătură care mă neliniştea întotdeauna: neobişnuita lui încăpăţânare.

Aşa de pildă, îi plăcea mult muzica, avea o ureche muzicală foarte bună şi cânta de mult la ghitara lui Anatolii Petrovici. Cum e şi firesc, câteodată se întâmpla să nu prindă din prima clipă o melodie. Atunci îi spuneam: „Aici e fals, nu se cântă aşa, uite cum trebue să cânţi". Şura asculta şi apoi răspundea liniştit: „Mie îmi place mai mult aşa!" Şi cânta mai departe cum voia el. Ştia bine că am dreptate, dar abia data următoare cânta cum trebue, nu atunci când îi spuneam. Avea un fel al lui propriu şi ferm de a înţelege lucrurile: toate hotărîrile, fie ele mari sau mici, le lua singur; nimeni nu trebuia să-i spună nimic. Era mare, bărbat, ştia şi pricepea totul el singur!

Pesemne că propunerea unchiului i s'a părut o ştirbire a independenţei lui, a dreptului de a dispune de sine, drept pe care şi-l apăra cu atâta ardoare. Şi tot timpul cât Serghei explică ce anume şi cum trebue făcut, Şura — care asculta atent, de departe — nu rosti niciun cuvânt. Serghei nu se mai uită niciodată înspre locul unde se afla. Iar la plecare spuse din uşă, fără să se adreseze vreunuia din ei:

— Desenele trebue să fie gata peste o săptămână.

In urmă, Zoia deschise cartea de fizică, iar eu mă apucai să corectez caiete, ca deobicei. Şura luă şi el o carte. O vreme, în odaie domni o linişte desăvârşită. După un timp, Zoia se ridică de pe scaun, se întinse şi scutură din cap (luase obiceiul să arunce printr'o mişcare bruscă a capului şuviţa de păr negru care-i cădea necontenit pe frunte şi pe sprânceana dreaptă), ceeace însemna că-şi sfârşise lecţiile.

— Ei, acuma să ne apucăm de lucru, spuse Zoia. Intr'o

noapte facem jumătate, nu-i așa, mămico? și începu să înșire desenele pe masă.

Șura, ridicându-și ochii din carte, se uită chiorîș la soră-sa și mormăi supărat:

— Stai și citește-ți „Universitățile"... (Zoia citea pe atunci trilogia autobiografică a lui Gorchi). Eu desenez mai bine. Mă descurc și fără tine.

Zoia însă nu-l ascultă. Ocupară amândoi toată masa cu desenele, iar eu mă văzui silită să mă strâng cu caiete'e mele numai pe un colțișor. Curând se cufundară în munca lor și, ca aproape întotdeauna când cosea, gătea sau deretica prin odaie, adică în timpul muncilor care nu cer omului concentrarea întregii lui ființe, ci numai ochi și mâini sigure, Zoia începu să cânte încetișor:

In leneș legănat, năgara
Tulpinele de-azur și-adoarme
Câți ani mai sunt de-atuncia oare!
Furtuna a murit de mult
Dar glasul întâmplării tot l-ascult...

O vreme, Șura o ascultă în tăcere, apoi se alătură cântecului și el, întâi mai încet, pe urmă tot mai tare... și amândouă glasurile se contopiră răsunând limpede și armonios.

Când sfârșiră cântecul despre fata de cazac, care a pierit luptând cu atamanii, Zoia începu un altul, pe care-l iubeam cu toții și pe care-l cânta odinioară Anatolii Petrovici:

Mugește Niprul larg și geme...
Vântul copacii desgolește,
Pădurea o'ngenuche mânios
Și valuri sfarmă, valuri iar clădește...

Lucrau și cântau astfel, iar eu îi ascultam și nu-i ascultam: nu cuvintele îmi ajungeau în ureche, ci melodia, căldura cu care cântau și mă simțeam atât de bine...

După o săptămână, Şura duse unchiului Serioja desenele făcute şi se întoarse acasă fericit, cu un alt teanc.

— A spus: „bun!" Săptămâna viitoare vom primi banii. Auzi, mamă? Banii mei şi ai lui Zoia, câştigaţi de noi!

— Dar unchiul Serioja n'a mai spus nimic altceva?

Şura mă privi cu luare aminte şi începu să râcă:

— A mai spus: „Aşa-i mai bine, frate Şura!"

Iar când se împlini săptămâna, dimineaţa, trezindu-mă, zării aşezate pe scaun, lângă pat, două perechi de ciorapi şi un minunat guleraş de mătase. Era un dar al copiilor, cumpărat din cei dintâi bani câştigaţi de ei. Şi tot acolo, pe scaun, într'un plic, se afla restul de bani.

...Acum, când mă întorceam seara acasă, îi auzeam adeseori, încă de pe scară, cântând. Şi atunci ştiam că sunt din nou cufundaţi în desenele lor.

VERA SERGHEEVNA

Viaţa noastră trecea lin, fără cine ştie ce întâmplări deosebite — aşa i s'ar fi părut oricui ar fi privit-o dinafară. Fiecare zi semăna cu cea dinaintea ei: şcoală şi muncă, din când în când un teatru sau un concert şi apoi iarăşi lecţii, cărţi şi un scurt răgaz de odihnă. Şi asta era totul. In realitate însă era departe de a fi totul.

In viaţa unui tânăr, a unui adolescent, fiecare ceas e însemnat. In faţa lui se deschid fără încetare lumi noi. El începe să judece independent şi nu acceptă nimic pe simplă încredere, de-a gata. El frământă totul în mintea lui şi hotărăşte totul din nou: ce-i bine şi ce-i rău? Ce-i nobil, măreţ — şi ce-i josnic, mârşav? Ce înseamnă o prietenie adevărată, devotament, dreptate? Ce scop am eu în viaţă? Oare nu trăiesc degeaba?... Cu fiece ceas, cu fiece clipă, viaţa trezeşte în sufletul tânărului

noi și noi întrebări, îl face să caute, să gândească; orice lucru, cât de mic și de neînsemnat este recepționat cu deosebită ascuțime și adâncime.

Pentru noi, cărțile încetaseră de mult să fie un prilej de odihnă sau de distracție. Nu. Cartea devenise un prieten, un sfătuitor, un îndrumător. „Ceeace scrie în cărți e întotdeauna adevărat!" spunea Zoia când era mică. Acum reflecta îndelung asupra cărții, se contrazicea cu ce e afirmate în cărți, căuta în ea răspuns la toate problemele care o frământă.

După „Tania Solomaha", schița de odinioară, am citit împreună povestirea de neuitat, care lasă urme în sufletul fiecărui adolescent: povestea lui Pavel Corceaghin, a vieții lui luminoase și minunate. Ea a lăsat o urmă adâncă în sufletul și în inima copii or mei.

Orice carte nouă era pentru ei un eveniment; copiii vorbeau despre tot ce se povestea în carte, ca despre ceva care se petrecea în viață; discutau cu aprindere asupra eroilor, pe unii îi iubeau, pe alții îi osândeau.

Intâ'nirea cu o carte bună — plină de înțelepciune, de putere și de cinste — are atâta însemnătate în tinerețe! Iar întâlni ea cu un om nou îți hotărăște adesea tot drumul de mai târziu, tot viitorul.

In viața copiilor mei, școala a avut întotdeauna un rol de seamă. Amândoi își iubeau și-și respectau profesorii, iar despre Ivan Alexeevici Iazev, directorul de studii, vorbeau cu o deosebită căldură.

— E un om bun și un profesor foarte drept! repeta adesea Zoia. Și ce mai grădinar! Noi îi zicem Miciurin.

Șura povestea întotdeauna cu plăcere despre lecțiile de matematică, despre felul cum Nicolai Vasi'ievici te face să gândești și cum prinde întotdeauna pe acela care răspunde la nimereală sau învață regulele ca un papagal.

— Nu-i poate suferi pe tocilari! Dar dacă vede că ești ager la minte, atunci se schimbă povestea! Chiar dacă o mai iei

razna câteodată, nu se supără: „Nu-i nimic, nu te grăbi, gândește-te". Și adevărat, după cuvintele astea, parcă chibzuești mai bine.

Despre Ecaterina Mihailovna, diriginta clasei lor, Zoia și Șura vorbeau întotdeauna cu duioșie:

— E așa de bună și modestă ! Și întotdeauna ne ia apărarea în fața directorului

Și într'adevăr, auzeam adesea că de fiecare dată când cineva făcea vreo poznă, cel dintâi care sărea în apărarea vinovatului era Ecaterina Mihailovna.

Ecaterina Mihailovna era profesoara lor de germană. Nu ridica niciodată glasul, dar și copiii erau foarte cuminți la ora ei. Arăta multă bunăvoință față de elevi, dar niciunuia nu-i trecea prin minte să învețe de mântuială lecția. Iubea copiii, copiii o iubeau și ei, iar lucrul acesta făcea să nu se pună niciodată problema disciplinei sau a pregătirii temeinice la lecțiile ei.

O epocă cu totul nouă se deschise în viața Zoiei și a lui Șura din ziua când Vera Sergheevna Novoselova începu să predea la clasa lor limba și literatura rusă.

Și Zoia și Șura se arătau foarte reținuți, ba chiar foarte precauți în exprimarea sentimentelor lor. Pe măsură ce creșteau, această trăsătură a caracterului lor devenea tot mai vădită. Ei se temeau de cuvintele mari ca de foc. Amândoi erau sgârciți când își împărtășeau dragostea, duioșia, entuziasmul, mânia sau dușmănia. Despre sentimentele acestea, despre frământările pe care le trăiau, aflam mai degrabă din ochii lor, din tăcerea, din felul cum măsura Zoia odaia dela un capăt la altul, când era mâhnită sau turburată.

Odată — Zoia avea pe atunci vreo doisprezece ani — în fața casei noastre, pe stradă, un băiat chinuia și întărâta un câine: arunca în el cu pietre, îl trăgea de coadă, pe urmă îl amăgea cu o bucată de cârnat, iar când câinele se repezea s'o apuce, băiatul își trăgea mâna. Zoia văzu totul pe fereastră și

ieși în stradă, în goană, așa cum era, fără să-și îmbrace paltonul (era o zi de toamnă târzie și rece). Era atât de schimbată la față, încât mi-a fost teamă că se va năpusti într'o clipă asupra băiatului cu ocările, ba poate chiar cu pumnii. Ea însă nu strigă și nici nu ridică mâna să-l lovească.

— Sfârșește ! tu nu ești om, ești un nemernic ! spuse Zoia, ieșind în pridvor.

Rosti cuvintele acestea potolit, dar cu un nemăsurat dispreț, iar băiatul, ghemuindu-se, se strecură stângaci și își luă tălpășița fără să spună o vorbă...

— E un om bun ! spunea Zoia despre câte cineva și asta îmi ajungea: știam că îl respectă mult pe acela despre care vorbea astfel.

Despre Vera Sergheevna însă, și Zoia și Șura, vorbeau cu un entuziasm pe care nu mai căutau să și-l ascundă.

— Dac'ai ști cum e ! repetă Zoia.

— Cum e ? Ce-ți place atât de mult la ea ?

— Nici nu pot să-ți spun... Ba nu, pot. Uite, intră în clasă, începe să povestească și noi toți înțelegem că nu predă lecția numai așa, pentrucă e trecută în programul ei de muncă. Nu, pentru ea lecția însăși e importantă și plină de interes. Apoi se vede că nu urmărește să învățăm mecanic ce ne spune, ci vrea să gândim asupra acelor lucruri, să le înțelegem. Elevii spun că ne dă eroii din literatură ca să-i „sfâșiem". Și chiar așa e. Ne întreabă întotdeauna: Vă place ? De ce anume ? După părerea voastră cum ar fi trebuit să facă ? Nici nu ne dăm seama când a tăcut, dar acum, în schimb, vorbește toată clasa: ba sare unul, ba altul... Ne contrazicem, ne supărăm și'ntr'un târziu, când toți și-au spus părerea, începe să vorbească și ea — simplu, încet, de parcă n'am fi treizeci, ci numai trei. Și îndată, apare limpede cine are dreptate și cine nu. Și dorești atât de mult să citești despre ce o auzi povestind ! După ce o asculți, citești cartea cu totul altfel decât până atunci, vezi ceeace înainte n'ai fi observat niciodată... Afară de asta, numai ei trebue să-i mul-

ţumim că acum cunoaştem cu adevărat Moscova. Chiar dela prima lecţie ne-a întrebat: „La muzeul Tolstoi aţi fost? La Ostanchin aţi fost?" Şi ne-a spus supărată: „Hei, ce mai moscoviţi!" Unde n'am fost cu ea? Am vizitat toate muzeele! Şi de fiecare dată ne face să ne gândim la câte ceva.

— Aşa-i! I-adevărat! e bună, foarte bună! întări Şura.

El se sfia totuşi să rostească cuvinte atât de calde şi nu ştiu dacă o făcea ca să-şi ascundă stângherea'a sau fiindcă dorea ca spusele lui să sune mai hotărît, dar întotdeauna îşi lăuda profesoara cu glas de bas, ceeace nu-i prea reuşea pe atunci. In schimb ochii şi expresia feţei lui mărturiseau limpede şi fără şovăire: „Bună, foarte bună!"

Dar ce înseamnă cu adevărat un interes trezit pentru 'iteratură, pentru scriitor, pentru istorie, au înţeles abia atunci când au început să-l citească pe Cernâşevschi.

CEL MAI INALT CRITERIU

— Fiica dumneavoastră învaţă la institut? mă întrebă odată bibliotecara dela care luam cărţi'e însemnate pe lista Zoiei.

Listele Zoiei erau întotdeauna lungi şi cuprindeau cărţi diferite. Ce n'a citit pregătindu-şi referatul despre Comuna din Paris! Şi temeinice lucrări de istorie şi traduceri din Pottier şi Clement, poeţi muncitori francezi.

Dar câte n'a citit despre războiul patriotic din 1812! Zoia vorbea tot timpul despre Cutuzov şi Bagration, descria luptele, repeta cu înflăcărare pe dinafară pagini întregi din „Război şi Pace". Pregătindu-şi referatul despre Ilia Muromeţ [1]

1 Ilia Muromeţ — Unul din eroii poemelor epico-eroice ale folclorului rus. (N.R.).

ea trecu pe listă o serie întreagă de cărți rare, pe care abia am putut să le găsesc, cutreierând câteva biblioteci.

Pentru mine nu era o noutate faptul că Zoia știa să muncească cu seriozitate, să cerceteze cele mai adânci izvoare, să pătrundă miezul problemei și să se lase absorbită în totul de chestiunea pe care o studia. Insă niciodată până atunci nu se dăruise cu atâta ardoare unei lucrări.

Intâlnirea cu Cernâșevschi a fost una din cele mai însemnate în viața Zoiei.

Venind dela lecția la care Vera Sergheevna povestise copiilor biografia 'ui Cernâșevschi, Zoia spuse cu hotărâre:

— Vreau să știu *tot* despre el. Înțelegi, mămico? Iar la școală avem numai „Ce-i de făcut?". Te rog, întreabă tu la biblioteca voastră. Vreau să am o biografie mare, completă, scrisorile și amintirile contemporanilor. Vreau să mi-l închipui așa cum era în viață.

Cuvintele acestea erau numai începutul și ca să rămân de o parte nu mai puteam. Zoia, deobicei sgârcită cu cuvintele devenise dintr'odată vorbăreață; pe semne că simțea nevoia să împărtășească fiecare gând al ei, fiecare idee găsită, fiecare scânteie nouă isbucnită în ceasurile când reflecta asupra celor citite.

— Uite, îmi spuse arătându-mi o biografie veche a lui Nicolai Gavrilovici. Aici scrie că în primii ani de studenție, Cernâșevschi nu se interesa de nimic în afară de cursurile pe care le urma. Dar ia citește ce versuri dădea pe atunci vărului său să traducă din latinește: „Triumfe dreptatea, de nu, piară lumea!" Sau altul: „Dispară minciuna sau prăbușească-se cerul!" Pot fi toate astea întâmplătoare?... Și iată un fragment din scrisoarea lui către Pâpin: „A contribui la faima netrecătoare, ci veșnică a patriei tale și la binele omenirii — ce poate fi mai înalt și mai măreț decât lucrul acesta?" Mămico, n'am să te mai țin de'a treabă, dar vreau să-ți mai citesc încă ceva, numai asta și gata! E o însemnare din jurnalul lui: „Pentru triumful

ideilor mele nu-mi voi precupeți câtuși de puțin viața! Pentru triumful libertății, egalității, fraternității, al unei vieți îmbelșugate, pentru alungarea sărăciei și nimicirea viciului. Dacă aș avea certitudinea că ideile mele sunt juste și că vor triumfa, nu voi regreta câtuși de puțin că nu voi ajunge ziua triumfului și domniei lor, iar moartea-mi va fi dulce și nicidecum amară; dar numai dacă voi avea certitudinea lucrului acesta"... Gândește-te acuma și tu: după ce citești toate astea, poți oare să spui că se interesa numai de cursurile lui?

Când începu să citească „Ce-i de făcut", Zoia nu mai lăsă cartea din mână; era atât de absorbită încât — pare-mi-se pentru prima dată — uită să încălzească mâncarea înainte de sosirea mea. Abia de observă când am venit: își ridică o clipă privirea — ochii ei priveau undeva departe — fără să mă recunoască și îndată se cufundă din nou în citit. N'am turburat-o, am aprins lampa de gaz, am pus supa să se încălzească și apoi am luat căldarea să torn apă în spălător. Abia acum sări Zoia să-mi ia căldarea din mână:

— Ce faci, mamă! Lasă-mă pe mine!

După cină, Șura s'a dus la culcare, iar puțin mai târziu m'am culcat și eu; am adormit; mai apoi m'am trezit, am stat o vreme cu ochii deschiși, am adormit din nou și iarăși m'am trezit: era noapte târziu, dar Zoia tot mai citea. M'am dat jos din pat și, fără o vorbă, am luat cartea, am închis-o și am pus-o pe etajeră. Zoia mă privi cu vinovăție și rugător.

— Mi-e greu să dorm când e lumină, iar mâine trebue să mă scol devreme, îi spusei, dându-mi seama că numai lucrul acesta avea s'o convingă.

A doua zi dimineața, Șura nu se putu stăpâni să n'o necăjească:

— Știi, mamă, ieri, de cum a venit dela școală și-a vârît nasul în carte. Citește și nu mai vede și nu mai aude nimic! După părerea mea foarte curând o să înceapă să doarmă pe cuie, ca Rahmetov!

Zoia nu răspunse, dar seara aduse dela școală cartea în care erau citate cuvintele lui Gheorghi Dimitrov despre Rahmetov, cuvinte care arătau că eroul scriitorului rus devenise într'o vreme pildă pentru el tânărul muncitor bulgar, care făcea primii pași în mișcarea revoluționară. Dimitrov își amintea că în tinerețea lui se străduise să devină tot atât de hotărît, tot atât de plin de voință și de călit ca și Rahmetov și, întocmai ca el, să-și pună întreaga viață în slujba aceleiași cauze măreț — lupta pentru eliberarea celor ce muncesc.

Zoia își alese pentru o compunere subiectul „Viața lui Cernâșevschi". Citea mereu, căuta neobosită noi și noi materiale, iar câteodată ajungea la lucruri pe care nu le știusem nici eu mai înainte.

Episodul „morții civile" a lui Cernâșevschi, Zoia l-a povestit pe scurt, cu sgârcenie, dar foarte expresiv. In puține cuvinte a descris dimineața posomorîtă și ploioasă, eșafodul, stâlpul negru cu lanțuri și tăbliță neagră pe care sta scris cu slove albe: „Criminal împotriva ordinei de Stat", pe care au atârnat-o de gâtul lui Cernâșevschi.

Apoi — trei luni de drum greu, istovitor, sute și mii de verste lungi, nemăsurate. Și în cele din urmă — Cadaia, pustietatea, exilul în care guvernul țarist încerca să stingă „făclia luminoasă a științei primejdioase".

Zoia găsi într'o carte un desen în tuș, mai bine spus o schiță, făcută de unul dintre deportații politici, înfățișând căsuța în care a locuit Nicolai Gavrilovici. Șura — era cu neputință să nu-l cuprindă și pe el pasiunea Zoiei — copie schița într'un caiet al surorii lui, prinzând și redând esențialul: tristețea nesfârșită care învăluie ținutul acela pustiu și rece, orizontul pare o linie aspră, apoi mlaștini, nisip, o pădure pipernicită, cruci peste movilițele de pământ ale mormintelor; totul parcă e apăsat de cerul posac care atârnă jos de tot, iar căsuța după zidurile căreia nu se ghicește nici căldură, nici confort, nici bucurie, e apăsată și ea de o greutate îngrozitoare...

Anii treceau, singurătate, viață de chin, lipsită de orice bucurie. Dar scrisorile pe care Nicolai Gavrilovici le trimitea soției și copiilor săi par de necrezut. Pline de căldură, de lumină, de gingășie și dragoste, ele mergeau luni întregi prin besna nopții și prin zăpadă.

Așa au trecut cei șapte ani lungi. Și iată-l pe Cernâșevschi în ajunul e'iberării! Ce minunată scrisoare i-a trimis soției sale, Olga Socratovna!

— „Draga mea prietenă, bucuria mea, singura mea dragoste și singurul meu gând... îți scriu în ziua aniversării nunții noastre. Draga mea, bucuria mea, îți mulțumesc că îmi luminezi viața... In ziua de 10 August ia sfârșit termenul inactivității mele, termenul de a fi fără niciun folos pentru tine și copiii mei! La toamnă sper să-mi fac un rost, la Irkuțc sau undeva pe lângă Irkuțc și atunci voi avea posibilitatea să muncesc ca și înainte... Curând totul va începe să se îndrepte. Chiar din toamnă..."

Fiecare cuvânt era plin de încredere și speranță într'o revedere apropiată. Și în loc de revedere — deportarea la Viliuisc, alți treisprezece ani, ani lungi, nesfârșiți, de singurătate. Iarna aspră ține o jumătate de an. In jur nu vezi decât mlaștini, tundră: e răstimpul cel mai amar al deportării, care nu e luminat nici măcar de o sclipire de speranță în eliberare. In față, nu se află nimic. Singurătate, noapte, zăpadă...

Și iată, că atunci sosește la Cernâșevschi colonelul Vinicov și-i înmânează o propunere din partea guvernului; îi cer să înainteze o cerere de grațiere. Drept răsplată i se făgăduește că va fi eliberat și i se va îngădui să se întoarcă în patrie.

— „Pentru ce vină să cer grațierea? îi răspunse Cernâșevschi. Iată o întrebare... Mi se pare că sunt deportat numai din pricină că mintea mea și mintea șefului de jandarmi, Șuvalov, sunt întocmite într'un fel deosebit. Și oare pentru un asemenea lucru se poate cere grațiere? Vă mulțumesc pentru osteneală... Refuz categoric să înaintez cererea de grațiere..."

Și iarăși se târăște vremea. Zi de zi, an de an. Viața trece.

Cernâșevschi are o minte ageră și activă, care e însetată de muncă și de creație și care știe atât de bine să vadă în viitor! Mâna lui a scris proclamațiile pline de mânie și înflăcărare adresate țăranilor ruși! Glasul lui i-a cerut lui Herzen să nu vestească vremea rugăciunii cu „Clopotul" lui, ci să cheme Rusia la luptă! Viața întreagă și-a dăruit-o unui singur ideal, viața întreagă a năzuit spre un singur țel: poporul asuprit să dobândească libertatea! Iar soției lui i-a spus odată, înainte de a se căsători: „Eu nu-mi aparțin mie, mi-am ales o cale care mă amenință cu temnița, numai cu temnița". Omu' acesta era condamnat la cel mai îngrozitor chin pentru el, la inactivitate. N'a putut nici măcar să strângă mâna prietenului său aflat pe patul de moarte, să-i spună un cuvânt de bun rămas.

Necrasov era pe moarte. Pentru Cernâșevschi vestea a fost o crudă lovitură.

„Dacă atunci când vei primi scrisoarea mea, Necrasov va mai trăi — îi scria el lui Pâpin — spune-i că l-am iubit cu înflăcărare, că l-am iubit ca pe un adevărat om, că-i mulțumesc pentru atitudinea atât de prietenească pe care a avut-o față de mine, că-l sărut și că sunt încredințat că faima 'ui va fi nemuritoare, că dragostea Rusiei e veșnică pentru el, cel mai genial și mai nobil dintre poeții ruși. Îl plâng..."

Scrisoarea a făcut trei luni pe drum. Necrasov mai trăia încă. „Spuneți-i lui Nicolai Gavrilovici — a rugat muribundul pe cei din jur — că-i mulțumesc mult, foarte mult. Acum sunt liniștit. Cuvintele lui sunt pentru mine mai scumpe decât ale oricui..."

După douăzeci de ani de deportare și temniță, Cernâșevschi porni în sfârșit spre Patrie. Plin de nerăbdare, de avânt, străbătu în goană drumul lung și istovitor, fără să se oprească, fără să se odihnească un singur ceas. In cele din urmă ajunse la Astrahan. Și aici, altă lovitură grea: Cernâșevschi se văzu lipsit de posibilitatea de a munci. Cine, ce revistă avea să publice arti-

colele „unui osândit politic"? Şi iarăşi inactivitate, iarăşi tăcere în jurul lui, iarăşi pustiu...

Nu mult înainte de moarte, pe Cernâşevschi l-a vizitat Corolenco. „Nicolai Gavrilovici nu îngăduia să fie compătimit, îşi aminteşte Corolenco. A ştiut întotdeauna să fie stăpân pe sine şi dacă a suferit — s'ar putea oare să nu fi îndurat suferinţele cele mai cumplite? — a suferit mândru, în sinea lui, fără să împărtăşească nimănui amărăciunea care-l stăpânea.

...Zoia ne citise lucrarea ei cu glas tare, iar noi amândoi, eu şi Şura, am spus întocmai ce gândeam: „Foarte bine!"

— Ştii, zise mai apoi Şura plimbându-se prin odaie, odată şi odată trebue neapărat să pictez un tablou mare. Il voi intitula: „Episodul morţii civile a lui Cernâşevschi".

— Herzen chiar aşa a şi scris! îl întrerupse Zoia vorbind cu repeziciune. Uite, aşa a scris: „Oare nu se va găsi omul care să picteze un astfel de tablou — Cernâşevschi la stâlpul infamiei?" Spunea că tabloul acesta va demasca... stai, cum a spus oare?... Tabloul acesta va demasca criminalii tâmpi care pun gândirea omenească la stâlpul infamiei!

— Văd totul, continuă Şura abia ascultând-o până la capăt. Văd şi fata care i-a aruncat flori şi pe ofiţerul care-a strigat „Rămas bun!", şi pe Cernâşevschi... Il văd în clipa când călăul i-a rupt spada deasupra creştetului. L-au silit să îngenunchieze, dar chipul lui arăta totuşi... înţe'egi, pe chipul lui vedeai totuşi că nu l-au înfrânt şi că nu-l vor înfrânge niciodată!

A doua zi, când abia intrasem în odaie, Şura începu să strige:

— Mamă, Vera Sergheevna a scos-o pe Zoia la lecţie! Şi închipueşte-ţi că a întrebat-o tocmai despre viaţa şi activitatea lui Cernâşevschi.

— Şi?

— „Foarte bine"! „Foarte bine"! Toată clasa era numai urechi! Chiar şi eu, care ştiam totul amănunţit! Vera Sergheevna a fost nespus de mulţumită.

Pentru lucrarea ei, Zoia luă deasemenea nota „foarte bine".

— O notă meritată pe deplin, spusei eu.

— Mai e vorbă! exclamă Şura.

S'ar părea că nota „foarte bine" la lucrare, a fost încununarea muncii depusă de Zoia. Dar nu-i chiar aşa. Intâlnirea cu Cernâşevschi, cunoaşterea soartei şi a operei lui, au însemnat foarte mult pentru Zoia. Viaţa lui a devenit pentru ea cel mai înalt criteriu de judecată a faptelor şi a gândurilor. Acesta este adevăratul rezultat al muncii depuse de Zoia pentru lucrarea ei la literatură.

„FOARTE BINE" LA CHIMIE

Zoia învăţa foarte bine, deşi la unele obiecte de studiu îi venea destul de greu. Când îşi pregătea lecţiile la matematică sau la ştiinţele fizico-chimice, stătea uneori până noaptea târziu şi nu voia pentru nimic în lume s'o ajute Şura.

De câte ori nu se întâmpla ca seara, când Şura îşi sfârşise de mult lecţiile, Zoia să mai stea încă la masă!

— Tu ce faci acolo?

— ...La algebră. Nu-mi iese problema.

— Hai, să-ţi arăt.

— Nu, eu singură trebue s'o rezolv.

Trecea o jumătate de ceas, un ceas.

— Mă duc să mă culc! mormăia Şura supărat. Uite rezultatul. Uite, pun hârtia aici.

Zoia nici nu întorcea capul. Şura dădea necăjit din mână şi pleca să se culce. Ea rămânea încă multă vreme la masă, iar când simţea că o fură somnul, se ducea şi se clătea pe faţă cu apă rece şi apoi se apuca din nou de lucru. Rezultatul problemei era lângă ea, nu trebuia decât să întindă mâna ca să-l afle, dar Zoia nici nu-şi ridica ochii într'acolo.

A doua zi lua „foarte bine" la matematică şi acest lucru nu

mira pe nimeni din clasă. Numai eu și Șura știam cu ce preț dobândea aceste note.

...Șura prindea totul cu ușurință, dar adesea își făcea lecțiile în pripă și din pricina asta se întorcea câteodată cu „suficient". Fiecare notă mică a fratelui ei o mâhnea pe Zoia mai mult decât pe el însuși.

— Asta-i munca ta, înțelegi? N'ai dreptul să fii lipsit de conștiinciozitate față de munca ta!

Șura o asculta, se încrunta, ofta, dar apoi, ne mai putându-se stăpâni, isbucnea:

— Ce crezi tu că eu nu-s în stare să'nțeleg toată înțelepciunea asta?

— Dacă ești în stare, dovedește-o! Cum vine asta? Tu răsfoești cartea și gata, o pui la o parte! Nu, nu așa. Dacă ai început o treabă, du-o până la capăt! numai atunci poți spune că ești în stare. Mie nu-mi place treabă de mântuială. E pur și simplu desgustător!

* * *

— De ce ești așa posomorîtă, Zoia?

— Am luat „foarte bine" la chimie! răspunse Zoia în silă.

Pe chipul meu se întipări atâta uimire, încât Șura nu se mai putu stăpâni și isbucni în hohote de râs.

— Ești supărată din pricină că nota e foarte bună? o întrebai fără să-mi cred ochilor și urechilor.

— Iți spun eu totul! sări Șura, văzând că Zoia nu voia să scoată o vorbă. Chipurile, ea socotește că nu merită nota, că nu știe la chimie pentru „foarte bine"! iar în glasul lui se simțea desaprobarea.

Zoia își lăsă bărbia în palme și-și întoarse spre mine privirea ochilor ei întunecați și triști.

— Chiar așa! întări ea. Nota asta nu mi-a adus nicio bucurie. M'am sucit, m'am învârtit, m'am gândit mult de tot și pe

urmă m'am dus la Vera Alexandrovna și i-am spus: „La obiectul dumneavoastră eu nu știu pentru „foarte bine". Ea s'a uitat la mine și mi-a răspuns: „Dacă spui așa înseamnă că odată și odată ai să știi. Socotim nota ca un avans".

— Și mai mult ca sigur — s'a gândit că te prefaci ! adăugă Șura supărat.

— Nu, n'a putut gândi astfel !

Și Zoia se îndreptă deodată ; o roșeață vie îi acoperi obrajii.

— Dacă Vera Alexandrovna este un om drept și inteligent și dacă ea își cunoaște cât de puțin elevii, atunci nu poate gândi astfel despre Zoia ! îi luai eu apărarea, văzând cât au mâhnit-o și au jignit-o cuvintele lui Șura.

...Seara, când Zoia era plecată de acasă, Șura aduse vorba din nou despre întâmplarea cu nota dela chimie.

— Mamă, eu n'am certat-o azi degeaba pe Zoia, începu el cu o neobișnuită seriozitate.

Stătea cu spatele la fereastră, sprijinindu-se cu amândouă mâinile de marginea pervazului și privea cu sprâncenele încruntate; între sprâncene se ivise o cută oblică, de supărare.

Puțin mirată, așteptam să văd ce avea să-mi spună.

— Înțelegi, mamă: Zoia se poartă uneori în așa fel, încât nimeni nu poate s'o priceapă. De exemplu, cu nota asta... Oricare din clasă ar fi bucuros să ia un „foarte bine" și nimănui nu i-ar trece prin minte să se întrebe dacă merită nota. „Chimista" a pus nota ! Gata ! Dar nu, Zoia e peste măsură de aspră ! Sau altceva: zilele astea Borca Fomencov a făcut o lucrare bună, gândită. El însă își știe s'ăbiciunea: scrie întotdeauna cu o mulțime de greșeli gramaticale. Ei, și-a adăugat la sfârșit: „Nu-mi place limba rusă fără greșe'i gramaticale". Toți au râs, numai Zoia s'a găsit să-i facă morală. „Asta — spunea ea — e lucrarea lui, munca lui, așa că glumele n'au nici un rost aici"... Tot ce mă supără — continuă cu aprindere Șura — e că ea știe de g'umă și-i place să râdă ! La școală însă, după părerea mea, nimeni nici nu bănuiește măcar lucrul ăsta ! E destul ca cineva

să facă o trăsnaie, adică să nu fie cuminte — se corectă el văzându-mi privirea nedumerită — şi nu cine ştie ce, ci un fleac, acolo — şi Zoia, gata, îi şi ia în primire cu morala! Uite, toţi ieri, nici nu ştii ce gălăgie s'a stârnit în clasă din pricina ei! Era ora de dictare. O fată a întrebat-o cum se scrie: „în decurs" sau „îndecurs", dar ea nu i-a răspuns. Îţi dai seama? In recreaţie, clasa s'a împărţit în două tabere şi mai-mai să se încaiere: unii strigau că Zoia e un tovarăş rău; alţii, că e principială...

— Dar tu ce-ai strigat?

— Eu n'am strigat nimic! Trebue însă să ştii că eu dac'aş fi în locul Zoiei, n'aş refuza niciodată un tovarăş.

O clipă tăcurăm amândoi.

— Ascultă, Şura, când nu-i iese o problemă pe care tu ai făcut-o de mult, Zoia îţi cere s'o ajuţi?

— Nu.

— Mai ţii minte că odată a stat până la patru dimineaţa dar tot a rezolvat, ea singură, problema aia încurcată de algebră?

— Da.

— Eu cred că un om atât de exigent cu el însuşi, atât de aspru cu el însuşi, are dreptul să fie exigent şi aspru şi cu alţii. Ştiu că la voi suflatul e lege. Şi la noi în liceu era. Dar vezi, asta-i o lege veche şi proastă. Eu nu respect pe cel care se bizuie pe suflat şi pe fiţuici. Şi o stimez pe Zoia, tocmai pentru faptul că are curajul s'o spună drept în faţă.

— Ei, de, unii băieţi ziceau la fel, că Zoia este un om corect şi spune tot ce gândeşte. Uite ce-a spus Petea: „Dacă nu înţeleg ceva, ea-mi explică întotdeauna, nu se dă în lături niciodată, dar la teză nu-i cinstit să sufli." Totuşi...

— Ce vrei să spui?

— Totuşi, nu este tovărăşeşte!

— Şura, ştii când s'ar putea spune că Zoia n'are o purtare tovărăşească? Când n'ar vrea să ajute pe un tovarăş al ei. Dar dacă nu vrea să-i sufle, este — după părerea mea — o adevărată purtare tovărăşească. O purtare dreaptă şi cinstită.

Mi-am dat seama că vorbele mele nu l-au convins pe Şura. Rămase încă multă vreme la fereastră, răsfoind o carte fără să citească şi am înţeles că nedumerirea din el continua să-l frământe.

* * *

Câteva lucruri din ceeace-mi spusese Şura m'au neliniştit şi pe mine.

Zoia era o fată vioaie şi veselă. Îi plăcea teatrul şi, când vedea un spectacol fără noi, ne povestea totul atât de expresiv şi cu atâta îmflăcărare, încât mie şi lui Şura ni se părea că am văzut piesa cu ochii noştri.

In seriozitatea ei de totdeauna se strecura adesea un humor puternic, pe care-l moştenise dela taică-său, şi atunci râdeam toată seara, amintindu-ne fel şi fel de întâmplări hazlii. Zoia vorbea aşa cum îi era vorba şi, deodată, îşi schimba glasul şi expresia feţei... In asemenea clipe nu râdea niciodată, dar eu şi Şura recunoscându-l pe acela despre care povestea, râdeam cu lacrimi.

Iată — Zoia se apleacă, strânge buzele şi spune serios făcând pauze lungi :

— Eu, dragii mei, atâta zic, şi voi să nu mi-o luaţi în nume de rău... Voi tinereii, nu credeţi, dar dacă vă taie drumul o pisică, să ştiţi c'o s'aveţi o nenorocire...

Şi o vedeam în faţă, ca aevea, pe bătrânica pe care-o avusesem vecină în casa unde locuisem mai înainte.

— Borisovna ! Aculina Borisovna ! striga Şura.

Iată — Zoia îşi încruntă sprâncenele şi rosteşte sever şi sacadat :

— Ce-i dezordinea asta ? Incetaţi îndată ! Altfel voi fi silit să iau măsuri !

Şi noi, în hohote de râs, îl recunoşteam pe paznicul şcolii din Osinovâie Gaii.

Simțul humorului o părăsea foarte rar pe Zoia și ea știa să povestească lucruri hazlii, fiind totuși serioasă.

Zoia iubea oaspeții. Când venea pe la noi unchiul Serioja sau sora mea, O'ga sau vreunul din colegii mei dela școală, nu știa unde să-i mai așeze și cu ce să-i mai ospăteze. Ea se îngrijea de toate, căuta să trateze oaspeții cu lucruri făcute de ea și era foarte mâhnită dacă nu puteau să rămână mai mult timp la noi. Se simțea bine și în largul ei când se afla între cei mari.

La școală însă, printre cei de seama ei, Zoia părea închisă și ursuză, iar acest lucru mă îngrijora.

— De ce nu te împrietenești cu cineva ? o întrebai odată.

— Tu nu-mi ești prietenă ? îmi răspunse Zoia. Dar Șura nu mi-e prieten ? Și-apoi, mai sunt prietenă și cu Ira. Tăcu un timp și apoi adăugă zâmbind : Uite, Șura-i prieten cu jumătate din clasă, dar eu nu pot să fiu ca el.

SINGURĂ CU EA INSĂȘI

— Ce scrii acolo, Zoia ?

— Nimic.

Asta însemna că scria în jurnalul ei.

Era un caiet cu pătrățele, cu coperte învelite în percal, pe care Zoia îl scotea rar la iveală pentru a însemna câte ceva.

— Dă-mi și mie să citesc, o ruga Șura.

Zoia dădea din cap că nu.

— Așa ? Fratelui tău nu vrei să-i arăți ?

Șura juca puțin teatru : glasul supărat și amenințător cu care vorbea era desigur o glumă, dar în gluma lui se strecura, fără voia lui și mâhnirea adevărată.

— Da, bunul meu frate o să citească și pe urmă o să

râdă. Te știu eu! răspundea Zoia. Apoi adăuga încet: Hai, tu poți să citești.

...Era un jurnal foarte ciudat, nu semăna deloc cu cel pe care-l scria Zoia când avea doisprezece ani. Zoia nu povestea nicio întâmplare într'însul; uneori însemna doar câteva cuvinte, alteori câte o frază dintr'o carte sau o strofă dintr'o poezie. Dar în spatele acestor cuvinte străine, versuri străine, se ghiceau limpede gândurile și frământările fetiței mele. Printre alte însemnări, am găsit și următoarele rânduri:

„Prietenie înseamnă a împărtăși tot, tot! înseamnă să ai aceleași gânduri, aceleași năzuințe. A împărtăși bucuria și mâhnirea. Nu mi se pare adevărat ceeace se scrie în cărți, nu cred că numai oamenii cu firi opuse pot fi prieteni. Lucrul acesta nu este adevărat. Cu cât există mai multe trăsături comune, cu atât e mai bine. Aș dori să am un prieten căruia să-i pot încredința totul. Sunt prietenă cu Ira, dar deși suntem de aceeași vârstă mi se pare întotdeauna că e mai tânără decât mine".

In caiet am găsit și aceste versuri ale lui Maiacovschi:

Mie,
oamenii
— Chiar și acei ce m'au îndurerat —
Toți îmi sunt dragi, îmi sunt aproape!

Apoi un citat din Nicolai Ostrovschi: „Lucrul cel mai de preț pentru om e viața. Viața îți este dată o singură oară și trebue s'o trăiești așa ca să nu cunoști durerea adâncă a anilor trăiți fără un țel... și, murind, să poți spune: toată viața și toate forțele mi le-am închinat celui mai minunat lucru din lume — luptei pentru eliberarea omenirii".

Erau și alte însemnări (nu știu dacă aparțineau Zoiei sau dacă le citise undeva):

„Cine nu se crede prea mult, acela e mult mai bun decât crede el".

Sau :

„Respectă-te, dar nu te supraaprecia. Nu te închide în tine, nu fii unilateral. Nu striga că nu ești respectat, că nu ești apreciat. Apleacă-te mai mult asupra ta însuți și vei avea mai multă încredere în tine".

Am închis caietul cu un simțământ ciudat și greu de înțeles. Din paginile lui răsăreau gândurile unui om foarte tânăr, încă neînchegate, ale unui om care căuta o idee, asemeni călătorului care caută un drum, iese pe calea cea bună ,apoi se abate din nou, rătăcește un timp și iarăși iese pe calea cea bună.

. Caietul era ca o oglindă mare și limpede în care se răsfrângea fiecare mișcare a minții și a inimii Zoiei.

Și am luat o hotărîre: n'o să-i mai citesc jurnalul. Omului îi prindea bine să rămână și singur, numai cu el însuși, să privească într'însul, să gândească asupra tuturor lucrurilor, ferit de ochi străini, chiar dacă ochii aceștia sunt ochii mamei.

— Îți mulțumesc că ai încredere în mine, i-am spus Zoiei. Dar jurnalul e al tău și nu trebue să-i citească nimeni.

CUVÂNTUL TOVARĂȘULUI STALIN

In vara anului 1938, Zoia începu să se pregătească pentru intrarea în Comsomol. Căută Statutul, îl citi și-l reciti de nenumărate ori și apoi îl puse pe Șura s'o asculte dacă a reținut dacă și-a însușit totul.

De această vreme îmi amintește o întâmplare de neuitat.

— Mamă ! îmi spuse odată Șura — ia uită-te cât de vechi e ziarul ăsta. A îngălbenit de tot ! Uite, e din 1924 !

Era „Pravda" din 30 Ianuarie 1924. Am luat ziarul fără o vorbă și mi-am amintit nespus de limpede ziua geroasă de Februarie, casa de lectură plină de oameni și, într'o liniște deșă-

vârșită, pe Anatolii Petrovici citind țăranilor cuvântarea lui Stalin.

— De unde-ai luat ziarul?

— Tu mi-ai dat voie să-mi pun caietele în sertarul tatii. Când l-am deschis, am văzut un ziar împăturit. L-am desfăcut și...

— Da... Eu l-am ascuns. M'am gândit să-l citească și Zoia când se va face mare. N'avea nici jumătate de an pe atunci.

— Va să zică ziarul e al meu, intră Zoia în vorbă.

Și-l desfăcu pe masă cu grijă — foaia era sfărmicioasă din pricina vremii — se aplecă asupra lui și începu să citească.

— Citește cu glas tare, o rugă Șura.

Și din nou răsunară cuvintele care mi se întipăriseră în minte atât de limpede în ziua aceea depărtată.

— „Țara noastră se înalță ca o stâncă măreață în mijlocul oceanului de state burgheze. Valuri furioase se năpustesc asupra ei, amenințând s'o acopere, s'o dărâme. Dar stânca este de neclintit. In ce stă puterea ei?"

Zoia cunoștea de mult cuvântarea aceasta. Dar acum, aceste cuvinte erau citite de ea într'un chip nou: fila îngălbenită a ziarului era o mărturie a acelor zile și o făcea să simtă cu o deosebită ascuțime întreaga măreție a celor spuse.

— „Iți jurăm, tovarășe Lenin, că vom îndeplini cu cinste și această poruncă a ta!" citea rar Zoia.

A doua zi, ea aduse dela bibliotecă cuvântarea lui Iosif Vissarionovici, rostită în palatul Cremlinului, în fața elevilor școalei militare dela Cremlin. Țin minte, faptul că Zoia începea să cunoască lucrările tovarășului Stalin în felul acesta, m'a bucurat. Cuvântările tovarășului Stalin pătrundeau adânc în inima și conștiința fetiței de cincisprezece ani. Pe înțelesul oricui, nespus de simple, pline de o gândire adâncă și, incontestabil, justă, ele pătrundeau, prin exemplele și întâmplările povestite de Iosif Vissarionovici în inima celui mai tânăr și mai puțin pregătit cititor.

Mi-e greu să enumăr acum cărțile acelea multe pe care pagina de neuitat a ziarului îngă benit de vreme, le-a adus în mâinile Zoiei. Zoia citi raportul tovarășului Stalin la cel de-al XVIII Congres al Partidului, apoi raportul la cel de-al VIII-lea Congres Extraordinar al Sovietelor din U.R.S.S., cu privire la proiectul de Constituție. Cel mai de seamă lucru pentru ea era să se convingă, să-și spună: da, înțeleg totul! Da, acum știu într'adevăr să mă descurc în chestiunea cutare, acum înțeleg totul limpede și toate îmi sunt apropiate.

Și, atunci, în jurnalul ei apăru o nouă însemnare pe care mi-o arătă singură. Erau rânduri din cartea lui Henri Barbusse — „Stalin".

„Omul al cărui profil e înfățișat pe placardele roșii alături de Karl Marx și Lenin, este omul care are grijă de toate și de toți, omul care a creat ceeace este și crează ceeace va fi... Oricine ești, ai nevoie de acest prieten. Oricine ești, tot ce-i mai bun în soarta ta se află în mâinile acestui om, care veghează și muncește pentru toți — ale omului cu minte de savant, cu chip de muncitor și îmbrăcăminte de simplu ostaș".

„ASTA SE ÎNȚELEGE DELA SINE!..."

Toamna, când începu școala, Șura îmi spuse:

— Acum văd că băieții o respectă pe Zoia. Mai sunt câțiva care se pregătesc să intre în Comsomol și tot timpul vin la ea: „Lămurește-mă, spune-mi, tu cum înțelegi asta!" Și-apoi comitetul organizației noastre comsomoliste a caracterizat-o așa cum n'a mai caracterizat pe nimeni: și conștiincioasă, și merituoasă, și om pe care te poți bizui, și tot ce vrei. Adunarea generală a fost foarte solemnă. Zoia și-a înfățișat biografia, pe urmă i s'au pus mai multe întrebări, iar apoi s'a desbătut candidatura ei. Și toți, până la unul, au spus într'un glas: „Cinsti-

tă, dreaptă, tovarăș bun, și-a îndeplinit toate sarcinile încredințate, ajută pe cei rămași în urmă".

Țin minte, când și-a scris autobiografia, toată i-a încăput pe o singură pagină și Zoia era foarte mâhnită din pricina asta.

— N'am deloc ce scrie! spunea ea întruna. M'am născut, am intrat în școală, învăț... Dar ce-am făcut? Nimic! ...După părerea mea, în ziua aceea, Șura nu era mai puțin emoționat decât însăși Zoia. Nu-mi aduceam aminte să-l mai fi văzut vreodată astfel. A așteptat-o pe Zoia lângă clădirea comitetului raional. In acea seară s'au prezentat mulți candidați și pe Zoia au strigat-o printre cei din urmă. „Aproape îmi pierdusem răbdarea așteptând-o!" ne povestea el.

Nici eu n'aveam răbdare în ziua aceea. Mă uitam în fiecare clipă pe fereastră să văd dacă nu vin, dar afară se întuneca din ce în ce mai mult și nu mai puteai desluși nimic. Ieșii în stradă și mă îndreptai agale înspre partea de unde trebuiau să vină. Dar n'apucai să fac câțiva pași, că se năpustiră amândoi înaintea mea, emoționați, abia răsuflând.

— Au primit-o! M'au primit! Am răspuns la toate întrebările! strigau ei întrecându-se unul pe altul.

Ne-am întors acasă și Zoia, cu obrajii împurpurați, fericită, începu să povestească totul, așa cum se petrecuse:

— Secretarul comitetului raional e atât de tânăr și de voios! Mi-a pus multe întrebări: ce este Comsomolu', apoi despre evenimentele din Spania, iar apoi m'a întrebat care din operele lui Karl Marx le cunosc. Eu am răspuns că n'am citit decât „Manifestul Partidului Comunist". Iar la urmă m'a întrebat: — „După părerea ta, care-i cel mai de seamă articol din Statut?" M'am gândit un timp și am răspuns: — Cel mai de seamă articol este: Comsomolistul trebue să fie gata să sacrifice Patriei toate puterile lui și la nevoie chiar viața. Nu-i așa că e cel mai de seamă? Atunci el a adăugat: — „Bine, dar să fii sârguincios la învățătură, să duci la bun sfârșit sarcinile Con-

somolului ?“ Am rămas mirată și am răspuns : Asta se înțelege de.a sine ! Atunci a dat la o parte perdeaua dela fereastră, a arătat spre cer și mi-a spus : — „Ce vezi ?“ Eu am rămas și de data asta mirată: — Nimic, i-am răspuns. — „Dar vezi câte stele sunt ? E frumos, nu ? Nici nu le-ai observat din prima clipă și asta pentrucă se înțelege dela sine. Și ține minte

Carnetul de comsomolist al Zoiei Cosmodemianscaia

în viață, tot ce-i mare și frumos se clădește din lucruri mici și neobservate. Să n'o uiți niciodată !” A spus bine, nu-i așa ?

— Foarte bine ! am răspuns noi într'un glas.

— Apoi — continuă Zoia — m'a întrebat : „Ai citit cuvântarea lui Lenin la cel de-al III-lea Congres a' Comsomolului ?” — Da, am citit-o ! i-am răspuns. — „O ții bine minte ?” — Cred că o știu pe de rost. — „Ei, dacă-i așa, spune-mi care

este pasajul cel mai însemnat din acest discurs?" Am răspuns:
— „Și iată că generația care are astăzi 15 ani și care peste 10—20 de ani va trăi în societatea comunistă, trebue să-și pună toate problemele învățământului în așa fel, încât în fiecare zi, în fiecare sat, în fiecare oraș, tineretul să rezolve practic una sau alta din sarcinile muncii comune, fie chiar și cea mai mică, cea mai simp'ă".

— Zoia, ți-aduci aminte când ai auzit pentru prima oară despre ce-a vorbit Vladimir Ilici la Congresul al III-lea? o întrebai eu, încredințată că nu va ști să răspundă.

M'am înșelat însă.

— Astă vară, în tabără, — răspunse Zoia fără să stea pe gânduri. Mai ții minte, atunci, lângă foc...

Mai apoi ne așezarăm la ceai; Zoia își amintea fără încetare noi și noi amănunte dela adunarea în cadrul căreia fusese primită în Comsomol. Iar când se pregăti de culcare, zise:

— Mi se pare că acum am devenit alta, nouă...

— Ei, atunci hai să facem cunoștință! am spus eu, zâmbind fără voie; citii însă în ochii ei că în ceasul acela n'avea să primească gluma mea și am adăugat: Da, înțeleg, Zoia...

CASA DIN PASAJUL STAROPETROVSCHI

„Nimic nu înobilează atât de mu't tinerețea ca pasiunea pentru tot ce este uman" — spunea Herzen. Când îmi amintesc cum au fost educați în școală copiii mei și colegii lor, îmi dau seama că, într'adevăr, lucrul acesta a făcut tinerețea lor minunată și însuflețită. Tot ce se petrecea în țară și dincolo de hotarele ei îi privea în mod direct, era însăși cauza lor.

Țara se întărea, construia, creștea și odată cu ea creșteau și Zoia și Șura, dar nu ca niște spectatori, ci participând activ la tot ce se crea în jur. O uzină nouă, o idee îndrăzneață a unui

savant sovietic, succesele muzicienilor sovietici la un concurs internațional, totul făcea parte din viața lor, era legat de însăși soarta lor. Totul avea însemnătate, totul era apropiat copiilor mei; ei răspundeau la fiecare chemare cu însuflețire, discutau asupra fiecărui lucru — acasă, la școală — reveneau fără încetare asupra fiecăruia și prin aceasta își desăvârșeau educația.

Convorbirea cu secretarul comitetului raional al organizației comsomoliste s'a întipărit adânc, s'a încrustat în mintea Zoiei și fiecare cuvânt auzit în ziua aceea — zi în care s'a născut pentru a doua oară — a devenit pentru ea o adevărată lege.

Zoia își îndeplinea și până atunci îndatoririle ei, întotdeauna la timp și întotdeauna conștiincios. Acum însă, în fiecare sarcină încredințată își punea într'adevăr toate forțele și tot sufletul, de parcă ar fi înțeles din nou că munca ei este o părticică din măreața sarcină obștească, de care vorbise cândva Vladimir Ilici.

La foarte puțin timp după intrarea în Comsomol, Zoia fu aleasă organizator de grupă. Ea își întocmi îndată lista sarcinilor comsomoliste ale grupei. (Fiecare trebue să aibă o sarcină de îndeplinit, altfel ce fel de comsomoliști suntem?) și întrebă pe fiecare în parte ce anume-l interesează și ce muncă ar vrea să ia asupra lui („Așa o să avem mai mult spor în muncă", observă cu justețe vorbind cu mine). Datorită faptului că și înainte era atentă față de colegii ei, cunoștea îndeaproape aptitudinile și posibilitățile fiecăruia. Lista sarcinilor comsomoliste era lungă și amănunțită: unul era responsabil cu învățământul, altul cu educația fizică, al treilea cu ziarul de perete... Fiecare avea ceva de făcut. Zoia și alți câțiva comsomoliști își luară ca sarcină să ajute pe unele femei, care locuiau în pasajul Staropetrovschi, să învețe să scrie.

— Grea sarcină! spusei eu. Foarte grea. E tare departe pân'acolo și pe urmă o să-ți vină greu să renunți. Te-ai gândit bine?

— Cum asta! isbucni Zoia: „Să renunț!" Odată ce ne-am luat ca sarcină...

Chiar în prima seară liberă, Zoia porni spre pasaju! Staropetrovschi. Intorcându-se acasă, povesti că eleva ei e o femeie în vârstă, care nu știe nici să citească nici să scrie, dar care dorește din tot sufletul să învețe.

— Gândește-te, nici măcar numele nu știe să și-l scrie ca lumea! spuse Zoia. Are la treburi până peste cap: și gospodăria, și copiii, dar de învățat o să învețe — sunt încredințată. M'a primit frumos și mi-a spus „fetița mea"...

Zoia luă una din cărțile mele — Metoda predării scrierii și citirii — și rămase până noaptea târziu aplecată asupra ei. Se ducea de două ori pe săptămână la eleva din pasajul Staropetrovschi. Nimic n'o putea împiedica: nici ploaia, nici zăpada, nici oboseala.

— Chiar dacă ar fi cutremur, ea tot o să se ducă! Dacă ar izbucni un foc, o să se ducă și atunci, spunând că nu poate s'o lase pe Lidia Ivanovna să aștepte degeaba! zicea Șura.

Deși uneori în glasul lui se simțea ciudă și ironie, totuși Șura ieșea adesea în întâmpinarea Zoiei, când ea se'ntorcea de la lecție: toamna era ploioasă, urîtă și eram amândoi îngrijorați la gândul că trebue să vină acasă prin întuneric și noroi. Ba chiar îi plăcea s'o conducă pe soră-sa sau să-i iasă înainte. Să simtă și Zoia ce înseamnă un frate gata s'o apere, s'o sprijine — un bărbat în familie!

Acum era mai înalt ca ea, lat în spete și puternic.

— Ia uitați-vă ce mușchi am! se mândrea Șura întruna.

Iar Zoia spunea și ea cu mândrie, mirându-se:

— Adevărat, mamă pune mâna să vezi... ca de fier!

...Odată am luat bilete pentru un concert care avea loc în Sala Mare a Conservatorului. Se executa Simfonia a V-a a lui Ceaicovschi. Zoiei îi plăcea mult, cunoștea simfonia din numeroase audiții și ne încredința că de fiecare dată o ascultă cu aceeași plăcere.

— Cu cât cunoşti mai bine o operă muzicală, cu atât te impresionează mai puternic! De multe ori am avut prilejul să mă conving de lucrul acesta! ne spusese Zoia odată.

Se bucură nespus aflând că am luat bilete, dar deodată tresări, scoţând parcă o exclamaţie mută şi, ducându-şi degetul arătător la gură, şi-l muşcă aşa cum făcea întotdeauna când îşi amintea ceva pe neaşteptate.

— Vai, mamă, concertul e Joi! spuse ea cu părere de rău N'o să pot merge. Joi trebue să mă duc la Lidia Ivanovna!

— Ei, asta-i! se revoltă Şura. Şi dacă odată n'ai să te duci, ce-o să fie?

— Nu se poate! E cu neputinţă! Nu pot s'o las să mă aştepte degeaba!

— O să mă duc eu să-i spun să nu te-aştepte.

— Nu, nu se poate. Dac'ai intrat în horă, trebue să joci! Ea m'aşteaptă ca să înveţe, iar eu să mă duc la concert? Nu, nu se poate.

Şi nu ne însoţi, nu-l ascultă pe Ceaicovschi.

— Uf, ce mai fire! ce mai fire! mormăi Şura şi în această exclamaţie a lui era revoltă, dar şi un involuntar respect pentru Zoia.

IN NOAPTEA DE ANUL NOU

...Veni 1939, un nou an.

Intorcându-se dela şcoală, Zoia ne spuse că fetele din clasa ei îşi trimit una alteia felicitări de Anul Nou. Felicitarea trebuia arsă, iar cenuşa înghiţită în clipa când orologiul din Cremlin avea să vestească miezul nopţii.

— Ce-aţi mai scornit şi voi! mormăi Şura.

— De înghiţit n'am s'o înghit — râse Zoia. Sunt sigură că nu-i prea bună la gust, dar am s'o citesc.

Scoase din buzunar o foaie împăturită şi lipită cu grijă, o desfăcu şi citi cu glas tare:

— „Zoinca, nu judeca oamenii cu atâta asprime. Nu pune totul la inimă. Să ştii că aproape toţi oamenii sunt egoişti, linguşitori, nesinceri şi că nu te poţi bizui pe ei. Vorbele pe care ţi le spun ei să nu le iei în seamă. Asta-i urarea mea de Anul Nou".

La fiecare cuvânt, Zoia se posomora tot mai mult, iar când sfârşi de citit, aruncă brusc bileţelul:

— Dacă ai o asemenea părere despre oameni, atunci la ce mai trăieşti?

Zoia se pregătea cu încântare pentru balul dela şcoală. Fetele hotărîseră să vină îmbrăcate în costumele naţionale ale popoarelor Uniunii Sovietice. Ne-am gândit cu toţii multă vreme cu ce costum să se ducă Zoia la bal.

— Să se îmbrace în costum ucrainean! spuse Şura. Ochi frumoşi are, sprâncene frumoase are — ce-i lipseşte să fie o ucraineancă sprâncenată! Bluză brodată are, fustă are, nu-i mai trebue decât panglici şi mărgele.

Iar mai târziu, prinzând o clipă când eram singuri, Şura îmi spuse:

— Uite ce e mamă, trebue să-i cumpărăm Zoiei pantofi. Toate fetele din clasă au pantofi cu un anumit fel de toc, nu prea înalt, dar totuşi...

— Pantofii aceştia se numesc pantofi cu toc trei sferturi, îi veni eu într'ajutor.

— Ei da, dar Zoia poartă tocuri ca noi, băieţii.

— Luna asta n'o să putem, Şura.

— Atunci nu-mi lua mie cămaşă! Am să mai umblu cu celelalte. Şi nici căciulă să nu-mi mai iei!

— Căciula ta nu mai e bună de nimic şi încă de multă vreme!

— Vezi, mamă, eu sunt băiat, iar Zoia e fată. Ba chiar

domnișoară! Lucrurile astea au mai multă însemnătate pentru ea.

Și într'adevăr, pentru Zoia aveau mai multă însemnătate...

Țin minte că odată, venind acasă, am găsit-o în fața oglinzii, gătită într'o rochie de-a mea. Când îmi auzi pașii, Zoia se întoarse într'o clipă.

— Imi stă bine? mă întrebă zâmbind stingherită.

Ii plăcea să încerce și să vadă cum îi stau rochiile mele și se bucura nespus de orice lucru nou de îmbrăcăminte. Nu-mi spunea niciodată să-i cumpăr și ei ceva, se mulțumea cu ce-i coseam eu și totuși, Șura avea dreptate: Zoia nu era nepăsătoare față de toate acestea.

Am pus de o parte banii necesari și, după o discuție aprinsă cu noi amândoi, Zoia se duse și își cumpără pantofi noi, negri, cei dintâi pantofi ai ei cu acel „toc trei sferturi".

„Ne-am făcut luntre și punte" și-am cumpărat tot ce mai trebuia pentru costumul ei de Anul Nou: și panglici și mărgele. Lui Șura i-am spălat și i-am călcat o cămașă și i-am dat o cravată nouă. Copiii s'au dus la școală gătiți, iar eu am stat multă vreme la fereastră privind în urma lor.

Era o seară neînchipuit de liniștită și de luminoasă. Dincolo de fereastră, fulgii pufoși se așterneau alene. Știam că după ce vor străbate liniștea zăpezii, se vor cufunda amândoi în veselia tinerească și sgomotoasă a petrecerii lor și doream din adâncul sufletului ca tot anul să fie pentru ei deopotrivă de luminos, de vesel și de fericit.

...Copiii se întoarseră acasă spre ziuă. Balul fusese la înălțime, muzică și „dans până cădeai din picioare", după cum spunea Șura.

— Să vezi, mamă, am jucat „poșta" și nu știu ce caraghios i-a scris tot timpul Zoiei că are ochi frumoși. Da, da! Ba s'a apucat să-i trimită și versuri până la urmă! Uite, ascultă...

Șura, dând ochii peste cap și abia stăpânindu-și râsul, începu să declame:

Ochii tăi, suliți de foc,
M'au vrăjit, mă țin în loc!
Inima-ți zăresc — dileme —
Printre gene, diademe.

Și isbucnirăm toți trei în hohote de râs.

...Spre sfârșitul iernii, fetița care scrisese Zoiei în urarea de Anul Nou că oamenii sunt egoiști, nesinceri și că pe ei nu te poți bizui, încetă s'o mai ajute să învețe pe femeia luată în seama ei.

— E prea departe, — îi spunea ea Zoiei, care era organizator de grupă. La școa'ă ni se dau multe lecții și n'ajung nici pe a'e mele să le învăț. Dă-i sarcina asta altcuiva.

Ochii Zoiei se'ntunecară de indignare când îmi povesti întâmplarea:

— Nu înțeleg cum de-a putut să facă una ca asta! Ascultă: își ia o sarcină și deodată lasă totul baltă. Pur și simplu! Nu s'a gândit că prin asta îi trădează pe toți, nu numai pe sine. Ce fel de comsomolistă este? Dacă se va întâlni vreodată cu femeia asta, cum o să se uite în ochii ei? Si chiar în ochii celorlalți din clasă?

Toată iarna, Zoia nu lipsi niciodată dela datorie. Intr'o Joi — ziua de lecție — avu o cumplită durere de cap, dar ea își învinse durerea și plecă totuși.

Șura și cu mine aflam îndată și amănunțit de fiecare succes al elevei ei:

— Lidia Ivanovna știe acum toate literele...

— Lidia Ivanovna a început să silabisească...

— Lidia Ivanovna citește acum bine de tot! ne dădea de știre Zoia, triumfătoare. Mai ții minte? La început nu știa nici măcar să se iscălească, iar acuma scrisul ei devine din ce în ce mai frumos.

In seara aceea, culcându-se, Zoia îmi spuse:

— Știi, mamă, m'am gândit toată săptămâna: ce s'a întâmplat de sunt atât de bucuroasă? Și deodată, îmi amintesc: Lidia Ivanovna știe să citească! Acum înțeleg de ce te-ai făcut învățătoare! E într'adevăr, un lucru minunat.

ZILE GRELE

Toamna anului 1940 se dovedi pe neașteptate a fi pentru noi plină de amărăciune...

Intr'o zi, pe când spăla podeaua, vârând bucata de sac în găleata cu apă și plecându-se, Zoia își pierdu deodată cunoștința. In leșinul acesta adânc am și găsit-o când m'am întors dela școală. Șura, care intrase în casă în aceeași clipă cu mine, plecă în goană să aducă salvarea. Zoia fu transportată îndată la spitalul Botchin, unde i-au pus următorul diagnostic:

— Meningită.

Pentru mine și Șura veniră clipe grele. Zile, nopți de-a rândul ne chinui un singur gând: va scăpa Zoia? Viața ei era în primejdie. De fiecare dată când îmi vorbea, profesorul care o îngrijea avea fața posomorîtă și îngrijorată. Ni se părea că nu mai sunt speranțe...

Șura alerga la spital de câteva ori pe zi. Chipul lui, altadată voios și senin, era tot mai mâhnit, tot mai întunecat.

Boala Zoiei evolua greu. I se făceau injecții în șira spinării, tratament chinuitor și complicat.

Odată, ducându-ne să aflăm vești despre starea ei, am ajuns la spital după ce i se făcuse o injecție. Sora se uită la noi cu luare aminte.

— Așteptați o clipă să vină tovarășul profesor, ne spuse ea.

Am rămas încremenită.

— Ce-i cu fetița mea?

Probabil că glasul îmi suna înspăimântător, pentrucă profesorul, care tocmai ieșea din salonul bolnavilor, veni repede la mine:

— Ce este, ce-i cu dumneata? Ce-i cu dumneata? Totul e bine! Am ținut să te văd ca să te liniștesc: totul merge spre bine! Fata dumitale are o neobișnuită tărie, îndură totul fără să geamă, fără să țipe, bărbătește, dârz. Apoi se uită la Șura și-l întrebă binevoitor: Și tu ești la fel?

In ziua aceea mi se îngădui pentru prima dată s'o văd pe Zoia. Zăcea întinsă pe pat, nu putea să-și ridice capul și eu stam lângă ea, ținându-i mâna, fără să simt lacrimile care-mi șiroiau pe obraji.

— Nu trebue să plângi, spuse Zoia încet, făcând o mare sforțare. Acum mi-e mai bine.

Și într'adevăr, boala era pe sfârșite. Amândoi — și eu, și Șura — am simțit dintr'odată o ușurare nespusă: parcă durerea care ne ținuse încătușați de-a-lungul acestor săptămâni lungi, lungi, ne părăsi într'o clipă! In schimb ne copleși o nemăsurată oboseală, care nu putea fi asemuită cu nimic. In timpul cât zăcuse Zoia obosisem amândoi, cum nu obosisem în toți anii din urmă la un loc. Scăparăm de povara îngrozitoare care ne apăsase atâta vreme, de parcă ne-ar fi fost luată de pe umeri dintr'odată și nu eram în stare să ne venim în fire și să ne tragem răsuflarea. După câteva zile, Zoia mă rugă:

— Adu-mi, te rog, ceva de citit.

Și, într'adevăr, după oarecare vreme doctorul îmi îngădui să-i aduc cărți, iar Zoia era în culmea fericirii. Vorbea încă cu greutate, obosea repede, totuși citea.

I-am adus atunci „Ceașca albastră" și „Soarta toboșarului", amândouă de Gaidar.

— Ce minunată, câtă lumină e în povestirea asta! spunea ea despre „Ceașca albastră". La drept vorbind n'are o acțiune, nu se întâmplă nimic și totuși nu poți să lași cartea din mână!

Zoia se întrema încet. La început avea voie numai să se ridice în pat, dar după o vreme i se îngădui să și umble.

Se împrietenise cu toți bolnavii din salonul ei. Odată, o femeie în vârstă, vecina de pat a Zoiei, mi-a spus:

— O să ne pară rău să ne despărțim de fata dumneavoastră... i-așa de bună! Știe să dea curaj chiar și celor mai greu bolnavi.

Iar doctorul care o îngrijea glumea adesea:

— Știi ceva, Liubov Timofeevna? Dă-mi-o mie pe Zoia!

Surorile o iubeau mult și ele, îi dădeau cărți, iar profesorul însuși îi aducea ziare pe care, după ce se mai întremă puțin, începu să le citească cu glas tare vecinelor de pat.

Odată, lui Șura i se dădu voie s'o viziteze. Nu se văzuseră de mult. Când îl zări, Zoia se ridică în capul oaselor, iar chipul i se acoperi cu o roșeață fierbinte; cât despre Șura, el păți ceeace pățea de obicei când intra undeva unde nu cunoștea lumea: se uită speriat la vecinele Zoiei, se înroși, broboane de sudoare îi apărură pe frunte, se șterse pe față cu batista și, în cele din urmă, se opri în mijlocul salonului, neștiind încotro s'o apuce.

— Vino, vino încoace, stai, uite aici — îl zori Zoia. Hai, povestește-mi mai repede: ce mai e pe la școală? Nu te fâstâci, măi, nu se uită nimeni la tine — adăugă apoi în șoaptă.

Intr'un târziu, Șura, venindu-și în fire, ca răspuns la întrebarea nerăbdătoare a Zoiei: „Hai, povestește-mi mai repede: ce mai e pe la școală?" — scoase din buzunarul dela piept un carnet mic cu chipul lui Ilici. Unul la fel primise Zoia în Februarie 1939.

— Carnet de comsomolist! exc'amă Zoia. Ești comsomolist?

— Nu ț'am spus pân'acum ca să-ți fac o surpriză! Știam eu c'ai să te bucuri!

Și uitând de lumea streină din jur, începu să-i povestească

amănunțit despre întrebările care i s'au pus la adunarea generală și despre convorbirea avută la comitetul raional, unde secretarul comitetului raional îl întrebase: „Ești fratele Zoiei Cosmodemianscaia? O ții bine minte. Vezi, nu uita să-i transmiți salutări!"

DIN NOU ACASA

In timpul cât Zoia fusese bolnavă, Șura obținuse o mulțime de lucrări, de desene tehnice. Desena până noaptea târziu, uneori și dimineața înainte de a pleca la școală. Predase planșele lucrate, primise banii, dar nu mi-i dăduse mie, ca de obicei. Nu-l întrebasem nici eu nimic: știam că-mi va spune singur ce are de gând să facă... Chiar așa a și fost. In ajunul zilei când urma să o luăm pe Zoia dela spital, Șura îmi spuse:

— Uite, mamă, banii ăștia-s pentru Zoia, să-și ia o rochie nouă. Am vrut să i-o cumpăr eu, dar e mai bine să-și aleagă singură ce-i place.

...Zoia păși spre noi, palidă, slăbită; ochii totuși îi străluceau. Mă îmbrățișă mai întâi pe mine, apoi pe Șura, care se uită speriat în jur — nu cumva i-a văzut cineva?

— Hai, hai să mergem, hai acasă! ne zorea Zoia, de parcă s'ar fi temut să nu fie dusă înapoi în salon.

Și am pornit. Mergeam foarte încet, oprindu-ne din când în când. Noi ne temeam să nu obosească, dar ea dorea să iuțim pasul. Privea totul cu lăcomia omului silit să stea un timp îndelung închis în casă.

In răstimpuri ridica ochii spre soarele rece dar strălucitor, clipea și zâmbea. Zăpada scârțâia plăcut sub picioare, copacii ne priveau pe sub gene de chiciură, mițoși, prin văzduh parcă se sbenguiau mii și mii de ace. Obrajii Zoiei se îmbujorară.

Acasă, Zoia păși încetișor prin odaie, desmierdând fiecare lucru: mângâie perna, își trecu mâna pe tăblia mesei, pe marginea dulapului de haine, răsfoi câteva cărți, ca și cum atunci ar fi văzut pentru prima oară toate aceste lucruri cu care era atât de obișnuită. In clipa aceea, Șura, cu o înfățișare solemnă și parcă puțin stingherit, se apropie de Zoia:

— Uite, să-ți cumperi o rochie — zise, întinzându-i banii.

— Iți mulțumesc mult! răspunse ea cu seriozitate în glas.

Primi îndată, fără să aibă nimic împotrivă, cum se întâmpla de obicei când era vorba de vreun lucru nou pentru ea. Pe față i se citea o mulțumire mare și sinceră.

— Ai obosit, acuma culcă-te! spuse Șura pe un ton poruncitor și Zoia, tot atât de ascultătoare și cu aceeași vădită mulțumire, se culcă.

..In timp ce mă îngrijeam de un loc la un sanatoriu unde putea să-și restabilească sănătatea complet, Zoia nu se ducea la școală; stătea acasă și învăța câte puțin.

— N'ai voie încă să te-apuci serios de învățat. Tare-aș vrea să rămâi repetentă! i-am spus odată, privind-o cu băgare de seamă.

— Pentru nimic în lume! făcu Zoia scuturând îndărătnică din cap. Când am să ies din sanatoriu am să mă năpustesc asupra cărților ca o fiară (și aici zâmbi ușor, dându-și seama că spusese și ea cuvântul acesta pe care îl auzeam de obicei din gura lui Șura). Și vara am să învăț! Vreau să-l ajung pe Șura din urmă, cu orice preț! Altfel te pomenești că el, deși e mai mic decât mine, o să termine școala înaintea mea! Nu, pentru nimic în lume!

...Zoia se bucura de viață ca un om care a scăpat dintr'o primejdie de moarte.

Cânta tot timpul: și când se pieptăna în fața oglinzii, și

când mătura prin odaie, și când broda. Adesea cânta „Cântecul lui Klärchen" de Beethoven, care-i plăcea foarte mult:

Tobele bat, trompetele răsună
Dragul inimii mele viteji'ndrumă
Dragul meu tot înainte păşeşte

Lancea ţinând-o drept, vitejeşte!
Ah, sângele-mi arde şi pieptu-mi svâcneşte
Voi coiful mi-l daţi, aduceţi-mi zale

Patria s'o apăr! cu iubitul să fiu pe-o cale
Noi alungăm duşmanul, îl sdrobim ca în cleşte.
Ce minunat e să lupţi vitejeşte!

Glasul Zoiei era ca un clinchet de clopoţel: bucurie, dor de viaţă, putere — iată ce răsunau într'însul. Până și versurile triste ale „Inaltelor piscuri de munte", atunci când le cânta ea, păreau pline de lumină, de bucurie și de nădejde:

Colbul s'a culcat în drum
Nu-i svâcnire de aripă.
Stai, voinicule, o clipa
Odihneşte-te acum.

In zilele acestea, Şura o picta adesea pe Zoia și întotdeauna o aşeza în faţa ferestrei.

— Ştii — îi spuse el odată, dus pe gânduri — am citit într'o carte că lui Suricov îi plăcea să studieze chipul omenesc încă din copilărie: cum sunt aşezaţi ochii, care sunt trăsăturile feţei. Și se tot gândea: de ce-i chipul omenesc aşa de frumos? Și într'o bună zi hotărî că o faţă frumoasă este aceea în care trăsăturile se îmbină armonios. Pricepi? Nasul n'are decât să fie cârn, pometii obrajilor ieşiţi în afară, dar dacă totul se îmbină armonios, faţa aceea e frumoasă.

— Bine, dar ce... parcă eu am nasul cârn? Asta ai vrut să spui? întrebă Zoia râzând.

— Nu, — răspunse Şura puţin stingherit, cu o neobişnuită duioşie în glas. Am vrut să spun că faţa ta are trăsături armonoase, că totul se îmbină armonios: şi fruntea, şi ochii, şi gura...

ARCADII PETROVICI

Curând Zoia plecă la sanatoriu. Sanatoriul nu se afla prea departe, la Socolnichi, şi în cea dintâi zi liberă, m'am dus s'o văd.

— Mămico! strigă Zoia, alergând înaintea mea, plină de nerăbdare. Ştii cine se odihneşte aici?

— Cine?

— Gaidar! Scriitorul Gaidar! Uite-l că vine!

Din parc venea un om lat în umeri, cu faţa senină şi plăcută, în care se vedea ceva copilăresc

— Arcadii Petrovici! strigă Zoia. E mama mea, faceţi cunoştinţă!

Am strâns mâna mare şi puternică, am privit de aproape ochii vioi, plini de zâmbet şi mi s'a părut îndată că aşa mi l-am închipuit întotdeauna pe autorul „Ceştii albastre" şi-al lui „Timur".

— E mult de când am citit copiilor, pentru prima dată, povestiri scrise de dumneavoastră, — spusei eu. Zoia întreba mereu cum arătaţi, unde locuiţi şi dacă nu s'ar putea să vă vadă...

— Sunt la fel ca toţi oamenii, stau la Moscova, mă odihnesc la Socolnichi şi pot fi văzut toată ziua! ne „raportă" Gaidar râzând.

Apoi îl strigă cineva şi plecă zâmbindu-ne.

— Ştii cum am făcut noi doi cunoştinţă? zise Zoia ducându-mă pe o cărăruie înzăpezită, pe care nu se vedea aproape nicio urmă. Merg odată prin parc şi ce văd? Un om în toată

firea clădea un om de zăpadă! Nu mi-am dat seama din prima clipă că era el. Dar să nu crezi cumva că făcea omul de zăpadă, așa, de mântuială... Nu, era plin de grijă și vedeai că-și punea tot sufletul în treaba asta, ca și cei mici: din când în când, se dădea înapoi câțiva pași, se uita la omul de zăpadă și-l admira... Atunci mi-am luat inima'n dinți, m'am apropiat și i-am spus: „Eu vă cunosc, sunteți scriitorul Gaidar. Am citit toate cărțile dumneavoastră". Iar el mi-a răspuns: „Și eu vă cunosc! V'am citit toate cărțile: algebra de Chiselev, fizica de Socolov, trigonometria de Râbchin!"

Râdeam din toată inima.

— Hai puțin mai departe, să-ți arăt ce-a clădit, — îmi spuse Zoia. O cetate întreagă!

Și pe drept cuvânt, ceeace c'ădise Arcadii Petrovici semăna cu o adevărată cetate: în fundul parcului erau înșirați în rând șapte oameni de zăpadă. Cel dintâi era un adevărat uriaș, iar ceilalți din ce în ce mai scunzi; ultimul și cel mai mic dintre toți, ședea într'un fel de întăritură, clădită tot din zăpadă și avea în față o tejghea pe care se aflau conuri de pin și pene de păsări.

— Asta-i cetatea dușmanului — povestea Zoia râzând. Arcadii Petrovici o bombardează cu bulgări și noi toți îi ajutăm

— Chiar și tu?

— Bine'nțeles! Nu te rabdă inima să stai de o parte, se stârnește o larmă... Știi, mamă — sfârși Zoia oarecum pe neașteptate — mă gândeam întotdeauna că un om care scrie cărți atât de frumoase, trebue neapărat să fie și el un om foarte bun. Acum m'am convins de asta!

Arcadii Petrovici și Zoia deveniră prieteni buni: patinau împreună, plecau cu schiurile, seara cântau amândoi și vorbeau despre cărțile citite, iar Zoia îi citea versurile la care ținea cel mai mult. Și a doua oară când mă întâlnii, Arcadii Petrovici îmi spuse despre Zoia: „Citește foarte bine din Goethe".

— Mămico, știi ce-a zis după ce m'a ascultat citind pe

Goethe? făcu Zoia mirată. A zis: „Coboară pe pământ, pe pământ!" Ce-o fi vrând să spună?

Altădată, cu puțin înainte de a pleca dela sanatoriu, Zoia îmi povesti.

— Știi, mamă, aseară l-am întrebat pe Arcadii Petrovici: „Spuneți-mi ce este fericirea? Dar vă rog să nu-mi răspundeți așa cum i-ați răspuns lui Ciuc și lui Ghec, că fiecare înțelege fericirea în felul său. Oare nu există pentru oameni o singură fericire, a tuturor?" El s'a gândit puțin și mi-a răspuns: „Da, există fără îndoială o asemenea fericire. Pentru această fericire trăiesc și mor oamenii adevărați. Ea însă nu va veni prea curând pe pământ". Atunci eu i-am spus: „Numai să vină odată!" Iar el a rostit: „Va veni negreșit!"

După câteva zile când mă dusei s'o iau pe Zoia dela sanatoriu, Gaidar ne însoți până la poartă. Ne strânse mâinile, iar pe când ne luam rămas bun, el îi întinse Zoiei, solemn, o carte:

— E o carte de-a mea. S'o ai ca amintire.

Pe copertă erau înfățișați doi băieței care se băteau: unul slăbuț, într'un costumaș albastru și altul grăsun, într'un costumaș cenușiu. Erau Ciuc și Ghec. Bucuroasă și puțin stingherită, Zoia îi mulțumi și apoi ieșirăm amândouă pe poartă. Gaidar ne făcu semn cu mâna și se uită în urma noastră multă vreme. Când am întors capul pentru ultima oară, îl văzurăm pășind agale pe cărarea care ducea spre sanatoriu.

Deodată, Zoia se opri din mers:

— Mamă, poate mi-a scris ceva!

Și zăbovind parcă nehotărîtă, deschise cartea. Pe coperta interioară sta scris cu slove mari, limpede, cuvintele pe care le cunoșteam atât de bine:

— „Ce este fericirea? — asta fiecare o înțelege în felul său. Insă toți oamenii laolaltă știu și înțeleg că trebue să trăiești cinstit, să muncești cu râvnă, că trebue să iubești cu înflăcărare și să aperi acest pământ uriaș și fericit, care se cheamă Țara Sovietică".

— Îmi răspunde din nou, murmură Zoia.

...La câteva zile după întoarcerea din sanatoriu Zoia se duse la școală. Nici măcar n'a vrut să audă să rămână repetentă!

COLEGI DE CLASĂ

— Știi, — îmi spuse gânditoare Zoia — la școală m'au primit foarte frumos. Ba chiar neașteptat de frumos... cu grijă. Parcă aș fi devenit de sticlă după boală și aș fi gata-gata să mă prefac în cioburi... Zău, am fost fericită văzând fetele și băieții atât de bucuroși de venirea mea, — adăugă ea după ce tăcu o vreme.

Într'una din zile, Zoia se întoarse dela școală însoțită de o fată cu fața rotundă și obrajii ca niște bujori. Voinică și rumenă cum era, părea întruchiparea sănătății. Despre asemenea copii se spune deobicei: ca un „măr domnesc". Era Catia Andreeva, colegă de clasă cu copiii mei.

— Noroc, bună ziua! spuse ea zâmbind, strângându-mi mâna.

— Mamă, Catia s'a oferit să mă ajute la matematică — îmi dădu Zoia de veste.

— De ce să nu te-ajute Șura? De ce s'o împovărezi pe Catia?

— Vezi dumneata, Liubov Timofeevna, Șura n'are aptitudini pedagogice — interveni Catia pe un ton cât se poate de serios. Zoia a rămas mult în urmă și tot ce-am învățat noi trebue să i se explice treptat și sistematic. Pe când Șura... Știu cum explică el: un, doi și gata! Dintr'o explicație ca asta nu tragi niciun folos!

— Bine, dacă-i vorba că n'are aptitudini pedagogice, atunci se schimbă treaba...

— Nu așa, mamă, nu râde — spuse Zoia. Șura, într'adevăr, nu știe să explice, pe când Catia...

Și, pe drept cuvânt, Catia explica limpede, cu pricepere, fără să se grăbească și fără să treacă mai departe până ce nu se încredința că Zoia a înțeles și a reținut totul. Odată o auzii pe Zoia spunându-i:

— Tu pierzi atâta vreme cu mine...

Catia îi răspunse cu aprindere:

— Ei, asta-i! În timp ce-ți explic, eu învăț și învăț atât de bine, încât n'am nevoie să mai repet acasă. Așa că, după cum vezi, nu pierd nimic, dar nimic!

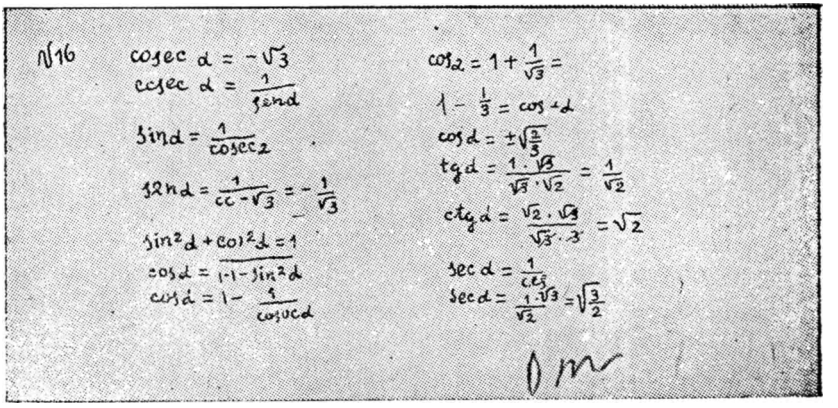

O pagină din caietul de trigonometrie al Zoiei cu nota profesorului — „Foarte bine"

Zoia obosea repede. Nici acest lucru nu-i scăpa Catiei. Ea dădea cartea la o parte și spunea:

— Nu știu, parcă am obosit. Hai să mai vorbim și de altceva.

Uneori ieșeau în stradă, făceau o scurtă plimbare, apoi se întorceau și se apucau din nou să învețe.

— Nu cumva ai de gând să te faci profesoară? glumi odată Șura.

— Ba chiar am de gând! răspunse foarte serios Catia.

Dar nu ne vizita numai Catia. Mai venea pe la noi și Ira iar dintre băieți, sfiosul și tăcutul Vania Nosencov, Petia Simonov, un foot-ballist pasionat, căruia îi plăcea mai mult decât orice să se prindă în discuții aprinse și Oleg Balașov, un băiat energic, plin de voie bună, chipeș, cu o frunte lată, minunată Uneori venea, pentru puțin timp, Iura Braudo, un tânăr înalt și slab, cu expresia feței puțin ironică — el învăța într'altă clasă, paralelă cu a celorlalți. De fiecare dată, sgomotul și râsetele umpleau odaia; fetele dădeau cărțile la o parte și discuția începea.

— Știți? Rolul Anei Carenina nu-l mai joacă numai Tarasova, ci și Elanscaia — dădu Ira de veste, odată și în aceeași clipă isbucni o discuție aprinsă: care dintre artiste înțelege mai just și mai profund pe eroina lui Tolstoi.

Odată, Oleg, ieșind de la cinematograf veni de-adreptul la noi. El, care visa să se facă aviator, nimerise la un film despre Cicalov. Era încântat!

— Asta da, om! spunea el întruna. Nu-i numai aviator extraordinar, dar și om cu totul deosebit! Și cât de spiritual! În 1937, când a trecut cu avionul pe deasupra Polului Nord, aterizând în America, reporterii de acolo l-au întrebat: „Sunteți bogat, domnule Cicalov?" „Da — le-a răspuns el — sunt foarte bogat. Am o sută șaptezeci de milioane". Americanii au rămas uimiți: „O sută șaptezeci de milioane?! De ruble? de dolari?" Iar Cicalov le-a răspuns foarte liniștit: „Am o sută șaptezeci de milioane de oameni care muncesc pentru mine, tot așa cum și eu muncesc pentru ei".

Copiii au isbucnit în râs.

Altădată, Vania citi un poem — „Generalul" — dedicat lui Mate Zalca, căzut pe pământul Spaniei. Țin bine minte această seară: Vania sta la masă, privind gânditor înainte, ceilalți se

așezaseră care pe unde putuseră — pe pat, pe pervazul ferestrei — și ascultau cu luare aminte:

Frigul învăluie munții. Noaptea-i inundă
Istovit de drumuri și luptă
Viteazul se'ncălzește lacom
Lu flacăra focului, scundă.

Cafeaua clocotește în cană,
Soldații dorm ca de stană.
Ii leagănă in al somnului miez
Frunzișul de lauri aragonez

Generalul aude cum sboară
Sub bolta de frunze îngustă,
Susur de tei din pustă
Un foșnet din țara maghiară.

Vania citea cu glas firesc, fără patos, dar toți simțeau pulsând în versurile măiestrite și simple, cu o arzătoare putere, o mare inimă omenească. Privirea lui Vania căpătă o fermitate neobișnuită, deveni tot mai încordată de parcă, îndurerat și mândru, căuta să pătrundă întunericul acestei nopți depărtate din Aragon.

N'a mai văzut căminul de-o viață
Dar deasupra-i, oriunde, plutesc
Văzduhurile Ungariei fără de seamăn
— Iar sub pas e pământ unguresc.

Luptele-l știu temerar
Sub faldul drapelului roșu maghiar
Oriunde, oriunde-ar lupta
E pentru Ungaria sa

La Moscova nu de mult s'a vorbit
— șoaptă a multora, svon —
Că fulgerat de un glonț teuton
Lungă Huesca-ar fi pierit.

Dar nu voi crede, cu putință nu-i
Arma să cadă din mâinile lui.
Și'n Budapesta scumpă, de departe
Să nu se mai întoarcă până-la moarte!

Cât vor mai haiduci păsări prusace
Pe boltile de aur spaniole
Nu credeți svonurile despre moarte
Ce gura tâmpă le strecoară'ncoace.

E viu, trăiește! Lângă cetatea hispană
Soldații dorm ca de stana
Și-l leagăn în al somnului miez
Frunzișul de lauri aragonez.

Generalul aude cum sboară
Sub bolta frunzarului îngustă
Susur de tei din pustă,
Un foșnet din țara maghiară.

Vania tăcu. Nimeni nu se clinti și nimeni nu scoase o vorbă. De parcă un vânt fierbinte s'ar fi năpustit asupra noastră, ne cuprinse iarăși frământarea zilelor când trăiam cu toții evenimentele din Spania, când cuvintele „Madrid", „Guadalahara", „Huesca", răsunau apropiate și dragi, ca ale noastre, că-ul fiecare veste de pe fronturile acelea depărtate făcea inima să bată mai tare.

— Cât sunt de frumoase! oftă Șura.

Intrebările se porniră din toate părțile:

— Ale cui sunt versurile? De unde le ai?

— Sunt scrise încă din 1937. Le-am găsit de curând, într'o revistă. Nu-i așa că-s frumoase?

— Dă-ni-le să le copiem și noi! se rugară băieții în cor.

— Spania... De atunci a mai fost o lovitură la fel de grea căderea Parisului, — zise Vania.

— Da — spuse Zoia — mi-aduc aminte de ziua asta...

O zi de vară... Am luat ziarul și am citit — Parisul căzuse ! Ce îngrozitor, cât de rușinos a fost !...

— Și eu îmi amintesc de ziua asta — spuse Vania încet. Nu-ți venea să crezi, nu puteai să-ți închipui așa ceva. Să-i vezi pe fasciști pe străzile Parisului ! Parisul sub cismă nemțească ! Parisul comunarzilor !

— Cât am dorit să fiu acolo ! Aș fi luptat pentru Paris așa cum au luptat ai noștri în Spania, până la ultima picătură de sânge ! spuse cu glas înăbușit Petia Simonov și nimeni nu se miră de cuvintele lui.

— Și eu... la început visam să lupt în Spania, apoi să mă bat cu finlandezii albi... dar totul mi-a scăpat ! făcu Șura oftând.

Îi ascultam și mă gândeam: ce oameni cresc !

În iarna aceea m'am apropiat de colegii de clasă ai Zoiei și ai lui Șura și am recunoscut în fiecare trăsăturile copiilor mei. Așa și trebue să fie, mă gândeam. Familia nu este o casă zăvorită, școala deasemenea. Familia, școala, copiii trăiesc și se bucură de aceleași lucruri de care se bucură și se îngrijorează întreaga țară, iar tot ceeace se petrece în jur, contribue la educația copiilor noștri.

Iată, de pildă: câți oameni care au muncit, câți dintre creatorii minunatelor descoperiri din trecut n'au rămas necunoscuți! Pe când astăzi, oricine muncește cu o vădită pricepere și cu talent, devine renumit. Oricine crează e înconjurat de respectul și dragostea poporului. Iată: o tânără textilistă a desăvârșit o metodă proprie de lucru prin care se obține mult mai multă pânză frumoasă și durabilă decât înainte, iar pilda ei a însuflețit pe toți muncitorii textiliști din întreaga Uniune Sovietică. Iată o tractoristă: muncește cu atâta pricepere și atât de conștiincios, încât numele ei, necunoscut de nimeni până ieri, e iubit și respectat azi de toți. Iată o nouă carte pentru copii — „Timur și băieții lui": o poveste despre cinste, prietenie, dragoste față de prieten, respect față de om. Iată un nou film — „Zorile Parisului": film care înfățișează poporul francez, pe Dombrovschi,

patriotul polonez care a luptat pe baricadele Parisului pentru libertatea și fericirea patriei sale. Și copiii sorb cu nesaț tot ce-i bun, tot ce-i cinstit, îndrăzneț, în cărți, în filme și în tot ce umple viața noastră de fiecare zi.

Mi-am dat seama că pentru copiii mei și pentru tovarășii lor nu există nimic mai scump decât Patria lor dar că, în același timp, ei iubesc întreaga lume. Pentru ei, Franța nu este patria lui Laval și Pétain, ci țara lui Stendhal și Balzac, țara comunarzilor; englezii sunt urmașii marelui Shakespeare, americanii sunt poporul care l-a avut pe Lincoln și Washington, Mark Twain și Jack London. Și, deși vedeau că nemții au dezlănțuit asupra lumii un război atât de monstruos și de nimicitor, că au ocupat Franța, au încălcat Cehoslovacia și Norvegia, pentru ei adevărata Germanie nu era țara lui Hitler și Göbbels, ci țara în care a creat Beethoven, Goethe, Heine, țara în care s'a născut marele Marx. Totul educa în ei dragostea adâncă și fierbinte față de Patrie și respect față de celelalte popoare, față de tot ce-i frumos, față de tot ceeace a fost creat de națiunile din întreaga lume.

Tot ce vedeau în jurul lor, tot ce învățau la școală desvolta în ei un adevărat umanitarism, onestitate, dorința fierbinte de a construi și nicidecum a distruge, de a crea și nicidecum de a nimici. Iar eu credeam din adâncul inimii mele în viitorul lor, eram încredințată că toți vor fi fericiți și că viața lor va fi frumoasă și luminoasă.

„LARMA VERDEȚII"

Zilele treceau. Zoia se însdrăveni, prinse puteri și nu mai obosea atât de repede. Cât însemnau toate acestea pentru noi! Treptat ajunse din urmă pe ceilalți din clasă, fiind mult ajutată de tovarășii ei. Ea, care era atât de simțitoare la orice cuvânt bun și prietenesc, prețuia nespus lucrul acesta.

Țin minte că odată mi-a spus:

— Știi, școala mi-a fost întotdeauna dragă, dar acum...

Tăcu, și în această tăcere a ei era un simțământ neînchipuit de puternic, pe care nu-l poți cuprinde în cuvinte. Se gândi o vreme, apoi adăugă:

— Și știi, mi se pare că m'am împrietenit cu Nina Smoleanova.

— Cu Nina? Care Nina?

— Nu-i în aceeași clasă cu mine, ci într'o clasă paralelă. Mi-e foarte dragă. E serioasă, sinceră. Odată, la bibliotecă, am vorbit împreună despre cărți, despre colegii noștri de școală și mi-am dat seama că avem aceleași vederi. O să-ți fac negreșit cunoștință cu ea.

La câteva zile după convorbirea cu Zoia, o întâlnii pe stradă pe Vera Sergheevna Novosiolova.

— Ei, cum merge? am întrebat-o eu. Cum merge Zoia?

— La obiectul meu ne-a ajuns de mult din urmă. Și nici nu-i de mirare, doar a citit foarte mult... Suntem bucuroși că s'a însănătoșit și că a prins iarăși puteri. O văd mereu între tovarășii ei. Și mi se pare că s'a împrietenit cu Nina. Au o trăsătură comună: amândouă sunt firi deschise și au față de orice, o atitudine serioasă: și față de școală, și față de oameni.

Am însoțit-o pe Vera Sergheevna până la școală. Pe când mă întorceam spre casă mă gândeam: „Cum își cunoaște elevii! Cum știe să vadă tot ce se petrece cu ei!..."

Primăvara bogată în verdeață și prietenoasă veni pe nesimțite. Nu mai țin minte cu ce anume s'a făcut vinovată atunci clasa a IX-a „A", dar știu că s'au înfățișat cu toții înaintea directorului lor și, recunoscându-și greșeala, l-au rugat să nu-i pedepsească ci să le dea lor să planteze lotul cel mai greu din curtea școlii.

Nicolai Vasilievici s'a învoit îndată și, într'adevăr, nu i-a cruțat deloc: le-a dat în grijă lotul cel mai greu de lucrat, anume acela pe care se sfârșise de puțin timp construirea unei clădiri

cu două etaje, anexată școlii. Locul era plin de moloz și cu fel de fel de rămășițe dela construcția clădirii.

In ziua aceea, Zoia și Șura se întoarseră acasă foarte târziu. Care mai de care îmi povestea cum a lucrat.

Inarmați cu lopeți și târgi, elevii clasei a IX-a „A" curățară și nivelară terenul, strânseră grămadă pietrele și săpară gropi pentru pomi. Cot la cot cu ei muncea Nicolai Vasilievici: căra pietre și săpa gropi ca oricare altul. Deodată, se apropie de grupul lor un om înalt, uscățiv.

— „Bună ziua !"

— „Bună ziua !" i se răspunse în cor.

— „Spuneți-mi, vă rog, unde aș putea să-l găsesc pe directorul vostru ?"

— „Eu sunt", răspunse Chiricov, întorcându-se spre necunoscut și ștergându-și mâinile murdare de pământ...

— Iți dai seama ? povestea Zoia râzând — era plin de pământ, cu hârletul în mână, de parcă directorul pentru asta-i pus: să sădească pomi cu elevii lui !

Omul cel uscățiv scria cărți pentru copii și era corespondent al ziarului „Pravda". In prima clipă rămase uimit, dar apoi auzind că spătosul grădinar îmbrăcat în bluză e directorul școlii No. 201, isbucni în râs. Pe urmă nu se mai îndura să plece din grădina școlii, deși venise în cu totul alt scop. Privea tânăra livadă sădită de mâinile elevilor, smeurișul des și tufele de trandafiri, fără să se mai sature. „Cât e de frumos... murmură el dus pe gânduri. Să zicem că erai într'o clasă mijlocie când ai sădit, cu mâinile tale, mărul din grădina școlii. Mărul creștea odată cu tine, alergai să te uiți la el în recreație, îl săpai la rădăcină, distrugeai omizile. Și iată, când abia sfârșești școala, mărul tău dă cele dintâi roade... Cât e de frumos !...

— Frumos, într'adevăr ! repetă gânditoare și Zoia. Frumos ! Uite, eu sunt în clasa a IX-a și azi am sădit un tei. Noi amândoi vom crește împreună... Teiul meu e al treilea din rând, să ții minte, mamă. Al patrulea, e al Catei Andreeva.

După câteva zile, în „Pravda" apăru un articol în care se arăta felul cum elevii clasei a IX-a au sădit pomi și au îngrijit grădina școlii. Articolul se încheia cu următoarele cuvinte:

„Examenele de absolvire iau sfârșit. De pe băncile școlii pleacă oameni tineri, bine educați, călîți, care nu se tem nici de îngheț, nici de vânturi. Ei se vor duce să muncească, să învețe să-și facă datoria de ostaș în rândurile Armatei Roșii..."

Crește larma verdeții, răsună
Cu primăvara venind împreună

BALUL

In seara zilei de 21 Iunie avea loc un bal în cinstea absolvenților clasei a X-a. Clasa Zoiei și a lui Șura hotărî să ia parte in corpore la bal.

— In primul rând pentrucă absolvenții noștri ni-s dragi spuse Șura. Niște băieți minunați! Numai Vania Belâh cât face...

— Și în al doilea rând ca să vedem cum o să iasă balul lor, iar la anul să facem unul și mai frumos! intră în vorbă Catia.

Se pregăteau pentru balul absolvenților ca invitați, ca participanți și ca... rivali, gândindu-se să organizeze anul următor un bal ne mai pomenit de fastuos, cum nu visase nicio serie de absolvenți.

Impodobiră școala, iar profesorul-pictor Nicolai Ivanovici le dădu ajutor. El avea mâini pricepute, de aur, pentru care școala No. 201 îl prețuia și-l respecta foarte mult. Impodobea întotdeauna școala simplu, dar cu gust — la aniversarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, de Anul Nou, de 1 Mai — și de fiecare dată găsea ceva nou, neobișnuit. Iar elevii făceau cu drag și voie bună tot ce le spunea.

— Acum o să se întreacă pe sine ! mă încredinţă Şura.

...Seara era caldă şi luminoasă. M'am întors acasă târziu, pe la 10, şi nu i-am mai găsit. Plecaseră amândoi la bal. După o vreme am ieşit, m'am aşezat pe scările dela intrare şi am rămas liniştită, fără gânduri, odihnindu-mă în liniştea şi mirosul proaspăt al frunzişului. Apoi m'am ridicat şi am pornit-o agale spre şcoală. Doream să văd, măcar de departe, cum s'a întrecut pe sine Nicolai Ivanovici şi cum petrec copiii... Prea bine însă nu-mi dădeam seama de ce anume mă îndreptam într'acolo: mergeam, mă plimbam, asta era tot !

— Nu ştiţi unde-i şcoala 201 ? auzii o voce slabă de femeie.

— Şcoala lui Chiricov ? făcu un glas blajin de bas, răspunzând înainte de a mă întoarce. Mergeţi drept şi la casa de colo — cea care se vede — cotiţi. Acolo-i şcoala. N'auziţi muzica ?

Eu auzeam muzica şi zărisem şcoala încă de departe: era scăldată în lumină, cu ferestrele larg deschise.

M'am furişat înăuntru, am privit împrejur şi am început să urc scara. Da, Nicolai Ivanovici făcuse cel mai bun lucru, lăsase vara să se înstăpânească pretutindeni. In şcoală, peste tot — verdeaţă şi flori. In vase, în găleţi, în ghivece, pe podea, pe pereţi, în jurul ferestrelor, în fiecare colţ şi la fiecare pas — buchete de trandafiri, ghirlande din cetină de brad, braţe întregi de liliac, crenguţe dantelate de pin şi flori, flori fără sfârşit..

M'am îndreptat spre locul de unde se auzea larmă, râsete, muzică — şi, apropiindu-mă de uşile larg deschise a'e sălii de festivităţi, am rămas locului ca orbită: era atâta lumină, atâtea feţe tinere, atâtea zâmbete, atâţia ochi strălucitori... L-am recunoscut pe Vania, despre care Şura îmi vorbise de multe ori, de fiecare dată entuziasmat şi cu un deosebit respect ! Fiu de zugrav, şi el însuşi priceput în meseria tatălui său, tânăr cu mâini de aur şi minte luminată, era membru în consiliul profesoral, un minunat comsomolist şi fruntaş la învăţătură. L-am zărit şi

pe Volodia Iuriev, fiul Lidiei Nicolaevna, învățătoarea Zoiei și a lui Șura din primele clase. Prin expresia severă a chipului său, băiatul acesta cu ochii senini și fruntea înaltă, mă uimise întotdeauna; acum însă, îl vedeam aruncând confetti asupra perechilor care lunecau pe lângă el, râzând voios și cu totul copilărește... Mai apoi, l-am descoperit și pe Șura: stătea lângă perete; o fată blondă îl invita să danseze împreună valsul care tocmai se cânta, iar el zâmbea stingherit, dând din cap...

Dar iat-o și pe Zoia! Poartă o rochie roșie cu buline negre, — rochia cumpărată din banii dăruiți de Șura. Îi stă minunat. Când a îmbrăcat-o prima dată, Șura i-a spus încântat: „Îți stă foarte bine!"

Zoia vorbea cu un tânăr înalt, cu fața smeadă, pe care nu știam cum îl cheamă. Ochii îi erau plini de zâmbet, strălucitori; obrajii parcă-i ardeau...

Valsul se sfârși, perechile se risipiră, dar îndată se auzi un strigăt voios:

In cerc! In cerc! toată lumea în cerc!

Și din nou îmi fluturară prin fața ochilor, rochițele albastre, trandafirii și albe ale fetelor cu chipurile împurpurate și pline de voioșie.

Am plecat încetișor de lângă ușă și am coborît în stradă; o adevărată explozie de râsete m'a făcut să mă opresc iarăși în loc. După o clipă am pornit-o agale, trăgând cu nesaț în piept aerul rece și proaspăt al nopții. Mi-am amintit pe neașteptate ziua când i-am adus pentru prima dată la școală. „Cât au crescut... Ei, dacă i-ar vedea Anatolii Petrovici!"

...La Moscova nopțile de vară sunt scurte, iar liniștea lor e adeseori turburată. Ba se aud pași întârziați răsunând puternic pe asfalt, ba sgomotul înăbușit al unui automobil apărut cine știe de unde, ba sunetul cristalin al orologiului din Cremlin care se revarsă deasupra orașului adormit...

Iar în această noapte de Iulie, liniștea lipsea într'adevăr. Când într'o parte, când într'alta isbucneau pe neașteptate gla-

suri, explozii de râsete, se auzeau paşi uşori şi repezi sau răsuna cate un cantec. Oamenii, miraţi că sunt treziţi la o oră atât de neobişnuită, scoteau capetele pe ferestre, dar îndată chipul le era luminat de zâmbet. Nimeni nu întreba de ce în noaptea asta umblă atâta tineret voios pe străzi, de ce fetele şi băieţii, ţinându-se de braţ şi înşirându-se câte zece-cinsprezece în rând, merg prin mijlocul străzii, de ce au atâta însufleţire şi bucurie întipărită pe faţă şi nu se pot stăpâni să nu cânte şi să nu râdă. Nu trebuiau să întrebe, ştiau toţi că tineretul Moscovei sărbătoreşte absolvirea şcolii!

Intr'un târziu am ajuns acasă şi m'am culcat. M'aîn trezit când abia se iviseră zorile: noaptea zilei de 22 Iunie fusese atât de scurtă...

Şura stătea lângă patul său. Poate tocmai paşii lui uşori, înăbuşiţi, mă treziseră.

— Zoia unde-i ?

— S'a dus să se plimbe puţin cu Ira.

— A fost frumos la bal, Şura ?

— Foarte frumos, minunat! Noi însă am plecat mai devreme. I-am lăsat pe absolvenţi singuri cu profesorii. Din politeţe, înţelegi? Să-şi ia rămas bun şi altele de-alde astea.

Şura se culcă. O vreme îndelungată tăcurăm amândoi. Deodată, lângă fereastră se auzi un şuşoţit de glasuri...

— E Zoia cu Ira... spuse încet Şura.

Fetele se opriră chiar lângă fereastra noastră. Vorbeau cu înflăcărare:

— ...aşa-i atunci, când te simţi cel mai ferecit om de pe lume! se auzi glasul Irei.

— Da, aşa e. Eu însă nu înţeleg cum poţi să iubeşti un om pe care nu-l stimezi, răspune Zoia.

— Uf, cum de mai vorbeşti astfel! făcu Ira mâhnită. Doar ai citit atâtea cărţi!

— De asta şi vorbesc aşa, pentrucă ştiu: dacă nu stimez un om, nu-l pot iubi.

— Dar în cărți se vorbește altfel despre dragoste. In cărți se spune că dragostea e fericirea... un simțământ de neasemuit...

— Desigur. Dar...

Glasurile deveniră și mai surde.

— S'a dus s'o conducă pe Ira — șopti Șura și, îngrijorat ca un om mare, adăugă: Ei, o să-i fie greu în viață. Privește orice într'un fel cu totul deosebit.

— Nu-i nimic, Șura. O să crească. Totul o să fie bine până la urmă.

Curând se auzi pe scară un sgomot ușor de pași. Zoia deschise ușa încet, încât abia se auzi.

— Dormiți ? întrebă ea în șoaptă.

Niciunul din noi nu răspunse. Pășind cu grijă, Zoia se apropie de fereastră și rămase multă vreme cu privirile ațintite asupra cerului care se lumina.

22 IUNIE

Cum mi s'a săpat în minte fiecare clipă din această zi!

Duminică, 22 Iunie, aveam ultimele examene la școala mi litară. Dimineața era însorită și luminoasă. Mă grăbeam spre stația de tramvai, iar Zoia mă conducea.

Pășea alături de mine ca o adevărată adolescentă, înaltă bine legată, cu obrajii îmbujorați. Pe chipul ei era un zâmbet voios și blând: zâmbea soarelui, văzduhului plin de prospețime adierii înmiresmate a teiului înflorit și darnic.

Urcai în tramvai. Zoia ridică mâna în semn de rămas bun mai stătu o clipă, apoi porni spre casă.

Dela noi de acasă până la școală făceam aproape o oră cu tramvaiul. Obișnuiam să citesc în tramvai, dar dimineața era atât de frumoasă, încât simții nevoia să ies pe platformă, în bătaia vântului șăgalnic de vară. Neastâmpărat, fără să țină sea-

ma de nimic, vântul se năpustea asupra tramvaiu'ui, sburlind părul tineretului voios care umplea platforma. Tovarășii mei de drum se schimbau fără încetare. La Academia Timiriazev, studenții coborîră și se împrăștiară pe la facultățile lor: examenele erau în toi și ei nu voiau să știe că au o zi de odihnă. Lângă statuia lui Timiriazev, precum și pe bănci și pe alei, se zăreau grupuri de tineri și tinere: pesemne că învățau sau poate că unii mai norocoși chiar sfârșiseră cu examenele. La stația următoare, și vagonul, și platforma tramvaiului se umplură cu elevi în haine de sărbătoare cu cravate roșii. O profesoară cu ochelari, foarte tânără și foarte severă, supraveghea copiii cu multă grijă, să nu facă sgomot, să nu stea pe scară și să nu scoată capul pe fereastră.

— Maria Vasilievna, — spuse rugător un băiat voinic — cum vine asta: în clasă să fim cuminți, aici să nu vorbim... Doar suntem în vacanță!

Profesoara nu răspunse nimic, ci îi aruncă o privire atât de aspră, încât băiatul suspină, lăsă ochii în pământ și tăcu. O vreme în vagon domni liniște. Apoi o fetiță cu părul roșu ca focul, cu ochii neastâmpărați și fața plină de voioșie și de pistrui, făcu unei prietene semn cu cotul, îi șopti ceva la ureche, începură să șușotească și, deodată, isbucniră cu toții în râs, iar vagonul zumzăi din nou ca un stup de albine.

Coborîi din tramvai. Până să înceapă examenele mai era o jumătate de ceas, iar răgazul acesta mă făcea să pășesc pe strada largă, fără grabă și să mă uit în voie în vitrinele librăriilor. „Trebue să-i spun lui Șura să vină aici ca să-și cumpere cărți și hărți pentru clasa a X-a, — mă gândeam. Să fie pregătit totul din vreme: doar ultimul an de școală e cel mai greu, cel mai serios... Iată și o expoziție de pictură. Peste câteva zile o să venim s'o vedem cu toții".

Mă apropiai de școală și urcai la etajul al doilea. Nu prea semăna a zi de examene, pretutindeni era pustiu, nu zăreai ținute. In cancelarie mă întâmpină directorul:

— Azi, Liubov Timofeevna, n'o să avem examene. Elevii nu s'au prezentat. Incă nu se ştie din ce cauză.

Fără a bănui ceva, simţii totuşi în adâncul fiinţei mele ceva ciudat, ca o svâcnire de ghiaţă. Elevii noştri, militari erau de o punctualitate exemplară. Ce anume a putut să-i împiedice să fie punctuali tocmai în ziua examenelor ? Ce s'a întâmplat ? Lucrul acesta nu-l ştia încă nimeni.

Ieşii din nou în stradă şi mi se păru că-i zăpuşeală, că pe feţele tuturor s'a ivit o expresie neliniştită şi încordată. Unde a dispărut prospeţimea dimineţii, veselia sgomotoasă şi lipsită de grijă a mulţimii din Moscova, care se bucura de o zi de odihnă ? Toţi păreau că aşteaptă ceva şi aşteptarea aceasta era chinuitoare, parcă dinainte de a începe furtuna.

Tramvaiele treceau înţesate şi la întoarcere făcui aproape tot drumul pe jos. Nu prea departe de casă isbutii să mă urc şi eu într'un vagon: din pricina asta n'am putut auzi cuvântarea tovarăşului Molotov. Dar cel dintâi cuvânt cu care m'au întâmpinat acasă a fost cuvântul ce-a deslănţuit zăpuşeala prevestitoare de furtună, simţit de toţi în dimineaţa aceea de neuitat.

— Război ! Mamă, e război !

Copiii săriră înaintea mea de cum am trecut pragul. Vorbeau amândoi odată :

— Ştii, e război ! Ne-a atacat Germania ! Fără să ne declare război! A trecut pur şi simplu graniţa şi a deschis focul !

Chipul Zoiei era mânios ; vorbea cu aprindere, fără să-şi ascundă revolta. In schimb, Şura se străduia să pară liniştit.

— Ei, ce vrei? trebuia să ne aşteptăm la asta ! zise el dus pe gânduri. Parcă noi nu ştiam ce înseamnă Germania fascistă ?

O vreme tăcurăm cu toţii.

— Da, acum viaţa se va schimba ! spuse printre dinţi, ca pentru sine, Zoia.

Şura se întoarse brusc spre ea :

— Nu cumva ai de gând să lupţi şi tu ?

— Da, răspunse Zoia aproape răutăcios, fără să se adre-

seze nimănui, ca și mai înainte. Apoi se întoarse repede și ieși din odaie.

...Știam că războiul înseamnă moarte, pierderea a milioane de vieți omenești. Știam că războiul aduce distrugere, nenorocire și lacrimi. Dar în acea primă zi depărtată n'am putut să ne închipuim nici pe departe tot ce avea să ne aducă războiul! Nu cunoscusem încă bombardamentele, nu știam ce înseamnă tranșeele și adăposturile, dar curând a trebuit să le săpăm chiar noi. Nu auzisem încă șuieratul și explozia bombelor incendiare. Nu știam că suflul bombelor sparge geamurile și smulge din țâțâni ușile zăvorite. Nu știam ce sunt evacuarea și eșaloanele — eșaloane alcătuite numai din copii și pe care dușmanii le mitraliau liniștit și metodic din avion. Nu auziserăm încă nimic despre satele arse și preschimbate în cenușă, nici despre orașele transformate în ruine. Nu știam de spânzurători, torturi și chinuri, de îngrozitoarele șanțuri și râpe unde își găseau moartea zeci de mii de oameni, femei, bolnavi, bătrâni și prunci în brațele mamelor lor. Nu știam de cuptoarele unde erau arși mii și sute de mii de oameni după ce erau mai întâi batjocoriți. Nu știam de lagărele de exterminare, de plase făcute din păr de om, de coperte de cărți făcute și ele din piele de om... Multe nu știam pe atunci! Noi eram deprinși să respectăm omul, tot ce e omenesc, să iubim copii și să vedem în ei viitorul nostru. Nu știam pe atunci că bestiile cu înfățișarea omenească pot arunca prunci în foc. Nu știam cât va ține războiul.

Da, multe nu știam pe atunci!

ZILE DE RĂZBOI

Iura Isaev a fost cel dintâi din clădirea noastră care a plecat pe front. L-am zărit când a ieșit în stradă. Îl însoțea soția sa, iar la câțiva pași în urmă, ștergându-și ochii când cu

basmaua, când cu șorțul — venea maică-sa. Pesemne că dela fiecare fereastră îl privea câte cineva, așa cum îl priveam și noi. După puțin timp, Iura întoarse capul. Desigur, și casa cu două caturi, care se înălța în mijlocul tufelor dese de verdeață, și locatarii, îi erau deopotrivă de dragi și de apropiați. Zărindu-ne și pe mine cu Zoia, Iura ne zâmbi și flutură din șapcă:

— Rămâneți cu bine!

— Să te întorci sănătos! răspunse Zoia.

Apoi, Iura întoarse încă de câteva ori capul, voind parcă să-și întipărească și mai bine în minte tot ce lăsa în urmă, fiecare linie a fațadei, ca și cum ele ar fi fost trăsăturile unui chip drag, să țină minte ferestrele deschise, tufe'e din jur...

Curând fu chemat Serghei Nicolin. El plecă singur. Soția lui lucra la o uzină și nu putu să-l conducă. La oarecare depărtare, Serghei întoarse capul și, întocmai ca Iura, privi casa. Erau oameni complet diferiți, iar după înfățișare ai fi zis că nu seamănă deloc unul cu altul, dar ochii lor, în această clipă de bun rămas, mi s'au părut la fel: amândoi parcă îmbrățișau cu privirea tot ceeace puteau cuprinde și era atâta dragoste, atâta neliniște în această privire!

...Viața se schimbă cu totul, deveni aspră, plină de griji. Se schimbă și fața Moscovei noastre. Pe geamuri erau lipite fâșii de hârtie, unele în formă de cruce, altele vrând, chipurile, să semene a desene, dar lipsite de orice frumusețe, anoste. Vitrinele magazinelor erau astupate cu scânduri sau cu saci de nisip. Parcă toate clădiri'e priveau pe sub sprâncene, posomorîte, cu încordare.

In curtea noastră se săpa o tranșee. Oamenii càrau de prin magazii scânduri ca să acopere adăpostul.

Unul din locatari căuta și se agita să explice că nu trebue să precupețești nimic pentru cauza comună, dar nu știu din ce pricină, uită să deschidă magazia lui; se năpusti în schimb asupra unor copii care se jucau în curte (tatăl lor era pe front, iar mama plecată la lucru) și începu să strige, poruncindu-le să

aducă îndată scânduri. Zoia se apropie liniștită și-i spuse răspicat:

— Uite ce-i: deocamdată aduceți scânduri din magazia dumneavoastră. Cât o să lucrăm noi o să vină și mama acestor copii, și-și va face singură datoria. E ușor să te răsteşti la cei mici!

...Chiar în cele dintâi zile de război, trecu pe la noi în fugă să-și ia rămas bun, nepotul meu, Slava. Era în uniformă de aviator, cu aripioare pe mânecă.

— Plec pe front! ne dădu el de veste. Pe chipul lui era atâta bucurie, de parcă s'ar fi dus la o nuntă. Să nu-mi duceți grija!

Il îmbrățișai cu putere și plecă; stătuse cu noi abia o jumătate de oră.

— Ce păcat că nu sunt luate și fetele în armată! murmură Zoia, uitându-se în urma lui. In cuvintele ei se simțea atâta părere de rău și atâta dârzenie, încât Șura nu se încumetă să glumească sau s'o contrazică, cum făcea deobicei.

...Nu ne cu'cam niciodată până nu ascultam la radio comunicatul Biroului Sovietic de Informații. Și în acele prime săptămâni, comunicatele nu erau îmbucurătoare. Zoia asculta cu sprâncenele încruntate, cu dinții încleștați și adeseori pleca de lângă aparat fără să spună un cuvânt. Intr'o zi însă, isbucni:

— Pe ce pământ calcă!

A fost cel dintâi și singurul strigăt de durere pe care l-am auzit dela Zoia, toată viața ei.

PLECAREA

In ziua de 1 Iulie, spre seară, auzirăm ciocănind la ușă.

— Șura-i acasă? întrebă cineva fără să intre.

— Cine-i? Petia? Simonov? se miră Zoia ridicându-se de lângă masă și crăpând ușa. Ce vrei cu Șura?

— Am nevoie de el, făcu misterios Petia.

In clipa aceea se ivi Șura, care ieșise nu știu pentru ce din odaie; zărindu-l pe Petia îi făcu un semn din cap și plecară amândoi. Ne-am uitat pe fereastră: în stradă așteptau câțiva tineri, toți din aceeași clasă și prieteni cu Șura. O vreme vorbiră cu jumătate glas, apoi întreg grupul se depărtă.

— Se duc la școală! murmură Zoia gânditoare, ca pentru sine. Ce secrete or fi având?

Șura se întoarse acasă seara târziu. Era serios și îngrijorat, așa cum fusese Petia când venise la noi.

— Ce s'a întâmplat? întrebă Zoia. Ce umblați cu secrete? De ce te-au chemat?

— Nu pot să vă spun, zise Șura hotărît.

Zoia ridica din umeri, dar tăcu.

A doua zi, dis-de-dimineață, plecă în goană la școală. Se întoarse agitată.

— Băeții pleacă, îmi spuse ea. Unde și pentru ce, nu vor să spună. Fete nu vor să ia. Dac'ai știi cât m'am rugat să ma ia și pe mine! Doar știu să trag cu arma! Și sunt voinică! Degeaba însă! Ei au ținut-o într'una pe-a lor: nu pleacă decât băieți!

Chipul, ochii Zoiei, mărturiseau cu prisosință înflăcărarea pe care o pusese în toate aceste zadarnice rugăminți.

Șura se întoarse târziu și spuse liniștit, de parcă ar fi fost vorba de ceva cu totul și cu totul obișnuit:

— Mamă, fă-mi te rog un pachet: un schimb de rufe și ceva de mâncare pentru drum. Dar să nu-mi dai multă mâncare!

Dacă știa sau nu încotro pleacă — asta n'am putut s'o aflăm de la el.

— Dacă dela primul pas m'apuc să flecăresc, atunci ce fel de militar sunt? spuse el cu hotărîre.

Zoia plecă de lângă el fără o vorbă.

Pregătirea lui Șura nu era complicată. Zoia îi cumpără

pentru drum pesmeți, bomboane și niște mezeluri. Eu îi pregătii schimbul de rufe cerut și împachetai totul într'o mică legătură. Iar după amiază ne-am dus amândouă să-l conducem.

In parcul Timiriazev se adunaseră o mulțime de băieți dela diferite școli. La început erau amestecați între ei, dar apoi se grupară după școli. Mamele și surorile stăteau retrase într'o parte, cu legături, valijoare și ranițe pe care le țineau de curele ca pe niște ghiozdane. Aproape toți acei care plecau — adolescenți bine legați, voinici, dar cu chipuri voioase și copilărești — căutau să dea impresia că pentru ei despărțirea de casă, de cei dragi, e un lucru obișnuit. Unii isbutiseră să tragă o fugă până la iaz și să se scalde, alții mâncau înghețată, glumeau sau râdeau. Fără voie însă, se uitau tot mai des la ceas. Aceia de lângă care mamele sau surorile nu se mai deslipeau, erau niței stingheriți: „Plecăm într'o misiune importantă — și uite, mămica e lângă noi, de parc'am fi copii mici!" Știam că nici Șura nu va fi bucuros să stau lângă el și din pricina asta mă așezai cu Zoia pe o bancă, la umbră, ceva mai departe de grupul băieților.

Către ora 4, veniră spre rond o mulțime de tramvaie goale și îmbarcarea începu. Băieții își luau în fugă rămas bun dela ai lor și, gălăgioși, își ocupau locurile. Mamele unora dintre băieți plângeau, iar ei aveau fețele posomorîte și triste. Nu voiam să turbur ultimele clipe în care mai eram împreună și n'am plâns; doar l-am îmbrățișat și i-am strâns cu putere mâna. Șura era emoționat, deși se străduia să nu pară.

— Nu așteptați până plecăm, duceți-vă acasă! Zoia să ai grijă de mama! Spunând acestea, Șura sări în tramvai, apoi veni la fereastră, ne făcu semne de rămas bun cu mâna și apoi, făcu un gest care voia să spună: „Nu mai așteptați, duceți-vă acasă!"

Curajul de a pleca atâta vreme cât Șura mai era încă lângă noi, ne lipsea însă. Stând la o mică depărtare, văzurăm cum se urniră tramvaiele și cum porniră la drum, unul după altul,

huruind și cu nenumărate semnale de clopot; din starea aceasta de amorțeală ne trezirăm abia atunci când ultimul vagon dispăru.

Parcul, atât de animat și de sgomotos mai adineauri, deveni dintr'odată pustiu și tăcut. Băncile aflate sub stejarii uriași erau pustii și ele. Iazul răcoros se întindea până departe, unduindu-și lin ape'e, dar nimeni nu se scălda într'însul. Nu auzeai nici glasuri, nici râsete, nici sgomot de pași mari și repezi. Liniște. Prea multă liniște...

Pășeam agale de-a-lungul aleei. Razele soarelui abia străbăteau prin frunzișul boltit deasupra capetelor noastre.

Ca și cum am fi fost înțelese dinainte, ne apropiarăm și ne așezarăm amândouă pe banca aflată pe malul iazului.

— Ce frumos! murmură deodată Zoia. Știi, Șura venea adesea aici să picteze... Uite, și podețul de colo l-a pictat. Îl vezi?

Vorbea cu mine, dar în același timp parcă vorbea cu ea însăși, încet, rar și îngândurată.

— Iazul e lat, dar Șura l-a trecut de multe ori înot, își amintea Zoia cu glas tare. Știi ce-a pățit odată? Asta a fost de mult, Șura avea vreo doisprezece ani pe atunci. Ca întotdeauna, el începea să se scalde de cu primăvară, înaintea tuturora. Apa era rece. Și deodată l-a prins un cârcel la picior, iar malul era încă departe. Inota numai cu un singur picior, căci celălalt îi înțepenise de tot. Abia a ajuns la mal. M'a rugat foarte mult să nu-ți spun! Și nici nu ți-am spus atunci. Acum însă, pot să-ți povestesc totul.

— Și-a doua zi a venit din nou să se scalde, nu-i așa?

— Sigur că da! Inota dimineața și seara pe orice vreme, se scălda aproape până dădea zăpada. Vezi tufișul de colo? Iarna, lângă el e întotdeauna o copcă. Acolo am prins noi pește atunci, mai ții minte? La început am prins cu o cutie de conserve, apoi cu plasa. Mai ții minte cum te-am ospătat cu pește prăjit?

— Buna mea Zoia! rosti eu în loc de alt răspuns, mângâindu-i ușor mâna arsă de soare.

Deodată, simții sub palmă degetele ei subțiri și puternice strângându-se în pumn.

— Bună? Zoia se ridică brusc de pe bancă și atunci am înțeles ce anume o chinuise în tot răstimpul acesta. — Cum mai pot fi eu bună, dacă am rămas pe loc? Băieții au plecat poate să lupte, iar eu stau acasă. Poți oare în asemenea vremuri să stai cu mâinile în sân?

„VOUĂ MĂ ADRESEZ, PRIETENII MEI"

— Mamă, scoală-te! Repede! Scoală-te, mămico!

Am deschis ochii. Zoia sta în fața mea, desculță, cu prosopul pe umăr.

— Nu, nu s'a întâmplat nimic! se grăbi ea să răspundă la întrebarea pe care o citi în ochii mei speriați. Acum vorbește tovarășul Stalin. La radio vorbește. Ascultă...

In aparat se auzi un vuiet, apoi liniște. Și deodată...

— „Tovarăși! Cetățeni! Frați și surori! Ostași ai armatei și flotei noastre! Vouă mă adresez, prietenii mei..."

Ascultam uitând tot de pe lume. Ne era teamă și să mai răsuflăm. Zoia sta dreaptă, cu pumnii strânși, fără să-și ia ochii dela aparat, de parcă putea să vadă în spatele discului de pânză al difuzorului pe acel ce rostea aceste cuvinte pline de durere stăpânită, de dragoste și încredere, de nestăvilită putere și mânie.

— ... „Țara noastră a intrat într'o luptă pe viață și pe moarte împotriva celui mai scelerat și mai ticălos dușman al ei, fascismul german... Dușmanul e crunt și neînduplecat..."

Tovarășul Stalin vorbea despre scopurile dușmanului, despre faptul că fascismul german urmărește să cotropească pă-

mântul nostru, să acapareze roadele muncii noastre, să restabilească puterea moșierilor, să robească și să germanizeze popoarele libere ale Uniunii Sovietice.

— ... „Se pune deci chestiunea de viața și de moartea Statului Sovietic, — spunea tovarășul Stalin — de viața și de moartea popoarelor U.R.S.S., e vorba deci de libertatea sau de robirea popoarelor Uniunii Sovietice. Trebue ca oamenii sovietici să înțeleagă aceasta... Mai trebue să reorganizăm neîntârziat întreaga noastră muncă pe bază de război, subordonând totul intereselor frontului... Armata Roșie, Flota Roșie și toți cetățenii Uniunii Sovietice trebue să apere fiecare palmă de pământ sovietic și să se bată până la ultima picătură de sânge pentru orașele și satele noastre..."

Tovarășul Stalin vorbea despre faptul că în regiunile ocupate de dușman trebuesc organizate detașamente de partizani, că pământul sovietic trebue să ardă și să explodeze sub pașii dușmanului.

Glasul lui liniștit și domol pătrundea până în fundul inimii, iar în el răsuna încrederea în noi toți, în întreg poporul, în fiecare om sovietic. El spunea că războiul acesta nu este un război obișnuit între două armate. El ne-a amintit că avem datoria nu numai de a înlătura primejdia care amenința Patria noastră, dar și de a veni în ajutorul tuturor popoarelor din Europa care gemeau sub jugul fascismului german.

— ...„Toate forțele poporului pentru sdrobirea dușmanului! Înainte, pentru victoria noastră!"

Aparatul de radio tăcu, dar noi am rămas fără să ne clintim, ca și mai înainte, fără să scoatem un cuvânt, de parcă ne era teamă să nu împrăștiem cumva simțământul înalt care ne stăpânea în clipa aceea.

Mai înainte cu câteva clipe ne vorbise omul în care eram deprinși să avem încredere ca și în noi înșine, ca și în conștiința noastră. Omul care ne era conducător, învățător și prieten. El ne era sprijin întotdeauna și în toate. Știam că rostise în cuvân-

tarea lui tot ce era mai important, principal, și că se adresase într'adevăr fiecăruia dintre noi. Ne ajutase să înțelegem pe deplin cât de uriașă era primejdia care amenința Patria noastră și cum trebue s'o înlăturăm, ne ajutase să simțim, altfel decât până atunci, forțele noastre — puterea întreagă a poporului strâns unit și iubitor de libertate.

— Tare aș vrea să știu dacă l-a ascultat și Șura! spusei eu.

— Toți l-au ascultat, toată țara! răspunse Zoia sigură. Apoi, repetă încet și emoționată:

— „Vouă mă adesez, prietenii mei!"

PRIMELE BOMBE

Stau cu Zoia la masă. Avem în față o prelată verde din care facem rănițe pentru front și petițe pentru ostași. Chiar dacă e o muncă simplă, chiar dacă nu-i prea însemnată, e totuși ceva pentru front. Petițele sunt pentru ostași, pentru cei care ne apără de dușman. Rănițele sunt tot pentru ei: fiecare își va pune într'însa lucrurile lui, fiecăruia îi va fi de folos, îi va prinde bine în timpul marșurilor.

Lucrăm tăcute, fără niciun răgaz. Din când în când, mă opresc pentru o clipă și-mi îndrept spatele. Mă cam doare spatele. Și o privesc pe Zoia. Mâinile ei delicate și arse de soare sunt îndemânatice, neobosite. Trudesc cu spor. Conștiința că face și ea ceva pentru front, chiar dacă n'a scăpat-o de gândurile chinuitoare de mai înainte, a ajutat-o totuși să-și găsească un echilibru sufletesc. Ba chiar are altă înfățișare acum: ochii nu mai sunt atât de întunecați, iar din când în când se furișează și câte un zâmbet pe buzele Zoiei...

Odată, stând asupra lucrului, ușa se deschise și în prag apăru Șura.

Intră liniștit, foarte liniștit, de parcă s'ar fi întors dela

școală, își scoase ranița din spate și abia apoi veni spre noi.

Știam că fusese pe frontul de muncă, dar și acum, în ziua sosirii, ca și în ziua plecării, nu ne spuse nimic în privința asta.

— Important este că suntem din nou împreună, zise el cu hotărîre, când începurăm amândouă cu întrebările. De povestit, pur și simplu n'am ce vă povesti. Am muncit mult, asta-i tot! Și clipind șiret din ochi, adăugă: — Am venit special ca să sărbătoresc împreună cu voi ziua mea de naștere. Sper că n'ați uitat de 27 Iulie! Oricum, împlinesc 16 ani!

Iar după ce se spălă și se așeză la masă, îi spuse Zoiei:

— Eu știu ce-o să facem noi amândoi. O să mergem la „Boreț" ca ucenici-strungari. Vrei?...

Zoia lăsă lucrul pe genunchi, îl privi, se apucă din nou de lucru și-i spuse:

— Vreau. Asta o să fie o muncă adevărată.

Șura s'a întors în ziua de 22 Iulie, iar seara, avioanele dușmane au reușit să se strecoare pentru prima dată deasupra Moscovei. Pentru prima dată cădeau bombe nemțești asupra Capitalei noastre. Șura a avut toată vremea o purtare stăpânită; era liniștit, plin de încredere, poruncea și stăruia ca femeile și copiii să coboare în adăpost. „Numai pe maică-mea și pe soră-mea nu le pot convinge să intre în adăpost", se plângea în treacăt. A stat pe stradă tot timpul bombardamentului, iar Zoia nu s'a desprins de lângă el nicio clipă. De somn nu putea fi vorba în noaptea aceea. Spre dimineață, în curtea noastră se auzi că deasupra școlii a căzut o bombă.

— Deasupra școlii noastre? 201? strigară într'un glas Șura și Zoia.

N'apucai să scot o vorbă că amândoi se și repeziră spre școală. Abia mă puteam ține după ei; totuși, ca să rămân acasă nu puteam... Mergeam repede, tăcuți și abia atunci când zărirăm de departe clădirea școlii, răsuflarăm ușurați. Școala era întreagă și nevătămată.

Nevătămată? Nu, ni se păruse numai! Apropiindu-ne am

putut vedea: bomba căzuse în faţa clădirii şi pesemne că suflul spărsese toate geamurile; în jur, oriunde îţi aruncai ochii, cioburi, cioburi, mii şi mii de cioburi. Clipeau rece, peste tot, şi trosneau întruna sub picioare. Şcoala se înălţa oarbă. Clădirea ei, atât de impunătoare şi de liniştită, avea acum o înfăţişare tristă şi nu ştiu cum, neputincioasă. Era aşişderea unui om voinic şi puternic care se trezeşte deodată orb. O clipă ne oprirăm fără voie cu toţii, apoi urcarăm încetişor treptele dela intrare. Şi iată, eu străbăteam acum aceleaşi coridoare de-a-lungul cărora păşisem cu o lună în urmă, în seara când fusese balul absolvenţilor... Atunci, aici cânta muzica, răsunau râsete, totul era p'in de tinereţe şi de veselie. Acum, uşile zăceau scoase din ţâţâni, iar sub picioare cioburi, moloz... Intâlnirăm câţiva elevi din clasele superioare; Şura plecă undeva în fugă împreună cu ei, paremi-se că în pivniţă. Eu păşeam maşinal în urma Zoiei, iar după o clipă ne trezirăm în pragul bibliotecii. De-a-lungul pereţilor atârnau rafturi goale: acelaşi suflu măturase cărţile, ca o labă uriaşă şi rea, împrăştiindu-le la întâmplare prin încăpere — pe podea, pe mese... Peste tot — cărţi. In acea cumplită neorânduială recunoşteam ba coperta de un galben deschis a ediţiei academice a lui Puşchin, ba copertele albastre ale operelor lui Cehov. La un moment dat eram gata să calc pe o carte mototolită, al V-lea volum al lui Turgheniev; mă aplecai să o ridic şi zării lângă ea, sub un strat gros de moloz, un volum de Schiller. Iar de pe pagina unui tom deschis mă privea chipul mirat al lui Don Quijote.

In acest haos, o femeie vârstnică şedea pe podea şi plângea.

— Maria Grigorievna, ridică-te, nu mai plânge! murmură Zoia, abia mişcând buzele-i livide şi aplecându-se s'o ajute.

Mi-am dat seama îndată că femeia aceea trebue să fie responsabila bibliotecii şcolii, Maria Grigorievna. Zoia îmi vorbise de multe ori despre ea, de fiecare dată când venea acasă cu o carte nouă şi interesantă. Maria Grigorievna iubea şi cunoştea cartea, îşi dăruise cărţilor toată viaţa ei, iar acum şedea pe po-

dea printre volumele împrăștiate, rupte și mototolite, cărți pe care era deprinsă să le ia în mână cu nespusă grijă și nemărginită dragoste.

— Hai să le strângem, hai să le așezăm! repeta stăruitoare Zoia, ajutând-o pe Maria Grigorievna să se ridice.

M'am aplecat din nou spre podea și am început să adun cărțile.

— Uită-te, mamă! auzii deodată, glasul Zoiei.

Am ridicat capul mirată. Maria Grigorievna, cu ochii plânși, pășind cu băgare de seamă printre cărți, veni și ea lângă noi: glasul Zoiei răsunase nespus de ciudat și parcă triumfător. Zoia îmi întinse un volum deschis, cuprinzând versuri de Pușchin.

— Uitați-vă! repetă ea cu aceeași bucurie ciudată și glas tot atât de triumfător.

Șterse cu o mișcare iute praful așternut pe slovele paginii și citi:

„Tu, luminează, soare ceresc!
Cum candela noastră descrește
Când zorile ziua trezesc
Falsa înțelepciune pălește.

Căci adevărul arde — flacără pară
Fii veșnică lumină, bezna piară!"

„CU CE-AI AJUTAT FRONTUL?"

La 27 Iulie, zi în care împlini 16 ani, Șura spuse solemn:

— Ei, uite, acum ești mama a doi strungari!

...Se sculau dis-de-dimineață, se întorceau dela muncă târziu, dar nu se plângeau niciodată de oboseală. Iar când veneau dimineața, dela schimbul de noapte, nu se culcau numaidecât: întorcându-mă acasă, deși îi găseam dormind, odaia era deretică.

...Incursiunile aeriene ale dușmanului asupra Moscovei con-

tinuau. Seri de-a-rândul auzeam glasul liniștit al crainicului:

— „Tovarăși, alarmă aeriană!"

Cuvintele lui erau însoțite de răcnetul asurzitor al sirenelor și șuieratul mânios al locomotivelor.

Zoia și Șura n'au coborît niciodată în adăpost. Câțiva băieți de seama lor — Gleb Ermoșchin, Vania Scorodumov și Vaniușca Serov, veneau și acum la ei, toți trei parcă anume aleși: puternici, bine făcuți — și plecau cu toții în patrulă; patrulau prin jurul casei sau se suiau în pod și făceau de pază acolo. Și tineri și bătrâni, cu toții trăiam simțământul acela nou, îngrozitor, care pătrunsese în viața noastră și nu puteam gândi la nimic altceva.

...In toamnă, elevii claselor superioare și Zoia împreună cu ei, plecară pe frontul de muncă: la un sovhoz trebuiau strânși în grabă cartofii, ca să nu degere.

In câteva rânduri se lăsă gerul, începu să ningă, iar eu eram îngrijorată de sănătatea Zoiei. Ea însă plecase bucuroasă la muncă, luându-și în grabă numai un singur schimb de rufe, câteva caiete noi și câteva cărți.

După câteva zile primii o scrisoare și apoi încă una:

„Ajutăm la strânsul recoltei. Norma zilnică e de 100 kilograme. La 2 Octombrie am strâns 80. E puțin. Mă voi strădui din toate puterile să strâng 100 de kilograme și eu!

Cum te simți? Mă gândesc tot timpul la tine și sunt îngrijorată. Mi-e dor de tine, dar ne vom întoarce curând, de îndată ce vom strânge cartofii.

Mămico, iartă-mă, munca pe care o fac e foarte murdară și nu-i prea ușoară — și mi-am rupt galoșii. Dar te rog să nu fii îngrijorată, căci am să mă întorc întreagă și nevătămată.

Imi aduc aminte tot timpul de tine și mă gândesc de fiecare dată că-ți semăn prea puțin și că nu am tăria ta de caracter. Te sărut. Zoia."

M'am gândit mult la scrisoarea Zoiei, la ultimele ei rânduri. Oare ce s'ascundea în spatele acestor rânduri? Ce-i venise să

se dojenească pentru că-i lipsea tăria de caracter? Trebuia să fie ceva la mijloc.

Seara, după ce citi scrisoarea, Şura spuse sigur de el:

— Totul e limpede, s'a ciorovăit cu ceilalţi! Mai ţii minte, ea zicea întruna că n'are tărie de caracter şi că n'are răbdare faţă de cei din jur. Doar singură spunea: „Trebue să ştii să te apropii de un om, să nu te superi îndată şi mie lucrul acesta nu-mi reuşeşte întotdeauna".

Intr'una din scrisori Zoia-mi spunea: „Sunt prietenă cu Nina despre care ţi-am vorbit". „Va să zică, Vera Sergheevna avea dreptate". gândii în sinea mea.

Intr'o seară târzie de Octombrie, m'am întors acasă mai devreme ca de obicei. Am deschis uşa şi inima-mi svâcni să-mi spargă pieptul.

La masă şedeau Zoia şi Şura.

In sfârşit, copiii erau lângă mine, eram din nou împreună!

Zoia sări înaintea mea şi mă îmbrăţişa.

— Suntem iar împreună! murmură Şura, ghicindu-mi parcă gândurile.

Stăteam tustrei în jurul mesei, beam ceai, iar Zoia ne povestea despre sovhoz. Fără să aştepte s'o întreb ceva privitor la rândurile acelea ciudate din scrisoarea ei, Zoia ne istorisi următoarele:

— Munca era grea. Ploaie, noroi... Galoşii ieşeau din picioare şi mă rodeau. Când mă uit — trei băieţi mi-o luaseră mult înainte: eu zăboveam o mu'ţime de vreme în acelaşi loc, pe când ei se mişcau cu repeziciune.

Atunci m'am hotărît să cercetez care-i pricina. M'am despărţit de ei şi am început să-mi văd de treabă singură, pe parcela mea. S'au supărat şi mi-au spus: „individualistă", iar eu le-am răspuns: „Oi fi eu individualistă, dar voi nu munciţi cinstit..." Înţelegi ce era: băieţii mergeau repede, fiindcă scoteau numai cartofii dela suprafaţă, chipurile ca să aibă spor, dar lăsau o mulţime de cartofi în pământ. Şi dacă stai să te gân-

deşti, vezi că aceia care-s îngropaţi mai adânc sunt cartofii cei mai mari şi cei mai buni ! Ei, şi eu scormoneam pământul ca să scot toţi cartofii ! De asta le-am spus că nu muncesc cinstit. „De ce nu ne-ai spus-o dela început, de ce te-ai despărţit de noi ?" au sărit băieţii. „Am vrut să mă verific pe mine însămi", le-am răspuns eu. „Trebuia să ai încredere în noi şi să ne fi spus toate astea dela început..." Iar Nina m'a mustrat şi ea: „N'ai procedat just". In genere au fost foarte multe discuţii şi foarte multă gălăgie ! Zoia clătină stingherită din cap şi încheie cu glas mai scăzut: „Ştii, abia atunci am înţeles, mămico: deşi avusesem dreptate, totuşi fusesem lipsită de tact. Trebuia să fi vorbit din capul locului cu băieţii şi să le fi spus totul. Poate c'atunci n'ar mai fi fost nevoie să mă despart de ei !"

Şura mă privea ţintă şi în privirea lui citii: „Nu ţi-am spus eu ?!"

* * *

Cu fiecare zi, Moscova devenea tot mai posomorîtă, tot mai încordată. Casele erau pitite, camuflate. Pe străzi treceau coloane nesfârşite de ostaşi. Chipurile lor te uimeau ! Buzele strânse, privirea dreaptă şi hotărîtă pe sub sprâncenele încruntate... voinţă, dârzenie, mânie, — iată ce citeai pe chipurile, în ochii lor.

Maşini sanitare, tancuri uruind şi scrâşnind pe caldarâm, se perindau fără încetare.

Seara, întunericul era des, neturburat. Nici clipiri de lumină dela vreo fereastră, nici razele fe'inarelor, nici mănunchiul de o clipă al farurilor de automobil. Trebuia să mergi aproape pipăind drumul, cu băgare de seamă şi repede totodată, iar pe lângă tine treceau oameni cărora nu le puteai vedea feţele, cu paşi tot atât de repezi şi cu tot atâta băgare de seamă. Apoi alarmele, ceasurile de gardă la intrarea clădirii, cerul spintecat de explozii, brăzdat de reflectoare, luminat de răsfrângerile purpurii ale incendiilor depărtate.

Vremuri grele. Dușmanul se apropia de Moscova.

...Odată, Zoia și cu mine treceam pe stradă și ne oprirăm locului: de pe o placardă uriașă, fixată de perete'e unei case, ne privea chipul sever și încruntat al unui soldat. Ochii lui ficși, întrebători, ne priveau ca și vii, iar cuvintele așternute cu slove mari sub chipul lui ne răsunau în urechi de parcă ar fi fost rostite cu glas tare, răsunător, neîndupl'ecat: „Cu ce-ai ajutat frontul ?"

Zoia întoarse capul.

— Nu pot să trec liniștită pe lângă o asemenea placardă ! murmură ea cu durere.

— Doar ești încă un copil ! Apoi, ai fost pe frontul de muncă, iar asta-i tot pentru Patrie, tot pentru armată.

— E puțin ! răspunse Zoia cu încăpățânare.

După câteva clipe, spuse deodată, cu un alt glas, plin de voloșie și de hotărîre:

— Sunt fericită ! Tot ce-mi pun în gând iese așa cum vreau eu !

„Ce ți-ai pus în gând ?" am vrut s'o întreb, dar nu m'am putut hotărî. Simțeam doar că inima mi se strânge tot mai mult.

RĂMAS BUN

— Mămico — spuse Zoia — m'am hotărît să urmez cursurile de infirmiere.

— Și uzina ?

— Mă vor lăsa. Doar asta-i tot pentru front.

In două zile făcuse rost de toate actele necesare. Acum era voioasă, veselă, ca întotdeauna când lua o hotărîre.

Până atunci lucrasem amândouă mănuși, ranițe și bonete. In timpul incursiunilor aeriene, Zoia făcea de pază, ca și mai înainte, fie pe acoperiș fie în podul casei; îl invidia însă pe Șura,

fiindcă el isbutise să stingă mai multe bombe incendiare la uzina unde lucra.

În ajunul zilei când trebuia să înceapă cursurile, Zoia plecă de acasă de dimineață și se întoarse abia seara târziu. La prânz am stat la masă numai cu Șura. Atunci lucra în schimbul de noapte; pe când se pregătea de plecare, îmi povestea ceva, dar eu abia îl auzeam. O neliniște înspăimântătoare mă stăpânea cu putere, fără să-mi lase o clipă de răgaz.

— Mamă, tu nici nu m'asculți ! spuse Șura mustrător.

— Iartă-mă, Șura. Sunt îngrijorată din pricina Zoiei, nu știu pe unde o fi umblând.

Șura plecă. Cercetai camuflajul dela ferestre, apoi mă așezai din nou la masă. Nu mă simțeam în stare să mă apuc de nimic și am început din nou s'o aștept.

Zoia veni foarte emoționată. Obrajii îi ardeau. Se apropie de mine, mă îmbrățișă și-mi spuse privindu-mă drept în ochi:

— Mamă, îți desvălui un mare secret: plec pe front în spatele dușmanului ! Să nu spui nimănui, nici chiar lui Șura. Să-i spui că am plecat la țară, la bunicul.

De teamă să nu isbucnesc în plâns, am tăcut. Insă trebuia să-i răspund. Zoia mă privea țintă cu ochii strălucitori de bucurie și așteptare.

— Dar ai să poți face față unei asemenea misiuni ? murmurai eu într'un târziu. Doar nu ești băiat !

Zoia păși spre etajeră și rămase acolo, privindu-mă țintă și cu luare aminte ca și mai înainte.

— De ce tocmai tu ? continuai ne mai putând să mă stăpânesc. Dacă te-ar fi chemat, atunci ar fi altceva...

Zoia se apropie și-mi luă mâinile într'ale ei:

— Ascultă-mă, mamă, sunt sigură că dac'ai fi fost sănătoasă, ai fi făcut și tu la fel ! Nu pot rămâne aici. Nu pot ! Apoi adăugă încet: Tu singură îmi spuneai că un om trebue să fie în viață cinstit și curajos. Ce trebue să fac când dușmanul e atât

de aproape? De-ar veni dușmanul aici, n'aș mai putea trăi... Tu mă cunoști, nu pot fi altfel!

Voiam să spun ceva, dar ea începu din nou să vorbească, de astădată cu glas obișnuit și preocupat:

— Plec peste două zile. Fă-mi rost, te rog, de un sac și o raniță, la fel cu acelea pe care le-am cusut noi. De rest, mă îngrijesc singură. A, și încă ceva: un schimb de rufe, un prosop, săpun, perie, creion și hârtie. Asta-i tot.

Apoi, ea se culcă. Am rămas lângă masă, simțind că nu pot nici să dorm, nici să citesc. Hotărîrea ei era nestrămutată — o vedeam limpede. Ce trebuia să fac? Era încă un copil...

N'am simțit niciodată nevoia să-mi caut cuvintele când vorbeam cu copiii mei; ne înțelegeam îndată unul pe ce'ălalt. Acum însă, mi se părea că mă aflu în fața unui zid și că n'am să pot trece niciodată dincolo de el. O, de-ar fi trăit Anatolii Petrovici!...

Dar n'avea rost să-mi caut cuvintele. Orice aș fi spus era în zadar. Și nimeni, nici eu, nici tatăl ei, dacă ar fi trăit, n'ar fi putut s'o oprească...

In ziua aceea, Șura lucra pentru prima dată, după o săptămână întreagă, în schimbul de dimineață. Veni obosit și mâhnit, și parcă nici mâncare nu-i trebuia.

— Zoia e ferm hotărîtă să plece la Osinovâie Gaii?

— Da, am răspuns eu scurt.

— Nu-i rău, ba chiar e bine că pleacă — făcu Șura gânditor. Pe vremea asta, fetele n'au ce căuta în Moscova...

Glasul lui șovăia parcă.

— Poate c'ai pleca și tu? adăugă după o scurtă tăcere. Ai să ai mai multă liniște acolo.

Am dat din cap că nu, fără să răspund. Șura oftă. Se ridică de la masă și deodată spuse:

— Știi, am să mă culc. Parcă am obosit azi.

Am pus în dreptul lămpii o foaie de ziar. Șura rămase o vreme liniștit, cu ochii deschiși și mi se pare că gândea cu

încordare. Pe urmă, se întoarse cu faţa la perete şi curând adormi.

***

Zoia se întoarse acasă târziu.

— Am ştiut că tu nu dormi, spuse ea încet. Apoi adăugă şi mai încet: Plec mâine, — şi, voind parcă să micşoreze puterea loviturii, îmi mângâie mâna.

Tot atunci, fără să amâne, controlă încă odată lucrurile pe care trebuia să le ia şi le aşeză cu grijă în raniţă. Eu o ajutam în tăcere. Aceste pregătiri sunt atât de obişnuite... cauţi să aşezi fiecare lucru, aşa ca să ocupe cât mai puţin loc şi, preocupat, vâri într'un colţişor rămas liber, o bucată de săpun sau o pereche de ciorapi de lână, de rezervă... Şi doar erau ultimele clipe, clipe numărate, pe care le petreceam împreună. Oare, ne despărţim pentru mult timp? Ce primejdii, ce greutăţi, pe care abia le poate înfrunta un bărbat sau un soldat, o aşteaptă pe Zoia mea?... Nu puteam s'o întreb, — ştiam că n'am dreptul să plâng; simţeam doar un nod amar în gât.

— Aşa, spuse Zoia. Mi se pare că am pus tot.

Apoi trase sertarul ei, luă jurnalul şi voi să-l pună în raniţă.

— Nu face să-l iei cu tine, spusei eu cu o mare sforţare.

— Da, ai dreptate.

Şi înainte s'o pot opri, păşi spre sobă şi svârli caietul în foc. Pe urmă se aşeză pe un scăunel şi mă rugă încetişor, cu glas copilăresc:

— Stai puţin cu mine.

Mă aşezai lângă ea şi, ca în anii de odinioară când erau încă mici, ne aţintirăm privirile asupra învâ'vorării vioaie a focului. Pe atunci spuneam câte o poveste, iar Zoia şi Şura, cu obrajii îmbujoraţi de dogoarea flăcărilor, erau numai urechi. Acum însă, tăceam. Simţeam că nu-s în stare să scot un cuvânt.

Zoia întoarse capul, privi spre patul unde dormea Şura, apoi îmi luă încet mâinile într'ale ei şi spuse în şoaptă:

— Am să-ți povestesc totul, dar bagă de seamă să nu spui nimănui, nici chiar lui Șura. Eu am înaintat o cerere la Comitetul raional al Comsomolului cerând să fiu trimisă pe front. Știi câte cereri de astea sunt acolo ? Mii ! Când m'am dus după răspuns, mi s'a spus: Du-te la Comitetul Organizației comsomoliste din Moscova, la secretarul Comitetului.

Și m'am dus. Am deschis ușa. El m'a privit drept în față și cu multă luare aminte. Pe urmă, pe când stam de vorbă, se uita din când în când la mâini'e mele. La început tot răsuceam un nasture dar apoi am pus mâiniile pe genunchi și nu le-am mai mișcat ca să nu creadă cumva că sunt emoționată...

Intâi m'a întrebat despre viața mea. De unde sunt ? Cine sunt părinții mei ? Pe unde am călătorit ? Ce raioane cunosc ? Ce limbi străine știu ? Eu am răspuns că știu germana. Apoi, m'a întrebat dacă am picioare sdravene, inimă și nervi sănătoși. După asta a început să-mi pună întrebări asupra topografiei. Apoi, m'a întrebat ce este azimutul, cum te orientezi după azimut și cum te orientezi după stele. Am răspuns la toate întrebările. Pe urmă mi-a pus și altele. — „Știi să mânuești arma ?" — „Știu." — „Ai tras la țintă ?" —'„Da". — „Știi să înoți ?" — „Știu." — „Dar să sări în apă dela înălțime, ți-e teamă ?" — „Nu mi-e teamă." — „Dar să sări cu parașuta dela înă'țime nu ți-e teamă?" — „Nu." — „Dar voință, ai ?" — „Am nervii tari, am spus eu. Sunt răbdătoare." — „Uite, războiul continuă și e nevoie de oameni, mi-a spus el. Ce-ar fi să te trimitem pe front?" — „Trimiteți-mă!" — „Dar știi că asta nu-i tot una cu a sta într'un birou și a vorbi... Ia stai nițel ! Spune, unde te-ascunzi în timpul bombardamentelor ?" — „Stau pe acoperiș. Nu mi-e frică de alarmă. Nici de bombardamente nu mi-e frică. Și, în genere, nu mi-e frică de nimic." — „Bine, du-te în coridor și așteaptă puțin acolo, — sfârși el. Mai am de vorbit cu un alt tovarăș și pe urmă vom merge la Tușino să facem exerciții de lansare cu parașuta din avion."

Și am ieșit pe coridor. Mă plimbam prin fața ușii și mă gân-

deam: Cum o să sar ? Ah, de n'aș da greș ! Curând m'a chemat iar înăuntru: „Ești gata ?" — „Gata !" Și începu să mă sperie (Zoia îmi strânse cu și mai multă putere mâinile): „Ei, ce vrei ? Vor fi condiții grele... Și cine știe ce se mai poate întâmpla .." Apoi mi-a spus: — „Acum du-te acasă și mai gândește-te. Vino peste două zile." Și-atunci mi-am dat seama că vorbise despre lansarea cu parașuta numai ca să mă încerce.

După două zile m'am dus iar și el mi-a spus: „Am hotărît să nu te luăm." Eram gata să isbucnesc în plâns, dar deodată am început să strig: „Cum să nu mă luați ? De ce să nu mă luați ?"

El a zâmbit și mi-a spus: — „Ia-ți un scaun și stai. Ai să pleci în spatele frontului." Și atunci am înțeles că și asta fusese o încercare. Îți dai seama ? Sunt convinsă că dac'ar fi văzut că răsuflu ușurată sau cine știe ce altceva, nu m'ar fi primit pentru nimic în lume... Ei, și asta-i tot. Va să zică, primul examen l-am trecut.

Tăcu. Lemnele trosneau vesel, iar răsfrângerile dogoritoare ale flăcărilor tremurau pe chipul ei. Altă lumină nu mai era în odaie. Și am mai stat multă vreme privind jocul flăcărilor.

— Imi pare rău că unchiul Serioja nu-i la Moscova, spuse Zoia gânditoare. El te-ar fi îmbărbătat în vremea asta grea, măcar cu sfatul.

Apoi închise soba, își făcu patul și se culcă. Curând m'am culcat și eu, dar n'am putut închide ochii. Mă gândeam că mult timp Zoia n'o să mai doarmă în patul ei. O fi dormind oare ?... Mă apropiai încetișor de pat și ea se mișcă îndată.

— De ce nu dormi ? mă întrebă și am simțit după glas că zâmbește.

— Am vrut să mă uit la ceas, ca nu cumva să întârzii mâine, i-am răspuns. Tu n'avea grijă, dormi.

M'am culcat din nou, dar mi-era cu neputință să dorm. Aș fi vrut să mă apropii iarăși de patul ei. Oare, nu s'a răsgândit ? Dacă ne-am evacua cu toții, așa cum ni s'a propus de atâtea ori?

Simțeam că mă sufoc, nu puteam să respir... Era ultima noapte. Ultima clipă când puteam s'o mai opresc. Pe urmă, avea să fie prea târziu... Și din nou m'am dat jos din pat. In odaie pătrunsese lumina tulbure a zorilor; mă uitam cum doarme, îi priveam chipul liniștit, buzele încleștate dârz și mi-am dat seama pentru ultima oară: Nu, Zoia nu se va răsgândi!

...Șura plecă la uzină dis-de-dimineață.

— La revedere, Șura! strigă Zoia, când el era gata îmbrăcat cu paltonul și își pusese căciula.

— Imbrățișează-i pe bunicul și bunica din partea mea, spuse el, strângându-i mâna. Drum bun! Să știi o să ne fie urît fără tine. Totuși îmi pare bine că pleci. La Osinovâie Gail o să fii mai liniștită.

Zoia zâmbi și-l îmbrățișă.

Am băut împreună ceaiul și apoi a început să se îmbrace. I-am dat mănușile cele călduroase, mănușile verzi cu o dungă neagră la margine, pe care i le împletisem eu singură, și flanela mea.

— Nu, nu vreau s'o iau. Cum ai să stai tu la iarnă fără ceva călduros, — se împotrivi Zoia.

— Ia-o! spusei eu încet.

Zoia mă privi și nu mai scoase o vorbă.

Ieșirăm împreună. Era o dimineață posomorîtă și vântul ne biciuia obrajii.

— Dă-mi să-ți duc eu ranița, Zoia.

Ea se opri din mers:

— De ce faci asta? Uită-te la mine... Tu p'ângi? Nu vreau să mă conduci cu lacrimi în ochi. Uită-te la mine!

O privii avea chipul plin de voioșie și de fericire. Mă străduii să râd și eu.

— Așa e mai bine. Să nu mai plângi...

Mă îmbrățișă cu putere, mă sărută și sări pe scara tramvaiului care tocmai pornea.

CARNEȚELUL DE INSEMNĂRI

Fiecare lucru din casă păstra căldura mâinilor Zoiei. Cărțile stăteau rânduite pe etajeră așa cum le lăsase. Schimburile din dulap, teancul de caiete de pe masă, toate erau așezate de mâinile ei. Și ferestrele cu cercevelele astupate cu grijă pentru iarnă, și ramurile cu frunze uscate de toamnă din paharul înalt — totul îi păstra prezența, totul amintea de ea.

După vreo 10 zile primii o carte poștală pe care erau așternute numai câteva rânduri:

„Dragă mamă! Sunt bine, sănătoasă, mă simt bine. Dar tu? Te sărut și te îmbrățișez. A ta, Zoia."

Șura o ținu multă vreme în mână. Citea și recitea numărul oficiului poștal militar, de parcă voia să-l învețe pe dinafară.

— Mamă!

Doar atâta a spus Șura și această exclamație cuprindea tot ce simțea în clipa aceea: uimire, mustrare, obidă amară pe care o resimțea pentru tăcerea noastră.

Ambițios, îndârjit, nu voi să mă întrebe nimic. Faptul că Zoia nu-i împărtășise și nu-i spusese nicun cuvânt despre planurile ei, îl uimea, îl supăra peste măsură.

— Adu-ți aminte... când ai plecat în Iulie, nici tu nu i-ai spus nimic. N'aveai voie, știu... Poate că nici ea n'a avut voie...

Șura îmi răspunse cu cuvinte pe care nu le auzisem niciodată din gura lui (și nici nu mă gândisem c'ar putea vorbi astfel):

— Eu și cu Zoia eram unul singur. Și, după o scurtă tăcere, adăugă răspicat: Așa că trebuia să plecăm împreună.

Mai mult n'am vorbit despre lucrul acesta.

...„Nu-mi găsesc locul", — iată când am înțeles cu adevărat aceste cuvinte! Stăteam în fiecare zi până noaptea târziu, coseam efecte militare și tot timpul mă gândeam: „Unde ești acum? Ce faci? Te gândești la noi?..."

Intr'o zi mă folosii de o clipă de răgaz și mă apucai să fac

rânduială în sertarul mesei. Voiam să găsesc loc și pentru caietele Zoiei, ca nu cumva să se prăfuiască.

Din prima clipă mi-au căzut în mână foi disparate așternute cu scrisul mărunt al Zoiei. Le-am citit: erau pasaje din lucrarea ei „Ilia Muromeț", ciorna pesemne. Lucrarea începea astfel:

„Nesfârșită e întinderea pământului rus. Trei viteji păzesc liniștea lui. In mijloc, pe calul lui puternic, stă Ilia Muromeț. Buzduganul greu pe care-l ține'n mână e gata să cadă asupra dușmanului. De o parte și de alta stau credincioșii lui tovarăși: Alioșa Popovici, cel cu ochi șireți și chipeșul Dobrânea".

Imi amintii cum a citit Zoia epopeea lui Ilia Muromeț, cum a adus odată o reproducere de pe faimosul tablou al lui Vasnețov, cât de mult și cu câtă atenție l-a privit. Cu descrierea acestui tablou începuse lucrarea...

Pe o altă foaie scria:

„Poporul se poartă cu Ilia Muromeț cu duioșie, e îndurerat când e rănit într'o luptă, îl desmiardă spunându-i Ilenca sau Iliușenca. Așa de pildă zice: „Ilenca și-a sucit piciorul". Când îl învinge vreun îngâmfat răutăcios, însuși pământul îi dă putere: „Stând lungit la pământ, Ilia prinse puteri de trei ori cât avea mai înainte".

Pe fața cealaltă a foii scria :

„Și iată că după o sută de ani, năzuințele și așteptările poporului s'au împlinit. Pământul nostru își are azi vitejii lui apărători din popor — Armata Roșie. Nu degeaba spune cântecul : „Suntem născuți basmul să-l prefacem în faptă". Noi prefacem în fapte un basm minunat, iar poporul își cântă eroii cu tot atâta dragoste cum cânta odinioară despre Ilia Muromeț".

Am pus foile cu băgare de seamă într'un caiet al Zoiei ; într'însul am găsit lucrarea ei despre Ilia Muromeț: era transcrisă pe curat, corectată, iar la sfârșit sta scris limpede de mâna Verei Sergheevna : „Foarte bine".

Pe urmă am început să pun în sertar caietele care alcătuiau teancul de mai înainte, dar am simțit în colțul din fund ceva

care mă împiedica să le așez cum trebue. Am întins mâna și am scos de acolo un carnețel de însemnări.

L-am deschis. Pe primele file erau trecute nume de scriitori și titluri de opere, iar în dreptul multora din ele — câte o cruciuliță: semn că erau citite. Intâlneai numele lui Jucovschi, Caramzin, Pușchin, Lermontov, Tolstoi, Dickens, Byron, Molière, Shakespeare... Urmau câteva pagini scrise cu creionul, dar rândurile erau aproape șterse și nu se puteau desluși. Și deodată — pagini scrise cu cerneală, rânduri dese de slove limpezi și mici ca niște mărgele — scrisul Zoiei!

„In om totul trebue să fie frumos: și chipul, și haina, și sufletul, și gânduri'e" (Cehov).

„A fi comunist, însemnează a persevera, a gândi, a voi, a îndrăzni" (Maiacovschi).

Pe pagina următoare erau rânduri așternute în grabă cu creionul:

„Othello" — lupta omului pentru idealurile înalte ale adevărului, pentru puritate sufletească și sinceritate. Tema din „Othello" e victoria prezentului, victoria unui mare și adevărat sentiment omenesc!"

Și încă: „Moartea eroului în operele lui Shakespeare e întotdeauna însoțită de triumful unui țel măreț".

Răsfoiam carnețelul aproape rupt și mi se părea că aud glasul Zoiei, că văd ochii ei cercetători și serioși, zâmbetul sfios.

Iată un fragment din „Ana Carenina", despre Serioja: „Avea numai nouă ani, era copil, dar își cunoștea sufletul, îi era scump, îl păstra ca pe lumina ochilor și fără cheia dragostei nu lăsa pe nimeni să-i pătrundă într'însul".

Citeam și mi se părea că toate acestea sunt spuse chiar despre Zoia; citeam și mi se părea că mă privește tot timpul, de după fiecare rând.

„Maiacovschi e un temperament tumultuos, deschis, drept. Maiacovschi a creat o viață nouă în poezie. Este un poet-cetățean, un poet-orator".

„Când munca e o plăcere — viața e plăcută ! Când munca e o datorie — viața e o sclavie ! (Satin).

„...Ce înseamnă adevărul ? Omul, iată ce-i adevărul".

„...Minciuna este religia sclavilor și a stăpânilor. ...Adevărul este dumnezeul omului liber !... Omul ! Cât de minunat ! Cât de mândru sună cuvântul om !... Omul trebue respectat ! Nu trebue să ai milă de el... să nu-l înjosești cu mila ta... trebue să-l respecți !... Am urît întotdeauna oamenii care au prea multă grijă să fie sătui. Nu mâncarea-i totul. Omul e mai presus ! Omul e mai presus decât dorința de a fi sătul !" (Gorchi „Azilul de noapte").

Alte pagini, alte însemnări :

„Miguel de Cervantes Saavedra — iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha". Don Quijote — voință, spirit de sacrificiu, inteligență".

„Cartea este poate cea mai complicată și mai mare minune dintre toate minunile create de omenire în drumul ei spre fericire și progres" (M. Gorchi).

„Când citești pentru prima dată o carte bună, parcă simți că ți-ai găsit un mare prieten, un prieten sincer și drag. Când recitești o carte, parcă te reîntâlnești cu un vechi prieten. Când sfârșești o carte bună — parcă te desparți de cel mai bun prieten al tău, pe care nu știi dacă ai să-l mai vezi vreodată" (Din înțelepciunea chineză).

„Numai cel care merge, străbate drumul".

„Tot ce-i mai minunat în caracterul omului, în purtarea lui, în obiceiurile lui — e modestia (Longfellow).

Acum, ca și în ziua aceea când citisem jurnalul Zoiei, mi s'a părut că țin în mâini o inimă vie, o inimă care vrea cu înflăcărare să iubească și să creadă.

Am răsfoit multă vreme carnețelul Zoiei, oprindu-mă gânditoare asupra fiecărei pagini : mi se părea că e lângă mine, că suntem din nou împreună.

Iată ultimele file. E însemnată și data: Octombrie 1941.

„Secretarul Comitetului din Moscova e un om modest și simplu. Vorbește puțin, dar limpede. Telefonul lui: C.0-27-00, interior 1-14".

Apoi erau transcrise câteva fragmente mari din „Faust" și, în întregime, corul care preamărește pe Euforion:

Lozinca mea acum
Lupta e, strigătul triumfal:

. . . . . .

Fie! Pe aripi ferme, dârz.
Intr'acolo, acolo
In inima luptei,
In luptă m'arunc!

„Iubesc Rusia din toată puterea suf'etului meu și nici nu mă pot închipui alt unde decât în Rusia" (Saltâcov-Scedrin).

Iar pe ultima pagină, ca o lovitură în inimă, citii cuvintele lui Hamlet:

— „Adio, adio, amintește-ți de mine!"

„TANIA"

Până acum am scris povestirea de față bucuroasă, dar și îndurerată. Scriam și mi se părea că o legăn din nou pe micuța Zoia, că-l țin din nou în brațe pe Șura, băiețaș de numai trei anișori, și parcă-i vedeam din nou împreună, vii și plini de speranțe. Dar cu cât se împuținează ceeace am de povestit, cu atât îmi vine mai greu, cu atât mai anevoios găsesc cuvintele...

Zilele de după plecarea Zoiei mi le amintesc limpede, până în cele mai mici amănunte.

A plecat, iar viața mea și a lui Șura s'a preschimbat în așteptare. Inainte, întotdeauna când venea acasă și nu-și găsea sora, Șura întreba: „Unde-i Zoia?" Acum, primele lui cuvinte

erau: „N'a venit vreo scrisoare?" Mai apoi încetă să le spună cu glas tare, dar în ochii lui citeam aceeași și aceeași întrebare.

Intr'o zi însă, veni acasă în fugă, turburat, fericit și ma strânse cu putere în brațe — ceeace nu făcuse niciodată până atunci.

— Scrisoare? ghicii eu numaidecât.

— Și ce scrisoare! strigă Șura. Ascultă: „Dragă mamă! Cum o duci, cum te simți, nu cumva ești bolnavă? Mămico, dacă ai posibilitatea, scrie-mi măcar câteva rânduri. Când mă întorc din misiune, o să vin să vă văd. A ta, Zoia".

— Când a scris-o?

— La 17 Noembrie. Inseamnă că putem s'o așteptăm!

Și începurăm din nou să așteptăm, acum însă nu atât de ne'inișiți, ci cu bucurie, cu nădejde. O așteptam întruna, în fiece ceas, o așteptam zi și noapte, gata să sărim la cel mai mic sgomot, gata să devenim fericiți în fiece clipă.

Noembrie trecu însă, trecu și Decembrie, se apropia sfârșitul lui Ianuarie... și nici scrisori, nici altfel de vești.

Și eu, și Șura munceam. Șura luase toate grijile casei asupra lui și vedeam că se străduiește s'o înlocuiască în totul pe Zoia. Dacă venea acasă înaintea mea, se grăbea să încălzească mâncarea până mă întorceam. Noaptea îl simțeam ridicându-se din pat și apoi acoperindu-mă cu ce găsea mai călduros; aprovizionarea cu lemne devenise grea în ultimul timp, făceam economie și ne chiverniseam cum puteam.

Intr'o zi — pe la sfârșitul lui Ianuarie — seara târziu, mă întorceam acasă. Deobicei, când ești prea obosit, prinzi în mod mecanic frânturi de discuții. In seara aceea, auzeai pe stradă la fiecare pas.

— Ai citit „Pravda" de azi?

— Ai citit articolul lui Lidov?

Iar în tramvai, o tânără femeie cu ochi care păreau enormi pe fața ei slabă, îi spunea tovarășului său de drum:

— Ce articol sguduitor!... Ce fată...

Am înțeles că ziarul cuprindea ceva neobișnuit.

— Șura, îl întrebai când am ajuns acasă, ai citit „Pravda" de azi? Se spune că e un articol foarte interesant.

— Da — răspunse reținut Șura, fără să mă privească.

— Despre ce-i vorba?

— Despre tânăra partizană Tania. Au spânzurat-o nemții!

In odaie era frig — ne obișnuisem cu asta — dar în clipa aceea am simțit că în mine totul s'a răcit și s'a făcut ghem.

„E și ea fetița cuiva — mă gândii — și pe ea o așteaptă cei de acasă și-i duc grija..."

Mai târziu am ascultat la radio, comunicatele asupra mersului operațiunilor militare și vești de pe frontul de muncă. Deodată, crainicul spuse:

— Transmitem articolul tovarășului Lidov: „Tania", apărut în ziarul „Pravda", azi 27 Ianuarie.

Glasul îndurerat și mânios începu să povestească cum au executat-o nemții, în primele zile ale lui Decembrie, în satul Petrișcevo, pe comsomolista-partizană Tania.

— Mamă — spuse deodată Șura — pot să închid? Mâine trebue să mă scol de dimineață.

M'am mirat: Șura avea de obicei somn adânc și nimic nu-l împiedica să doarmă, iar radio-ul nu-l stânjenea niciodată; doream foarte mult să ascult articolul până la sfârșit, totuși am închis aparatul:

— „Ei, bine, dormi..."

A doua zi m'am dus la Comitetul raional al Comsomolului, nădăjduind să aflu acolo ceva despre Zoia.

— Are o misiune secretă, puteți să nu primiți scrisori încă multă vreme, — îmi spuse secretarul Comitetului raional.

Mai trecură câteva zile nesfârșite și istovitoare și, la 7 Februarie — data aceasta mi s'a întipărit pentru totdeauna în minte — venind acasă, am găsit pe masă câteva rânduri: „Dragă

mămico, ești rugată să treci pe la Comitetul raional al Comsomolului".

„In sfârșit! mă gândii eu. Au sosit vești dela Zoia, cu siguranță. Poate chiar o scrisoare..."

Mă zoream spre Comitetul raional de parcă aveam aripi. Era o seară întunecoasă, vântul sufla cu putere, tramvaiele nu mergeau; eu însă aproape alergam, mă împiedicam, alunecam, cădeam, începeam iar să alerg; niciun gând amar nu-mi trecea prin minte, nu mă așteptam la nicio veste rea. Voiam doar să aflu când am s'o revăd pe Zoia și dacă se va întoarce curând.

— Intoarceți-vă acasă, niște tovarăși dela Comitetul din Moscova au plecat spre dumneavoastră, — mi s'a spus la Comitetul raional.

Alergam spre casă, nu mergeam: „Să aflu mai repede, cât mai repede, când o să vină Zoia!"

Am deschis larg ușa și m'am oprit în prag. De lângă masă se ridicară doi tovarăși care veniră spre mine. Unul dintre ei era directorul secției Invățământului Public din Timiriazev; pe celălalt, un tânăr cu fața serioasă și puțin încordată, nu-l cunoșteam. Răsuflarea amândorura aburea. In odaie era frig și niciunul nu-și scosese paltonul.

Șura sta lângă fereastră. Il privii drept în față, ochii ni se întâlniră și deodată am înțeles totul... Se aruncă spre mine răsturnând ceva în drum, dar eu nu puteam să mă mișc, picioarele parcă mi se lipiseră de podea.

— Liubov Timofeevna, ați citit în „Pravda" despre Tania? auzii eu. Este Zoia dumneavoastră... Zilele acestea vom merge la Petrișcevo.

Mă lăsai pe scaunul pe care unul dintre ei îl apropie de mine. N'aveam nici lacrimi, nici suflare. Nu doream decât să rămân cât mai repede singură; în urechi, în creier îmi răsunau aceleași și aceleași cuvinte: „A pierit... a pierit..."

* * *

Șura mă culcă în pat și rămase lângă mine toată noaptea. Nu plângea. Privea în gol cu ochi uscați și-mi strângea mâna cu putere în mâinile lui.

— Șura... acum ce ne facem ? murmurai în cele din urmă.

La aceste cuvinte, Șura, care era întotdeauna stăpân pe sine, se trânti pe pat și isbucni în hohote amarnice.

— Eu știam de mult... știam totul... repeta el cu glas sugrumat. In „Pravda", atunci, era și fotografia... cu lațul la gât... Numele era altul, dar mi-am dat seama că era ea... știam că era ea... N'am vrut să-ți spun, mă gândeam că m'am înșelat poate. Căutam să mă conving că m'am înșelat. Nu voiam să cred. Dar știam... știam... știam...

— Arată-mi-o !

— Nu ! se'mpotrivi el printre lacrimi.

— Șura, mai am de îndurat multe. Doar am s'o văd. Trebue s'o văd. Te rog...

Șura scoase din buzunarul dinăuntru al hainei carnetul lui de însemnări ; pe o foaie albă era lipită fotografia pătrată, tălată din ziar... Și am văzut chipul ei drag, chinuit, înghețat...

Nu știu, n'auzeam ce-mi spunea Șura, dar la un moment dat deslușii cuvintele :

— Știi de ce și-a zis Tania ? Ți-aduci aminte de Tatiana Solomaha ?

Mi-am amintit și atunci am înțeles totul. Da, fără îndoială, când și-a luat numele de Tania, Zoia se gândise la fata din satul acela depărtat, care murise eroic în urmă cu atâția ani...

LA PETRIȘCEVO

După câteva zile, la 13 Februarie, am plecat la Petrișcevo. Nu-mi amintesc prea bine cum am făcut drumul. Țin minte doar că șoseaua asfaltată nu ajungea până la Petrișcevo și că mașina

noastră a trebuit să fie trasă de boi aproape cinci kilometri. Am ajuns în sat înghețați până'n măduva oaselor. M'au dus într'o casă, dar n'am isbutit să mă încălzesc: frigul era în mine. Pe urmă ne-am dus la mormântul Zoiei. Fetița mea era desgropată și am văzut-o...

Zăcea cu mâinile întinse de-a-lungul trupului, cu capul dat pe spate și lațul de frânghie în jurul gâtului. Fața ei senină era plină de vânătăi; un obraz îi era brăzdat de urma neagră a unei lovituri. Pe piept avea sânge închegat. Tot trupul — numai lovituri de baionetă.

Am îngenunchiat lângă ea și am rămas așa privind-o... Am dat la o parte o șuviță de păr de pe fruntea senină și iarăși m'a uimit liniștea chipului ei desfigurat de lovituri. Nu mă puteam deslipi de ea, nu-mi puteam lua ochii dela ea.

Deodată, se apropie de mine o fată într'o manta militară, îmi luă mâna, ajutându-mă încetișor dar cu stăruință să mă ridic.

— Să mergem în casă, zise ea.

— Nu.

— Vă rog. Am fost în același detașament de partizani cu Zoia și am să vă povestesc totul...

Fata mă conduse în casă, se așeză lângă mine și începu să povestească... O ascultam cu greu, ca prin ceață. Știam câte ceva din ce-mi spunea, aflasem de prin ziare. Imi povesti cum grupul lor de partizani comsomoliști a trecut linia frontului. Două săptămâni au stat în pădurile care se întindeau pe pământul cotropit de nemți. Noaptea executau ordinele primite, iar ziua dormeau în zăpadă și se încălzeau la câte un foc. Își luaseră hrană numai pentru cinci zile, dar au chivernisit-o de le-a ajuns două săptămâni. Zoia împărțea cu tovarășii ei ultima bucățică, fiecare înghițitură de apă...

Fata se numea Clava. Povestea și plângea.

...Apoi veni timpul să se întoarcă, dar Zoia spunea întruna

că au făcut prea puțin. Ea ceru voie comandantului să se strecoare în satul Petrișcevo.

Aici a dat foc caselor ocupate de nemți și grajdului unității militare. A doua zi s'a furișat într'un alt grajd, de'a marginea satului, în care se aflau peste două sute de cai. A scos din raniță sticla cu benzină, a stropit prin grajd, dar când era gata să dea foc a prins-o sentinela. Ea l-a îmbrâncit, a scos revolverul dar n'a apucat să tragă. Neamțul a lovit-o peste mână aruncându-i arma și a dat alarma...

Clava tăcu. Stăpâna casei, care veni tocmai atunci să vadă de foc, zise deodată :

— Iar eu pot să vă spui ce-a fost mai departe... Dacă vreți...

Am ascultat-o și pe ea. Dar despre lucruri'e acestea nu pot să scriu. Iată : am să las să înceapă a povesti de aici Piotr Lidov. El a scris cel dintâi despre Zoia, a venit cel dintâi la Petrișcevo când a auzit de ea și, din urme încă proaspete și din cele povestite, a aflat cum au chinuit-o și cum a murit...

CUM S'AU PETRECUT LUCRURILE

„...Apoi au adus-o pe Zoia în casă și i-au arătat printr'un semn, lavița. Ea s'a așezat. In fața Zoiei, pe o masă aflată în cealaltă parte a încăperii, erau câteva telefoane, o mașină de scris, un aparat de radio și niște dosare ale statu'ui major.

Incepură să se adune ofițerii. Stăpânilor casei (familia Voronin) li s'a poruncit să iasă afară. Bătrâna a mai zăbovit câteva clipe, dar un ofițer sbieră : „Ieși !" și o îmbrânci.

Zoia a fost interogată de însuși locotenent-colonelul Rüderer, comandantul regimentului 332 de infanterie din divizia 197.

Deși erau la bucătărie, totuși, stăpânii casei au putut auzi ce se petrece în odaie. Colonelul neamț punea întrebări, iar Zoia (pe atunci se numea Tania) răspundea fără să se încurce, răspicat și cu îndrăzneală.

— Cum te cheamă ? întrebă colonelul.
— Nu spun !
— Tu ai dat foc grajdului ?
— Da, eu.
— Ce scop urmăriți ?
— Să vă nimicim.
Tăcere.
— Când ai trecut linia frontului ?
— Vineri.
— Ai ajuns cam repede !
— Da' ce, să casc gura ?

Au întrebat-o de cine a fost trimisă și cu cine a mai fost. Îi cereau să-și trădeze tovarășii. Prin ușă se auzeau răspunsurile ei : „Nu", „Nu știu", „N'am să spun", „Nu". Apoi se auzi șuieratul curelelor prin aer și cum plesneau pe piele. După câteva clipe un tânăr ofițer veni din odaie în bucătărie, își ascunse fața în palme și stătu așa, cu ochii închiși și urechile astupate, până se sfârși interogatoriul. Nici nervii fascistului n'au putut să suporte...

Patru bărbați puternici și-au tras centurile și-au început s'o lovească. Stăpânii casei au numărat 200 de lovituri, dar Zoia n'a scos nici cel mai mic țipăt, iar apoi răspundea din nou : „Nu", „N'am să spun !" însă glasul îi răsuna mai surd ca înainte...

La schingiuirea Zoiei Cosmodemianscaia, din ordinul locotenent-colonelului Rüderer, a fost de față și subofițerul Carl Bauerlein (care mai târziu a căzut prizonier). Iată ce scrie acesta în declarațiile lui :

„Tânăra eroină a poporului vostru a rămas neclintită. Ea n'a știut ce înseamnă trădarea... Era înțepenită de ger, rănile îi sângerau, dar n'a spus nimic".

Două ceasuri au ținut-o pe Zoia în casa familiei Voronin. Apoi, după interogatoriu, au dus-o în casa lui Vasilii Culic. Desbrăcată ca și înainte, mergea sub escortă, cu picioarele goale prin zăpadă.

Când a intrat în casa lui Culic, Zoia avea o vânătaie mare pe frunte, iar mâinile și picioarele numai răni. Respira cu greutate, părul îi era sburlit, iar câteva șuvițe i se lipiseră pe fruntea plină de broboane de sudoare. Mâinile — legate cu o funie la spate; buzele mușcate până la sânge i se umflaseră. Pesemne, atunci când o schingiuiau ca să-i smulgă mărturisirile, și-a mușcat buzele.

Zoia s'a așezat pe laviță. Neamțul care o păzea stătea lângă ușă. O vreme a rămas liniștită, fără să facă nicio mișcare, apoi a cerut apă. Vasilii Culic s'a apropiat de căldarea cu apă, dar neamțul i-a luat-o înainte : a apucat lampa de pe masă și a apropiat-o de buzele Zoiei, vrând să spună prin asta că ar trebui să i se dea să bea gaz, și nicidecum apă.

Culic s'a rugat de sentinelă s'o lase să bea. Neamțul a rânjit la început, dar apoi, în silă, s'a înduplecat și Zoia a băut cu nesaț două căni mari cu apă.

Soldații nemți încartiruiți în casă au înconjurat-o pe Zoia, distrându-se pe seama ei așa cum pofteau: unii o înghionteau, alții îi apropiau chibrituri aprinse de bărbie, iar unul i-a tras pe spinare cu un fierăstrău.

După ce s'au săturat, nemții au plecat să se culce. Sentinela, ridicând arma în poziție de tragere, i-a poruncit atunci Zoiei să se ridice de pe laviță și să iasă afară. A purtat-o pe uliță, mergând în spatele ei și aproape împingând-o cu baioneta. După o vreme i-a strigat: „Zurück!"[1] și a purtat-o în direcția opusă. Zoia a mers prin zăpadă, desculță, numai în cămașă, până când bestia de neamț a înghețat și a hotărît că e timpul să se întoarcă la căldură.

Sentinela aceasta a păzit-o pe Zoia dela 10 seara până la 2 noaptea, scoțând-o la fiecare ceas pe uliță pentru 15, 20 de minute...

---

1 Zurück — Inapoi (N.R.).

In sfârşit, neamţul a fost schimbat de o altă sentinelă. Acum i s'a dat voie Zoiei să se întindă pe laviţă.

Prascovia Culic, pândind o clipă de neatenţie, intră în vorbă cu Zoia :

— A cui eşti ?

— La ce-ţi trebue s'o ştii ?

— De unde eşti ?

— Din Moscova.

— Părinţi ai ?

Zoia n'a mai răspuns. A stat ghemuită pe laviţă până dimineaţă şi, cu toate că avea picioarele degerate, care pesemne o dureau îngrozitor, n'a făcut nicio mişcare şi n'a mai scos nici cel mai mic geamăt.

In zorii zilei, nemţii s'au apucat să ridice spânzurătoarea, chiar în mijlocul satului.

Prascovia a intrat din nou în vorbă cu Zoia .

— Alaltăieri, tu ai fost ?

— Eu... Nemţii au ars ?

— Nu.

— Imi pare rău. Dar ce-a ars ?

— Caii le-au ars. Se mai zice că şi arme le-au ars.

La 10 dimineaţa, au venit în casa lui Culic ofiţerii nemţi. Unul dintre ei a întrebat-o iar :

— Cum te numeşti ?

Zoia n'a răspuns.

— Spune, unde e Stalin ?

— Stalin este la postul său ! a răspuns Zoia.

Stăpânii casei n'au putut auzi restul interogatoriului ; nemţii i-au dat afară şi nu i-au lăsat să intre decât atunci când sfârşiseră cu întrebările.

Pe urmă au adus lucrurile Zoiei : o bluză, pantalonii şi ciorapii. Au adus şi raniţa în care era o legătură cu sare şi o cutie cu chibrituri. Căciula ei de blană, flanela şi cismele dispăruseră. Subofiţerii şi le împărţiseră între ei; cât despre mănuşi, ele în-

traseră în stăpânirea bucătarului roșcovan dela popota ofițerilor.

Au îmbrăcat-o, iar stăpânii casei au ajutat-o să-și tragă ciorapii în picioarele înnegrite. I-au atârnat pe piept sticlele cu benzină găsite asupra ei și o tăbliță cu inscripția: „Incendiator", apoi au pornit-o spre piața în care se înălța spânzurătoarea.

Locul execuției era înconjurat de vreo zece nemți, pe cai, cu săbiile scoase și peste o sută de soldați. Erau de față și câțiva ofițeri. Oamenii din sat primiseră ordin să vină cu toții și să fie de față la execuție, dar veniseră puțini, iar unii au stat o vreme și-apoi s'au împrăștiat pe nesimțite, pe la casele lor, ca să nu vadă priveliștea îngrozitoare...

Sub lațul care atârna de grinda spânzurătorii erau așezate două lăzi una peste alta. Zoia fu ridicată pe lada de deasupra și apoi i se aruncă lațul de gât. Un ofițer îndreptă obiectivul „Kodak"-ului său asupra spânzurătorii, iar comandantul făcu semn soldatului, care îndeplinea rolul de călău, să mai aștepte.

Folosindu-se de această clipă, Zoia strigă colhoznicilor și colhoznicelor cu glas răsunător și limpede:

— Hei, tovarăși! Ce sunteți așa posomorîți? Fiți curajoși, luptați, nimiciți-i pe fasciști, dați-le foc, otrăviți-i!

Un neamț care se afla lângă ea facu o mișcare — parcă s'o lovească, parcă să-i astupe gura, dar Zoia îi dădu mâna la o parte și continuă:

— Mie nu mi-e teamă să mor, tovarăși! E o fericire să mori pentru poporul tău!

Ofițerul fotografiase spânzurătoarea și dela distanță și din apropiere, și acum se pregătea s'o fotografieze dintr'o parte. Călăii nemți, îngrijorați, se uitau spre comandant, iar acesta strigă ofițerului care lua fotografiile:

— Aber doch schneller![1]

Zoia se întoarse atunci spre comandant și-i strigă și lui și soldaților:

1. Aber doch schneller — mai repede (N.R.)

— Mă spânzurați, dar eu nu sunt singură! Suntem două sute de milioane și pe toți n'o să ne spânzurați! Voi fi răzbunată! Soldați, acum, cât nu-i prea târziu, predați-vă! Orice-ați face, victoria va fi a noastră!

Călăul smuci funia și lațul o sugrumă... Zoia îl desfăcu însă cu amândouă mâinile, se ridică în vârful picioarelor și strigă din toate puterile:

— Adio, tovarăși! Luptați! N'aveți teamă! Stalin e cu noi! Stalin va veni!...

Călăul isbi cu tocul cismei lada, care scrâșni pe zăpada bătătorită și alunecoasă. Lada de deasupra se rostogoli și căzu cu sgomot la pământ. Mulțimea se dădu înapoi. Răsună și se stinse un strigăt, iar ecoul îl repetă undeva la marginea pădurii..."

POVESTIREA CLAVEI

„Dragă Liubov Timofeevna!

Mă numesc Clava. Am fost în același detașament de partizani cu Zoia, fiica dumneavoastră. Știu că atunci când v'am întâlnit la Petrișcevo vă era greu să mă ascultați. Dar mai știu că pentru dumneavoastră e important și scump să cunoașteți fiecare clipă trăită de Zoia departe de casă.

Cred că vă e mai ușor să citiți aceste lucruri, decât să le ascultați. Din pricina asta mă voi strădui să vă povestesc în scrisoarea mea tot ce știu și mai țin încă minte în legătură cu Zoia.

Pe la mijlocul lui Octombrie, așteptam împreună cu alți comsomoliști pe coridoarele Comitetului Comsomolului din Moscova, clipa când aveam să fiu primită de tovarășul secretar al Comitetului. Ca și alți comsomoliști, doream să fiu trimisă în spatele liniilor. In mijlocul comsomoliștilor am observat o fată cu fața smeadă și ochii cenușii. Purta un palton cafeniu, cu

guler și tiv din blană de aceeași culoare. Nu vorbea cu nimeni și pesemne că nici nu cunoștea pe cei din jurul ei. Când ieși din cabinetul secretarului, ochii îi străluceau plini de bucurie, zâmbi celor ce așteptau în fața ușii și se îndreptă grăbită spre ieșire. M'am uitat după ea cu invidie: era vădit că fusese recunoscută ca vrednică să fie trimisă în spatele dușmanului.

Apoi am fost primită și eu. Iar în ziua de 31 Octombrie — nu voi uita niciodată ziua asta — m'am dus la cinematograful „Colizeu". De aici urma să plece la unitate un grup mare de comsomoliști din Moscova. Bura mărunt, era frig. La intrarea cinematografului am zărit-o din nou pe fata cu ochii cenușii. — „Vă duceți la cinematograf ?" o întrebai eu. — „Da" — mi-a răspuns ea zâmbind doar din ochi. Se apropiară și alte fete, și alți băieți. — „Mergeți la cinematograf ?" îi întrebam noi, iar ei răspundeau: — „Da !" Insă când s'a deschis casa cinematografului, nimeni nu s'a dus să-și cumpere bilet. Ne-am uitat unul la altul și-am început să râdem. Atunci m'am apropiat de fata cu ochii cenușii și-am întrebat-o: — „Cum te cheamă ?" — „Zoia" — mi-a răspuns ea.

Pe urmă, Zoia și încă o fată, Catia, plecară și cumpărară dela o cofetărie niște migdale și împărțiră la toată lumea. „Ca să nu ne plictisim în cinematograf !" — spunea Zoia zâmbind. Curând am făcut cunoștință cu toții. Apoi a venit un camion, ne urcarăm cu toții și pornirăm, străbătând Moscova, spre șoseaua Mojaisc. Am cântat toată vremea :

E ordin: toți la luptă !
El spre Apus, ea într'alt loc.
Comsomoliștii voioși au plecat
In vârtejul luptei de foc !

Curând am lăsat în urmă ultimele case din Moscova și am ieșit pe șoseau Mojaisc. Femei și tineri lucrau aici la construirea de fortificații. Și se pare că toți gândeau la fel : dușmanul

nu va călca niciodată Moscova noastră! Şi tânăr şi bătrân — toţi sunt gata s'o apere!

Spre ora şase seara am sosit la unitate. Se afla lângă Cuntev. Indată după cină începu instrucţia. Studiam arme individuale: pistol, Mauser, parabellum, le demontam, le montam şi ne controlam unul pe altul. Zoia îşi însuşi foarte repede explicaţiile. „Ei, dac'ar fi fost fratele meu aici! El are mâini iscusite, poate să demonteze şi să monteze orice mecanism, chiar fără nicio lămurire!"

In odaie eram zece fete. Abia ne cunoşteam după nume, dar când trebui să ne alegem un responsabil, câteva glasuri rostiră deodată: „Zoia". Atunci mi-am dat seama că Zoia le e dragă şi altora, nu numai mie.

A doua zi au sunat deşteptarea la 6 dimineaţa. La 7 trebuia să începem instrucţia. Zoia se apropie de patul meu şi-mi spuse în glumă: „Scoală repede, că altfel îţi fac un duş straşnic!" Iar unei alte fete, care se tot moşmonea, îi spuse: „Ce fel de soldat eşti? Când a sunat deşteptarea trebuia să sari numaidecât!" La masă ne-a zorit întruna şi atunci cineva o înfruntă: „Ce tot comanzi aici?" Mă aşteptam să-i răspundă aspru, dar Zoia o privi ţintă în ochi şi rosti apăsat: „Voi m'aţi ales. Iar dacă m'aţi ales trebue să mă ascultaţi".

In zilele următoare am auzit adeseori spunându-se despre Zoia: „Nu te ceartă niciodată, dar când se uită la tine..."

Cursurile nu se ţineau în clasă, nu stăteam în bănci, făceam instrucţie în pădure. Invăţam să mergem către o anumită ţintă cu ajutorul busolei, să ne orientăm în cuprinsul regiunii şi făceam exerciţii de tragere. Luam cu noi lăzi cu explozibile şi învăţam tehnica minării — „aruncam în aer copacii", cum spunea profesorul nostru. Invăţam tot timpul, fără odihnă.

In sfârşit, sosi şi ziua când maiorul Sporghis ne chemă rand pe rând la el şi ne întrebă din nou, pe fiecare în parte: „Nu ţi-e teamă? N'ai să-ţi pierzi curajul? Mai poţi încă să pleci, să renunţi. Să ştii însă că asta e ultima posibilitate, pe urmă va fi

prea târziu". Zoia fu chemată printre cele dintâi și ieși numaidecât — semn că răspunsese îndată și cu hotărîre.

Pe urmă ni s'a dat câte o armă la fiecare și am fost împărțiți pe grupe.

In ziua de 4 Noembrie am plecat către împrejurimile Volocolamscului, unde trebuia să trecem linia frontului și să pătrundem adânc în spatele dușmanului, cu misiunea de a mina șoseaua Volocolamsc. P'ecau două grupe: a noastră și a lui Constantin P. Am pornit în direcții opuse. In grupul lui Costea erau două fete — Șura și Jenia. Luându-și rămas bun, ele ne-au spus: „Fetelor, să îndeplinim eroic misiunea noastră, iar dacă va fi să murim, să murim tot eroic!" „Dar altfel cum?" — le răspunse Zoia.

Am trecut linia frontului noaptea târziu, cât se poate de liniștit, fără nicio împușcătură. Pe mine și pe Zoia ne-au trimis în recunoaștere. Am p'ecat bucuroase, dornice să începem lupta cât mai repede. Dar după câțiva pași, apărură deodată și trecură în goană pe lângă noi, două motociclete; erau atât de aproape, încât le-am fi putut atinge cu mâna. Am înțeles atunci că prudența nu trebue uitată. Și ne-am hotărît îndată să nu cădem vii în mâinile dușmanului. Pe urmă am pornit-o târîș. Frunzele căzute la pământ fosneau și fiecare sunet părea foarte puternic. Zoia se târa totuși repede, aproape fără sgomot și cu multă ușurință, ca și cum lucrul acesta nu cerea nicio sforțare.

Ne-am târît așa de-a-lungul șoselei vreo trei kilometri, apoi ne-am întors să dăm de știre tovarășilor noștri că drumul e liber. Băieții se împrăștiară în grupuri de câte doi și începură să îngroape minele — pentru a îngropa o mină de șosea, e nevoie întotdeauna de doi oameni. Iar noi — eram patru fete — stăteam de pază. Băieții n'apucară bine să sfârșească ce aveau de făcut și auzirăm în depărtare un huruit de mașini; la început abia se deslușea, dar apoi începu să crească, devenind din ce în ce mai puternic și mai apropiat. Le-am dat de știre celorlalți tovarăși și, aplecați cu toții la pământ, am fugit în pădure.

Ne-am oprit să ne tragem răsuflarea, dar în aceeași clipă se auzi o explozie; isbucni o lumină orbitoare și apoi se așternu o liniște adâncă de parcă totul din jur ar fi încremenit. Nici pădurea nu mai foșnea. Pe urmă, se auzi o a doua explozie, a treia, apoi împușcături, țipete...

Ne-am adâncit și mai mult în desiș. Când s'a luminat bine am hotărît să facem un popas. Ne-am felicitat între noi. Era 7 Noembrie.

La amiază, Zoia și cu mine ne-am strecurat și am împrăștiat pe șosea arici de sârmă care sparg cauciucurile automobilelor. Atunci am băgat de seamă un lucru de care m'am convins cu fiece zi tot mai mult: cu Zoia nu ți-era teamă. Ea făcea totul cu socoteală, liniștită și plină de siguranță. Și poate că din pricina asta le plăcea tuturor celorlalți tovarăși să plece cu ea în recunoaștere.

In ziua aceea, seara, ne-am întors „acasă", la unitate. Am dat raportul despre îndeplinirea misiunii, apoi am făcut baie. Țin minte că în seara aceea am vorbit pentru prima dată cu Zoia despre noi! Ședeam pe pat, iar Zoia își cuprinsese genunchii cu brațele. Tunsă scurt, cu obrajii îmbujorați după baie, mi se părea cu totul copil. Deodată mă întrebă:

— Ascultă, tu ce-ai fost înainte de a veni la „unitate"?

— Profesoară.

— Inseamnă că trebue să-ți spun „dumneata" și să te strig cu numele tatălui tău! a exclamat Zoia.

Trebue să vă spun că Zoia se adresa tuturor fetelor cu „tu", iar băieților cu „dumneata". La rândul lor, băieții începură și ei să-i vorbească cu „dumneata". In clipa asta însă spusese totul cu atâta haz, încât am isbucnit fără voie în râs. Simțeai îndată că Zoia e într'adevăr o fetiță, că are abia optsprezece ani și că a venit între noi de-a-dreptul de pe băncile școlii.

— Ce ți-a venit să-mi spui „dumneata" și să mă strigi cu numele tatălui meu? Eu sunt numai cu trei ani mai mare ca tine!

Zoia se gândi un timp și apoi mă întrebă:

— Ești comsomolistă ?

— Da.

— Atunci am să-ți spun „tu". Ai părinți ?

— Da. Am și o soră.

— Iar eu am pe mama și un frate. Tata a murit când aveam zece ani. Mama ne-a crescut singură. Când o să ne întoarcem din misiune, o să merg cu toată grupa la mama, la Moscova. Ai să vezi cum e. Toți o să-i fiți dragi. M'am deprins cu voi toți și până la sfârșitul războiului o să fim mereu împreună.

Pentru prima dată vorbeam atât de deschis.

A doua zi, am primit o nouă misiune. Efectivul grupei s'a schimbat, dar fetele au rămas aceleași: Zoia, Lida Bulghina, Vera Voloșina și eu. Eram prietene bune acum. Noul nostru comandant se numea Boris. Un om foarte stăpânit, liniștit; era poate puțin cam aspru, dar nu înjura niciodată și nu îngăduia nici celorlalți să înjure. Zoiei îi plăcea să repete adesea cuvintele lui: „Dacă înjuri, nici tu nu ești mai deștept și nici pe alții nu-i faci mai deștepți".

Cu sticle de benzină și granate prinse de centură, ne-am strecurat în spatele dușmanului. De astă dată a trebuit să ne facem drum prin luptă, dar niciunul dintre noi n'a fost rănit. Abia în ziua următoare am primit adevăratul botez al focului: trăgeau asupra noastră din trei părți — foc încrucișat.

— Culcați, tovarăși ! strigă Vera.

Ne-am trântit la pământ. Când focul se mai potoli, ne-am retras târându-ne vreo 800 de metri și-am văzut că trei dintre noi lipsesc.

— Dați-mi voie să mă întorc să văd dacă nu cumva sunt răniți, spuse Zoia comandantului.

— Pe cine mai iei ? întrebă Boris.

— Mă duc singură.

— Așteaptă puțin, să se mai liniștească nemții.

— Nu, atunci va fi prea târziu.

— Bine, du-te!

Zoia plecă târându-se. Am așteptat o mulțime și ea nu mai venea. Trecu o oră, două, trei... In mine se întărea o bănuială îngrozitoare. Zoia a fost ucisă. Altfel nu puteai înțelege de ce întârzie. Dar când începu să mijească de ziuă, ea se întoarse. Era încărcată de arme, avea mâinile pline de sânge, iar fața pământie de oboseală.

Cei trei tovarăși fuseseră uciși. Zoia se apropiase târîș de fiecare, luând toate armele pe care le aveau. Dintr'un buzunar al Verei luase fotografia mamei ei și un carnețel mic cu versuri, iar dela Colia niște scrisori.

Când am ajuns în inima pădurii, am aprins cel dintâi foc — din vreascuri uscate ca să nu scoată fum. Era un foc mic — ar fi încăput tot pe o farfurie — dar ne-a fost teamă să facem unul mai mare. La flacăra lui ne încălzeam mâinile și încălzeam conservele. Iarna era fără zăpadă, n'aveam de unde lua apă și ne chinuia setea.

Am fost trimisă în recunoaștere, dar abia am apucat să mă pitesc într'o rariște de brazi, când se apropiară niște hitleriști care se opriră la câțiva pași de mine și începură să râdă și să vorbească. Trecu aproape un ceas. Nu-mi mai simțeam picioarele, iar buzele mi se uscaseră. Abia am așteptat ca ei să plece și m'am întors din recunoaștere fără niciun rezultat. Zoia mi-a ieșit înainte. Nu m'a întrebat nimic, doar m'a legat la gât cu fularul ei și m'a așezat mai aproape de foc. Apoi, nu știu unde s'a dus și s'a întors cu o cană în mână, spunând:

— Uite, ți-am păstrat niște țurțuri. S'au topit, poți să bei.

— N'am să uit asta niciodată, Zoia!

— Bea, bea! mă îmbia ea.

Pe urmă, detașamentul nostru porni din nou la drum. Zoia și cu mine, fiind cercetași, mergeam la vreo 100 de metri înainte, iar ceilalți veneau în urma noastră în șir indian, la un metru, un metru și jumătate unul de altul. Deodată, Zoia rămase pe loc și ridică mâna — semn că toată grupa trebuia să se

oprească. In fața ei zăcea un ostaș din Armata Roșie. Ne-am apropiat cu toții. Era împușcat în picioare și tâmplă. Intr'un buzunar am găsit o declarație: „Sunt locotenentul Rodionov din batalionul de vânători de tancuri. Rog să fiu socotit comunist". Zoia împături foaia și o vârî în buzunarul dinăuntru al scurtei vătuite... Chipul i se aspri, sprâncenele i se încruntară; în clipa aceea mi-am spus că nu mai e o fetiță, ci un luptător care se va răzbuna fără cruțare pe dușman.

Ne strecurarn spre Petrișcevo unde se concentraseră puternice forțe ale dușmanului. Pe drum tăiam legăturile telefonice. Noaptea ne-am apropiat de Petrișcevo. In jurul satului se afla o pădure deasă. Noi ne-am ascuns în desiș și am aprins un adevărat foc. Comandantul trimise pe unul dintre băieți să facă de pază, iar toți ceilalți făcură roată în jurul focului. Luna se ridică rotundă și galbenă. De câteva zile ningea și brazii deși, uriași, stăteau în jur acoperiți de zăpadă.

— Hei, un brad ca ăsta să fi avut noi pe Manejnaia ! spuse Lida.

— Dar tot așa de împodobit ! spuse și Zoia.

Pe urmă, Boris începu să împartă ultimele rații de mâncare. Fiecare primi câte o jumătate de pesmet, o bucată de zahăr și o bucată mică de pește uscat. Băieții înghițiră totul dintr'odată, dar noi mâncam cu socoteală, căutând să prelungim cât mai mult această plăcere. Zoia trase cu coada ochiului spre vecinul său și-i spuse:

— M'am săturat, nu mai pot ! Mănâncă dumneata, — și-i întinse pesmetul și zahărul.

La început băiatul nu vru să primească, dar apoi luă.

Tăceam cu toții. După o clipă, Lida Bulghina spuse:

— Cât de mult dorești să trăiești !

E cu neputință să uiți cum au răsunat aceste cuvinte ! In ele era, nestăvilită, credința că avem înainte o viață minunată și lungă.

Și în clipa aceea, Zoia începu să recite versuri din Maia-

covschi. Până atunci n'o auzisem niciodată declamând. Era minunat: noaptea, pădurea încotoșmănată în bundă de omăt, învălvorarea focului și Zoia recitând cu glas domol dar răsunător, cu patos și foarte expresiv:

Pe boltă
nori în streche.
Ploi
noaptea o străbat.
Sub o teleagă
veche
Au muncitorii
pat.
Ș'aude mândru șopot
și peste
și sub
tină:
„In patru ani
vedea-vom
aici
oraș-grădină!"

Și mie îmi place Maiacovschi, versurile acestea le cunoșteam bine, dar atunci mi se părea că le aud pentru prima oară.

Cârcei
în oase.
Umezi.
Și ud
culcuș —
de câine.
In besnă
muncitorii
mestecă udă
pâine.

Şopotul
'nmoaie foamea —
slăbeşte-a
ploii ropot:
„In patru ani
vedea-vom
aici
oraş-grădină!"

M'am uitat în jur: stăteau toţi, fără să clintească, cu ochii aţintiţi asupra Zoiei. Chipul i se îmbujorase din nou, glasul îi răsuna mai puternic şi mai limpede:

O ştiu
oraş
grădină
ieşi-va
din pământ.
La noi
în Uniune
astfel oameni
sunt!

— Mai recită ceva! o rugarăm cu toţii într'un glas.

Zoia începu iar se recite, fără să se mai oprească, toate versurile pe care le ştia din Maiacovschi. Şi ştia multe. Mi-aduc aminte cu câtă simţire a declamat un fragment din poemul „In gura mare":

...Vreau
cărţile-mi o sută, de poeme,
cărţi de partid
să le ridic
drept cel mai bun carnet de bolşevic.

Aşa mi s'a întipărit în minte noaptea aceasta: focul, Zoia şi versurile lui Maiacovschi...

— Îți place mult, nu-i așa? o întrebă Boris.

— Foarte mult! întări Zoia. Sunt poeți „buni și de tot felul", dar Maiacovschi mi-e cel mai drag.

După ce am făcut recunoașterea regiunii, Boris începu să împartă sarcinile. Intre el și Zoia avu loc o scurtă discuție, pe care am auzit-o:

— Dumneata rămâi de pază aici, spuse Boris.

— Rog să fiu trimeasă în misiune

— In misiune merg numai băieții.

— Greutățile trebue să fie împărțite egal. Vă rog!

Acest „vă rog" spus de Zoia sună ca o poruncă. Și comandantul îi făcu pe voie. Eu am plecat în recunoaștere, iar Zoia într'o misiune spre Petrișcevo. Inainte de a pleca îmi spuse:

— Hai să schimbăm pistoalele. Al meu e mai bun. Eu le mânuesc pe amândouă la fel.

Zoia luă pistolul meu — eu aveam un pistol simplu și mi-l dădu pe-al ei, care era automat. Il am și acum la mine: poartă seria No. 12.719, uzina Tula, producția 1935. Până la sfârșitul războiului nu mă voi despărți de el.

Zoia se întoarse din misiune, iluminată, căci altfel nu pot spune. Dăduse foc unui grajd, unei clădiri și spera că au pierit mulți hitleriști acolo.

— Te simți altul când faci o muncă adevărată! spuse ea.

— Parcă până acum n'ai făcut nimic! In recunoaștere pleci mereu, tai legături telefonice...

— Nu-i ca asta! mă întrerupse Zoia. Ce-am făcut e prea puțin!

Cu voia comandantului, Zoia se strecură din nou în Petrișcevo. Am așteptat-o trei zile în șir. Dar nu s'a mai întors. Restul îl știți.

Zoia îmi spunea că în familie ați trăit în strânsă prietenie și că nu v'ați despărțit aproape niciodată. M'am gândit că o să vă fie drag și puținul pe care vi-l pot povesti eu. Deși o cunoșteam pe Zoia de numai o lună, totuși ea devenise pentru

mine — ca și pentru toți ceilalți tovarăși din detașamentul nostru — unul din cei mai luminoși și mai cinstiți oameni pe care-i cunoscusem până atunci.

Când ați venit la Petrișcevo, l-am văzut și pe fiul dumneavoastră, Șura. A stat lângă dumneavoastră la mormântul Zoiei. Zoia mi-a spus odată: „Fratele meu și cu mine nu semănăm deloc. Suntem firi cu totul deosebite". Atunci însă mă uitam la Șura și mă gândeam că, dimpotrivă, ei amândoi seamănă foarte mu't. Parcă-l văd: stă cu privirile ațintite asupra Zoiei, își mușcă buza dar nu plânge.

N'am cuvinte de mângâiere. Ele însă nici nu există. In lumea asta — o știu — nu există cuvinte cu care am putea să vă mângâiem în durerea dumneavoastră. Țin să vă spun numai că amintirea Zoiei nu va muri niciodată și că ea nici nu poate să moară. Amintirea Zoiei e vie în noi și va avânta încă pe mulți în luptă, luminându-le calea prin fapta ei eroică. Iar dragostea noastră, dragostea fiicelor și fiilor dumneavoastră de pe întreg pământul sovietic, va fi întotdeauna cu dumneavoastră, scumpă Liubov Timofeevna.

Clava".

* * *

La câteva zile după ce m'am întors dela Petrișcevo, am auzit la radio vestea că Zoiei i-a fost conferit, post-mortem, tit'u de Erou al Uniunii Sovietice.

...Intr'o dimineață — era la începutul lui Martie, am fost chemată la Cremlin să mi se înmâneze înalta distincție. O adiere călduță de primăvară îmi mângâia obrajii. Mă stăpânea gândul care devenise și pentru mine și pentru Șura o amară deprindere, gândul care ne venea în minte în fiece clipă, la fiecare pas: „Zoia n'o să mai vadă niciodată toate acestea. Ea iubea mult primăvara. Dar acum nu mai e. Zoia n'o să mai treacă niciodată prin Piața Roșie. Niciodată !"

N'am așteptat mult. Curând am fost introdusă într'o sală

ГЕРОЮ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

Тов. Космодемьянской
Зое Анатольевне

ВАШ ГЕРОЙСКИЙ ПОДВИГ, проявленный в партизанской борьбе в тылу против немецких захватчиков,

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
СВОИМ УКАЗОМ [illegible] 1942 г. ПРИСВОИЛ ВАМ
ЗВАНИЕ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР М. Калинин
СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

Москва - Кремль 18 [illegible] 1942 г.

№ 6кн/56

Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. prin care se conferă Zoiei Cosmodemianscaia titlul de Erou al Uniunii Sovietice

mare şi înaltă. Nu mi-am dat seama îndată unde anume mă aflu, n'am văzut numaidecât că la întrarea mea s'a ridicat de lângă masă un om.

„Calinin... Mihail Ivanovici...", am înţeles deodată.

Da, era Mihail Ivanovici, el venea în întâmpinarea mea. Îi cunoşteam chipul din nenumărate portrete, îl zărisem adesea în tribuna mausoleului din Piaţa Roşie. Ochii lui plini de bunătate, cu genele puţin lăsate, zâmbeau întotdeauna. Acum însă erau severi şi trişti. Era cărunt de tot şi faţa lui mi se păru foarte obosită... Mi-a strâns mâna cu amândouă mâinile şi, încet, uimitor de dulos, mi-a urat sănătate şi putere. Apoi, mi-a înmânat înalta distincţie conferită Zoiei.

— In amintirea faptei vitejeşti a fiicei dumneavoastră! am auzit eu.

...După o lună, trupul Zoiei a fost adus la Moscova și înmormântat în cimitirul Novodevicie. Pe mormânt i s'a ridicat o statuie; în marmora neagră a monumentului sàu stau săpate cuvintele lui Nicolai Ostrovschi — cuvinte pe care Zoia le însemnase cândva în jurnalul ei, ca o adevărată deviză, ca o poruncă, cuvinte pe care le justificase pe deplin în puținii anii pe care-i trăise, cât și prin moartea ei: „Lucrul cel mai de preț pentru om e viața. Viața îți este dată o singură oară și trebue s'o trăiești așa ca, murind, să poți spune: toată viața și toate forțele mi le-am închinat celui mai minunat lucru din lume — luptei pentru eliberarea omenirii."

ȘURA

Pentru mine și Șura veniră zile grele. Acum nu mai așteptam. Știam că nu mai avem ce aștepta. Mai înainte viața noastră era plină de nădejdea revederii, de credința că o vom vedea și o vom îmbrățișa din nou pe Zoia noastră. Mai înainte, ori de câte ori ne apropiam de cutia de scrisori, o priveam cu speranță: ne putea aduce vești dela Zoia. Acum, treceam fără să ne mai uităm la ea; știam că n'are nimic pentru noi. Nimic ce-ar putea să ne bucure...

O scrisoare plină de amărăciune ne sosi dela Osinovâie Gaii, dela tata. Era sguduit de moartea Zoiei. „Nu înțeleg. Cum de e cu putință? Eu, un bătrân, trăiesc, iar ea a murit..." In rânduri'e lui se simțea atâta turburare, atâta durere de nemângâiat! Pe toate fețele scrisorii — urme de lacrimi, unele cuvinte nici nu le-am putut deslușì.

— Mi-e milă de bătrâni... spuse încet Șura, după ce citi scrisoarea bunicului.

Șura era acum singurul meu sprijin, doar pentru el trăiam. Se străduia să stea cât mai multă vreme cu mine. El, care mai

înainte se ferea ca de foc de orice „gingăşii", se purta acum cu mine nespus de delicat şi de duios. „Mămico", — îmi spunea întruna, iar cuvântul acesta nu-l mai rostise de când avea cinci ani. Incepuse să vadă şi să observe ceeace mai înainte îi scăpa. Luasem obiceiul să fumez şi el băgase de seamă că atunci când îmi aprind o ţigară, înseamnă că lacrimile sunt aproape. Când vedea că-mi caut ţigările, mă privea în ochi, se apropia...

— Ce ai? Nu trebue. Te rog...

Noaptea simţea întotdeauna când nu dormeam. Venea lângă mine, se aşeza pe marginea patului şi îmi mângâia mâna fără să spună o vorbă. Când pleca de acasă mă simţeam părăsită şi fără niciun sprijin. Şura devenise capul familiei.

După şcoală (cursurile reîncepuseră) venea acasă fără să întârzie nicăieri şi dacă nu survenea vreo alarmă aeriană începea îndată să înveţe. Dar nici atunci când citea nu uita de mine. Uneori mă striga încetişor, numai ca să-mi audă glasul:

— Mămico!

— Da, Şura...

Şi se pleca din nou asupra cărţii. Din când în când, spunea:

— Nu dormi? Ascu'tă... Uite ce frumos scrie aici... şi-mi citea rândurile care-i plăceau mai mult.

Odată, pe când citea scrisorile lui Cramscoi, îmi spuse:

— Cât adevăr cuprind cuvintele astea! Ascultă: „Calitatea cea mai de preţ a artistului este inima lui". Frumos, nu-i aşa? Iată cum înţeleg eu cuvintele astea: trebue să ştii nu numai să vezi — asta-i puţin! — ci să şi înţelegi, să şi simţi...

— Ah, mămico! exclamă el deodată. Dac'ai şti cât am să învăţ după ce-o să se sfârşească războiul!...

— Nu dormi? mă întrebă altădată. Pot să dau drumul la radio? Mi se pare că e muzică.

Am dat din cap încuviinţând. Şi deodată, sunetele valsului din Simfonia a V-a a lui Ceaicovschi umplură odaia.

In zilele acelea totul era o încercare pentru noi, iar valsul acesta era şi el o încercare: Simfonia a V-a îi plăcea Zoiei cel

mai mult. Ascultam în tăcere, ținându-ne răsuflarea, temându-ne că se va sfârși sau va fi întrerupt de vreo alarmă aeriană și nu-l vom putea asculta până la urmă...

După ce răsună finalul, Șura spuse cu o profundă convingere:

— Ai să vezi: în ziua Victoriei se va cânta negreșit finalul Simfoniei a V-a ! Tu ce crezi ?

...Zilele treceau. Dușmanul fusese aruncat din apropierea Moscovei, dar el opunea o dârză și sângeroasă rezistență. Cotropise cea mai mare parte din Ucraina, Bielorusia, strângea Leningradul în cleștele blocadei și încerca să-și facă drum spre Stalingrad. Ardea și distrugea totul în calea lui. Tortura, schingiuia, spânzura, omora. Tot ce știam despre atrocitate, despre cruzime pălea în fața celor ce ne erau date să le cunoaștem în acest război. Pagina de ziar îți frigea mâinile și inima, radio-ul aducea știri care-ți tăiau răsuflarea.

Când asculta comunicatele Biroului Sovietic de Informații, Șura scrâșnea din dinți și apoi, cu sprâncenele încruntate și cu pumnii strânși, măsura odaia în lung și'n lat multă vreme. Din când în când veneau pe la Șura prieteni de-ai lui: slăbuțul Volodia Iurev — fiul Lidiei Nicolaevna, învățătoarea Zoiei și a lui Șura din clasa a patra; Iura Braudo, pe care-l cunoșteam de mai înainte, Volodia Titov și încă un băiat al cărui nume mic nu-l mai țin minte, dar care avea un pronume ciudat: Nedelco. Apoi începură să vină mai des, dar de fiecare dată când îi găseam acasă, tăceau cu toții și se grăbeau să plece.

— De ce pleacă băieții când mă'ntorc eu ?

— Nu vor să ne stinghereasc㠗 răspundea Șura evaziv

DIN TOATE COLȚURILE ȚĂRII

Într'o zi, când am luat ziarul din cutie, la picioarele mele căzură câteva scrisori. Le-am ridicat și am deschis-o pe cea dintâi: un plic triunghiular, de pe front, fără timbre, cu colțurile cam roase.

„Dragă mamă..." citii eu și plânsul mă podidi pentru prima dată.

Era scrisoarea unor oameni necunoscuți, ostași din Flota Mării Negre. Se străduiau să-mi dea curaj în durerea mea, o numeau pe Zoia sora lor și-mi făgăduiau că o vor răzbuna.

Și iată că, în fiecare dimineață, începură să-mi sosească scrisori. De unde nu veneau! De pe toate fronturile, din toate colțurile țării ni se întindeau nenumărate mâini calde și prietenești, nenumărate inimi erau lângă mine și Șura. Ne scriau tineri și bătrâni, mame care-și pierduseră copiii în război, copii ai căror părinți fuseseră uciși de fasciști, ostași de pe câmpul de luptă, și parcă toți voiau să ia asupra lor o parte din durerea noastră.

Și eu, și Șura, eram adânc îndurerați și nimic nu putea să vindece rana inimilor noastre. Nu știu cu ce anume cuvinte să-mi exprim gândurile, dar dragostea și compasiunea de care era pătrunsă fiecare scrisoare ne încălzeau. Nu eram singuri în durerea noastră! Atâția oameni se străduiau să găsească un cuvânt duios pentru încercarea abătută asupra noastră, un cuvânt care să ne mângâie, să ne aline durerea, iar acest lucru ne era nespus de scump și ne ajuta foarte mult!

Curând după ce am primit prima scrisoare, auzii ciocănindu-se sfios la ușă și o fată necunoscută intră în odaie. Înaltă, slăbuță, oacheșă, tunsă scurt și cu ochii mari, ea mi-o aminti pe Zoia — numai că avea ochii albaștri, nu căprui. Se opri în fața mea, stingherită, frământând turburată o batistă în mâini.

— Sunt dela uzina de armament, spuse ea cu glas întretăiat, privindu-mă sfioasă pe sub gene. Eu... comsomoliștii noștri... noi toți, vă rugăm foarte mult! Veniți la adunarea noastră comsomolistă... să luați cuvântul. Vă rugăm mult, mult de tot! Știm, vă este foarte greu, dar noi...

I-am răspuns că nu pot lua cuvântul, dar că voi veni la adunarea comsomolistă.

A doua zi, spre seară, am plecat spre uzină. Se afla tocmai

la marginea Moscovei; multe clădiri din apropiere erau pe jumătate dărâmate.

— Bombă incendiară... Incendiu... explica scurt tovarăşa mea de drum, răspunzând întrebărilor pe care mi le citea în ochi.

Când am intrat în sala unde se afla Colţul Roşu, adunarea începuse. Cel dintâi lucru pe care l-am văzut a fost chipul Zoiei: mă privea de pe perete, din spatele mesei prezidiului. M'am aşezat fără sgomot, mai de o parte. Ascultam.

Vorbea un tânăr, aproape un adolescent. Vorbea despre faptul că de două luni nu mai îndeplineşc planul; era supărat dar vorbea cu o înflăcărare crescândă. Apoi luă cuvântul un alt tovarăş, ceva mai în vârstă, care spuse că în secţii se împuţinează din ce în ce mâinile pricepute ale meşterilor şi că toată nădejdea rămâne în elevii şcolii.

— E foarte frig! Secţia parcă-i o pivniţă! Ţi se lipesc mâinile pe metal! răsună un glas.

— Ruşine! strigă pe neaşteptate tovarăşa mea de drum, întorcându-se înspre partea de unde se auzise glasul. Să-ţi fie ruşine!

Deodată — spre însăşi surprinderea mea — m'am ridicat şi am cerut cuvântul. M'au invitat la tribuna scundă şi pe când mă îndreptam într'acolo, ochii Zoiei mă priveau ţintă. Acum portretul Zoiei rămăsese în spatele meu, puţin spre stânga şi mi se părea că Zoia însăşi stă alături de mine şi mă priveşte. Dar n'am vorbit despre ea.

— Fraţii şi surorile voastre îşi jertfesc viaţa în fiece zi, în fiece ceas, — începui eu. Leningradul flămânzeşte... Ghiulelele duşmanului omoară oameni în fiecare zi...

Nu, nu voi încerca să repet ce-am spus atunci. Nu-mi aduc aminte cuvintele, dar ochii tinerilor aţintiţi asupra mea arătau că spun ceeace trebue.

Apoi mi-au răspuns scurt şi hotărît.

— Vom munci și mai aprig! spuse tânărul care luase cuvântul cel dintâi.

— Vom da brigăzii noastre numele Zoiei! spuse un altul.

...După o lună am fost chemată la telefon dela uzină:

— Liubov Timofeevna, acum depășim planul!

Și în clipa aceea am înțeles că a mă lăsa copleșită de durere însemnează a nu cinsti memoria Zoiei. Am înțeles că nu trebue să mă las înfrântă, doborîtă, răpusă. Că n'am dreptul să mă las cuprinsă de disperare. Că trebue să trăiesc. Am înțeles că trebue să lupt în numele viitorului, în numele fericirii poporului meu.

Imi era foarte greu a lua cuvântul la adunări, a vorbi în fața unui mare auditoriu. Dar nu puteam să nu primesc invitațiile și asemenea invitații se repetau tot mai des. Nu îndrăzneam să nu primesc, să refuz. Imi dădeam seama că de vreme ce cuvântul meu ajută, de vreme ce pătrunde în inimile oamenilor, în inima tineretului, de vreme ce pot astfel contribui măcar cu o părticică, fie ea cât de neînsemnată, la măreața luptă împotriva dușmanului, n'am dreptul s'o fac.

„UREAZĂ-MI DRUM BUN!"

— Unde-ai fost, Șura? De ce vii așa târziu?

— Mămico, iartă-mă, te rog! S'a întâmplat!

In fiecare zi, Șura se întorcea acasă tot mai târziu. Il vedeam neliniștit, băgam de seamă că e pe de-a'ntregul absorbit de gânduri. La ce s'o fi gândit oare? De ce nu-mi spune? Noi n'aveam obiceiul să ne întrebăm unul pe celălalt. Dacă vrei să-ți împărtășești ce ai pe suflet, spui singur. Așa era întotdeauna. Oare, de ce tace acum? Ce s'a întâmplat? Ce ni se mai poate întâmpla? A sosit vreo scrisoare dela Osinovâie Gaii? Bătrânii or fi sănătoși?... Azi, când va veni acasă am să-l întreb singură!

M'am apucat să fac ordine pe masă și, fără să vreau, am dat jos o foaie de hârtie uitată. M'am aplecat și am ridicat-o. Pe foaia aceea Șura copiase un poem dedicat unui conducător de tanc care, ca și căpitanul de aviație Gastello, îndreptase în ultima clipă tancul său cuprins de flăcări asupra dușmanului:

Tranșee și gropi străbate, rând pe rând,
Cu tancul în flăcări arzând.
Nimic nu-i poate sta în drum
— In urma lui pâlcuri de fum...

Necruțător, răzbunător
Lovește'n inimă și'n coaste
Nemernica, dușmană oaste.
Trufașii toți degeaba fug

Își iau răsplata din belșug!
Zăpada fumegă și ea...
La o răscruce de șosea
Căruțele de pradă pline

Trosnesc sfărâmate sub șenile.
El sboară înainte peste șanțuri,
Dușmanii ca prin ceață-i vede
Pământul liberat din lanțuri

El niciodată nu-l va pierde...
In lupte-l recunoști după lumina
Veșnicei glorii — steaua în cinci colțuri —
Făuritoarea de victorii.

Am citit versurile și am înțeles deodată lucrul la care-mi fusese teamă tot timpul să mă gândesc: Șura va pleca! Va pleca pe front și nimic nu-l va putea opri. Nu mi-a spus încă nimic, niciun cuvânt, n'are nici 17 ani, dar știu că așa va fi.

Și nu m'am înșelat.

Intr'o seară, întorcându-mă acasă, auzii încă de pe coridor

o discuție aprinsă în odaie; deschizând ușa îi văzui pe Șura, Volodia Iuriev, Volodia Titov, Nedelco și Iura Braudo, toți cinci cu țigările în gură și camera plină de fum. Până atunci nu-l văzusem niciodată pe Șura fumând.

— De ce fumezi, Șura?

— Însuși generalul ne-a tratat cu țigări! răspunse el repede și parcă cu hotărîre. Noi... știi, noi plecăm la școala de tanchiști din Ulianovsc! Am și fost primiți!

M'am lăsat pe scaun fără să scot un cuvânt...

— Mămico! murmură Șura, în timpul nopții, așezându-se pe marginea patului meu. Înțelege-mă. Te rog! Oameni străini îți scriu: „O vom răzbuna pe Zoia!", iar eu, fratele ei, să stau acasă? Cum o să mă uit în ochii lor?

Tăceam. Dacă atunci când plecase Zoia nu găsisem cuvinte în stare s'o oprească, ce-aș fi putut spune acum?

Șura plecă la 1 Mai 1942.

— Pe ei n'o să-i conducă nimeni — îmi spuse despre prietenii lui. Nici pe mine nu trebue să mă conduci. Vrei? Altfel o să fie mâhniți. Urează-mi „drum bun!"

De teamă că glasul mă va trăda, am dat numai din cap. Șura mă îmbrățișă pentru a doua oară, mă sărută și plecă. Ușa se trânti. De astă dată rămâneam singură de tot.

...Câteva zile mai târziu, primii o scrisoare dela Osinovâie Gaii. Murise mama. „N'a putut să mai trăiască după moartea Zoiei", — îmi scria tata...

VEȘTI DIN ULIANOVSC

Șura îmi scria aproape în fiecare zi. Fusese repartizat împreună cu tovarășii lui în aceeași grupă, pe care o numea în glumă „Fi'iala Ulianovsc a clasei a X-a a școlii No. 201 din Moscova".

Alexandr Cosmodemianschi — elev al şcolii de tancheşti din Ulianovsc.

„Uf, mamă — îmi scria într'una din primele scrisori — nu mă pricep la nimic! Nici măcar să țiu pasul nu știu! Azi de pildă am lovit un tovarăș în călcâi. Nu știu nici să salut pe comandanți! Și pentru asta, îți închipui, cred, nimeni nu mă desmiardă!!"

Zilele treceau. Intr'altă scrisoare îmi spunea:

„Sunt obosit, nu dorm destul, dar muncesc ca o fiară. Am învățat să mânuesc bine arma, granata și pistolul. Zilele astea am fost la poligon și am făcut exerciții de tragere din tanc. Pentru început, rezultatele mele sunt normale: la tragerea cu tunul și cu mitraliera din tanc, la 400 și 500 metri, am atins ținta cu nota „bine". Acum nu mă mai cunoști; îi salut frumos pe comandanți și știu să merg în pas voinicesc".

In preajma examenelor, Șura mă ruga în fiecare scrisoare: „Mămico, fă-mi te rog rost de o centură, dacă se poate să fie cu diagonală". Și după câteva zile îmi scria din nou: „Mamă, caută mai bine! Ce fel de ofițer am să fiu, dacă am o centură ca vai de lume!?" Dintre rânduri parcă mă priveau ochii disperați ai micuțului Șura. Când era copil și ținea morțiș să aibă un lucru, mă ruga aproape cu aceleași cuvinte.

Și iată, aveam în față o sută de scrisori dela Șura, dela cea dintâi și până la cea din urmă: recitindu-le vedeam cum a crescut, cum s'a maturizat fiul meu.

Intr'o zi am primit următoarea scrisoare:

„Mamă, cursurile noastre se apropie de sfârșit. La 1 Noembrie încep examenele. Sunt obosit, nu dorm destul, dar muncesc mult. Se vede de'a o poștă — mă aflu aici de un timp aproape de două ori mai scurt decât ceilalți. Sunt în urma lor.

Examenele acestea sunt cele mai însemnate examene din viața mea. Am să fac toate sforțările, am să-mi încordez toată atenția, căci țara trebue să primească un locotenent tanchist bine pregătit, — locotenent, bagă bine de seamă și nu sublocotenent și nici sergent major. Înțelege-mă, asta nu-i nici ambiție, nici vanitate deșartă, ci datoria mea de a face tot posibi-

lul ca să fiu țării cât mai de folos. Aflu din ziare cum ard fasciștii orașele și satele noastre, cum chinuesc copii și femei, mi-aduc aminte cum au schinghiuit-o pe Zoia și n'am decât o singură dorință : să plec cât mai repede pe front !"

Iată o altă scrisoare :

„Mămico, gata, am trecut examenul de stat ! La tehnică am luat „foarte bine", la tragere „foarte bine", la tactică și topografie militară „foarte bine"...

La sfârșitul acestor rânduri pline de mândrie și de bucurie, Șura a adăugat :

„Am primit o scrisoare dela bunicul ; e bolnav și singur".

...Odată, într'o seară caldă de primăvară, stam la fereastră. Mă așteptau o mulțime de scrisori la care trebuia să răspund, dar nu-mi puteam deslipi privirile dela cerul luminos și fără nicio urmă de nor. Deodată, două mâini puternice și calde îmi acoperiră ochii.

— Șura !... doar atât am fost în stare să spun.

— N'ai auzit nici când am bătut la ușă, nici când am deschis-o, nimic n'ai auzit ! spuse Șura râzând. M'am uitat la tine o mulțime, din prag, și tu stai, și stai ! Și acoperindu-mi din nou ochii cu mâinile (crezând pesemne că așa o să-mi fie mai ușor să-l ascult), îmi spuse : Am venit să-mi iau rămas bun. Mâine plec pe front.

Se maturizase, devenise și mai voinic, dar ochii lui albaștri priveau tot atât de copilărește, erau la fel de veseli și de sinceri.

Altă noapte grea și amară. Șura dormea adânc, ținându-și palma sub obraz, iar eu mă scu'am mereu, îl priveam și nu mă mai săturam. Gândul că noaptea se poate sfârși mă îngrozea. Dar zorile se iviră fără nicio clipă de întârziere ; Șura sări din pat, se spălă și se îmbrăcă repede, bău ceaiul în fugă și apropiindu-se de mine mă rugă un lucru cu care eram acum obișnuită :

— Să nu mă conduci. Gândește-te la tine. Mie nu-mi duce grija !

— Fi cinstit... și brav... să-mi scrii mai des... i-am răspuns cu greutate.

UN CORESPONDENT MILITAR

Șura plecase, dar nu primisem încă nicio scrisoare dela el. Trecu o lună. Imi era teamă să mă apropii de cutia de scrisori, mi se tot părea că voi găsi acolo vestea necruțătoare... Erau zile neînchipuit de grele, zile pline de o așteptare apăsătoare, chinuitoare, cum n'am încercat nici după plecarea Zoiei. Doar pe atunci nu știam ce înseamnă să-ți pierzi un copil!

Uneori, neliniștea mă urmărea pas cu pas, încât încercam să fug de ea, de parcă ai putea fugi de tine însuți, de gândurile tale... cutreieram străzile căutând să obosesc ca să pot adormi de îndată ce mă voi culca, dar ori câte străzi aș fi cutreierat, ori câți kilometri aș fi mers, noaptea, până în zori, nu puteam să închid ochii o clipă.

Adesea mă duceam pe jos la cimitirul Novodevicie, la mormântul Zoiei. Odată, apropiindu-mă, zării lângă mormânt un militar voinic. Când eram la vreo câțiva pași, el se întoarse. Era un om de vreo treizeci și cinci de ani, cu fața deschisă, plină de bunătate, privirea ochilor cenușii dreaptă și pătrunzătoare. Mi se păru că vrea să-mi vorbească. L-am privit întrebător, el însă zăbovi o clipă și apoi se depărtă. Uitasem cu desăvârșire de întâlnirea aceasta, dar la plecare, la cotitura aleei, îl zării din nou. De astă dată venea în întâmpinarea mea.

— Liubov Timofeevna? mă întrebă șovăind.

— Da! răspunsei mirată.

Atunci își spuse numele:

— Lidov.

Nu uitasem numele acesta, doar era numele omului care semnase articolul de neuitat din „Pravda" — povestea morții eroice a partizanei Tania...

I-am strâns mâna cu putere şi apoi ne-am îndreptat încet spre ieşire.

— Sunt bucuroasă să vă cunosc, i-am spus eu din toată inima. Doream de mult să vă văd...

Şi-am început să vorbim de parcă ne cunoşteam de mulţi ani. Imi povesti cum a auzit pentru prima dată de Zoia. Innoptase într'o căsuţă pe jumătate dărâmată, lângă Mojaisc. Când adormiseră aproape toţi, intră să se încălzească un bătrân, care se lungi pe podea lângă Lidov.

— Aud — îmi povestea Piotr Alexandrovici — că bătrânul nu poate să doarmă. Tot oftează, geme, nu-şi găseşte locul. — „Incotro ai pornit, tătucă? — l-am întrebat. Ce ai de oftezi atâta?"

Şi atunci bătrânul i-a povestit tot ce auzise despre fata pe care o spânzuraseră hitleriştii în satul Petrişcevo. Nu ştia niciun amănunt. Spunea întruna: „Nemţii o spânzurau şi ea ţinea o cuvântare..."

Lidov s'a ridicat îndată şi a pornit spre Petrişcevo. Şi zece zile la rând a cules informaţii despre tot ce era în legătură cu moartea fetei acelea necunoscute, care spusese că se chiamă Tania... Adunase numai fapte, fiind încredinţat că g'asul lor va răsuna mai puternic decât tot ce-ar putea să spună talentul unui ziarist sau al unui scriitor.

— De ce n'aţi venit măcar odată pe la mine? l-am întrebat.

— Mi-era teamă că va fi greu pentru dumneavoastră, — mi-a răspuns el fără înconjur.

— Sunteţi de mult pe front?

Acum zâmbi pentru prima oară şi acest zâmbet deschis îi lumina faţa.

— Din prima clipă a războiului! Pe atunci, la Moscova nu se ştia încă de război! Ziua de 22 Iunie m'a prins la Minsc, eram corespondent al „Pravdei"... Şi să vedeţi, ciudăţenie... adăugă el gânditor şi, zâmbind, îmi povesti că în subsolul oficiului de telegraf unde se adăpostise în timpul bombardamen-

tului puternic, i s'a transmis o telegramă din Moscova, expediată din ajun.

O telegramă pașnică de tot! Redacția ziarului îl ruga să scrie un reportaj despre pregătirea campaniei de strângere a recoltei. Lidov a pus telegrama în buzunar, s'a urcat în mașina lui și a pornit în goană spre unitatea care se pregătea pentru luptele de apărare. Străzile Minscului erau cuprinse de flăcări, bombardamentul nu mai contenea.

Chiar în aceeași zi, Lidov a trimis reportajul la ziar, dar el n'avea nimic comun cu campania de strângere a recoltei...

Povestise totul simplu, în puține cuvinte; pășeam alături, îl ascultam și mă gândeam: „Uneori cunoști un om ani muiți în șir și totuși n'ai nimic de spus despre el. Și iată, n'am petrecut nici măcar un ceas cu Piotr Alexandrovici, mi-a povestit prea puține lucruri despre el, dar eu pot spune foarte multe și am aflat tocmai ce-i important. Am aflat că e drept și cinstit, îndrăzneț și liniștit. Știe să se stăpânească și nu se pierde niciodată cu firea. Știe că pe front, într'o împrejurare grea, nu cuvintele ci faptele, toată purtarea ta învață pe cei din jur să fie liniștiți și stăpâni pe sine".

— Azi plec iar pe front! îmi spuse la despărțire. Apoi, adăugă mai încet: Iar după război am să scriu o carte despre Zoia. Am s'o scriu negreșit. O carte mare și frumoasă.

CINCI FOTOGRAFII

Ziua de 24 Octombrie 1943 mi-a adus o nouă încercare. Am văzut în ziar cinci fotografii. Fuseseră găsite la un ofițer hitlerist ucis de un ostaș sovietic lângă satul Potapovo, în apropiere de Smolensc. Neamțul acela fotografiase execuția Zoiei, ultimele ei clipe. Am văzut spânzurătoarea ridicată pe zăpadă, am văzut-o pe Zoia, pe fetița mea, înconjurată de nemți... tă-

In Octombrie 1943, trupele sovietice au nimicit divizia 197 de infanterie germană ai cărei soldați și ofițeri au schingiuit și ucis pe Zoia. Asupra unui ofițer hitlerist, ucis lângă satul Potapovo din apropiere de Smolensc, au fost găsite câteva fotografii; bestia fascistă a fotografiat execuția Zoiei Cosmodemianscaia, ultimele ei clipe.

bliţa cu inscripţia „Incendiator" care-i atârna pe piept... i-am văzut şi pe acei care au schingiuit-o.

Din clipa în care am aflat de moartea fetiţei mele, întotdeauna, zi şi noapte, m'a chinuit o singură întrebare: oare la ce se gândea fetiţa mea în aceste ultime clipe, străbătând drumul acesta cump'it? Ce simţea? Ce-şi amintea? Şi o tristeţe neputincioasă mă cuprindea: n'am fost lângă ea atunci când avea mai mult ca oricând nevoie de mine; n'am putut să-i uşurez ultimele clipe nici măcar cu un cuvânt, nici măcar cu o privire... Cele cinci fotografii m'au dus parcă, pas cu pas, pe drumul pe care a mers Zoia spre moarte. Acum vedeam cu ochii mei cum o executau, de parcă aş fi fost de faţă şi eu, dar prea târziu... Fiecare din cele cinci fotografii îmi striga parcă: „Uită-te cum au chinuit-o! Priveşte, fii martor tăcut al morţii ei, trăieşte din nou toată durerea, tot chinul ei şi al tău..."

...Iat-o mergând singură, însângerată, fără nicio armă, dar câtă putere şi mândrie în ochii ei plecaţi în pământ! Pesemne că nici nu vede pe călăii din jur. La ce se gândeşte? Oare se pregăteşte să moară? Îşi deapănă oare în minte toată viaţa ei scurtă şi luminoasă?...

Nu pot să scriu despre aceste lucruri... Las cititorul să privească cu luare aminte această îngrozitoare fotografie nemţească, să privească chipul Zoiei.

El va vedea: Invingătoare e Zoia! Ucigaşii nu sunt nimic în faţa ei. Cu ea e tot ce-i mai înalt, mai minunat, mai sfânt, tot ce e omenesc, tot adevărul şi tot ceeace e curat în lume! Asemenea lucruri nu mor, nu pot să moară. Pe când ei, ucigaşii, n'au nimic omenesc. Ei nu sunt oameni. Ei nu-s nici măcar fiare — sunt fascişti! Sunt morţi chiar şi atunci când trăiesc. Azi, mâine, peste o mie de ani, oamenilor le va fi scârbă şi vor urî numele, ba şi mormintele lor.

„ȚIN MULT LA VIAȚĂ!"

...Iar dela Șura nicio scrisoare. Și, deodată, după câteva zile, pe pagina a treia a „Pravdei", citii :

„Știri de pe front. 27 Octombrie (prin telegraf). Unități ale corpului de armată N. distrug în lupte aprige rămășițele diviziei 197 de infanterie germană, ai cărei ofițeri și soldați au schingiuit și ucis în Noembrie 1941, în satul Petrișcevo, pe viteaza partizană Zoia Cosmodemianscaia. Cele cinci fotografii nemțești apărute în „Pravda" și înfățișând executarea Zoiei, au stârnit un nou val de mânie în rândurile ostașilor și ofițerilor noștri. Aici luptă cu vitejie, răzbunându-și sora, fratele Zoiei, locotenentul de gardă Cosmodemianschi, comsomolist-tanchist. In ultima luptă, echipajul tancului C. V. de sub comanda tovarășului Cosmodemianschi a străpuns cel dintâi linia de apărare dușmană, mitraliind și strivind sub șenile pe hitleriști.

Maior G. Verșinin

Șura trăiește! Își răzbună sora! Și ucide tocmai pe hitleriștii care au schingiuit-o și au omorît-o pe Zoia...

Am început să primesc iarăși scrisori, dar de astă dată nu din pașnicul Ulianovsc, ci din însăși focul războiului.

Iar la 1 Ianuarie 1944, m'a trezit din somn sbârnâitul puternic al soneriei.

— Cine să fie? m'am mirat eu cu glas tare.

Am deschis ușa și am rămas încremenită, atât de neașteptată era surpriza: în fața mea stătea Șura.

Svelt, voinic, înalt, într'o manta care mirosea a ger, mi s'a părut un adevărat uriaș. Avea obrajii îmbujorați de vânt și din pricina mersului iute, pe gene și sprâncene i se topeau fulgi de zăpadă, ochii îi străluceau veseli.

— Ce te uiți așa? Nu mă mai cunoști? întrebă Șura râzând.

— Mă uit și văd : a sosit Ilia Muromeț !

Era cel mai neașteptat și cel mai scump dar de Anul Nou.

Șura era nespus de bucuros și el. Nu pleca o clipă de lângă mine, iar când voia să-și cumpere țigări sau să se plimbe pe stradă, mă ruga ca un copil :

— Hai și tu cu mine !

De câteva ori pe zi îmi cerea același și același lucru :

— Povestește-mi cum o duci.

— Ți-am scris doar...

— Și ce dacă mi-ai scris ? Haide, povestește-mi... Mai primești scrisori ca și înainte ? Arată-mi-le... Hai să-ți ajut să răspunzi...

Ajutorul lui Șura n'a fost de prisos, căci scrisorile curgeau necontenit, ca și un râu.

Oamenii îmi scriu mie, scriu la școală unde învățase Zoia, la redacțiile ziarelor, la comitetele raionale ale Comsomolului...

...„Când stau în post, mi se pare că Zoia e lângă mine", — îmi scria din apropiere de Stalingrad, Octeabrina Smirnova, comsomolistă — ostaș de seama Zoiei.

...„Jur că voi sluji cinstit poporului, că voi fi la fel ca Zoia", — scria o fată de seama Zoiei, de fel din Moscova, Comitetului raional al Comsomolului din Taganse, rugând ca să fie trimeasă pe front.

...„Voi educa elevii mei astfel încât să semene Zoiei, eroica și viteaza dumneavoastră fiică", — îmi scria o tânără învățătoare din Bașchiria.

...„Durerea dumneavoastră e a noastră, a întregului popor", — scriau elevii unei școli din Novosibirsc.

Și multe, nenumărate alte scrisori, sincere, calde, unele cuprinzând jurăminte, altele versuri, scrisori din Siberia, Pribaltica, Ural, Tbilisi. Iar de peste granițe, alte scrisori — scrisori din India, Australia, America...

Șura le citi pe toate. Apoi, luă în mână din nou o scrisoare sosită din Anglia. Iat-o :

„Dragă tovarășă Liubov Cosmodemianscaia!

Eu și cu soția mea trăim într'o căsuță la marginea Londrei. Chiar acum am citit despre viteaza și scumpa dumneavoastră fiică. Cuvintele pe care le-a spus înainte de a muri, ne-au făcut să plângem. Câtă vitejie, câtă bărbăție într'o fată atât de tânără! La începutul anului viitor așteptăm primul nostru copil; de va fi fetiță îi vom da numele fiicei dumneavoastră, fiicei marelui popor al celui dintâi Stat Socialist.

Auzim și citim despre măreața voastră luptă cu o nemărginită admirație. Dar numai să admiri e puțin, noi vrem să luptăm alături de voi. Fapte, și nu vorbe — iată ce ne trebue acum. Suntem convinși că ceasul când vom vedea doborît fascismul mârșav, pe care-l urîm la fel ca și dumneavoastră, nu mai e departe.

Poporul dumneavoastră va rămâne în istorie, poporul a cărui vitejie, bărbăție și hotărîre au făcut cu putință victoria asupra fascismului. Poporul englez își dă bine seama că datorează imens de mult Rusiei și adesea auzi spunându-se: „Cine știe ce soartă aveam dacă nu erau Rușii!"

De fiecare dată când Stalin apare pe ecranele cinematografelor, isbucnesc aplauze, strigăte de „trăiască" și puternice urale. Sfârșim scrisoarea noastră cu urarea: pentru victorie, pentru prietenie veșnică între popoarele noastre, și în război, și în timp de pace!

Trăiască poporul sovietic și glorioasa lui Armată Sovietică!

Cu salutări frățești,
Mabel și *David Riz*"

— Le-ai răspuns? mă întrebă Șura. Ai făcut bine. Eu cred că e scrisă din suflet, nu-i așa? Pesemne că ei înțeleg că nu luptăm numai pentru noi, ci pentru toată lumea. Numai de n'ar uita-o!

...Seara veni la noi fratele meu, Serghei. Șura s'a bucurat

foarte mult văzându-l. S'au așezat la masă, unul în fața altuia și au vorbit până noaptea târziu. Eu îmi vedeam de treburi și mai în fiecare clipă treceam în bucătărie, așa că auzeam numai frânturi din discuția lor.

— ...Ai scris odată că te-ai rupt de coloană și ai pătruns în spatele dușmanului, spunea Serghei. De ce ai făcut-o ? Asta nu-i vitejie, asta-i copilărie ! Nu-mi place. Trebue să fii îndrăzneț, desigur, dar ce rost are să te vitejești așa !

— Dacă te gândești la siguranța ta personală, atunci trebue să uiți de curaj ! am auzit răspunsul înflăcărat al lui Șura.

— Oare tu nu ești răspunzător de viața ostașilor tăi ? Doar ești comandant...

— ...Ia spune-mi — auzii eu ceva mai târziu — cum te porți cu cei de sub comanda ta ? Nu te supăra, dar, adesea, tinerii țin morțiș să s'arate grozavi...

— Nu, eu mă port tovărășește cu ai mei. Dac'ai ști ce oameni sunt !

Din nou se auzi glasul fratelui meu :

— Iar în privința curajului... Ar trebui să recitești „Incursiunea" de Tolstoi. E o povestire în care se vorbește foarte frumos despre curaj. Pe scurt, dar cu miez...

Șura povestea puțin și cu sgârcenie. Era mai reținut ca înainte și parcă își cântărea fiecare cuvânt. In această permisie am simțit că s'a schimbat mult. Mi-e greu s'o spun în cuvinte, se poate chiar să mă înșel, dar cred că acela care a fost măcar odată în luptă, acela care a trecut măcar odată pe această cărăruie îngustă dintre viață și moarte, aceluia nu-i place să vorbească prea mult despre război, despre primejdiile pe care le-a înfruntat. Imi dădeam seama că Șura a văzut și a trecut prin multe și poate că din pricina asta devenise el mai matur, mai îngândurat și mai sever, mai blând și mai duios totodată.

A doua zi, Șura s'a dus la spital să-și vadă un tovarăș rănit. S'a întors acasă schimbat cu desăvârșire ; abia-l mai recunoșteam pe voinicul voios din ajun. Era galben și parcă tras la

față. Priveam îngrijorată chipul lui tânăr și drag: pomeții ieșiți dintro'dată, maxilarele încleștate, sprâncenele încruntate, între ele o cută adâncă, buzele strânse.

— Ce-au făcut fasciștii dintr'un om! spuse el cu durere. Știi, e un bun prieten al meu. Viața lui n'a fost ca a celorlalți. N'avea niciun an când a rămas orfan. A avut de întâmpinat multe greutăți, totuși a ajuns om. A absolvit școala militară, apoi a rezistat blocadei Leningradului; fusese clasat ca invalid de gradul doi, dar a renunțat și a plecat din nou pe front. De curând a fost greu rănit: o schijă în plămân, alta în regiunea inimii, alta în braț, alta în abdomen, o contuzie, și toate deodată. O vreme n'a putut să vorbească, n'a auzit nimic și nici nu s'a putut mișca. Iți dai seama! Îl cheamă Colia Lopoha. Dac'ai ști cât s'a bucurat când m'a văzut!...

Șura se apropie de fereastră și, fără să se întoarcă, spuse deodată cu tărie și ardoare, de parc'ar fi rostit un jurământ:

— Voi veni cu orice preț înapoi! Fără picioare, fără mâini, orb, dar voi trăi! Țin mult la viață, mult de tot!

...A treia zi dela sosire îmi spuse:

— Mămico, nu te supăra, am să plec înainte de expirarea permisiei. Mi-e greu aici. Acolo oamenii pier și eu stau acasă... Înțeleg, viața trebue să-și urmeze cursul ei... dar mi-e greu.

— Mai stai, dragul meu!... Odihnește-te, doar ești în permisie...

— Nu pot. Oricum, aici nu mă pot odihni, tot timpul mă gândesc la front... la tovarășii mei. Și, dacă vrei, te rog să mă conduci de data asta, mămico, vreau să fiu cât mai mult cu tine.

L-am condus la gara Bielorusă. Era o seară liniștită și geroasă. Departe, chiar deasupra șinelor de cale ferată, pe cerul străveziu și verzui sclipea o stea. Și tare ciudată mi se părea liniștea, în ceasul acela când îmi conduceam copilul și știam că foarte curând va fi iarăși cuprins în vârtejul focului și al morții...

Și-a luat biletul de tren. S'a urcat în vagon să-și lase valiza și s'a întors peste măsură de emoționat.

— Mămico, înăuntru e generalul ! îmi spuse buimăcit și intimidat ca un băiețandru.

— Eh, ce mai viteaz! glumii eu. Cum vine asta : pleci pe front și ți-e teamă de generalul tău ?

Am stat cu Șura pe platformă până în ultima clipă. Trenul porni ; eu mergeam pe lângă vagon, iar Șura, stând pe scară, îmi făcea semne cu mâna. Apoi trenul porni mai repede și am rămas să-l privesc depărtându-se. Sgomotul roților mă asurzea, curentul puternic de aer era gata să mă trântească la pământ, îmi simțeam ochii împăienjeniți de lacrimi... Apoi, peronul deveni deodată liniștit și pustiu. Mie însă tot mi se mai părea că văd chipul copilului meu și mâna lui făcându-mi semne de rămas bun.

DIN TOATĂ INIMA

Am rămas din nou singură. Dar acum nu mă mai simțeam atât de singură și nici nu-mi era atât de greu ca înainte : mă ajuta munca.

Doream în fiecare clipă și din toată inima să-mi arăt recunoștința față de toți oamenii care mă ajutaseră în zilele acelea grele prin scrisorile, cuvintele de mângâiere și căldura inimii lor... Să-mi arăt recunoștința față de toți aceia care mă vizitaseră spunându-mi cu hotărîre : „Veniți negreșit la noi la uzină. Trebue să luați cuvântul în fața comsomoliștilor noștri".

Știu că atunci când un om e copleșit de durere, un singur lucru îl poate salva — conștiința că cei din jur au nevoie de el și că nu trăiește de prisos. Când încercarea aceea cumplită s'a abătut asupra mea, am fost ajutată să-mi dau seama și să cred că nu numai Șura are nevoie de mine, ci și mulți alții, încă

mulți alți oameni. Iar după plecarea lui Șura, nu m'au lăsat, nu mi-au dat voie să rămân singură — ceeace, desigur, a fost foarte greu pentru mine — dar tocmai acest lucru m'a salvat. Mi-am dat seama că oamenii au nevoie de mine.

Erau multe de făcut. Munca asta cerea mâini care s'o iubească, inimi iubitoare. Războiul lîpsise nenumărați copii de adăpost, de familie. „Orfan", cuvântul acesta aproape uitat la noi, se făcea simțit în chipul cel mai crud. Și trebuia ca toți copiii cărora războiul le răpise părinții, să nu se simtă singuri, să nu simtă că sunt orfani. Trebuia să le redau căldura căminului părintesc, căldura și dragostea familiei.

Coperta cărții care vorbește despre Zoia Cosmodemianscaia, editată în China.

M'am apucat de muncă.

Cât mai multe cămine de copii, bune și cu adevărat plăcute, înzestrate cu toate cele necesare! Cât mai mulți educatori, adevărați educatori, inteligenți și cu dragoste de copii! Copiilor le trebue încălțăminte, îmbrăcăminte și hrană, dar poate că pentru ei mai necesar decât orice altceva este dragostea, căldura, duioșia. Se înființau cămine de copii pretutindeni, în orașe, pe lângă uzine și colhozuri. Toți voiau să facă ceva pentru copiii celor căzuți în luptă.

Faptul că puteam să iau și eu parte la această muncă, era deosebit de important pentru mine.

Atunci a trebuit să călătoresc mult! Am fost la Tambov, Riazan, Cursc, Ivanovo apoi în Bielorusia, Ucraina, în Altai, la Tomsc, Novosibirsc. Pretutindeni — muncă multă; pretutindeni — copii orfani și trebuia să le găsești adăpost, fie într'o familie fie într'un cămin. Și pretutindeni mă întâmpinau priviri pline de încredere și dragoste. Iar eu învățam necontenit. Învățam dela poporul meu ce este bărbăția și dârzenia.

Pe la sfârșitul anului 1944, Societatea de Cruce Roșie mă trimise la Leningrad.

Pe postamentele unde odinioară se smuceau, fremătând în mâinile unor tineri de bronz, caii minunați ai lui Clodt, se aflau acum niște lăzi cu flori ca să nu dea prilej ochiului să se întristeze de pustietatea neobișnuită din jur. Pe ziduri puteai citi încă inscripții prevenitoare: „Loc primejdios în cazul tragerilor de artilerie" — dar locuitorii Leningradului, înconjurați de dragostea și ajutorul țării întregi, reparaseră de mult casele, puseseră geamuri noi, nivelaseră și asfaltaseră străzile.

Mă însoțea o muncitoare, sudor la uzina „Electrosila"[1]. Mi-a povestit că în timpul blocadei lucra alături de bărbatul ei la două strunguri vecine. Erau lipsiți de putere, istoviți, dar munceau totuși, învingându-și slăbiciunea numai prin voința fermă de a nu se preda. La o vreme, întorcând capul, își văzu bărbatul întins pe podea, fără suflare. S'a apropiat de el, a stat cât a stat apoi s'a apucat iar de muncă. Lucra înainte, iar bărbatul ei zăcea alături, lângă strungul de care nu se despărțise până în ultima clipă a vieții. A opri lucrul însemna să te lași învins de dușman și ea nu voia ca dușmanul să învingă.

Am auzit povestindu-se la Leningrad despre un arhitect care în cele mai apăsătoare și mai grele zile ale blocadei, lucra

---

1 Electrosila — Electroputere (N. R.).

la macheta Arcului Victoriei. Mi s'a povestit despre mame al căror copii au pierit apărând Leningradul ; cu ultimele puteri, fără să şi le precupeţească, ele se străduiau să salveze copiii altora să nu moară de foame. Ascultam toate acestea şi-mi spuneam : „Nu am dreptul să mă las copleşită de durerea mea. Oamenii aceştia au avut de îndurat o cumplită nenorocire, iar suferinţele şi durerea lor sunt tot atât de grele, ca şi ale mele. Ei trăiesc totuşi, muncesc. Inseamnă că şi eu trebue să trăiesc şi să muncesc".

Şi mai ştiam un lucru, ştiam că numele Zoiei devenise scump poporului. Cu numele ei pe buze, tovarăşii noştri, tovarăşii ei şi ai mei, plecau la luptă, munceau în uzine şi pe ogoare. Despre ea auzise un tânăr din Crasnodon, Oleg Coşevoi ; el povesti prietenilor lui de eroismul Zoiei şi toţi împreună săvârşiră fapte la fel de eroice, aşezându-se astfel alături, ca fraţi şi surori ai ei, copii ai marii şi scumpei lor Patrii.

Simţeam amintirea Zoiei prezentă şi vie. Simţeam că nu numai pentru mine e scumpă şi apropiată. Poporul o păstra în minte, vie, vitează, neînduplecată. Şi acest lucru m'a ajutat deasemenea să trăiesc.

SCRISORI

Primeam scrisori dela nepotul meu Slava, care lupta din primele zile ale războiului. Iar după ce ne cunoscusem la mormântul Zoiei, începu să-mi scrie şi Piotr Lidov. Adesea, scrisorile lui nu cuprindeau decât câteva cuvinte de salut, dar aceste puţine cuvinte îmi erau scumpe. Ori de câte ori luam ziarul în mână, căutam reportajele de pe front semnate de Lidov. Cât de simplu, cu câtă linişte şi bărbăţie ştia el să scrie ! Era un dar al lui propriu. In simplitatea, în liniştea scrisului lui se ascundea o forţă uriaşă. Iar dacă un timp nu-i mai întâlneam numele

în paginile „Pravdei", nu-mi mai găseam locul: eram îngrijorată ca de cel mai apropiat prieten.

La fiecare două, trei zile primeam scrisori dela Şura:

„...Suntem voioşi cu toţii, mai cu seamă după ultimul atac. Eu, cât a ţinut lupta, mai mult de 48 de ore, n'am ieşit din tanc. Am scăpat ca prin minune, în jur totul ardea şi se cutremura de explozii. Tancul meu era asvârlit când într'o parte, când într'alta, ca o cutie de chibrituri. Dar în general, mamă, te rog să nu-mi duci grija".

„...Acum voi lua comanda unui nou echipaj şi mi se va încredinţa un nou tanc „C.V.". E ai treilea tanc al meu: primul a fost avariat, iar al doilea a ars şi abia am putut s'o şterg din el... Din vechiul meu echipaj, Djighiris a fost ucis; toţi ceilalţi sunt răniţi... I-am scris bunicului o scrisoare. Scrie-i şi tu. E singur şi bolnav".

„...Am fost rănit, dar n'am părăsit câmpul de bătălie. Mi-am bandajat rana şi m'am avântat din nou în luptă. Acum rana s'a închis şi s'a vindecat. Intr'una din lupte a căzut comandantul bateriei. Am preluat comanda îndată şi, împreună cu tovarăşii mei, am pătruns în poziţiile duşmanului. Iar dimineaţa, Orşa era a noastră. Sunt sănătos ca şi echipajul meu... Am primit o scrisoare dela bunicul. E tare amărît. Pomeneşte întruna de Zoia şi de bunica... I-am răspuns şi m'am străduit să fiu cât mai duios".

„...Localnicii ne întâmpină cu bucurie. Îi interesează totul, şi tot ce văd li se pare neobişnuit. Intr'o casă am arătat cartea care povesteşte despre Zoia, iar oamenii m'au copleşit cu întrebările şi m'au rugat să le las lor cartea. O am numai pe asta şi n'am putut să le îndeplinesc dorinţa. Te rog, trimite-le-o tu, dacă poţi, pe adresa: Oraşul Orşa, strada Perecopscaia No. 69".

„...A sosit clipa mult aşteptată a eliberării Bielorusiei. Poporul ne întâmpină cu flori şi ne ospătează cu lapte. Bătrânele povestesc cu lacrimi în ochi ce chinuri le-a fost dat să îndure. Insă toate acestea au rămas în urmă. Văzduhul pare cristalin,

iar soarele deosebit de strălucitor. Mamă, curând vom învinge, mamă!"

„...Salută-l din partea mea pe unchiul Serioja, spune-i că n'am uitat nimic din ce mi-a spus. Bunicul ți-a mai scris? Eu n'am mai primit nicio scrisoare de multă vreme".

„...Mă întrebi ce grad am, ce funcție îndeplinesc. Am să-ți răspund cu cuvintele unui mare comandant. Iată ce-a spus el despre mine: „Nu vă uitați la gradul și funcția lui: omul acesta nu-i făcut pentru grade, ci pentru acțiuni de luptă".

„...Îți mulțumesc pentru felicitările tale; într'adevăr, am primit ordinul Marelui Război pentru apărarea Patriei, gradul I, cu medalie de aur. Am primit deasemenea decretul pentru decorarea mea cu ordinul Drapelul Roșu. Să nu crezi că m'am schimbat. Am aceeași fire. Numai că acum sunt mai puternic și mai hotărît".

„...Mamă, mamă, a murit Piotr Lidov! Ce îngrozitor e, mamă, că a murit acum, când suntem atât de aproape de Victorie. E revoltător să mori tocmai în ajunul Victoriei! A fost ucis pe aerodromul de lângă Poltava: ieșise în fugă din adăpost să vadă oamenii care resping atacul aviației dușmane. Voia să scrie despre ei, voia să vadă totul cu ochii lui. Era un adevărat corespondent militar și un adevărat om!..."

„...Inaintăm spre Apus, pe pământul dușmanului. Sunt două săptămâni de când mă aflu fără răgaz în lupte și din pricina asta nu ți-am scris. Scrisoarea ta m'a bucurat foarte, foarte mult — era o scrisoare de pe pământul meu natal, dela mama mea scumpă! Acum când îți scriu, văzduhul e o urgie de sgomot, tancul meu e smucit în toate părțile, pământul se cutremură de explozii. Peste câteva clipe băieții noștri pornesc la atac, vor pătrunde și mai adânc pe pământul nemțesc". (Rândurile erau scrise în grabă, cu creionul, cu slove mari: pesemne că și Șura se grăbea la atac).

„...Bună ziua, dragă și scumpă mămică! E mai mult de o lună de când mă aflu în grele lupte ofensive. N'am avut vreme

nu numai să scriu, dar nici să citesc scrisoarea ta... Marșuri forțate de noapte, lupte de tancuri, nopți încordate și fără somn în spatele inamicului, proiectilele șuierătoare ale „fritilor"... Uneori ești martor tăcut la moartea tovarășilor tăi, vezi cum tancul de alături sare în aer cu echipaj cu tot. Nu-ți rămâne decât să strângi din dinți. Din pricina încordării și a nesomnului, oamenii ies din tancuri ca beți. Și totuși sunt plini de voie bună, fericiți: călcăm pe pământul dușmanului, ne răzbunăm pentru anul 1941, ne răzbunăm pentru durerea, pentru lacrimile, pentru toate înjosirile la care fasciștii au supus oamenii.

Curând ne vom vedea la Moscova, acasă".

„...Acum sunt în repaus, aștept ordinul de atac. Suntem în linia a doua. Trec zile după zile de liniște monotonă și așteptare chinuitoare. Suntem cazați în case nemțești. Peste tot vezi clădiri cenușii, dărâmate; gropi uriașe rămase dela bombe te silesc să ocolești întunecata șosea asfaltată. Zi și noapte explodează obuzele, casa noastră e sgâlțâită din temelii. Fasciștii opun o rezistență înverșunată, plină de ură, se cramponează de fiecare palmă de pământ. Iată, în clipa asta trag asupra unui cătun de-al lor... In ultima luptă am fost ușor rănit, acum a trecut, dar pieptul încă mă doare..."

„...Ploi și iar ploi. Apa mării e rece, mohorîtă, dinspre mare suflă tot a ploaie. E frig, totul e posomorît aici. Vreau să mă'ntorc acasă și nădăjduesc că foarte curând dorința mea se va îndeplini. Ai grijă de tine, îngrijește-ți sănătatea și scrie-mi mai des. Nu-mi duce grija. Te sărut. Singurul tău fiu, Alexandr".

Pe această scrisoare era notat: „Prusia Orientală", și data — „1 Aprilie 1945".

Am așteptat scrisoarea următoare, dar ea nu mai venea. Mi-era teamă să mă gândesc, doar așteptam, atât. Nicio clipă nu m'am gândit la vreo nenorocire — prea mult ținea la viață și prea era vioi copilul meu. Iar în minte îmi răsunau cuvintele lui pline de încredere: „Am să viu înapoi, cu orice preț!"

MOARTE DE EROU

In ziua de 20 Aprilie am găsit în cutie o scrisoare. Pe plic — numărul oficiului poştal militar al lui Şura, dar adresa nu era scrisă cu mâna lui. Am rămas un timp îndelungat cu plicul în mână, temându-mă să-l deschid. Apoi, l-am deschis, am citit primele rânduri... Mi s'a făcut negru înaintea ochilor. Am răsuflat adânc şi am început să citesc din nou, dar nici de astă dată n'am putut citi mai mult. Mi-am încleştat dinţii cu disperare şi am citit scrisoarea până la sfârşit:

„14 Aprilie 1945

Dragă Liubov Timofeevna!

Mi-e greu să vă scriu. Dar vă rog să fiţi tare. Fiul dumneavoastră, locotenentul superior de gardă Alexandr Anatolievici Cosmodemianschi, a murit eroic în lupta cu cotropitorii nemţi. Şi-a jertfit viaţa tânără în numele libertăţii şi independenţei Patriei noastre.

Vă spun doar atât: fiul dumneavoastră e un erou şi puteţi fi mândră de el. Şi-a apărat Patria cu cinste şi a fost un frate vrednic de sora lui.

Aţi dat Patriei tot ce-aţi avut mai scump — copiii dumneavoastră.

In luptele pentru Königsberg, la 6 Aprilie, tancul lui Saşa Cosmodemianschi a străbătut cel dintâi canalul, de 30 metri lăţime, deschizând focul împotriva inamicului; el a distrus bateria de artilerie a duşmanului, a aruncat în aer un depozit de muniţii şi a ucis aproape 60 de soldaţi şi ofiţeri hitlerişti.

La 8 Aprilie, a pătruns cu tancul lui în fortul Königin Luise unde au fost luaţi 350 prizonieri, 9 tancuri în stare bună, 200 autocamioane şi un depozit cu carburanţi. In decursul luptelor, Alexandr Cosmodemianschi s'a ridicat dela gradul de comandant de tanc la comandant de baterie. Deşi foarte tânăr, el

comanda cu succes bateria și îndeplinea în mod exemplar toate misiunile.

A fost ucis ieri, în luptele pentru Vierbruederkrug, localitate aflată spre Vest de Königsberg. Ea se află acum în mâinile noastre. Fiul dumneavoastră a pătruns printre cei dintâi în Vierbruederkrug, omorând aproape 40 de hitleriști și distrugând 4 tunuri antitanc. Un obuz dușman a curmat viața lui Alexandr Anatolievici Cosmodemianschi, care ne era tot atât de scump și nouă.

Războiul și moartea sunt nedespărțite, dar acum, în ajunul Victoriei noastre, fiecare moarte e nespus de greu de suportat.

Fiți tare. Vă strâng cu putere mâna. Vă stimează și vă înțelege durerea,

Locotenent Colonel de gardă, LEGHEZA"

...La 30 Aprilie am plecat cu avionul spre Vilnius, de unde am pornit cu mașina spre Königsberg. In jur, totul era distrus și pustiu. Nu rămăsese piatră pe piatră. Nu vedeai țipenie. Pe urmă, începură să treacă șiruri de nemți; mergeau împingând care o roabă, care un cărucior cu boccele și nu îndrăzneau să ridice capul, să te privească în ochi...

Apoi, se revărsă un potop de oameni de-ai noștri, sovietici. Se întorceau în patrie, unii pe cai, alții în mașini, alții pe jos, dar pe fețele tuturor citeai atâta voie bună, atâta fericire! Totul parcă spunea: Victoria nu-i departe. E aproape. Lângă noi!

De câte ori nu m'a întrebat Șura: „Mamă, cum îți închipui tu Ziua Victoriei? Ce crezi, când are să fie? Așa-i că primăvara? Negreșit primăvara! Și chiar dacă atunci o să fie iarnă, zăpada o să se topească și-au să înflorească și flori..."

Și iată, Victoria se apropia. Era chiar în ajunul Victoriei. Ajunul fericirii. Iar eu stăteam lângă sicriul băiatului meu. Parcă dormea: fața îi era liniștită și senină. Nu mă gândisem niciodată că aceasta va fi întâlnirea noastră. Era mai mult decât poate să îndure o simplă inimă omenească.

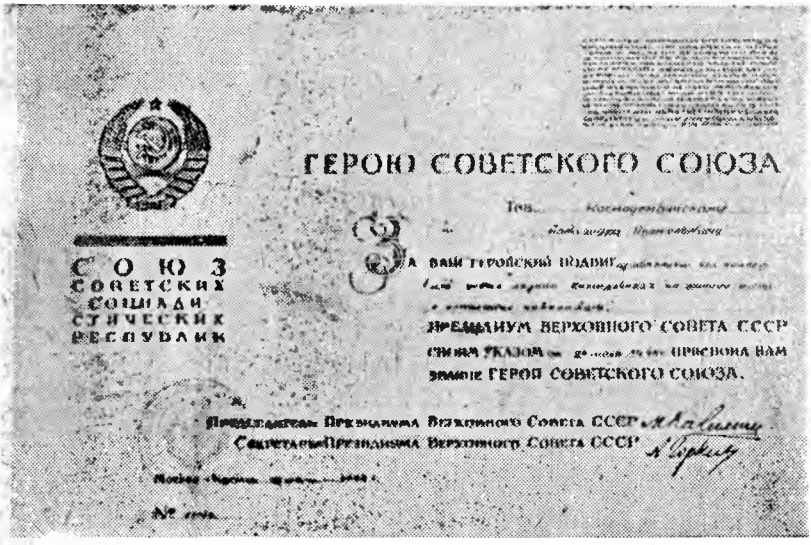
ГЕРОЮ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

ЗВАНИЕ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА.

Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. prin care se conferă lui Alexandr Cosmodemianschi titlul de Erou al Uniunii Sovietice.

La o vreme, ridicând ochii de pe chipul lui Şura, văzui în faţa mea chipul unui alt tânăr. Îl priveam şi nu puteam să-mi dau seama unde l-am mai văzut ; îmi era greu să gândesc, să caut să-mi aduc aminte.

— Sunt Volodia Titov, spuse încet tânărul.

Şi mi-am amintit îndată seara depărtată de Aprilie când, întorcându-mă acasă, îl găsisem pe Şura cu tovarăşii lui, discutând toţi cu aprindere. „Însuşi generalul ne-a tratat cu ţigări... plecăm la şcoala din Ulianovsc..." îmi răsunară iarăşi în minte cuvintele lui.

— Ceilalţi ? întrebai eu făcând o sforţare.

Şi Volodia îmi spuse că Iura Braudo şi Volodia Iurev au pierit. Pieriseră, ca şi Şura, chiar în ajunul Victoriei. Câţi tineri, câţi eroi au pierit fără să vadă această zi !

...N'aș putea povesti curgător și prea amănunțit despre aceste două zile petrecute la Königsberg. Imi amintesc însă cu câtă dragoste și cu cât respect vorbeau toți despre Șura.

— Viteaz... auzeam eu. Modest. Și ce tovarăș!... Tânăr, dar un adevărat comandant... N'o să-l uit niciodată!

Apoi, drumul de întoarcere. M'a însoțit Saşa Fesicov, țintaș pe tancul comandat de Șura. A avut grijă de mine ca de un bolnav. Ghicea ce trebue să facă fără să întrebe și îmi purta de grijă ca un adevărat fiu.

...La 5 Mai, Șura a fost înmormântat în cimitirul Novodevicie. In fața mormântului Zoiei se înalță o nouă movilită de pământ. Ca și în viață, erau acum din nou împreună.

Lucrul acesta s'a petrecut cu 4 zile înainte de Victorie.

Iar în ziua de 9 Mai, dela fereastră, priveam perindarea torentului nesfârșit de oameni: treceau copii și vârstnici, laolaltă, ca o singură familie, plini de o luminoasă bucurie, fericiți. Ziua era minunat de senină și de însorită!...

Copiii mei n'au să mai vadă niciodată cerul albastru, n'au să mai vadă niciodată florile, n'au să mai întâlnească niciodată primăvara. Ei și-au dat viața pentru alți copii, pentru toți aceia care au trecut prin fața mea în ceasul acesta atât de mult așteptat.

EI TREBUE SĂ FIE FERICIȚI

...Imi place să vin aici. Să străbat coridoarele dragi și cunoscute, unde au învățat copiii mei — școală care acum poartă numele Zoiei. Intru prin sălile de clasă. Urc la etajul al treilea și mă apropii de ușă; lângă ea, pe perete, o inscripție: „In această clasă au învățat Zoia și Șura Cosmodemianschi, Eroi ai Uniunii Sovietice".

Intru în clasă, iar de pe perete mă privesc chipurile copiilor mei. Iată și banca a doua din mijloc, în care-a stat Zoia. In ban-

ca ei stă acum o altă fată, cu ochi tot atât de luminoși. Iată și ultima bancă din celălalt rând. Aici era locul lui Șura. Acum, de pe locul acesta mă privește țintă o adolescentă. Poartă o rochiță cafenie cu guleraș alb, un șorț negru și are chipul îngândurat și serios.

L. T. Cosmodemianscaia în mijlocul pionierilor dela uzina de automobile „Molotov" din orașul Gorchi.

Cobor spre clasele celor mai mici. Mă așez într'o bancă scundă, lângă o fetiță de-o șchioapă și deschid abecedarul. Pe copertă — spice, bolta albastră și un pâlc de pini: un peisaj din țara noastră, pașnic și drag încă din copilărie, care întruchipează parcă tot ceeace cuprinde abecedarul. Fiecare pagină e un imn închinat muncii pașnice, pământului natal, pădurilor și apelor noastre, oamenilor noștri. Țara noastră și-a îndreptat umerii, construește și crează, seamănă grâu, toarnă oțel, ridică

din cenușă orașele și satele arse. Și crește oameni noi, minunați.

Iată, fetița care stă alături de mine, toate prietenele ei, toți copiii de pe întreg cuprinsul pământului sovietic, învață tot ce e mai luminos, mai înțelept — să-și iubească poporul, să-și iubească Patria. Învață să respecte munca și frăția popoarelor, să respecte și să prețuiască tot ce e frumos și curat, tot ceeace au creat și crează toate popoarele lumii.

Ei trebue să fie fericiți ! Ei vor fi fericiți !

Atâta sânge s'a vărsat, atâtea vieți s'au jertfit — numai ca ei să fie fericiți, numai ca un nou război să nu le mutileze viitorul...

Da... mulți tineri curați și cinstiți au pierit. Au pierit Zoia și Șura. Au căzut pe câmpul de luptă viteazul aviator Oleg Balașov, elev al școlii No. 201. A murit Vania Nosencov, care citise cândva acasă la noi versurile dedicate lui Matei Zalca. A pierit Petia Simonov, iubitorul de discuții aprinse, și-au dat viața Volodia Iuriev și Iura Braudo. In primele luni ale războiului a fost ucis scriitorul Anatolii Petrovici Gaidar. Cu puțin înainte de victorie a murit Piotr Lidov, corespondent militar al ziarului „Pravda"... Câți oameni apropiați și dragi, câte amare pierderi !... Dar toți aceia care au căzut în această luptă aprigă și măreață, au deschis prin vitejia și faptele lor eroice, prin moartea lor, calea spre Victorie, calea spre Fericire.

Iar aceia care trăiesc — muncesc, construesc, crează.

Iată, pe coridorul școlii vine în întâmpinarea mea o femeie cu o figură drăgălașă și prietenoasă. E Catia Andreeva. Așa cum și-a pus în gând, a ajuns profesoară și predă chiar la școala ei, acolo unde a învățat împreună cu Zoia și Șura.

Alți colegi ai copiilor mei sunt acum ingineri, medici, profesori; ei trăiesc și muncesc, continuă opera pentru care și-au dat viața tovarășii lor.

...Merg pe coridorul care mi-e atât de cunoscut. Ușa bi-

bliotecii e deschisă. Rafturi fără de număr pe pereți, cărți și cărți, o puzderie.

— Până la război aveam douăzeci de mii de volume, iar acum avem patruzeci de mii, îmi spune Catia.

Ies în stradă. In jurul școlii, pretutindeni, verdeață; iată și copacii sădiți de mâinile copiilor. Și mi se pare că aud glasul Zoiei:

— „Teiul meu e al treilea, să ții minte, mamă"...

PE STADIONUL BUFALLO

Aprilie 1949. Paris. Stadionul Buffalo. Aici are loc meetingul partizanilor păcii.

In zilele Congresului dela Paris, de pretutindeni, din toate colţurile Franţei, se scurgeau spre stadion „caravanele păcii". Pe jos, pe biciclete, în maşini, în bărci de-a-lungul râurilor, oamenii veneau la Paris ca să spună : „Vom apăra pacea. Nu vrem război !" Şi în această duminică înainte de închiderea Congresului, pe stadionul Buffalo şi în jurul lui s'a adunat o mulţime uriaşă, ne mai văzută. Iar deasupra mulţimii, deasupra oceanului de flori sburau porumbei albi — simbol al păcii şi al liniştei.

Simţeai o forţă cutremurătoare în această uriaşă manifestaţie a luptătorilor pentru pace. Treceau minerii francezi, marinarii din Marsilia, ţesătorii din Lyon şi ţăranii din Nordul Franţei. Trecu apoi coloana mamelor franceze, purtând o imensă placardă cu inscripţia : „Mamele din Franţa nu-şi vor trimite niciodată fiii să lupte împotriva Uniunii Sovietice !"

Treceau copiii celor ucişi în camerele fasciste de tortură. Duceau în mâini placarde : „Vrem pace !", „Vrem să trăim !"

Am auzit un glas emoţionat :

— Veți trăi, pentrucă există pe lume Uniunea Sovietică!

Nu voi uita niciodată o altă coloană de manifestanți: erau participanții mișcării de Rezistență, foști internați în cumplitele „lagăre ale morții" hitleriste. In ziua aceea strălucitoare, printre minunatele flori de primăvară, printre liliac, bujori și trandafiri, ei păşeau în haine vărgate de puşcăriaşi, păstrate ca amintire despre ceeace nu se poate uita. Parcă spuneau: „Nu uitați ce-ați îndurat! Nu uitați ruşinea, înjosirea, toate chinurile și suferințele îngrozitoare pe care fascismul le-a adus oamenilor! Fascismul înseamnă război! Țineți minte: a fost război, am trecut prin război. Să nu se mai repete ce-a fost!"

Și iarăși mă gândeam, din nou mă gândeam: Da, trebue să nu uităm, trebue să ținem minte ce-am îndurat.

Iată de ce, biruindu-mi durerea, m'am străduit să scriu această carte.

Mort nu e cel care zace în mormânt. Mort este acela care a uitat ororile războiului, care va îngădui începerea unui nou război. N'avem dreptul, nu trebue nici măcar să îndrăznim să uităm! Și dacă omenirea va ține minte iadul sângeros al fascismului, nu va îngădui să fie din nou aruncată în acest iad. Dar cine, dacă nu țara mea, poate să amintească omenirii despre datoria ei! Al cui glas răsună mai puternic în toate colțurile lumii, în inimile tuturor oamenilor, dacă nu glasul poporului meu!

Mă gândesc la oamenii care întâlnindu-mă la Congres îmi strângeau mâna cu putere și se uitau în ochii mei cu o privire prietenoasă și plină de o nemăsurată înțelegere. Imi amintesc de negresa care m'a îmbrățișat și mi-a pus mâna încetișor pe umăr, de parcă ar fi vrut să spună că-mi împărtășește în totul durerea. Despre femeia din India care îmi repeta în șoaptă un singur cuvânt: „Zoia... Zoia..." Iar în acest cuvânt nu era numai compătimire pentru durerea mea, ci și admirație față de forța de neînvins a poporului meu.

Pentru a salva omenirea de ruşine, de robie și de pieire,

„ZOIA". Sculptură de M. Manizer

Uniunea Sovietică n'a dat aur, ci sânge. Cu prețul cel mai scump, cu sângele și viața copiilor săi, țara noastră a redat lumii dreptul de a trăi.

Acum, ca și înainte, măreața noastră Patrie Sovietică, numele Stalin, este nedespărțit de tot ce e luminos, înalt și iubitor de libertate.

Știu că milioanele de inimi curajoase și cinstite sunt o forță de neînvins. In fața acestei forțe, bestiile lacome și pline de ură, care amenință lumea cu un nou și îngrozitor măcel, nu însemnează nimic.

La apelul mamelor, la apelul tuturor forțelor democratice din întreaga lume, ziua de 1 Iunie a fost proclamată Ziua Internațională a Copilului. Aici e un mare și adânc adevăr: pretutindeni, oamenii simpli luptă pentru pace în numele fericirii, al bucuriei, în numele vieții copiilor lor. Să răsune, deci, cu și mai multă putere cuvântul popoarelor în apărarea păcii, în apărarea copiilor!

Da, a avut dreptate delegatul nostru, al cărui glas nobil a răsunat la tribuna Congresului! Fiecare om trebue să-și pună întrebarea: „Ce fac eu, astăzi, pentru apărarea păcii?" Și dacă fiecare va lupta cu adevărat pentru apărarea păcii, dacă toți oamenii cinstiți se vor uni, vom isbuti să apărăm pacea, vom isbuti să apărăm fericirea copiilor noștri, fericirea popoarelor.

C U P R I N S

	Pag.
Cuvântul autoarei	5
Osinovâie Gaii	7
O nouă viață	11
Din nou acasă	14
Fetița mea	15
O veste tristă	17
Băiatul nostru	19
Bunica	24
Frate și soră	28
„Să mai întâlnim oameni, să mai vedem și noi lumea"	32
In Siberia	35
In timpul iernii	37
O urmă de neșters	43
La drum	45
Un an mai târziu	46
Toți laolaltă	51
Sărbătoarea	56
Seara	58
In drum spre școală	63
Avem o nouă locuință	64
Nenorocirea	66
Fără tată	69
Copiii învață la o nouă școală	72
Mituri grecești	75
Cărțile cele mai dragi	78
Paltonul cel nou	80
„Celiuschin"	81
Zoia cea mare și Șura cel mic	87
Serghei Mironovici	91
„Dac'ai ști cine-a fost pe la noi!"	93
O călătorie minunată	94
„Ardeți pe ruguri, nopți albastre!"	97
Jurnalele copiilor	104
„Bețișorul alb"	111

Pag.

„Tăunul" 114
Fetița în rochie trandafirie 120
Prinsoarea 124
Tatiana Solomaha 125
Cei dinți bani câștigați 131
Vera Sergheevna 134
Cel mai înalt criteriu 138
„Foarte bine" la chimie 145
Singură cu ea însăși 150
Cuvântul tovarășului Stalin 152
„Asta se înțelege dela sine !" 154
Casa din pasajul Staropetrovschi 157
In noaptea de Anul Nou 160
Zile grele 164
Din nou acasă 167
Arcadii Petrovici 170
Colegi de clasă 173
„Larma verdeții" 179
Balul 182
22 Iunie 186
Zile de război 189
Plecarea 191
„Vouă mă adresez, prietenii mei !" 195
Primele bombe 197
„Cu ce-ai ajutat frontul ?" 200
Rămas bun 204
Carnetul de însemnări 211
„Tania" 215
La Petrișcevo 219
Cum s'au petrecut lucrurile 221
Povestirea Clavei 226
Șura 239
Din toate colțurile țării 241
„Urează-mi „Drum bun" !" 244
Vești din Ulianovsc 246
Un corespondent militar 250
Cinci fotografii 252
„Țin mult la viață !" 255
Din toată inima 260
Scrisori 263
Moarte de erou 267
Ei trebue să fie fericiți 270
Pe stadionul Buffalo 275

Nr. 4122

L. Cosmodemianscaia; Zoia și Șura București, Ed. Tineretului, 1:51, 280 pag. + 18 fig. ft. 215×152 mm; Intrepr. Poligrafică 15. Dat în lucru 11.V. 1951. Bun de tipar 18.VI.1951. Hârtie tipar 52 g/mp. ft. 61/86/16. Tiraj 45.000+100. Coli de tipar 17,5. Coli de editură 12,5

A. 2516

B.T.M.